

مثنوی مشونید فی خلافت الامیر



از تصنیفات سرآمد حکیمین و نو نگار و فخر متفقیین و یار و امصار عالم عال و فضل کامل و عظیم الامثال
عظیم المآثر نادر الزمان و حست الاعان اقرم العریف و اشتم الخطریف البارع المجد جناب
مولانا المولوی السید محمد اسلم علیہ اللہ مقامہ و زادہ فی الخلد اکرامہ

بحسب ارشاد فیض نبیاد خلف الصدق مصنف اعنی عمدة الامراء العظام زبدة الرؤسا النعمان
حسین الاحیان رکن الارکان معدن الجود و الاحسان معین الالہین و الایمان جناب
سجاد حسین صاحب بہادر شن جج عدالت ریاست بھرتپور دام اقبالہم العالی
تصحیح مولانا ابوالعالی ظہیر الدین حکیم سید حسین گریان زیدی لکھنوی

باہتمام بابونو ہر لال بھارگو۔ بی۔ اے۔ سپرٹنڈنٹ

مطبع فشی نو کشتوراق لکھنوی
۲۹

فہرست مضامین شتوی نشوونہی فی خلافہ الامیر

| صفحہ | مضمون | صفحہ | مضمون |
|------|--|------|-------------------------------------|
| ۱ | طریق دوم استدلال از محض | ۲ | ویاچہ کتاب |
| ۶۶ | من کنت مولاه فعلی مولاه | ۶ | سبب تالیف شتوی |
| | دلیل دوم نزول آیہ یا ایہا الرسول | | باب اول بیان دعوائی شعیان |
| | بلغ ما نزل الیک من ربک وروحم | | بر خلافت جناب امیر از روی حدیث غدیر |
| ۶۷ | غدیر | | و بیان تو اتر معنی آن و در نجبا |
| | حدیث تاکید حضرت جبرئیل عمر را در بارہ | | چهار فصل است فصل اول بیان صحت |
| ۷۷ | تقسیم عہد امامت | ۳۳ | و تو اتر حدیث غدیر |
| | دلیل سوم از اولہ ولایت حدیث | ۳۴ | آغاز دعوی |
| | غدیر بر امامت جناب امیر نزول | | فصل دوم در بیان معنی و تفسیر |
| ۷۸ | آیہ الیوم اکملت لکم دینکم و راقعہ غدیر | ۵۷ | حدیث غدیر خصوصاً معنی لفظ مولیٰ |
| | دلیل چهارم از اولہ ولایت امامت | | فصل سوم در تفصیل دلائل بر معنی |
| ۸۰ | تہنیت کردن صحابہ جناب امیر را | | امامت و خلافت جناب امیر خبر گیر از |
| | دلیل پنجم اشعار حسان شاعر کہ روز | ۶۱ | حدیث غدیر |
| ۸۲ | غدیر و تہنیت انشاء کردہ بود | | دلیل اول فقرہ صدر این حدیث |
| | دلیل ششم ذکر مولائیت خدا و | | یعنی است اولی بالمؤمنین من انفسہم |
| ۸۳ | رسول قبل از اصل حکم | ۶۳ | تقاریر ائمہ اہل بیت علیہم السلام |

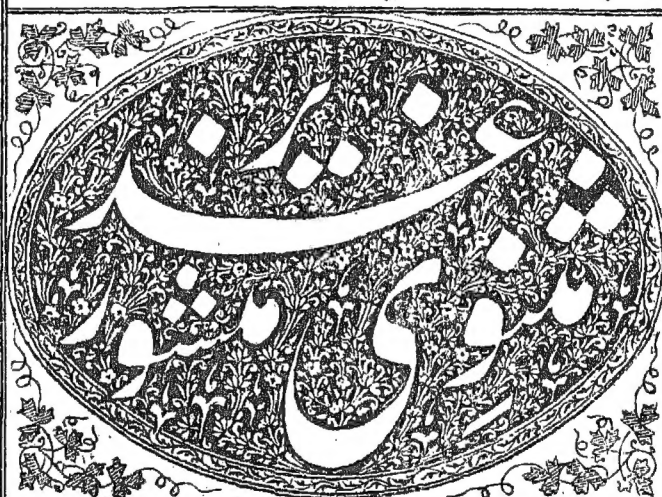
| مضمون | صفحه | مضمون | صفحه |
|--|------|---------------------------------------|------|
| قرآن و اهل بیت اطهار ۸۶ | | دلیل هفتم حدیث شتل بر قول آنحضرت | |
| دلیل چهارم و هم نزول آیه شتل | | که کسیت ولی شما و جواب صحابه که | |
| سائل بعذاب واقع در حق حارث | | خدا و رسول مولای ماست ۸۳ | |
| که منکر خلافت جناب امیر شده بود ۸۶ | | دلیل هشتم حدیث غدیر شتل بر لفظ | |
| دلیل پانزدهم من کنت امامه | | بعد یعنی من کنت مولاه فعلی بعدی | |
| فعلی امامه ۸۸ | | مولاه ۸۴ | |
| دلیل شانزدهم من کان الله | | دلیل نهم بودن علی بن ابیطالب | |
| و اما مولاه فمذا علی مولاه یا کم و یا کم | | امیر المومنین و سید السالین قائم الغر | |
| یا کم علیه من امر و لا نهی ۸۸ | | المجلین که در خطبه مذکور است ۸۵ | |
| دلیل هیفتم هم اشعار جناب حیدر اکبر | | دلیل دهم ارشاد آنحضرت در خطبه یکم | |
| که وقت طلب بیعت پیش بود و غیره | | بالسمع و الطاعة للسا بقین من عترتی | |
| ارشاد فرموده بود ۹۰ | | دلیل یازدهم ارشاد آنحضرت اینکه | |
| دلیل هجدهم فرمودن جناب فاطمه | | علی در منزلت و مرتبت شل من است | |
| بصحا به ایتم قول رسول الله یوم غدیر | | دلیل دوازدهم ارشاد آنحضرت | |
| دلیل نوزدهم اشعار قیس بن سعد | | در خطبه که این علی ولی من است و او | |
| بن عباد که در جنگ صفین متشاد | | کننده از جانب من ۸۵ | |
| کرده بود ۹۲ | | دلیل سیزدهم ارشاد آنحضرت بعد | |
| دلیل بیستم استشهاد جناب امیر | | حدیث غدیر حکم تمسک به ثقلین یعنی | |

| صفحہ | مضمون | صفحہ | مضمون |
|------|---|------|---|
| ۱۳۵ | توحیحی ذکر کردہ اند باب سوم بیان کیفیت اجماع صحابہ بر امارت شیوخ ثلاثہ و درجہ و فصل اول سفیر پرواز حضرت عمر و بیعت گرفتن بر اس حضرت ابو بکر ۱۹۸ | ۹۲ | بمقام رجبہ پیش صحابہ بحديث غدیر و قتیکہ معاویہ و در خلافت نزاع کردہ بود فصل چہارم اعترافات علمائے سنیہ بر نص بودن حدیث غدیر و باب امامت و خلافت جناب امیر علیہ السلام ۹۴ باب دوم رجوع سوی مقصود یعنی بہت اولئہ مذکورہ معنی امامت از حدیث غدیر ظاہر و معنی محبت باطل و دفع تعصبات و مکابرات اہل سنت و در اینجا دو فصل است فصل اول دفع تعصبات فخر رازی و خواجہ نصر اللہ کاملی و شاہ عبدالعزیز دہلوی صاحب تحفہ وغیرہم ۹۵ |
| ۲۰۹ | براستحقاق خود از روایات سننیہ باب چہارم نمودار حالات صحابہ و اصناف ایشان و درجہ چہار فصل اند و یک تہ فصل اول بیان حالات صحابہ باعتبار اطاعت خدا و رسول امین و نصرت بہرہا و | ۹۵ | فصل دوم دفع اصل شبہتہ کہ بباعث آن از معنی ظاہری و مخصوص حدیث غدیر و از اولئہ مذکورہ دلپذیر اغماض و اعراض قصد اگر دہمی شود چنانکہ سعد الدین تفتازانی و علاء الدین |

| صفحہ | مضمون | صفحہ | مضمون |
|------|--|------|---------------------------------------|
| | تمتہ رجوع بمقصود کہ حدیث غدیر | | وحامیت دین و رجیات جناب |
| | باعتراف ائمہ محدثین و مخالفانین | ۲۳۵ | سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم |
| | متواتر است و دلالت آن بر امامت | | فصل دوم حالات صحابہ از ترک |
| | و خلافت و امارت عامہ دینی و دنیوی | | احکام و وصایا سے رسول کو نہیں |
| | ظاہر و باہر و عذر اجماع صحابہ بظہار | | و ترک اوشان تمسک بتقلید و ایذا |
| | ابو بکر بمقابلہ نص پیغمبر باطل و نیز سبک | | و دلیل اہلبیت علیہم السلام و محض |
| | صحابہ از اظہار آن لاطال بیان | | حقوق آنحضرت و احداث اوشان |
| | افضلیت جناب امیر المومنین | | در دین و کیفیت معاشرت باہمی و |
| | علی بن ابیطالب علیہ السلام پر | | مشاجرات لسانی و مجادلات سنانی |
| | سائر صحابہ کہ انہم موجب استحقاق | | و غیرہ بعد از وفات رسول مقبول |
| ۲۳۸ | خلافت است | ۲۳۹ | صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم |
| ۲۳۶ | تنبیہات مفیدہ | | فصل سوم در بیان عثمان با و اخبار |
| | خاتمہ الطبع از کاتب ابن کتاب | | بالغیب و پیشینگوئی اسے حق تعالیٰ |
| ۲۳۸ | مستطاب | | و رسول خدا و بارہ صحابہ و تنبیہ |
| ۲۳۹ | قطعات تاریخی طبع | ۲۴۰ | اوشان را در اوقات مختلفہ |
| | | | فصل چہارم در مبلغ علم و فقہ صحابہ |
| | | | کہ بر اسے ریاست دین و دنیا و |
| | | | نیابت انبیا علیہم السلام لازم است ۲۴۱ |

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ

الحمد للمنان که درین زمان مینت اقتران از تصنیفات عالم عامل و فاضل کامل زعیم
الامثال عظیم المماثل نادره الزمان و حسنه الادوان القرم العریف و الشهم لفظینا لبلان و الجید
جناب مولانا المولوی السید محمد اسلمی السد مقامه و زادنی النجد اکرامه



بحسب ارشاد فیض نیاد خلف الصدق مصنف اعنی عمده الامار لطام زبده الرؤسا الفخام
عین الایمان رکن الارکان معدن الجود والاحسان معین اهل الدین الایمان جناب سید حسام الدین
بهادر شریح عدالت یاست بھرپور دام اقبالہم العالی بفضل اللہ الموقور

مطبع مشرقی نو کشتور فاع حسن و خوش مطبوع شد

بقیه حاشیه متعلقه صفحه ۳

در چنان کتب به انفس سرور و بادشاه یا و کرده اند و نیز ظاهر است که آنحضرت اسامی بجا بیاورد و صلعم بزرگان پیدا نشد و اند
که ایشان بالاتفاق بالاجماع بزرگان بن باشند بخبر آمده اثنا عشر علیهم السلام پس بدین آیه مضاف دوازده سرور آمده اثنا عشر علیهم السلام
و حاربان حضرت علی علیه هم دوازده بودند ۱۵ اول اول الامر الخ و آیه اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم مراد از اولی الامر همین
بزرگان اند زیرا که اطاعت ایشان مثل اطاعت خدا و رسول علی الاطلاق مأمور به است و حکم بچنین اطاعت بجز مصلحت برای
دیگر کسی نمیتواند شد و دعوی عصمت بجز از رسول در حق همین بزرگان کرده شده در حق دیگر ۵۵ ماسخ بعلم و هدی الخ و آیه لا یعلم
تاویل الاسد و الراشون فی العلم همین بزرگان را مراد اند که جناب رسالت با صاحب مقامت و تواتر با ایشان لازم گردانیده
۱۶ خدا فی این بزرگان از برای کسی نیستی دین از حدیث سفینه ظاهر است که آنحضرت صلعم ارشاد فرمود چنانکه ابوذر غفاری ابو سعید خدری
رضی الله عنهما نقل کرده اند و احمد بن حنبل هزار و پویلی و طبرانی در معجم و صغیر و غیر هم آورده اند مثل البیہقی فیکم مثل سفینه نوح من کما بنا و
من تخلف عنها هلك این حدیث در مشکوٰۃ نیز مذکور است ۱۲ مساوات و معادلت اهل بیت با قرآن مجید حدیث تعلیل ظاهر است چنانکه
مسلم در صحیح خود از زید بن ارقم آورده که آنحضرت در مقام غدیر فرمود انما انکم فیکم تعلیل او اما کتاب سفید امدی و النور فیکم کتاب سفید و
به نفع علی کتاب سفید و رغبت فیکم قال البیہقی اذ کریم امدی البیہقی اذ کریم امدی البیہقی و در مشکوٰۃ از ترمذی
منقول است که جابر گفت که رسول خدا صلعم را روز غدیر بر ناقه تصور دیدم که خطبه فرمود و در آن ارشاد کرد یا ایها الناس انی ترکتم فیکم ما ان
اخذتم به ان یصلوا کتاب الله و عترتی البیہقی و نیز در مشکوٰۃ از ترمذی منقول است که زید بن ارقم گفت قال رسول الله صلعم انی ترکتم فیکم ما ان
تمسکتم به ان یصلوا امدی احدی اعظم من الآخر کتاب الله جل مجد و من السمار الی الارض و عترتی البیہقی و من یفرق فاحشی یرد اعلی الخ و من
فانظر و کیف تخلفو فی فیما و احمد بن حنبل در سند و حاکم در مستدرک و غیرها از زید آورده اند که آنحضرت بمقام غدیر خطبه ارشاد کرد
انی ترکتم فیکم الثقلین احدهما اکبر من الآخر کتاب الله و عترتی فانظر و کیف تخلفو فی فیما فانما من یفرق فاحشی یرد اعلی الخ و من
قرنی نما و مراد از قرنی خویشی و قرابت رسول الله صلعم است و آن نزد حق تعالی چنان معظم و مکرم است که مودت و محبت ایشان
بر کافه امت واجب گردانیده چنانکه در قرآن فرموده قل لا اسئلكم علیه اجر الا المودة فی القربی ۱۲ سلم و صحیح خود از زید بن جیس آورده
که قال علی رضی الله عنه و الذی فلق الحبة و برء النسمه انه لهدى البنی الامی الی ان لا یجنبی الاموس و لا یبغضنی الامانق و نیز ترمذی
در صحیح خود از سلم رضی الله عنه آورده قال رسول الله صلعم لا یحب علیا منافق و لا یبغضه مومن ۱۲ اصل ۲ مشکوٰۃ ۱۶ مطلب
اینکه تو لا و محبت علی بن ابیطالب علیه السلام جزو ایمان است از وجوب ایمان صحابه و تکمیل خود محتاج تو لا و محبت جناب تیر بود پس کسیکه

ایمان آورد که آن تو را محبت جناب ابیطالب است و از علی بن ابیطالب چون افضل میگویند و میگویند که او را بجا بیاورد و صلعم بزرگان پیدا نشد و اند
که ایشان بالاتفاق بالاجماع بزرگان بن باشند بخبر آمده اثنا عشر علیهم السلام پس بدین آیه مضاف دوازده سرور آمده اثنا عشر علیهم السلام
و حاربان حضرت علی علیه هم دوازده بودند ۱۵ اول اول الامر الخ و آیه اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم مراد از اولی الامر همین
بزرگان اند زیرا که اطاعت ایشان مثل اطاعت خدا و رسول علی الاطلاق مأمور به است و حکم بچنین اطاعت بجز مصلحت برای
دیگر کسی نمیتواند شد و دعوی عصمت بجز از رسول در حق همین بزرگان کرده شده در حق دیگر ۵۵ ماسخ بعلم و هدی الخ و آیه لا یعلم
تاویل الاسد و الراشون فی العلم همین بزرگان را مراد اند که جناب رسالت با صاحب مقامت و تواتر با ایشان لازم گردانیده
۱۶ خدا فی این بزرگان از برای کسی نیستی دین از حدیث سفینه ظاهر است که آنحضرت صلعم ارشاد فرمود چنانکه ابوذر غفاری ابو سعید خدری
رضی الله عنهما نقل کرده اند و احمد بن حنبل هزار و پویلی و طبرانی در معجم و صغیر و غیر هم آورده اند مثل البیہقی فیکم مثل سفینه نوح من کما بنا و
من تخلف عنها هلك این حدیث در مشکوٰۃ نیز مذکور است ۱۲ مساوات و معادلت اهل بیت با قرآن مجید حدیث تعلیل ظاهر است چنانکه
مسلم در صحیح خود از زید بن ارقم آورده که آنحضرت در مقام غدیر فرمود انما انکم فیکم تعلیل او اما کتاب سفید امدی و النور فیکم کتاب سفید و
به نفع علی کتاب سفید و رغبت فیکم قال البیہقی اذ کریم امدی البیہقی اذ کریم امدی البیہقی و در مشکوٰۃ از ترمذی
منقول است که جابر گفت که رسول خدا صلعم را روز غدیر بر ناقه تصور دیدم که خطبه فرمود و در آن ارشاد کرد یا ایها الناس انی ترکتم فیکم ما ان
اخذتم به ان یصلوا کتاب الله و عترتی البیہقی و نیز در مشکوٰۃ از ترمذی منقول است که زید بن ارقم گفت قال رسول الله صلعم انی ترکتم فیکم ما ان
تمسکتم به ان یصلوا امدی احدی اعظم من الآخر کتاب الله جل مجد و من السمار الی الارض و عترتی البیہقی و من یفرق فاحشی یرد اعلی الخ و من
فانظر و کیف تخلفو فی فیما و احمد بن حنبل در سند و حاکم در مستدرک و غیرها از زید آورده اند که آنحضرت بمقام غدیر خطبه ارشاد کرد
انی ترکتم فیکم الثقلین احدهما اکبر من الآخر کتاب الله و عترتی فانظر و کیف تخلفو فی فیما فانما من یفرق فاحشی یرد اعلی الخ و من
قرنی نما و مراد از قرنی خویشی و قرابت رسول الله صلعم است و آن نزد حق تعالی چنان معظم و مکرم است که مودت و محبت ایشان
بر کافه امت واجب گردانیده چنانکه در قرآن فرموده قل لا اسئلكم علیه اجر الا المودة فی القربی ۱۲ سلم و صحیح خود از زید بن جیس آورده
که قال علی رضی الله عنه و الذی فلق الحبة و برء النسمه انه لهدى البنی الامی الی ان لا یجنبی الاموس و لا یبغضنی الامانق و نیز ترمذی
در صحیح خود از سلم رضی الله عنه آورده قال رسول الله صلعم لا یحب علیا منافق و لا یبغضه مومن ۱۲ اصل ۲ مشکوٰۃ ۱۶ مطلب
اینکه تو لا و محبت علی بن ابیطالب علیه السلام جزو ایمان است از وجوب ایمان صحابه و تکمیل خود محتاج تو لا و محبت جناب تیر بود پس کسیکه

زہی گشتہ نفعان راہ ہدا
 گدازند چون بہر دین شمع سان
 ہم ایشان بگلزار دین آبیار
 از او شان دل مردہ را جان نو
 چو دادند دل را بدین خدا
 خصوص آیہ رحمت کردگار
 ظہیر الہدے وارث الانبیا
 شدش نام محمود حامدین
 سزدناوش آرنڈایمانیان
 کہ ناز و زمان خود بر او از کمال
 گرا چرخ با عینک مہروماہ
 ز اعلام علامہ بے شال
 سقے اللہ بالفیض آیامہ
 ز اسقام و آلام باید نجات
 بذاتش مؤسس فروع و اصول
 حضورش فقیہان بشغل طلب
 بفقہ ست گرا جہاد و شن پدید
 و میدہ عجب جان نو در کلام
 گہ بار بر صفحہ نامہ اش

کہ سازند احیائے دین خدا
 بدہما کند جلوہ ہا نور شان
 چو ابرے کہ بار و فصل ہبار
 ہمہ گوش مردم حقائق شنو
 سزد دل برایشان کند جان فدا
 سلیل شہنشاہ ولد دل سوار
 مزمل الحی سید الاتقیاء
 دعای تقایش بود فرض عین
 بر آن رہبر مقتداے زمان
 کہ چشمش نہ بیند چو پر جلال
 بحیرت کند بر کمالش نگاہ
 قرع الزمان آیت ذوالجلال
 و اجرہ علی الدھر احکامہ
 کہ باشد جانش چو آب حیات
 درش قبلہ قسا بلان فحول
 ادیبان دوزانوز و نازادب
 جہاد کلاش مگر زان مزید
 کہ خاتم شدہ کرد از سر کلام
 رگ ابر نیان بود خامہ اش

لہ مراد از نور علی علم و ہدایت و تصانیف او شان ست ۱۲۰ طلب این کتاب کہ اگر چہ موصوفہ و در فقہ جمہد میباشند و اجہادش ظاہر و کتب و بی
 و مجاہدات او و در فن کلام زیادہ ترست از اجہاد و وسائل کف حال آنکہ لفظ اجہاد و قاعدہ صرف مزید نیست و جہاد مجردست مگر اینجا ما ملکہ بر عکس ست ۱۲۰

چرخ هدایت چه برگزیده است
شد آنچه از عدو قهتنامه کلام
چنان و عوئے خصم را کرد
ز بهر مسند آرائے دین خدا
ز بهر فخر اہل الحدیث کرام
ہشام جہان و زرارہ مکان
قلم در کف او لواہی علی ست
تکتاب امامت کہ تالیف است
تکتابیکہ باب بہشت برین
تکتابیکہ تابعدومی برد
تکتابیت پر تاب چون آفتاب
تکتابیکہ تالیف تہران بود
تکتابیت آئینہ پرنسیا
حصاریت از بہر گلزار دین
حصاریت از بہر قطع عدا
زرنگ عبارت ہمہ جزو کل
خطش غیرت سبزه نوخطان
مادش بود دودہ شمع طور
بود پنجم حشمہ پرنسیا

ظلامِ جان را بدر کرده است
شد افحام از او ابتداے کلام
تو گوئی که دوشِ سبها بکند
ز پنجسم درمی اوجِ ہدا
کہ بعد از امانت امام الکلام
صدوقی بگہبانِ مفیدِ زمان
تصانیفِ ایک جہا جلیست
شیمِ ریاضِ تصانیفِ اوست
تہا بیکہ آبِ گلستانِ دین
تہا بیکہ خوابِ عدوی برد
و یا آیتِ حق بر اہل صواب
پئے حق و باطل چہ فرقان بود
عیانِ زانست رویِ حق مژغنا
منارِ ست از بہرِ آردین
امایشت از بہرِ رشد و ہدا
نگارینِ بہارینِ چو اوراقِ گل
سر عالمانِ خطش بگیان
ولے چشمِ دشمن از و گشت کور
احادیثِ فضلِ علی شہدا

سلام و از دستهای
 است تمام سبب بی بی اکلام کین
 جید علی غیبی آبادی است فراغ شاره
 بناب علامه سادی سید جاد صوم
 خدا جواب منتی اکلام تفسیر نمود
 ملک بهام جان ان شام ان ملک
 ابو جواد صاحب مودعین امام محمد بن
 و امام مونی اکلام خود در اصل و
 زرع با خالقین غلبه بیانات و
 منازات بیادداشت و کنی المبع و حاصل
 و در وقت وفات یافت و در کف
 و نشاده و سخن را در باب است
 و نظر منیب را منب نوکرانی نهالی
 از نظر منیب را منب نوکرانی نهالی
 سلام زار و نالین غواص صاحب
 امام جواد تسبیح و شعر جاد و
 قاری و قید و شعر جاد و
 قاری و قید و شعر جاد و
 قاری و قید و شعر جاد و

[illegible]

نمایم عیان حکم عام غدیر
 چه اتباع و اصحاب اجماعیان
 که بس عام اسلامیان ناگزیر
 از ان جزو لیحد مقرر
 نهادیم بر ازان حکم عام
 چه آنست بر خلق لطف خدا
 بقرآن که من رحمت و لطفش
 از نیوجہ بعد از سبب انام
 حفاظت کند تا همه شرع را
 بابلغ مواظفان دین پناه
 بیابند تا سوی طاعت عباد
 ہم او میکند سعی دانش قرین
 ہم او بیضه دین اسلام را
 گرازاہل دنیاے باطل شعار
 نہ اندر امامت ضرر میرسد
 کہ لطفست ہم بودن یک امام
 چه در فقہ و قرآن حق اہل دین
 چو باشد از اتباع دور و نہان
 تصرف چو سلطان بآن رہنا

کہ فرمود ائحد بحق امیر
 نمودند اخفائے آن بچنان
 بکر و زندگم ذکر نام غدیر
 بنی را بنودہ و گرد عا
 اساس امامت برائے دوم
 بہر حال چون بعثت انبیا
 بکر دیم واجب پی نفس خویش
 در اسلام لازم کہ باشد امام
 ز نقصان و بیشی و از ہر خطا
 کند امر صرف نہی از گناہ
 بتابند و از گناہ و فساد
 پئے امن مردم بقانونین
 کند حفظ از دشمن پر مرا
 نیابد برین انتظام اقتدار
 نہ در لطف ایزد اثر میرسد
 بغیر از تصرف برائے انام
 بیابند نفی از وبال یقین
 باشند نواب او در عیان
 بود لطف دیگر سوے خدا

نگرد و گراور را تصرف حصول
 کسی را نه حق از گنه باز داشت
 ازین ره ز غصب خلافت ضرور
 نشانش که از بس وجوه آن امام
 مگر عصمتش نیست بی اشتباه
 دوم آنکه افضل بود از کسان
 پس آن عصمت علم شاه عظیم
 سوم جنگها و همان فتنه ها
 باشند باعث که خیر الانام
 بود عصمتش باعث نص کران
 بدانت تا جمله اهل یقین
 اولوالامر حق است و بر ما امیر
 نمایند اطاعت محبت عباد
 و گم سیرت آن رسول زمان
 که بوده ز عادات آن راهبر
 برای مدینه بپای انتظار
 عجب گریه های دوا می سفید
 و گرفتگی ها موجب نص که آن
 چنانچه بر یارند اهل سیر

ز خلق ست این ظلم و جور عدول
 که بر امتحان حال مردم گذشت
 کسی را نه حق باز دارد بزور
 بود عقیق و معصوم اندر انام
 سنانی بپای قدرت هر گناه
 بعلم و بهر فضل دین در زمان
 دوم سیرت آن رسول کریم
 که بودند در پیش آن مصطفی
 با اعلان خودش نص کند بر امام
 شود امر مخفی آن چون عیان
 که عالم ترین است و عادل ترین
 بحکم و بفعل بشیر و نذیر
 بهر امر بر قول او اعتماد
 چو شد باعث نص سبب پر عیان
 که چون بهر سه روز کردی سفر
 معین میکرد و قائم مقام
 نه هرگز بعین کند راهبر
 بهنگام موت نبی شد عیان
 که وقت وفات همان راهبر

نمانده درون عرب خاندان
هم آندم در امر خلافت فساد
و گریه و بس جنگ پیش نظر
چو پر خاش از اسود و سیاه
چو شعله طلیح که از ارتداد
هم داشت از کمان خوف و تر
چنین جنگها و چنین فتنه ها
ازین وجه ها واجب آن نبی
ازین ره امامت بود از اصول
نه هر کس شناسد امام زمان
پس ازین وجه هدایت نما
علی ولی را از جمله عباد
همی بود یک بهترین امام
همین سیرت و فهم هر شیخ بود
چنانچه برای عمر یار غار
عمر بعد از آن بادل گرم و سرد
صحابه بفهمند حاجت بان
پیمبران شفقت و عقل و د
خصوصاً از خیل قریشی گروه

که از وی نفاقی نگشته ایمان
نمودند از حرص و رشک و عناد
چو از رویان حمله پر خطر
که سوی یمن رفت بروی سپاه
نموده در اعراب بر پا فساد
ز اهل الفساق بدینه خطر
همه بود در پیش آن مصطفی
که ساز و معین امام و وصی
خصوصاً از اشراف و خاص رسول
بود در یمن بابت است
چو میرد و دکان فری زین جهان
چو داود و موسی هم آن مصطفی
که در عصمت و علم و مردی و د
بمجموعه است نموده امام
که پیش از اجل فکر نائب نمود
خلافت نوشته دم خضار
دم مرگ خود فکر نائب بگرد
تفهم چه را خود رسول زمان
نه چون بر کند بخ جنگ و فساد
که بودند طاع و سرکش چو کوه

سبب تالیف در کتب
حال خلافت علی و ابوبکر و اسلاف تاریخ
طبری و دیگر کتب و تفسیر المصالح
جواب تفسیر عبد الغفران مقام طوسی
از طاعین علی و ابوبکر و اسلاف

| | |
|--|--|
| <p> که سازد خلیفه خود شن بهرین بیانش کند هر که گوید صواب همه را چو حیران گذارند کند ترک امر عظیم امام که نصب امامی و جوش عیان که کردند بعد از رسول این از فعل صحابه بر هر لیب که سازند یک چیز واجب از خود اگر نیست آن نزد اهل عدل قوله که باشد جعلی در انسان عام مقرر نماید بلا احتفا جعلی میشود و امیر مقرر کند یک ولیعهد خویش نکرده چو نائب چه باشد سبب خطا بود یا آنکه بوده صواب قوله در امر هدایت نیاید خطا نکردند چون اتباعش فعل خلاف نبی بود و باشد خطا نظر کرده نزد خود شن با تمیز </p> | <p> نبوده نبی را موانع ازین اگر انبی بود پس با شتاب عجب گر آن احتیاج قوی بفرماید آداب بول و طعام درین باب گفتند هم سنیان ولیکن ز فعل صحابه است این بگویم که باشد و جوش عجیب نبودند مختار آن چرخرد ببايد درین باب حکم رسول بفرمود بعد العزیز تمام که هر فرق بجهت خود پیشوا بگویم که باشد و گوناگیر که لاریب از موت و قبل و پیش رسول خدا حکمران عرب هم این ترک امر از سالتما بر اهل دین از رسوخدا گر این ترک باشد صواب آن رسول چو کردند بعدش خلیفه بیا بگفتند ازین بعد بعد العزیز </p> |
|--|--|

| | |
|-------------------------------|-----------------------------|
| که باشد ز آئین شایع چنان | قوله که فرایداوصاف کلی بیان |
| نه تخصیص و تعیین بسازند نقل | محول نمایند بر اهل عقل |
| چنانچه بیاب نکاح کسان | نه تعیین منکوحه کرده بیان |
| همین طور تعیین شخص امام | محول نموده به عقل امام |
| بگویم با و کای فضیلت لب | نگفتی ز ما چون بدی چه جواب |
| نکردی تو اینجا چنین سخن تمام | چه نسبت بمنکوحه زن با امام |
| عیان اینکه کردی سفر چون رسول | خلیفه همی کرد خود بر فحول |
| نمیگفت کای اهل شیرب شما | معین نمایند خود پیشوا |
| دوم بر نکاح آنچه گرد و قیاس | در امر امامت بود بے اساس |
| برای نکاح آنکس حکم عام | بقرآن ست مذکور بھر امام |
| بے نصب مطلق امام زمان | کجا حکم عام خداست جهان |
| نگفتی تو حکم حواله چرا | که نصبش بخلقت سپرده خدا |
| پیغمبر چه حکم نکاح و جهاد | چرا حکم بر وجه کلی نداد |
| که در بعد من است همه اهل دین | امامی معین کنند این چنین |
| بلی طاعت و زقرآن عیان | مگر حکم نصبش نباشد در آن |
| بناشد ازین طاعتش زینهار | به نصب امامی مرا احتیاج |
| اطاعت نبی را بود فرض | مگر نیست قدرت به نصبش مرا |
| هم آن فاسق کوارا چو کرده مثال | مثالش بیا شد چو باطل خیال |
| ندارد کس قدرت از اهل فکر | که پیدا نماید خودش اهل فکر |

له
فاسق کوارا اهل الذکر
ان کتم لا تعلمون
۱۱

| | |
|----------------------------|-----------------------------|
| چو باشند موجود اندر جهان | بپرسید و سازند از نشان بیان |
| بگفته و اگر فرض باشد جهاد | مگر پیشوا شرط آن بر قیاد |
| پس این شرط هم ذمه باشد | نه بر ذمه حق تعالی شود |
| از نیوجه نصب امام زمان | بود ذمه خلق و اهل جهان |
| گوییم پاسخ بچندین وجوه | که هر یک بود در ستانت چو که |
| یک آنکه نزد تو ای ناکدوب | نه هر شرط واجب دارد و وجوب |
| اگر گفته از جهل خود انجین | کتب مثل ابطال باطل بین |
| دوم اینکه بجهیز جیش و جهاد | بود کار هر یک رئیس عباد |
| نه فرض رعایاست همچون امور | بدیست این امر ای دشمن |
| سوم بر دو قسم شرط است | چو واجب که آنهم بود بجهیز |
| یک آنکه آن شرط مقدم است | دوم آنکه از قدر تم و درست |
| پس آن شرط مقدم در هم ای | بمشرط واجب بود انجین |
| که تحصیل آن نیست یک ضل | بدیست ست نزدیک و شما |
| ببین استطاعت پی حج و گره | برای زکوة چو مقدار زر |
| که باشند شرط و مقدم امور | مگر نیست تحصیل آنها ضرر |
| امام است شرط جهاد عدا | مگر نصب و نیست واجب با |
| ازین بعد عبد الغزیز ع قول | بگفت که پروردگار و رسول |
| نمایند نصب خلیفه اگر | بود موجب بس فسادات و شر |
| چه راست اهل جهان مختلف | نباشند با همدگر مؤلف |

چو باشد ز سوسے خدا پیشوا
 بگویم عزیز که نصب امام
 چه ز هزار از رشک حرص و شقاق
 خصوصاً و آدم که اسلام دین
 ندانی که مابعد خیر البشر
 نه اندر سقیفه بود شقاق
 از آن بعد هم بر کسی نمی شکفت
 بهر حال بیکار این قاعده
 نه از رایها نه همه اهل حل
 اگر این خلافت گرمی و جهان
 رسد هر کس را چنان اختیار
 در نیوقت جمعی ز اهل خرد
 همین نهج جمعه امامی دگر
 بحکم عمر آن دوم پیشوا
 بیانشند اتباع هر یک امام
 شود گرم هنگامه قتل آن
 پس آن قتل و آن جنگها و ستیز
 شود موجب آن فسادات و
 چنانچه تودانی که اندر عرب

بود موجب هرج و مرج فتنه ها
 بمردم سپردن بود در اے خام
 نه بر یک کس میشد اتفاق
 بود شائع ملوکا بزرگین
 نشد اتفاق کان همه گز
 نه در روز شوری شده اتفاق
 نه بر قتل و شوکت امارت گرفت
 نه گاهی بر آن خود عمل آمده
 امارت بیانشد گم بر محل
 مفوض بخلق ستای کاروان
 که بھر امامت دهد اقتدار
 امامی کس را بسازند خود
 مقرر نمایند هم بے خطر
 بود واجب القتل نزد شما
 مطیع امام خودش در انام
 که از ایزد پاک جویند امان
 بیاید ز آئین تو اے عزیز
 که ز هزار گویند از آنها بشد
 بهمدگدشته بغیظ و غضب

همین یک امامت عیان نهان
 و یا آنکه در مختلف ملکا
 چنانچه بسادت و قناست
 مگر باشد اسلام را یک امام
 پس این پنج امامت که گفتی با
 ازین وجه فرمود بایان تو
 که آرام و حاجات و دیگر امور
 بود خواهش نفع خود و خوی عام
 که بی رشک بی حرص عقل و دین
 اگر اتفاقی شد از حکمت
 درین مدتی فتنه خاص و علم
 ازین ره برائے خلیفه ضرور
 پس این قول بایامی خود را غریب
 چو کردی بحق ائمه بیان
 همه آن گذشته بر انبیا
 بتخصیص تا سیزده سال و عام
 ازین بود لازم که هرگز خدا
 کند کسر شیها چو انت تمام
 و گر اینکه کار ائمه نهان

چه خونها فروخته در جهان
 بهر ملک باشد اما من جدا
 که در مختلف ملکا امامی جداست
 بین قول فاروقی را می تمام
 نه گاهی در اسلام گشته پیا
 درون از اهل ^{نام کتاب} بس جستجو
 بود مختلف بهر مردم ضرور
 نگر دگر گئی اتفاق امام
 ریسے گویند خفاش تن
 هم آن بعد یک فتنه و دستان
 بهم برزند جمله ملکی نظام
 که شارع اشارت کند بے قور
 ندیدی چو را با شعور و تمیز
 لقیه و گزالت خوف جان
 چو نوح و چو یونس چو آن زکریا
 گذشته بر نفس خیر الانام
 نمیکرد مبعوث هم انبیا
 نه در لطف قدحی رسد از امام
 نه مطلق معطل شده و جهان

نمودند تعلیم دین صحیح
پس از کارهای امامت ضروری
چو گشتند از چشم دور و نهان
ز یک شوکت و یازمراے عزیز
چو عثمان و زان پس معاویہ
چو مروان و اولاد آن روسیہ
بگرداند آن فتنه با کوفه
و گریستنوی حق گزین لبیب
بیاب امامت ز نص رسول
به تعریف لفظ امامت و گری
که آن یک ریاست بود بر خول
مگر او نکرده کس را وصی
چگونه بگویند اهل العقول
چگونه نزد بھرا و این لقب
خلاصہ کہ از نص رسول و دود
برین حکم و امر بشیر و نذیر
چو آن مرتضیٰ این بہا ز آگداشت
چو کردند و اطاعت کسان
گرفتہ ہمین شیوہ را بآنجانب

بخلاوت و اعلان بلفظ فصیح
نمودند اھم را ادا با شعور
بماندند تو آب شان در جہان
خلیفہ چو گشتند بس باتمیز
یزید پیدے چو آنے درم
چو ابن زبیر و چو عباسیہ
کہ گزیدند آن خون ہمہ خوش نہاد
ازین سنیان اعتقاد عجیب
نمانند انکار و از بس عدول
بگویند همچون کس خیر و سر
خلافت نیابت ز سوئی رسول
چگونه خلافت بود از بنی
ابوبکر را نائب آن رسول
نکردش چو نائب رسول عرب
خودش مرتضیٰ را وصی کردہ بود
نصوص اند شاہد چو نص غیر
بر آن جای خود سبط اکبر گماشت
بفاصلترین جای دادی عیان
کہ همچون خودش کردی او انتخاب

پس این سلسلہ تابروز جزا
 کجا این بر آن آن برین تانختے
 مگر واسے بر امت بی شعور
 بظاہر ھینک لک بر زبان
 ز حکم نبی پشت کردند پس
 وصایائی آن ہادی دو جہان
 اساس خلافت بر آن بر قواد
 چنان آن نبی قطع فتنہ نمود
 نہ بینی کہ گر آن و صے بنے
 بروز وفات رسول خدا
 چو بودہ مضر نص و حکم غدیر
 ازینوجہ زین حکم رحمت نشان
 نمودندش اخفا بہ تسوہا
 یہودان براہیکہ میا ختند
 کہ روز وفات رسالت شاہ
 خصوصات دیرینہ و کیسنہ ہا
 وجوہ قریشان پر از فساد
 بکشتند یکدل برین بددلی
 چو در خاندان نبوت رود

نگشتے ز فاضلترینے جدا
 چو ہر منتخب منتخب ساستے
 کہ گشتند زین حکم رحمت نفور
 بیاطن گریزان تلمیذ آن
 نمودند روسوئے حرص و ہوس
 بداندیکہ ز قلب زبان
 کہ آن را نیابد کسے بے فساد
 از ایشان ہمان قتنہ و شرفرود
 نہ کردے ز بس مرد دین خاشی
 چہ فتنہ در اسلام گشتی پیا
 پے ہر خلیفہ پئے ہر ایسر
 نمودہ شد اعراض در ہر زمان
 از آن پس بعینش تا ولہا
 فرس در ہمان راہ انداختند
 کہ بر مخلصان بود روز سیاہ
 و گریہ بر آورد از سینہ ہا
 بوجہ حسد ہم ز حرص و عناد
 کہ ہرگز امارت نیابد علی
 از ایشان نہ بیرون و قدام

کنون گرو و دروگر خاندان
 شنیدند انصار چون این خبر
 چہ بود در جاہلیت چنان
 قریشیان بر انصاریان تاختند
 نکردند این ہم کہ از مر قضا
 پیرسند آمد کہ رائے تو چیست
 تمسک نکردند ہم با نقل
 عجب بیوفائی گرفتند پیش
 اگر خوف فتنہ ز انصار بود
 خلافت گرفتند خود ہا کسان
 نکردند مگر جز آتے ہیج مرد
 چہ این حکم اظہر من الشمس بود
 نکردند رو ہم بتاویل آن
 ولی نخل آن غصب و کتمان ثمر
 کہ چون حسب قانون اجماعان
 پس از قتل عثمان بسے ناگزیر
 در آنوقت ہم زان قریشی تبار
 ز حبس ص دنیا و از بغض و کین
 چو کردند بعض از کسان ناگزیر

تداول کنند بعد ہر خاندان
 بگشتند ہم طالب جاہ و فر
 کہ میشد ریشے ز ہر خاندان
 پس از بعد پر خاش در ساختند
 کہ میکرد بچہ سز آن مصطفیٰ
 سزاوار این منصب کار کست
 در آن امر پُر انتشار اجل
 نکردند ہم دفن ہادی خویش
 عدالت از آن قوم ہجرت نمود
 نکردند حکم غدیرے بیان
 کہ انکار این نص توانست کرد
 ز خورشید انکار نتوان نمود
 کہ کردند نام زاہل زبان
 بر آورد ہچون بغض دگر
 ستم دیدگان نہان و عیان
 بکردند بیعت بدست امیر
 شدہ آتش حرص و کین شعلہ بار
 نکردند بیعت با آن شاہ دین
 ز خوف ورجا بیعت آن امیر

شکستند آنرا در انجام کار
به پر خاش حیدر بپر خاستند
اکمربست از کیطرف ناکش
بلکش نمودند یک ترک تاز
نیاسود و هر دشمن مر قضا
از آن پس معاویه شد یک امیر
همان طامع و هم عدو بنی
که از راه طغیان و بغض و هوا
پس اتباع او مردم خاص و عام
چه او شان بهر گونه با اتباع
ازین وجه این مذہب سینان
نواصب ز نسل امیہ ہم
مگر قوم اشباع خاص و لے
هم آن طاعی از بعد جنگ فساد
که ناید از آن پیش اندر خیال
مکن دشمنیش برین ہم قیاس
وصیت نمود از وقوف و شعور
نسا زندانیش قبر اہل کین
ز حکمش بکوف زیاد آشکار

گشتند مانائے اشتر همار
برابر بر اولش کر آراستند
بسوئے دگر قاسطین و دیکین
بهر سو دقتنه کردند باز
نکر دندنا از تنش جان جدا
گرفتند اورا امیر و کبیر
چنان کرد بغض و حسد با علّی
در جنگ بکشاد بر مرتضّا
بگشتند اهل جماعت بنام
نود و نوبه یک امیر جمیع
از عهد معاویہ گشته عیان
بگشتند مشهور عثمانیه
لقب یافته شیعیان علی
برافراخت سجد لوائے عناد
همه قوم او هم لواصب آل
که از اشتر او حیدر حق شناس
که دارند ستور قبرش ضرور
پئے همک و توپین آن شاهین
بگشته موالی شہ بے شمار

طیایں علیہ فیض و رست شمع و بایدها ۱۲

بدانست خود آن سراپا نفاق
 چو حجر صحابی هم اصحاب را
 چنان خوف غالب شد از اهل کین
 گواهی آن شیعیان عدول
 براوشان چنان کرد او تنگ کار
 ملخص که از جور حکام خود
 که امی کاش من مردمی پیشتر
 و گر آن فضائل که میداشت شاه
 چو میکرد ذکر فضائل کس
 که میگشت مجبوس قید بلا
 برین هم معاویة نمود بس
 که اصحاب از تابعین جمع را
 بود بوجهی از آن واضعان
 چو عبد الله طویل ابن الزبیر
 پس ایشان هر آن دم که میافتند
 ازین دم نموده بمردم حلی
 پس آغاز کرده ز نفس شیر
 محافل منا بر از آن بد مقال
 کس که گنگنه پیش بر ملا

یک از شیعه نگذاشته در عراق
 معاویة کشته بجرم ولا
 که کردند اهل حق اتحای دین
 چو کفار هرگز نمیشد قبول
 که شد زندگانی بر آن زمره بار
 همه بر دهنده بیده حد
 نمی دیدم اینحال مرد و تر
 باخفا بپس را نموده تباه
 ز حکام آزار دیدی بپس
 و پاکشته میشد ز تیغ جفا
 بدم غل کرد دیگر هوس
 پی وضع دوش نموده بپس
 و گر عمر و عاص و غیره چنان
 که بودند و رازره صدق و خیر
 صلوات و جوار تر پی یافتند
 که هرگز مسلمان نبوده علی
 در اقلیم خود سبب و شتم امیر
 با نند ز کما به شتم دسال
 مؤاخذ بگشته بجرم ولا

بین بعض آن قوم را باولی
 و اظهار نام خودش پیششان
 قرأت قرآن آن جوی
 بسا کرد ممنوع با هر جفا
 بهدید حجاج طمیل زمان
 و اگر آنکه بر غم آل کرام
 بفرمود تا به سر زردمان
 فضائل نمودند از خود بنا
 مقابل بفرض و مجامیر
 خصوصیت و قربان بازول
 معاویة را پس بھر عیا
 ازین منشا و بشام و حجاز
 پس آن حص و دنیا و ایام چند
 اگر چه از اصحاب و از تابعین
 ولیکن بود شیوه این جهان
 مخالف بدولت چو باشد سخن
 بحکام خود تا سازد کس
 پس آن جمله موضوعه احوال را
 چنان نقلها را چو قرآن مهان

که شخصی که می بود نامش علی
 همداشت خوف و گزند بجان
 ز عبدالله و از آب عقیق
 گرفته قرأت عثمان را
 شد ندان قرأت محو از جهان
 که میداشتند افتخار تام
 بخی ثلثه بکج زبان
 که هرگز نفرمود آن مصطفی
 بکردند وضع فضائل کثیر
 بکردند ایجاد هم آن جوی
 بکردند وضع روایت بسا
 در وضع اخبار گردید باز
 روایات بسیار پیدا شدند
 در آن عهد بودند هم زمین
 که روی خلق بود در جهان
 نه فرزان گردید آن حرف زن
 نیابد ز دنیا تمتع بے
 نمودند تعلیم اطفال را
 کنانند اطفال را بر زبان

برین کار هر شیخ و آموزگار
ازین حال و بدعات پُر از ستم
چو اطفال گشتند دیرینه سال
پس آن خورد سالان مردم غیر
بگشتند مقبول حکام شوم
هویدا که شهرت در آن روزگار
نه حاصل همه شد جز آن ناگزیر
چو اشیاخ اهل صحاح و سیر
نمودند اخبار و قرآن قبول
هم اسلام اهل جماعت ضرور
و گر آن معاصی و نسل او
به تذلیل و در قطع نسل سیر
بر او شان نمودند چندان ستم
زمین خاک بر سر کند زان جفا
که خون شهیدان بهر سان جوش
هم آن پور مروان بجای داد
همین نصب و بدعات شیطانیه
تو دانی که در دور حجاج شان
احادیث چید روات متین

المنیر و در حقیقت اینها از
المنیر و در حقیقت اینها از

ز حکام می یافت زر و بشمار
شده پُر ز شام و عرب تا عجم
بزاوند هم خلق در زشت حال
بگشتند اهل الحدیث کبیر
گر گفتند مردم از او شان علوم
پس عالمان فضیلت شعار
که گوید بوفی رضا امیر
که بودند از مردم مشتبه
از ان عالمان فی زلال رسول
شده پُر بدعات و نصب فقور
همه قوم و عمال آن زشت خو
نمودند بس فکر ناگزیر
که خوبسار از آن دیده با و مبدم
فلک را از احتیاج و اغما
زند هر کجا با بکا خوش روش
طلب کرد با طوق و بنجیر
بماند تا دور مروانینه
ز خوف جهان ظالم بگمان
انگروندی نسبت با آن شاه دین

اگر شک بداری درین حق سخن
خلاصه که حکام و هم خاص و عام
بحکام هم صالح و متقی
نمی بود و گروشنش بعض کس
در آن دور پر نصب و ظلم مدید
ازین ره فضائل پی مرئضا
پس آن فضل را تا کجا شیعیان
چو این دور نسل ایته گذشت
چو عباس بودند در ابتدا
مگر چونکه سادات عظام صاف
خلافت حق خویش انکاشتند
ازین وجه منصور بهمت بباخت
پس اولاد عباس هم نگزید
چه اظهار دعالان آن برلا
که جو عترت و اہلبیت بنی
چنانچه علی که در حق ہفتم امام
مگر صاف این ہم ندادند حکم
چه از صلحت و ورشد انجمن
چنین می نمودند تدبیر کار

بہندیب بین قول بصری حسن
ہمہ دشمن فضل و حق امام
تقرب بجمہ بے بغض علی
تقیہ ہمیکہ و و خاموشی پس
روایات فضلش شدہ ناپدید
ہناشند نزد مخالف بسا
بیارند از اشیاخ نصاب شان
امارت در اولاد عباس گشت
ہمہ نسل او شیعہ مرئضا
گشتند از شاہی شان خلاف
خصوصت باو شان رواداشتند
بناچار با اہل سنت لبخت
نمودند احتفائے نص غدیر
ببانگ جہوری ہی زو صدا
کسے رائے زیباست دروین شہ
بامون خود گفت ہارون خام
کہ باشند زین نص کسان ختم و ہم
کہ بغض علی زان گشتی عیان
کہ از اہلبیت بنی زینہار

لکھ کتاب روئے الصفا کتاب العیون
خلوون جلد سوم بعد از دولت شیعہ
و کتاب کثر الانجانی السیور الاخبار
و غیر باب و یکانی فی الجملہ اول من فیہ
من تحقیقات الاولاد و صوفی علی
جلد سوم روئے الصفا باب و یکانی

نیاید کسی پیش مردم فروغ
 کس را که زان دو دمان شرف
 شنیدند و دیدند و انگاشتند
 چو امویہ و بنی نسل امیر
 چنانچه که منصور شاه عبس
 همیکرد و کوشش بقتلش بسا
 چونهمان را با امام سخو
 پس او گشت عاجز چنان مکه
 ز سیاهان که بوده ز اجارشان
 خلاصه که سادات را سبیل
 پس او لا حیث در آن درگاه
 ازین بعضی او شان خواص عوام
 احادیث و احکام شرع رسول
 موالی و اتباع شان نینهم
 ازین جور با هر یک از اهل حق
 چو در عهد منصور فرمان روا
 پس از صادق الهبیت رسول
 گزیدند آن ناصیان از عوام
 که دلخواه او شان روایت کند

عالم در این عالم

بتحقیق سازند از و گم فروغ
 بفضل و بعلم و عمل متصف
 بدل تخم از او کاشتند
 هم ایشان قدم بر قدم راه گیر
 همیکرد امام ششم را طلب
 مگر بود عاجز ز حکم خدا
 مقابل نموده به تدلیس او
 که در پیش شه کرد مبع اسام
 بسا خوف میکرد امام زمان
 نمودند اسیر و ذلیل و تسیل
 بگشته پریشان ملک و دیار
 در آن عهد هم از آنمه کرام
 نکرند از خوف شایان حصول
 اسیر و ذلیل و پراز خوف و هم
 همیکرد اختفاء دین و نسق
 شده باب تصنیف و تالیف و
 نکرند حکم و حدیث قبول
 امام مقابل بآل کرام
 بشرع پیوسته خیانت کند

باینسانید بوخت تصنیف
 فاضل الفضا و ابوالموحدین محمد و خوارزمی
 باید و چنانکه در مجلد اول حدیث غیریست
 مذکورست که منصور خلیفه عباسی ابوحنیفه
 گفت که در مردم چنین بکار نمی دارم
 باید که آنرا شکر و تحسین بکار
 باینسان چنانکه در مجلد اول حدیث غیریست
 مذکورست که منصور خلیفه عباسی ابوحنیفه
 گفت که در مردم چنین بکار نمی دارم
 باید که آنرا شکر و تحسین بکار
 باینسان چنانکه در مجلد اول حدیث غیریست
 مذکورست که منصور خلیفه عباسی ابوحنیفه
 گفت که در مردم چنین بکار نمی دارم
 باید که آنرا شکر و تحسین بکار

باینسان چنانکه در مجلد اول حدیث غیریست
 مذکورست که منصور خلیفه عباسی ابوحنیفه
 گفت که در مردم چنین بکار نمی دارم
 باید که آنرا شکر و تحسین بکار
 باینسان چنانکه در مجلد اول حدیث غیریست
 مذکورست که منصور خلیفه عباسی ابوحنیفه
 گفت که در مردم چنین بکار نمی دارم
 باید که آنرا شکر و تحسین بکار

جامع سانس ابوحنیفه تصنیف
 قاضی القضاة ابوالموید محمد بن
 محمود نخواری بایدید چنانکه
 جلد اول حدیث غیر حیات
 مشتمل است بر
 در تالیف الحافظ ابوعلی حالات
 مامون بایدید مخصوصاً در اوقات
 از جمله است ابو بکر بن ابی قحطبه
 را در کتاب شامی آورده چنانکه
 در کتاب تاریخ الخلفاء در حال تقبیل
 مذکور است که گاه تضرع فرموده
 بر این گفت بر ما و بر ما که عوام
 عیدالدخلفاء را خوب کرد عوام
 باده و این گفت که من باده را
 نوشتم و می نوشتم و کتابی در باب
 جلب المؤمنین و صاحب حاجت بود
 قاضی یوسف خست خلیفه عرض کرد
 خست میگفت که از زمین این کتاب
 و فساد در حکومت پیدا شود خلیفه
 چنان جواب داد که من تضرع از در
 نشستم و در تالیف قاضی بن علی
 در کتابی که من تضرع کردم
 خلیفه و تضرع از در تضرع
 خست از این کتاب تضرع
 پس گفت و این عوام الناس
 سادات علوی شوند و
 ذوالج و ذوالج و ذوالج
 که در کتابی از این تضرع
 تضرع از این تضرع

چنانچه چو منصور کوفه نطفه
 مالک بگفته که اے کاروان
 پس آن کاروان حسابی شاه
 بین ظلم هارون که بدنا شد
 که بگفتش اول بقیه در
 هم نمودن حال نصب عوام
 که چون کرد مامون شیخ قبول
 و گر انکی بایست فتنه مردمان
 بیان میکنم آنچه پیش فحول
 گوارا باشد بر این مردمان
 که همچون احادیث رفاض
 بین حال متوکل روسیه
 به تیغض آل رسول و دود
 زیارات قبر حسین شهید
 بر آن آب جاری نموده و گر
 بخاری و مسلم در آن عهد زشت
 همین وجه باشد که هر دو همان
 بین قصه مقتضای بصیر
 چنان بر طبع بیاید گران
 به داد امر جمیع حدیث و اثر
 نگیری حدیث چنین و چنان
 احادیث بسیار کرده تباہ
 که بر نفس موسای کاظم رسید
 یستم و غم کرد و مسموم بان
 بود آنچه شهرت به دارد تمام
 شکستند معیت از آن شه فحول
 بگفتند روزی که ای کاروان
 صفات فضائل بآل رسول
 آگوشید در غیبت تو چنان
 اگر دیدگان ست یک افترا
 که بوده خلیفه زعباسیه
 ز مردانیه گوے سبقت بود
 بهر ظلم مسدود کرد آن عنید
 نموده و گرنیش قبرش مگر
 بهر شوق هر یک کتابی نوشت
 نکردند پس فضل حیدر بیان
 که چون خواسته ذکر فضل امیر
 که پیدا شدش خوف فتنه از آن

سادات علوی شوند و
 ذوالج و ذوالج و ذوالج
 که در کتابی از این تضرع
 تضرع از این تضرع

چون خوف زوال خلافت فرد
چنین حال نصب خواص عوام
پس ای حق پرده تشن گزین
که هر که بود حال دوران چنان
چگونه ائمه هدایت کنند
ز خوف طوک در عیای عام
ولیکن بخلوات با آن ستم
بگرفتند تسلیم دین قویم
هدایات ایشان برائے نام
بوجه تعصب اگر غافل
که مغیبت را رسول مین
نموده تقیبت چرا هر اقام
بگویم که در ابتدا آن سول
با اعلان چو فرمود اهامی شان
چو تبحر اصنام کرده بے
گم داشت خویشان پوشیزان
نه هرگز توانست هر یک شری
چرا مشرکان محکیم آن زمان
چو بر خاست از هر جان ظل عم

پس او ترک ذکر فضائل نمود
همی بود و تاشش صدا عوام تام
خدارا بچشم دیانت بین
بآن اهل بیت رسول زمان
احادیث حق چون اشاعت کنند
تقیّه نثار دچپ راه امام
موا لے خود را که بودند کم
تبعیل چون انبیا ئے قدیم
بنوده چو اشیاخ نصاب عام
بگوید درین باب چون عاقلی
نکرده تقیه در ابلاغ دین
به تعلیم شمش علیہ السلام
تسلیغ خوئے نمودار قول
در اندم نمیداشت هم خوف جان
هاندم پاشد باو دشمنی
چو بوطالب سید کیاں
که قتلش کند یا نماید اسیر
نه در که بوده شه و حکمران
بنی راشدہ خوف جان لاجرم

[illegible]

که داخل نشود پس مطمئن عدی بن نوفل بن عبد مناف آنحضرت را اجازه آمدن که داد و بعد از آن از کعبه هجرت نمود

پس ای آن کیا نرا گذاشت
 همین پنج هر یک امام زمان
 بنوده مقامی سوی شرق و غرب
 و گردن فرمان آن مصطفی
 بدارند قائم صلوة و صیام
 بدین حال بصری حسن را در
 پس آل ممیض چرا در زمان
 ولیکن همه شان بآن خوف و بیم
 خلاصه چو بود این حدیث غدیر
 نکرند ترک روایت فحول
 مگر بر زبان کس که گذشت
 که تاراوی امین بود از شهان
 چو اخفائے نص پرده برنید
 پس از کتم و تاویل نص غدیر
 که زنه را این نیست نص جلی
 نه کافی باطل امر شیوخ
 چنین اعتقادات را راویان
 نمودند تسلیم بقربول
 پس از وجه تعلیم و خوف شهان

پنی بجزت که همت گماشت
 زهر شاه خونی نموده بجان
 پنی بجزت شان بجزوار حرب
 که ای قوم تا حاکمان شاس
 پذیرید فرمان شان بالتمام
 تقیت نموده بنقل خبر
 تقیت از ناز خوف جان
 نمودند تسلیم دین قویم
 ز مشهور فضل جناب امیر
 بنا کام کردند آن را قبول
 بمغیش محتاج تاویل گشت
 نه بسند ضرر از اهل جهان
 ره حق شد از چشمها ناپدید
 شد از اعتقادات برناو پیر
 مسلم بر اثبات حق علی
 بگرد این عقائد بدلسار سوخ
 که بودند اولاد اجماعیان
 بتفسیر و هم در حدیث رسول
 گرفته همین مذہب یک جهان

لله چون سلاطین از ناز مثل معادیه
 وزیر و دران و عبدالمعین و جبر و ملک
 و غیر سلاطین و وزیر و جبر و ملک
 آنکه از راضی و سلطنت داران و غیر
 دشمن جان و از پیشان بودند و این
 جلیک و جانها چو شبنم است از
 احادیث و در و شباهت تفاز از
 شکوه و غیر و کور انداز با بدید

وگر عالمی زین خبر در گشت
 بنخوفیکه می باشد از اختلاف
 چو هر تیره و تار دوران گذشت
 کشیدند تیغ زبان مؤمنان
 پس اعلام نصاب هم در شتاب
 نخستین کسب بادل گرم و سرد
 بنا کام هر اهل تحقیق صاف
 ولیکن توانگر کجاسودمند
 نمودند بس کوشش ب حساب
 چه هر گونه رد و حدیث غدیر
 ره معنی این حدیث بلند
 افکندند از هرزه کار عیان
 کشید از وسوسه دلم صد تعب
 تنها همی کردم از دیر باز
 با علان این حکم کراهِت تمام
 چو تزیینت قرآن که کردم رقم
 در آن ضمن اکملت آیین
 ولیله بمقصود حق نغز و چست
 چه معنی موضوع اهل خلاف

که حق چیست و زرق نباید گشت
 انگه داشت تیغ زبان در غلاف
 همان شوکت ناصبان کم گشت
 نمودند حق علی را بیان
 گرفتند بر سر سپر از جواب
 بهر چه تحقیق این نص بگرد
 به بسیاری نقل کرد اعتراف
 بمغیش چون شبهه انداختند
 که در خاک پنهان کنند آفتاب
 زنده ب برایشان شده ناگزیر
 با انواع او هام کردند بند
 و ساوس بدلهای ایمانیان
 به لاجول خواندن کشاد و دلب
 که چون سرور دین و شاه حجاز
 کنم مغیش باز مشهور عام
 جواب ببعیسی بای با حشم
 نمودم حدیث غدیری بیان
 بگفتم که تسویه گشت شست
 زروئی زبان عرب بس گزاف

| | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| شود معنی شان هماندم دست | که محبوب مولی باشد نخست |
| مگر آنکه معنی مولی بیان | نگردند محبوب اهل زبان |
| محب نیز اینجا نباشد روا | که آن منقلب میشود عسا |
| که آن فرض حیدر شود حب ما | نشد فرض حاجت آن تنها |
| نشد گفته مختصر تر بیان | که در ضمن چیز می دگر بود آن |
| ازین ره دگر بار فکرها | دلما را شده انجین رهنما |
| که مانند حستان دگر ناگزیر | بلفظم آورم این حدیث غایر |
| چه نظم است مرغوب دلها لبها | زحسان پسندید پس مصطفی |
| دعا کرد در چشم بخش بنی | چه او کرد تا یکد حق علی |
| سلامت در آن باشد و اختصار | که حفظش شود زود و بس استوار |
| شود عام فهم و کلام متین | هم از هزل پاک و هدایت قرین |
| ولیکن چون نظم کردم نظر | دلما گفت کار نیست شوار تر |
| که با ضعف حالت بضیق مجال | کجا هست انجین قبل و قال |
| دوم مذہبی بحث آن بیچ بیچ | چو حاش نگردد نیز در بیچ |
| سوم اینکه اخبار بے پیش و کم | بود نظم آن شاق و بی لطف هم |
| ولیکن دلما باز با این همه | بر آورد اشعار چون زمره |
| از آن بعد تحقیق چون دیده ام | کشادند چشم بعین کرم |
| شبه نخست بودم با آرام دل | شراب و لا بود در جام دل |
| که در خواب دیدم مکانی غریب | در آن هم بایوانش چاه قریب |

بزرگ روای خود

بزرگے بر آن چاہ استاده بود
 بایا مرا خواند و فرمود او
 بگفتم که از شیعه سازم بیان
 بفرمود آن مرد شیرین کلام
 پس از غسل خواهم نمودن طلب
 و لم گفت این مرد باغ و شان
 در اقلیم او عالمان گو بس اند
 که از ایشان نماید چنین قیل و قال
 چو زین خواب بیدار شد چشم من
 که داراے ایران ز دین باهرت
 به پیش بزرگے نمودم بیان
 بگفتا که از خفا تا احلام نیت
 چو ایران بود و نمنا از مقام
 تو میدانش ناصر الدین شاه
 اشاره تو کرد بے احتیاج
 دیگر بار این خواب کردم بیان
 همین گفت او نیز تعبیر خواب
 بتایید تعبیر آن هوشمند
 که از هر جد و الدم را بخواب

خیالم که بر غسل آماده بود
 که از احتیاجات خواهم زد تو
 کنم یا ز اهل جماعت عیان
 که بنشین بجائے خود و بر مقام
 هماندم بیامد مرا یک عجب
 شهنشاه ایران بود و بیگان
 مگر از مصالح نسا زد پسند
 مرا اسبند دید و کرد این سوال
 عجب چیست تم داور وزیر سخن
 پرسد چرا از من این ظاهرست
 که فرماید او تا چه تعبیر آن
 چنین خواب نادر جز الهام نیت
 شه دوست حیدر علیه السلام
 مگر دوست شاه ولایت پناه
 که نگار بر حق او احتیاج
 بر مرد و دانشوار و دوستان
 که ایما و حکمت از بوترا ثب
 بیان کرد هم قصه دلپسند
 چنین یک اشارت شد از بوترا ثب

روایتی دیگر

و گر باز در خواب دیدم چنان
که ناگه سر دوشی صد ابر کشید
بر دیدم که آن وارث ملک جم
حریر است سرخ و لسی خوشنما
بپایین شلوار آن نامور
چو باز آمدم اندرون مکان
که رونق فرا هست بر نشین
بیاد یک خادم از زو شاه
در آن بود پخته برنج سفید
گر قسم من آنرا و هم آن زمان
ثمر از عجم بود و این نیست یا و
ازین خواب چون چشم من باز شد
بگفتم که بیشک علی و علی
بمیدان دین بر سر ازم علم
از آن بعد گفتم که آن شاه ما
که در زتی او حسب تعبیر خواب
لباس سریری و سرخ و لری
پس آن سندی باشد و نیست
غرض دل ازین خواب گشته قوی

که گویا منم اندرون مکان
که اینک شهنشاه ایران رسید
پیاده هست و پیش و پس او چشم
که شلوار دارد از آن شه بیاد
ز سیمین یراق ست تابانی و گر
شهنشاه را یافتم اندر آن
نه رفتم بیاس او بن قرین
سبد پیشم آورد تا بان چوماه
مراد داد آنرا چو عین امید
ثمر بای خوش یافتم بعد آن
خریدش نمودم که شاهم بداد
دل من عجب مخزن راز شد
بمن کرد ایسا مگر ر جل
کنم احتجاج اما مست رقم
بود مورد لطف شیر خدا
شده جلوه فرما مگر بو ترا ب
که شایان شه نیست بالاتفاق
معتد بود از لباس هشت
خرود کرد از چرخ بالا روی

گر قسم قلم را بنام خداے
در آنوقت ستری نموده عیان
چه در باب این مثنوی بی خفا
بهر حال من گردش اختتام
بود کین سخن را بعین کرم
فروغی بیابد زوالا نگاه
پس از هند تا قاف ایران زمین
بپاشد بیک اعتقاد قوی
همین نهج شریک پیارس زبان
فیوض شهنشاه بحج کرم
چو آن شاه حجاجه از جانی پیش
کشیده است تکلیفهای سفر
بدینی رفاه آن حمید الصفات
شدا و ناصر الدین بنام نکو
چرا نگر دین تولای من
چو محروم از قرب آن دین پناه
ندارم زیانے به کام و دھان
چه بتوانم آور دھج بر نار
ز شایان صفوی کتاب بحار

بکا فور گشتم از آن مشک سایی
کدام نظم باید پیارس زبان
شدا یا زواراے پیارس مرا
بتائید حیدر علیه السلام
پذیرائی آید بکعبه عجبم
چو سلک گھر در بردست شاه
بالطاف آن ناصر پاک دین
بهر دست این مثنوی نوی
شود چاپ شائع بهندوستان
بود کان رساند دین هند نم
برای رفاه رعایای خویش
چه دورست گزینش یک نظم
نه چون میکشد زحمت التفات
چرا نصرت دین نیاید از او
که هست از موالی مولائی من
نه واقف از آداب درگاه شاه
که آن خطبیا بنده اهل زبان
دور گوهر مدحت شاه هوار
بماند هست درد هر خوش یادگار

همین طور زین شاه عالیجناب
 ولیکن شهنشاه پس از دیرگاه
 ز دست ستمکار بای پلید
 لباسی که میداشتش زین تن
 و لم خون بگردید از فرط غم
 لباسی که در خواب بود از غوان
 تنهائی دینی من خاک شد
 مگر بعد از یاس خود خاطر مرم
 که گرچه همان شاه جنت مکان
 مگر وارثش را در ایران زمین
 بدارد خداوند ما کامیاب
 کنوشت در دینم امیدگاه
 شود و التفاتش برین شنوی
 بتقریب شاه عدالت مآب
 شود چاپ هم شائع از بعد آن
 باین شنوی نیز شرح ضرور
 ازین پس بدرگاه پروردگار
 من از خاک عرفات و بیت صفا
 هم از خاک عقیبات شرب مقام

بماند بهر این همایون کتاب
 که آن قبله عالم دین پناه
 بر اعلائے اوج شهادت سید
 همه سرخ گشته چو خونین کفن
 قحان کردم و گفتم اے دستم
 شهادت بگردید تعبیر آن
 و لم هم از آن آرزو پاک شد
 درین مدعا شد چنین رهبر مرم
 پسندید قرب خداوند جان
 که باد منطف بر دنیا و دین
 بود ظل او بر تو آفتاب
 فیوضش بود عام چون مهر و ماه
 که در دین بپاشد کتاب نوی
 مزین شود این همایون کتاب
 در ایران و توران هندوستان
 شود چاپ و یابند حظ آدمی شعور
 بر آرم کف عجز کاکه کردگار
 کنم بھر امراض عصیان دوا
 کنم سر چشم با شوق تمام

| | |
|--|---|
| ز قبات علیای ارض عراق که عمرے درین آرزو شد بستر ز بے برگی بنده بنده نو | بیایم شرف باد این وفات ز بے برگیم پاست خسته مگر بالطاف و توفیق خود چاره ساز |
|--|---|

باب اول بیان دعوائی شیعیان بر خلافت
جناب ایئر از روی حدیث غدیر و بیان تواتر و معنی
آن و درینجا چهار فصل است فصل اول بیان صحت و

تواتر حدیث غدیر

| | |
|---|---|
| بده ساقیا جام صهبای نور درخشان شود نور صهبای چنان به نیت العنب شد که است مدام ایاغی بده زان می به نظیر ایاغی بیاورد ز لطف و کرم ز یک جرعه اش دل پر ایمان شود چنان صاف گردد و دلم زان سر | کز آن قلب خشد ز فرط سرور که روشن شود زان دل علیمان که بر ماست چون بغض حیدر حرام که نخجانه اش گشت خشم غدیر پراز باده ساقی کوثرم ز یک قطره اش سرد سکران شود که گیرم صواب و بگویم صواب |
|---|---|

| | |
|------------------------------|---------------------------|
| کنم نیکو نفس لیسین آرزو بخوا | نظر آیدم دشت قدس و ذکا |
| کنم گوشش آنکه الله زرب کریم | کلام شود چون کلام کلیم |
| مسیحا صفت گردم عجا زوم | بدست اندرم با دار در قلم |
| چو حرف هدایت رود بر زبان | بلینت کنم زین و حسن بیان |
| کلام شود گوهر آبدار | که چرخش کند عقدر وین تبار |
| ز طوبی سز و حسامه ام یاز نور | مدادم سیاهای چشمان حور |
| سز و بال جبریل و طاس من | ز مخدوم اومی سرایم سخن |
| ز فضل و مقامش بیان میکنم | محقق سخن را عیان میکنم |

آغاز دعوی

| | |
|-----------------------------|--------------------------|
| علی ولی شاه و مولای کل | بجای خدا بعد ختم الرسل |
| مزمین بگردید منشور آن | بطغر الهی بلج پنهان |
| به تبلیغ فرمان پراحتشام | ز دو حات خم ست دیوان عام |
| ز به حکم احمد بحق علی | فقی کنت مولا که حرف جلی |
| با بلاغ حکم بشیر و نذیر | مصدق غدیر است و جهم غفیر |
| از آن پس بیارندش ارکانین | ز روی تو اثر مفید یقین |
| درین خوش سخن ای که داری سخن | بده دل بمن حرف حق گوش کن |
| چه حرفیکه پر صحت و معتبر | چه حرفیکه اخبار تو سرسبز |
| ولیکن چو این حکم برپا شود | بود بطل هر خلافت ضرور |
| ازین ره پس پشتش انداختند | بمغیش تا ویلها ساختند |

له نظر الضمیر
 خلیفه بود که آن خط بر زبان
 بادشاهان آفتاب خود را بیاورد
 از محض شهادت شاه حقیقی است که آن
 آیه کلام آبی باشد او را در آب
 یا ایها الرسول بلغنا ازل الیک
 ربک فان قلعنا لک راسه
 و الله بصیک من اناس کذبر
 سوره مائده باشد الله و ما
 جمع و دعوت که بمنی دخت باشد
 چو که بر تمام غدیر چنان دخت
 میلان خادار بود و نذر آن و خزان
 جلب رسالت با صلح تمام خادار بود
 و در خطبه فرموده بود پس کنت
 مولا علی مولا انداخته با
 فرموده از صاحب دعوات و
 از بیعت درین شهر میدان را
 که نیز در خزان بود برای ارشاد
 این حکم بیان عام گفته شد
 ختم تمام شد که در صحیح آن
 غدیر واقع بود ۱۲۰

کنون بایست زین غرض بگذری
اگر راه باطل بگیري تو پیش
نمیگوییست گر چه باشد بجا
و لے هر چه گویم روایات نقل
چو باشد پراز صحت معتبر
در آن دم بکن راه حق اختیار
چو کرده سرت را غرض خیر خیر
ولیکن کنون در مخالف آل
نه این دور دوریست مروانیه
که بر حرص قرب سلاطین جور
در فضل شان را نمائی تو بند
نه چون زهر لے و شورے نامدار
نه چون جانیفیه بجا قضای
نه اکنون بعرش وزارت سی
درین روز گاران نیایی تو کام
قدح خود شکسته است ساقی ناز
بیاید کنون دور فرسخ نشان
که نور و سر و غ علوم و هنر
خصوصاً درین هند پر عدل و داد

پئے رد آن جیلہ ہانادری
نمانی چہ تفضیح اسلاف خویش
کہ بر باطلے اندرین دعا
بکن صحت آن بانصاف عقل
باقوال عمت موافق دیگر
چوداری دیگر کار باکر دیگر
نیانی روق سرخویش گیر
نیانی چواصحاب جاہ و جلال
نہ عبا سیہ ہم نہ سلطانہ
تخالف زعمرت نامی بقور
لواے انا الحق بسازے بلند
بیابے تو در بزم حکام بار
بیابی تو کام دل و دعا
نہ براوج و صدر صدارت رسی
بجز حجت زچندین عوام
ہم آن دور شامی عراقی نماند
بہر دولت و ملک اندر جهان
ببرده است تاریکی ہر صبر
کر امن امان ست مینو سواد

۱۳
 تهری انفعتم تعلیم پذیر
 لقب محمد بن علی بن عبدالمطلب
 است که در دانش در ششم و هفتم
 در ششم شده از طبقه العبدین است
 ارکانی احادیث اهل سنت است
 بنامهای و مسلم بن الحجاج
 مشهور این است که ابن سیرین و دیگران
 گفته که احادیث او قوی تر از
 احادیث جعفر بن محمد بن ابی حمزه
 میباشد و کان ابن جریر (احادیث)
 بنامیه خاتمه یافت و در کتب
 و صاحب بیست و مسلم بن الحجاج
 و از این سبب بر طعن و تشکیک
 در حکومت بنی عباس و کمال
 بود و از این اقل و نامی
 است که نقل احادیث در کتب
 و از این پنج ابن خلکان ظاهر است که
 از صاحبان هشتم ابن عبدالمطلب
 صاحبان هشتم ابن عبدالمطلب
 و در عهد بنی عباس و در عهد
 پس از تهری از ان طلبه و افعال
 بوده باشد که در عهد محمد

| | |
|-------------------------------|------------------------------|
| ز انوار آری بر طایفه | فروزان شده عهد ظلمانی |
| شهنشاه گیمان و جم بارگاه | سکندر باقبال و انجم سپاه |
| ز القاب سامیه آنجناب | بود قیصر مهند شهر خطاب |
| تجلائے حکمش چو افشاند نور | شده چشم عصیبت و جمل کور |
| بنظم سیاست شهبان زمان | سبقها گرفتند از وے نهان |
| باز ادگے اندرین مرز و بوم | ادامیشودند مبیست رسوم |
| ز هر علم و هر دین و مذہب تجلب | ز فضیلتش همانا شود و سنیاب |
| کتابیکه نیایاب بود و نهان | شده دست مالی بر طالبان |
| درین دور دانشوری ای عزیز | ز جمل و قصص بر آبر تمیز |
| تو توانی انکار کردن کنون | ز نام کتاب بکذب زبون |
| تو توانی اختفائی حق اعرام | درین روشنی علوم ای همام |
| کنون اینچه اخفائے حق امیر | چرا این تخالف ز حکم غیر |
| نخستین درین حکم ایمان اس | همانا یقین تو ابر شناس |
| کز آن میشود هر حدیث صحیح | چو قرآن مفید یقین صریح |
| چه این حکم نزدیک هر دو فریق | بنقل ثقات و بزجد طریق |
| ز جمع صحابه بھر یک زمان | بیاید خوشایم آن چنان |
| که شرط تو از فرون تر در آنست | یقین چون سماع از پیغمبر آنست |
| بین کثرت نقل این نص صاف | که حفاظ نقل اهل خلاف |
| در اسناد آن نامه بساختند | طرق پیش از صد پیر و خستند |

۱۰
 قوت از گویند که خبر
 انقدر و دم نقل کنند از قول ایشان
 یقین آن خبر حاصل شد و تصدیق شود
 مردم منبیت و مجله بنسبت یقین شود
 آنرا سواد گویند نقل علام ای باب
 یگوید سلسله ای را و این اقلان
 سواد گویند جمع آن کتابت و تفریق
 گویند جمع آن طرق است ۱۲
 حافظ جمع حافظ و اصطلاح چین
 حافظ محلی را گویند بفرست و تحصیل احادیث
 حافظ محلی را گویند بفرست و تحصیل احادیث
 در اکثر بلاد و دیار اصطلاح گردیده
 زاننده فقه ساعت احادیث گردیده
 و در جمع تحصیل رجال غیر ارباب
 و در میان ارباب شان و فقه و حدیث
 سبقت نام داشته باشند و سبقت
 او درین باب زیاد تر از غیر سبقت
 باشد که نقل این جزو اصطلاحی
 مقتدر شرح بخاری و نقل فی جلد
 الحديث الغدیرین العقیات من
 و لا عای قادی و جمع الوسائل شرح
 زینت نقل و نقل گویند که حافظ کثیرا
 گویند که علم یک کتاب احادیث
 مع اسناد و حال و شرح امام

و اشتباهند و محدث و شرح امام
 استاد کامل را گویند و بحث
 آن کس را گویند که علم یک
 داشته باشد مع اسناد و حالات رواه
 نگاه برای شخص لفظ حافظ
 مستعمل گردد و در اینجا
 باید فهمید ۱۲

به تنقید هر یک سند امان
 مراد از سند از روایت مدام
 از او شاست آن طبری بنی نظیر^{۵۴}
 نوشته کتاب الولایت بنام
 ز بسیار اصحاب کرده بیان
 نمودند هم ذکر آن است شفیق
 چنانچه ابن بطریق خوش بهرم
 نمودند افاده که ابن جریر
 ز اهل جماعت بسے با خبر
 نمودند که در آن خوش کتاب
 چنانچه زیادت معجم بهین
 که شیخ به بغداد شهر شیر
 پس آن طبرک جرح زمان
 دوم آنکه فرمود ذبی امام^{۵۵}
 فراوانی نقل و اسناد آن
 سوم بعد از پی خبر بصیر
 که دیدم خود آن کتاب عظیم
 در عسقلانی به تهذیب خود
 که اسناد بسیار نقل غدیر

نوشتند و در نامه با خوش بیان
بوقفل یک یا اخیرا لانام
که معروف بوده به ابن جبریر
در اسناد الفاظ این حکم عام
طرق بیشتر بس اسناد آن
را اعلام اسلاف هر دو فریق
و که سیدم ابن طاووس هم
نوشته کتابی بحال غدیر
چو یا قوت و ذهبی و ابن حجر
که تالیف شد در حق پسر اب
که مذکور کرده در آن این چنین
مگر که در کذب نقل غدیر
فراهم بفسر نمود اسناد آن
که دیدم چو آن نامه اش را تمام
مرا کردم بپوشش میرت کتمان
بتایخ خود گفت ابن کثیر
مجلد و تا بود و هر دو ضخیم
بفرمود ذکر کتابش کبد
همانیا و در ابن جبریر

[illegible]

بشرح بخاری و تهذیب و
 کند ذکر آن نامه را بے نفقت
 که لاریب آن ابن عقده در آن
 بیانزد این قولش ابن حجر
 و اگر آنکه حافظ یطی فرد
 و اگر آنکه شیخانی قسادی
 و اگر میسر زانی وسیع نظر
 علاوه برین نقل اسفار قوم
 بقیه سلسل پذیرائی دل
 روایت نمایند کان خوش گمان
 بتوثیق آن ابن عقده اگر
 بکش پنج و زحمت تحقیق دین
 که بود او ز حفاظ ابرار قوم
 تمسک نمودند جابا با
 علاوه توصیف و توثیق او
 که گفته اند اهل کوفه چنان
 نیامدند خو حافظ و فطره
 مساند آن بو حنیفه امام
 و در آن نامه هر یک سند امدار

حاجب حاجت

همین طور اندر اصحاب دیگر
 چنانچه بشرح بخاری بگفت
 اسانید آرد صحاح و حسان
 سناوی و سمودی با خبر
 و از بار را طهار آن نامه کرد
 کند ذکر آن در خطاط سوسی
 بمفتاح زان نامه داده خبر
 و اگر پیشوایان اجبار قوم
 که تا ابن عقده رسد متصل
 از آن ابن عقده است بی ارتیا
 عزیز اندر س بنوعی خبر
 چو انساب و طبقات حفاظ بین
 گرفتند از نقل اجبار قوم
 بقول بن عقده پیشوا
 بفرمود آن دار قطنی نکو
 که از ابن مسعود تا این زمان
 که دار خبیر از حدیث و خبر
 که خوارزمی آورده با اهتمام
 برین ابن عقده بود و شکار

مناد می بینی جبار وقت در
 فیض عقیده و شرح جامع صفیر و
 بن علی ابن عبد الله بن الدین الشیخی
 السمودی در جواهر العقودین کثیر
 طین حدیث غنیر و استنباب
 ابن عقده آنکه از کرده اند ۱۱۲
 حافظ سوسی در رساله الامار القدره
 فی الاخبار المتواتره ذکر کتاب ابن
 عقده کرده ۱۲۵ و محمود بن محمد
 الشیخانی القادری المدنی هم در
 کتاب خطاط سوسی فی مناقب آل بی
 ذکر کتاب ابن عقده کرده ۱۲۵
 بن محمد بن محمد بن عثمان در کتاب
 مناقب بنی هاشم ذکر کتاب ابن عقده
 اهل بیت را طهار ذکر کتاب ابن عقده
 کرده ۱۲۵ و علامه ابن حجر عسقلانی
 که از اجبار شایع و علای سوسطیت
 در کتاب جرح اشاده روایت کردن
 شایع خودی که از دیگری کتاب ابن عقده
 را از خود ثابت گردانید ۱۲۵
 انساب سخانی تمایز است منشور
 و طبقات حفاظ در علم رجال مصنف
 علامه سوسطی است و نیز کتاب الخطاط
 مصنف میرزا محمد بن عثمان است در
 آن کتاب ذکر کتاب ابن عقده کرده
 و تذکره است ۱۲۵ و ابن حجر عسقلانی
 یعنی عالم ۱۲۵ و ابن حجر عسقلانی
 در کتاب انساب بنی هاشم ذکر کتاب
 ابن عقده ۱۲۵ و ابن حجر عسقلانی
 کرده و سوسطی بقول ابن عقده
 در حال اجبار ذکر کتاب ابن عقده
 مشک خود و حافظ سوسی در کتاب
 مشک خود حافظ ابو اسحاق بن ثاقب
 ۴۰ در شرح حافظ ابو اسحاق کرده
 بقول ابن عقده استناد کرده
 حافظ سوسی در شرح تفریق النعادی
 در بیان نقل حدیث بقول ابن
 عقده استناد کرده ۱۲۵
 حافظ علامه سوسطی در
 طبقات اهل بیت

از اعجاز و اعلا سستی آن
چنین فضل حیدر خدای عباد
غرض اینکه چون رازی سرفراز
نیارد و یک نقل هم در مثال
همه ادعایش بر هر عقید
اموری که باشند مثل عیان
و گرنه که هر کافر را رسد
زهر غزوه و از وجود نبی
پس اے مدعی تعصب نما
همین محض انکار ناید به کار
چون شک در تو اتر نموده بسا
بود گرچه این هم تعصب ضرور
یکه آنکه این نص بر حافظان
از آنها بسا هم زار کان دین است
ازین پس چنانچه چندین نفر
چه شرط تو اتر نباشد چنان
چنین شرط مذموم باشد اگر
دوم را و بیان را چو با هم
بود قول شیطانی در آنم قبول

که با آن موانع که کردم بیان
در اسفار اعدا و دلیعت نهاد
با آن طمطراق و با آن کبر و فزاز
برین دعوی خود چو کار محال
همانست چون دعوی بی دلیل
نه یک منع محض است کافی در آن
که بی حجت از راه کفر و حد
کند منع و انکار باید دلی
اگر چه نیست فرتی درین هر دو جا
اگر میتوانی دلیش بیار
که نازدش اهل صحیحین ما
مگر میسر هم چند پاسخ چو نور
طرق بیش از صد بار دعیان
که بر صدق ایشان همه را یقین
نه زودت رسد در تو اتر ضرر
که گویند چینی هم عالمان
تو اتر نه بینی تو در یک خبر
تخالف شود در ثبوت خبر
نه انکار تانی در اهل اصول

کتاب نام الدیوانه لغز و انظار
مفسر علامه سیوطی در باب تواتر
باید بود و مجازاتی از حدیث ظفر
از مجازات عفت صلا مذکور
است انچه می گویند و قول اعز
ان قدس طره با صاحبان حالت
العادة و اطمینان علی الکذب او
دقوه منم انفاها با قصد نصف
بذلک فی طمانه و متعارف
قدست که حدیثی در آن یک دو
صحیحی ثبت کنند و یک دو صحیحی
فعلی آن کنند و ثبت یعنی ثابت
کنند مقدم کرده باشد و آن صحیحی
کرده باشد و ثابت شود و آن صحیحی
روایت کرده چنانکه در بیان آن
این قیاس در آنجا که در آنجا
روایت کرده اند و در آنجا که در آنجا
کرده اند و در آنجا که در آنجا
که آنحضرت در آنجا که در آنجا
نه نازد با نازد و در آنجا که در آنجا
کرده اند و در آنجا که در آنجا
یکصد و در آنجا که در آنجا
بن عیسی و در آنجا که در آنجا
صلح در آنجا که در آنجا
یکصد و در آنجا که در آنجا
نهری که در آنجا که در آنجا
منقول از آنجا که در آنجا
نیزند ام من یکصد و در آنجا
اصول و در آنجا که در آنجا
تفاوت و در آنجا که در آنجا
که در آنجا که در آنجا
نیزند ام من یکصد و در آنجا
اصول و در آنجا که در آنجا
تفاوت و در آنجا که در آنجا
که در آنجا که در آنجا

نشر و غدر ۱۲۵

نیزند ام من یکصد و در آنجا

اصول و در آنجا که در آنجا

تفاوت و در آنجا که در آنجا

که در آنجا که در آنجا

نیزند ام من یکصد و در آنجا

| | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| ازین هر دو بس طعنها آشکار | که بر جامع مسلم هو شیار |
| احادیث مقطوعه و هم ضعیف | نمودند ثابت در آن بیخلاف |
| چو عطار و همچون نوادی خویش | برین قبح شاهد نمودند پیش |
| در امتاع خود بادلیل قوس | و گر جعفر شافعی ادقوی |
| تو همین و تنقیص نبواخته | عیوب صحیحین برداخته |
| چه برداشته پرده از روی کار | بیک تنگ استار شان آشکار |
| بمدح سنن گفت حرف خوشا | بگفتا که خطا است مقتدا |
| نذار نظیری در احکام دین | که آن نائیه بس صحیح و متین |
| بهر اختلاف ست خوشتر حکم | خدا داد آن را قبول اتم |
| بیزد ابو زرعه نافع ترست | کتاب ابن ماجه که جامع ترست |
| بحق صحیحین باری بگفت | همین نهج بود فضل بانی نهفت |
| کتابش از آن هر دو نافع ترست | که آن ترمذی که جامع ترست |
| بنین ده چه قبح ناسانی بکرد | همین گونه زنجانی نیک مرد |
| ز شرط صحیحین حکم بذات | که شرط ناسانی بحق روات |
| بحق صحیحین مجمل بگفت | و گر جعفر از رد دین بی نهفت |
| چو آن دارقطنی و آن ابن خرم | که حفاظ نقاد با حتم و جزم |
| کلاسه بگردند از بس صواب | در اخبار بسیار هر دو کتاب |
| بیان کرد چیز ببطور مثال | ازین بعد آن جعفر بالکمال |
| ز بندار آرد هم نقلها | که بیشک بخاری و مسلم بسا |

۱۰
اشاع نام کتاب علامه
ابو الفضل جعفر بن خطیب اذنی
سنن و بیاض صحیحین است که در آن کتاب
نظیر کرده چنانکه در مجلد اول ج ۱
بیان کرده چنانکه در مجلد اول ج ۱
غیر از حدیثی که در آن است
جستاری که کتابی از صحاح است
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

نشان روایات
ضعیف بخاری و مسلم

ولیکن که بنده آن هوشیار
هم آن مسلم آورد و خنجر
لگهر هر دو نزدیک اهل نظر
سخن کوته آن جعفر نامدار
که روزی ابو زرعه استاد
بسی ناپسندید و گفته دیگر
که این را پس انام کردی صحیح
همانا که نقل فلان و فلان
چنانچه ابو زرعه مقتدا
بگفتا و اگر جعفر بر دین
بیاشند بسیار و در دست
همین پنج دهنه بیست و نه در
در اخبار مسلم بداده نشان
و اگر آنکه گرا این کتب ای عزیز
یکش ز حتمت از ره در دین
که حقا نقاد بر نقلا
چو از صد کیه آن روایت نگر
بگفت که در عهد شاه ام
نکردیم هم سنگ ایشان کس

بالاجماع کذاب و بی اعتبار
ز سلب با و هم از سماک نژند
باشند کذاب و نامعتبر
در آخر برین حرف کرد خصار
چو مسلم حضورش کنایش نهاد
بمسلم که میدانش با خبر
که باشی به پیش همان پس فصح
نباشد در آن سمت صحت عیان
شمرده چنین نقل واهی بسا
که اشال این حج و قح متین
که میاید از بهر آن و فتری
بگفت که ابو زرعه با خبر
که واهی ست نقل فلان فلان
نیاید بدست نباید ستیز
شرح صحیحین خود را بین
بقدری کشیدند خطا بجا
که در فضل اشیاخ ابن عمر
ابوبکر و عثمان و فاروق هم
اگر چه بیاشند یاران بی

اسباطان نمرود مکان بن جبر
چنانکه در جلد اول حدیث مذکور است
ص ۱۲۰
فصل عاشر از باب شانزدهم در خصوص
و کتاب صحیحین که نشان از ابو زرعه
فیضان و فلان چنانکه در عقلاستند
جلد اول از جلد اول از
حرف الف و ج و ح و ط و ی
پیش از کلام در عقلاستند
اسامی و ج و ح و ط و ی
بخاری و مسلم در عقلاستند
آن کتاب در ج و ح و ط و ی
نقاید ص ۳۸۵
بن اسباطان از کتاب استنباط
این است که از قول ابن عمر و عثمان
رسول الله صلی الله علیه و آله
ثم نکتت بینه فافاضل بکذا
عقلاستند مذکور است ص ۱۲۹

| | |
|-------------------------------|----------------------------|
| بر این نقل خود حافظ بو عمر | بگفتا که باطل بود سببر |
| با جماع اسلاف گرد و سیح | بود که چه اسناد آن هم صحیح |
| و گر نقل تحریم متعه نگر | که در خیرش گفت خیر البشر |
| به نزدیک اسلاف نبود بجا | چه در جائے او طاس گشته روا |
| و گر بجهل گفت عبد الله علی | بشرح مسلم بیک خوش دلی |
| که باشند بعض از روایات صفا | در و ن صحیحین بر اختلاف |
| پس از هر دو این مختلف نقلها | یکه کذب و باطل بود بی خفا |
| پس از حرف بسیار آخر کلام | بگفتا که خوش گفت این بهام |
| که در نقلهای صحیحین | تفوق کجابر در گر نقلها |
| و گر آنکه همچون ازاله نگر | ز حیدر علی بشنوی بیشتر |
| که زائد زد و صد حدیث شریف | در و ن صحیحین باشد ضعیف |
| پس اسلاف ما حافظان فحول | چو اهل صحیحین خوردند گول |
| همین نهج در نهج گفته است | تو گوئی که خوش تاب نیست |
| که بر هر حدیث صحیحین ما | همانا نباشد عمل هم روا |
| بگویم برین قول حیدر علی | بجان بشنوی بگذر از بد دلی |
| که گمشد شیخین جبر عقول | ز مردم در انبسا خوردند گول |
| درین نص خم نیز از ناصبان | بخوردند گول و فریب نهان |
| ازین ره صحیحین شان زینهار | نباشند خود قابل اعتبار |
| و گر آنکه از فقه خفته است صفا | همانا روایات آنها خلاف |

له مولوی عبدالمعلی که در این کتابت بقرایه علم است در شرح مسلم در فصل فی الامامین الاصل الثانی فی السیاق من الصفات الثانی که مذکور فی حوزة ۱۲۰۰ ملاحظه و ادراک از آنرا که فی الشیخین مصنف مولوی حیدر علی فیض آبادی است

فقد صحیحین از مولوی عبدالمعلی که بنی بهام

مخالفت صحیحین از فقه ابو حنیفه

در اعمال فقہ بیک کج نظر
 از نیوجہ اجبار آن بر محل
 از آن بعد از جمل و نقص تمیز
 ندانی کہ چون آن بخاری پیر
 از نیوجہ کم مایہ نصاب چند
 و گر بعد از آن است سنن گزین
 کہ این ہر دو شیخان وہم واقعی
 کہ ذہلی و بوزعہ سہ با حشم
 نمودند تقضیح بایکے بان
 چہ در لفظ قرآن حق صاف صاف
 پس این ہر دو در اضال انکاشتند
 از نیوجہ سرمود ذہلی سے
 برانندہ ہم این ہر دو در ارضو
 بفرمان این ذہلی عالمست
 بگفتند ترکش بسا رکن دین
 علاوہ برین اعتقاد و دوان
 و گر خود بخارے خیانت نمود
 چہ او ساخته جبر کتاب العلل
 صحیح خودش را از آن نامہ کرد

روی از صحیحین راہ دگر
 بنا شد نیز تو قابل عمل
 چہ نارسش تسبیح آن اسی عزیز
 نیاورد مشہور فضل ایسہ
 نمودند آنرا بجان خوش پسند
 تو حال بخاری و سلم بہین
 بہ پیش همان ہیچ و نامتہ
 ابو حاتم و احمدت ہیوہم
 بخاری وہم مسلمت را عیان
 سخناہی این ہر دو بودہ خلاف
 بہدعت چو جہتہ پنداشتند
 کہ نزد بہ نزد بخارے کسے
 ز اسلامیان تابا باشند دور
 چو بوزعہ و نیز بو حاتمست
 سر آن بخاری چہ خوارستان
 کہ نزدیک اسلاف بودہ زبون
 بشیخش کرا آن وجہ رحلت نمود
 بخاری سرقہ نمود عمہ
 کہ بود شش زل از قلت علم سرود

وگر آنکه شیخ بخاری پیوسته
که آن مسلم و احمد حنبله
وگر آنکه بوزرعه نامدار
بلاعقل و کم بایه انگاشته
چنانچه کتاب سیر را بین
سخن را انداز مسامت بوقریش
که مسلم و چندین صحاحی نگاشت
نه او بجهت یافته از سر
وگر آنکه تنهیب و سیران بین
بگردید مذکور مسلم کتاب
لیاقت ندارد این مردمان
ز تصنیف خود که دارند پیش
تصانیف را پیش مردم برند
ازین ست ظاهر که شیخین را
نه لائق تجدیث انگاشتند
اگر قدح این زمره باخبر
پس اعراض ایشان ز نص غدير
پس اسیر و فخر رازی خویش
لکن و هم یا شک چه مرد ضریح

چنان بود متفوح و مرد حقیر
نمودند بر ترک آن یکدیگر
مرا این هر دو را گفت ناکرده کار
نه لائق به تجدیث پنداشته
که چون پیش بوزرعه رکن دین
بفرمود بوزرعه با غیظ و طیش
که او صلاح بقیه گذاشت
رویش زبانه و خطبه برد
که چون پیش بوزرعه رکن دین
بفرمود بوزرعه اندر جواب
نمودند تحمیل از وقت آن
بجویند گری باز از خویش
که مقصود و لهام بدست آورند
مشاهیر معصیان بر ملا
نه در زمره عالمان داشتند
درین هر دو شیخان نکرده
ندارد اثر اندر آن ناگزیر
که راهش گریفتی تو کورانه پیش
که نارند شیخین نص غدير

چه از بهر شان وقت و عزت
 ز من پس آیندگان دگر
 چو اسفار دیگر صحیحین نیز
 برین قول بوزر عه اوستاد
 که اندر بخار بخاری پر
 که دو طفل از یک بیمه اگر
 میان همان مرد و طفل صغیر
 از نیوچه از شهر خود بیخطر
 پس از بعد این امی و قاتل شناس
 دگر آنکه شیخ نسوم و اقدی
 تو از بھر حالات این ناتوان
 که از کذب انکیس بس ارکانین
 بن ماجه و هم بخاری تو
 نمودند متروک اورا ضرور
 هویدا از میسران و معنی تو
 چه گویم بختیش حرف دراز
 دگر فخر ازی خاطر پریش
 بگفته که آن ابن اسحاق پر
 پس از ابن اسحاق صاحب سیر

چه در جمله اخبار شان صحیحی
 کجا بهر شان عزت بیشتر
 چه نارزشن صحیح آن ای عزیز
 بیاید مرا قصه لغز نیاو
 ہمید او فتوائے نوبے نظیر
 نبوشند شیر کیه سازداشر
 رضاعت شود واقع از وجه شیر
 امیر بخارا نمودش بدر
 بکن عقل و علم بخاری قیاس
 ہی بود کذاب و نامتدی
 چو میزان ذہبی و تذهیب خان
 چو بوحاتم دنیسز ابن معین
 نسائی و احمد پس از جستجو
 نه نقلی گرفتند زین باشعور
 که واقع شد اجماع بر ترک او
 خلاصه که میسر و بدتر نماز
 پس از ذکر این هر سه اسلاف پیش
 نکرده است نقل حدیث غدیر
 بود نقل این حکم مشهور تر

پیرس از چو شامی و کی نخست
 چو فرضایاورد او هم چه پاک
 تو میزان بین گفت مالک امام
 در اجازت تدلیس هم منمود
 سلیمان و حیا و دیگر شام
 خلاصه گران حکم را چاکر کس
 بر مرد دانا که آثار دین
 شنیدی که جز رضی الا لقب
 که هر کس که تضعیف این نقل خواست
 چه خوش گفت قاری جبرکیت
 بگفتا بدخشه چه حرف فصیح
 نکرده است در صحت آن کلام
 بود جاحد و منکر آشکار
 چه خوش گفت هم مقبلی خبیر
 که گراخپسین حکم معلوم نیست
 خدا را است حکم و شنابیشتر
 چو کرد با هم خلاف و جدال
 خلاصه که این نص ز روز غدیر
 بود از چنین شهر واقعات

بین تحفه دهلوی زاد است
 که مقدوح بود و بسا عینناک
 که بود چه دجال آن مرد خام
 گرفته روایات بس از پیرو
 بگفتند کذاب اورادام
 نیارند از مصلحت چون انس
 نه ضعیف رسد در ثبوت و یقین
 نموده است برانچو مر و غم
 شعوری درین فن نه انزو است
 که شک نیست در صحت این حدیث
 که نیست مشهور نقل صحیح
 مگر آنکه دارد نقص تمام
 ندارد بقولش کس اعتبار
 در ابجاث و رجث نص غدیر
 بدینا گرا میچ مفهوم نیست
 که تکذیب کرد خود یک دگر
 كَفَّ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ
 یقینی است چون فتهامی امیر
 که حاجت ندارد بذكر روایات

غرض اینکه هرگاه مایشعیان
تو از نمودیم ثابت ضرور
پس انکار آنست سودای خام
چنین ذکر شک و یقینی خبر
مگردانم و کم انصاف کوش
که هر جا بل و عالم سنیان
بهر فضل حیدر بمقدور خویش
ز عجز جواب اصابت نما
چو رفتند کج از ره مستقیم
از اینجا بفهمند و انشوران
بفهمند حال صحیحین را
که چون ابو زر عمر نامدار
چو خطابی و ابن خرم و رشید
بهر حال دارند مخفی تمام
بجاهل بگویند از هر راه
عجب مذبح هست نا استوار

ز اهل الحدیث مخالف عیان
که بینند اهل بصیرت چو نور
یقیناً شده حجت مآتم
نبوده سزاوار این مختصر
بفهمند اینجا اگر همت هوش
بکوشد در اخفای حق عیان
رست پر تعصب بگیرد پیش
نماند بیجا بدل هر کجا
فما دند اندر خلاف عظیم
که بودند اسلاف و شان چنان
و اگر حال از باب این هر دو تا
بر آنها افرمود پس گیر و دار
صحاح و اهل صحاح ۱۲
بر آنها نمودند قدری شدید
عیوب صحاح و سلف از عوام
که اسفار شیعه نبینی گه
که از دیدن حق نماید فرار

فصل دوم در بیان معنی و تفسیر حدیث غدیر خصوصاً معنی لفظ مولی

پژوهنده راه عفو کریم
فریبنده ساخته داستان

بیاطالب جاوه مستقیم
بیاخوار ره داستان

کہ باشد مصفا ز خاشاک و خار
نہ ہرگز کسے گم شود زان رہی
مخو از طلسمات آن قوم گول
درین مقصد صاف و حکم غدیر
برآرند شبہات او ہام چند
کہ اول کم شرح مولیٰ بیان
مرادست اولیٰ و لے الامور
تصرف کند در امور کسان
بہرام اور اطاعت کنند
کہ باشد و لے الامور انام
کتاب خدا نیز فن ادب
کہ اہل لغت معنی آن رسید
ہمانا نمودند او لے بیان
کہ بودہ امام لغت در انام
کہ ہم عصر او بود از بنسبیر
چو زجاج و رتائے باشعور
و گر آن مسترد کہ بودہ امام
و گر چون غریب خبر خیر
بیارند چون رائے و دیگران

کہ بنامیت آن رہ آشکار
کجی اندر آن رہ نیابد گم
چو بینی در آن رہ نہ از چو غول
کہ اعدائے فضل خباب امیر
باغراض خود ہارائے تہ نژد
از یوجہ حاجت فادہ چنان
چہ در حکم از لفظ مولے ضرور
کہ ہر چہ بخوابد چو شاہ زمان
ہمہ مردم اور اعانت کنند
ہمین ست نزد مامیر و امام
بین بھراو لے کلام عرب
خوشامستند بہ شیعہ لیبید
کہ معنی مولے در آن لغویان
و گر آنکہ بوزند و الامقام
و گر بوجہ شیعہ امام شیعہ
و گر مثل فرا و آفتش ضرور
و گر ثعلب حافظ خوشیام
و گر ابن ابنا رے بی نظیر
نمودند مولے چو اولیٰ بیان

۱۰
لیکن بتیہ المامی شاعر
جاہلیت و اسلام متولی
کہ عرش یکصد و چل شدہ در حلقہ
را بعد از حلقات سببہ گفتہ
فدست کلا الفروغی سببہ انہا
مولیٰ الخاتمہ خلفا و امامہا جو
اہل لغت و بیع اہل دین
شعری را باولیٰ تفسیر کردہ اند
چنانکہ بعد ازین ہی ایہ و نیز شریک
ست سے موال حق یطوبون ہوا
فاکر وہ و لو و اما بعد ۱۱
ابو یوسف بن اوس بن ثابت
بن بشیر بن ثابت بن زید بن
قیس الانصاری متولی حاکم
کرینی ست از سر مکان لغت
و استاد سید بن خوی و حاجت
کثر ز اہل لغت و تحت مولیٰ
را باولیٰ تفسیر کردہ چنانکہ شاہ
عبدالغنی تھقفہ تصحیح نمودہ کافی
ست ہمین سند درین دیار ہوا
۱۲ ابو سعید ہمدانی لغت و تفسیر
کرینی بود از سر ارکان لغت و تفسیر
قرآن مجید بود و شاہان حدیث
و اشعار شیعہ بقول ابو سعید ابو یزید
استاد مکتبہ مولیٰ را باولیٰ تفسیر
نمودہ چنانکہ قرآنی را باولیٰ تفسیر
گفتہ اند ۱۳ قرآنی را باولیٰ تفسیر
نمودی متولی حاکم

۱۴
نفس او سوا ابی الحسن سید بن
عده الحاشی متولی حاکم چنانکہ
ایمہ ابی اسحاق متولی حاکم
تہ و رانی ابو الحسن سید بن
نفس او سوا ابی الحسن سید بن
نفس او سوا ابی الحسن سید بن
نفس او سوا ابی الحسن سید بن

صحاح اللفظ را بیاورد بدست
در آن نیز تفسیر مولیٰ اعیان
بخوان نیز مثل اساس و غریب
بخوان بعد از اینها چو عین الذهب
بخوان شرح سبعة قصائد و اگر
و اگر اهل تفسیر را اتفاق
چه مولیٰ بیاورد کتاب مجید
علاوه برین سوره جائے دیگر
چنانچه چو کلبه تفسیر و ان
تفسیر مولیٰ در آیات رب
خصوصاً همین رازی خوش سخن
و اگر آنیکه معنی مولیٰ ضرور
افادات اهل لغت بگمان
بود شاهد عدل و هم خوشترین
لغات حدیث بشیر و نذیر
و اگر هست معنی شش شاه انام
هم آرد بخارے کہ معنی آن
ملیک است شاه و دلی الامور
و اگر معنی شش نیز سید بود

کہ صحت در آن چون صحیحین مهت
باو لے مصنف نموده بیان
کہ کرد و طاعت دل نصیب
کہ برہل منکر بیاید عجب
بشرح حماسہ بکن ہم نظر
معنی اولیٰ است بانوش وفاق
بین سوره را کہ باشد حدید
چو اولیٰ است مولیٰ بقدر آن گہ
از او پس جبائی و دیگر همان
بگفتند اولیٰ زروئی ادب
چنین معنی شش را بگفته حسن
زروئی لغت خود دلی الامور
با باشند شاہد ہما نا بر آن
تفاسیر قرآن پاک بین
بین چون نہایہ زابن الاثیر
چو لفظ و لے امر واضح تمام
ملیک است از معنی لفظ و ان
زروئی شروح و لغت پر ضرور
کہ سالار قوم و مؤید بود

ذکر تفسیر و معنی مولیٰ ذکر کتب لغت

نبوت دلی الامور و ان معنی مولیٰ

بین شعر اخل درین مدعا
 وگر معنی آن بیاشد ضرور
 تفاسیر و دیگر کتب را نگر
 همه این معانی آن ای رشید
 سخن گوته این اندک ست از بسی
 که باید صحیحین کردن نظر
 که فرمود پند بگردگار
 گذارم و بویش که مولی منم
 درین نقل مولی چو اولی ضرور
 چه از حرف فاو سیاق کلام
 بود معنی نقل گرچه عیان
 مگر بھر تسکین قلب پریش
 که کرد تفسیر مولی در آن
 تو دانستی که لفظ ولی امر نیز
 پس اکنون که امیر سدید جرمول
 نگیری نزاعات لفظیه پیش
 مگر وای بر مردم پر شقاق
 بمولی گرفتند آن کجاست
 وگر بعضی اینها بگفتا چو کور

ازین پس لغات و تفاسیر را
 تصرف کننده بحسب امور
 خصوصاً صواعق زاین تجرید
 باشند بهر امانت مفید
 کزین پس نفس بر بنیاد وکت
 بیاب دیون و فساد مگر
 که میر و چناندار کس قریبدار
 بخواند قرآن که اولی منم
 هم آن با تصرف بمسئله امور
 زاوای و مولی بود یک مرام
 نه حاجت که شری بی بینی در آن
 بین هم شرح صحیحین پیش
 به چون ولی امر خود شارحان
 تصرف کننده بود ای عزیز
 که روتا بد از قول حق رسول
 چه این هم بود در دهادی خویش
 که باین ثبوت و باین اتفاق
 که ناید بمعنی او لای گم
 که مولی نباشد و لای الامور

| | |
|---|--|
| <p>همه کوشش شان فریب عوام خلاف همیشه خلاف صحاح چه افسوس بر حال زار عوام ندیدی که آن فخر رازی بنام تساویل و هفوات از طبع خوش پس او در جمله کوه نگاه گرفته همان هفوه عبدالعزیز ندانند این جمع ناحق شناس مگر عاجزان راز راستی بر چو هر اهل سنت بدار خیال از نیوجه واقع شود احتیاج بناچار مقصود خود چون شفیق</p> | <p>که مردم ندانند حق امام نمودند کذب عیان را مباح که باشند همچون کسان ابدام که گفتند او را شکاک امام بیاراست و کرد با فخر پیش همانا سپردند کوران راه بیامد در ابطال آن پرتیمیز که اندر لغت نیست عقل و قیاس جز این هفوه نبود علاج و گر که هر جادین فص کنیک جمال که بر مدعی ایم کنم احتجاج مدلل نمایم بچندین طریق</p> |
| <p>فصل سوم در تفصیل و لائل بر معنی امامت و خلافت جناب امیر خیر گیتیر از حدیث غدیر بده ساقی باده دلکش ز در غم چاره کار کن بزن دور آن باده لاله فام ندیده کسی همچو در جام جم از آن آب آیم چو دریا بگوش</p> | <p>که افتاده ام کار شکلاشا ز راز خم خود خبر دار کن که باشم از آن تا ابد شاد کام زخم پاستیش بر جام جم بولای از جان بر آرم خردش</p> |

بیا و چنان ساغر تاب دار
 شوم نیز دل داده روئے او
 کنم رهبری سوی خم خانه اش
 چون بنسند خم خانه و کام ما
 همه نعره بزنند و لاله بزنند
 بیا بند در تن روانی دگر
 از آن جام ای صوفی خوش سخن
 بجام بهین راه ورودی نجات
 که حامی اجماعیان اسے خیر
 باغراض خود باز اسے نهند
 پس ای صوفی با صفاق نوش
 بر آن خام سودای اهل غرض
 چه از بھر دفع چنان بهره ما
 ندیده گر آن دلائل گه
 بین اولین واقعات غدیر
 دوم واقعاتی که شد بعد آن
 کنون هست از حق امید قوی
 ربانی بیانی از آن و اهما
 پس ای حق پژوه هدایت یون

که آید فطر اندر آن روی بار
 که بم دیگران اکشم سوئے او
 بنمایم ره صاف کاشانه اش
 ز خود رفته نوشند از جام ما
 زیر این زرق از تن کنند
 بنسند در روح جانی دگر
 دو جره زایای ساقی بزن
 بزن پشت پافرق غزوات
 درین مطلب صاف نص غدیر
 بر آند شہادت و اوہام چند
 بتحقیق دین بادل و جان کوش
 مکن التفاسے کہ باشد مرض
 دلائل بسے اندوہے انتہا
 نہ بردی از یوجہ بر حق رہے
 در آن خطبہ و داصل حکم امیر
 سوم اعترافات پیشینیان
 کہ چون این دلائل بدل بشوی
 کہ بہادہ اندت بسا خام رای
 بدہ سوئی من گوش باقل و ہوش

که در نقل خم بعد مولی گمان است
هم اولی در آیه از ولایت بود
بگویم با و کاس تسنن نهاد
رو و شبهه در صحت صدر اگر
اگر شبهه در منیش سیکن
تفسیر آن آیه حق بین
چو بغوی و بیضا و س نامور
فقیهان نامی شریعت را
بگفتند جمله مفسر ضرور
ازین پس شرح صحیحین خوان
کزین آیه پیغمبر کردگار
که از بھر هر مومن ای مردمان
چونادار مومن مبر و کنون
بیاید بر من که مولا منم
درین نقل هم شارحان عظام
خلاصه کراطلاقی و تفسیر آن
درین آیه آن لفظ اولی ضرور
که امیر سجد جز کفور جهول
چو پر سی که مولا س حکم نکو

که تو عظیم یا حب صلہ بہر آن است
که منے آن خود محبت بود
بلا علم درین کنے اعتقاد
کفایت نماید تو تحفہ نگر
تو بیخ ہمہ دین خود میکشی
کز آن اخذ گردید صدر بین
سیوطی و قنہ و نسفہ دیگر
ہم اہل الاحادیث عالی وقار
بنی ہست اولی بحملہ امور
کہ در آیه اولے اتصرف کنان
چنین کرد اعلان و گفت آشکار
من اولی یا بشم بہر دو جهان
عیالی گذارد کہ قرض و دیون
بخوانید قرآن کہ اولے المنم
ولائے بنی را بگفتند عام
سوم ہمہ ز قول رسول زمان
مطاع ہمہ ہم و س لے الامور
کہ رو تابد از قول حق رسول
بمعنی اولائے صدر از چہ رو

باب
لے ای زیادتہ و مطلق بودن
لفظ اولی در آیه النبی اولی المؤمنین
من نفسہم نفیہ بابت نیست
و واضح است کہ انتخاب در کل امور
و زیاد دین اولی است و دوم از
تفسیر نفس ان ظاهر است کہ حکم
پیغمبر از جمیع امور نافذ اند
و او را جمیع امور مطاع و واجب
الافتاد دارند لے ای ہر کہ بخاری
روایت نقل کرده اند از اولی
و مسلم و غیرہم نقل کرده اند سوم ازین
بنی العباد الاخراتے پیغمبر یقین
اولی بالتصرف و دلی الامور است
و مطاع خلق است ۱۲

گویم کہ از روی تازی زبان
از آنها کیے اینکہ در حکم و صدر
تقابل بود و حجت عام شرع
چنانچہ از آن شافعی بی شقاق
پس انچہ ورین صدر آید صلہ
دوم بر سر حکم ہم حرف فاست
اگر شک ورین فاکنی ای عزیز
سوم اینکہ بی فائے حکم غدیر
نمارد کسے اندرین اختلاف
اگر شک بود ہدیرین اے خزین
ز تفریع در صدر و حکم صل
بودیک تصرف صلہ ہر دو جا
در نیوقت ہم ہست روشن چو بدر
چنانچہ زاعلام اہل خلاف
بگفتند روشن ترین ہجو بدر
چہارم کہ این حکم خم بی شقاق
کہ نمودش آن بوہریرہ بیان
پس از ہر دیلے کہ خود شاطحان
از آن ہر دیلے بودای بصیر

بچندین وجہ است این پریان
تقابل بود و عبارت چو بدر
کہ کرد از آن اخذ احکام شرع
بر آورد حکمے درون طلاق
در آن حکم مابعد باید صلہ
ز تفریع مولا ش اولیٰ انراست
روایات خود را بہین باتمینہ
بود فرس از صدر خود ناگزیر
پس آن فرع بودن بہیست ضابطہ
تو اسفار خود ہجو تحفہ بہین
بود محتج ہمہ گر قطع فصل
ندارد بجز ہر دو جا اہل ابا
کہ در حکم مولا چو اولائے صدر
نمود احتجاج بہین صدر صاف
کہ در حکم مولا چو اولائے صدر
بقول میسر بود ہم سیاق
گد شہ است سابق کنون ذکر آن
ولے امر گفتند مولا می آن
ولے امر مولا اے نص غدیر

وجہ اول بودن
مولای رضی
اولای صدر
وجہ دوم
وجہ سوم

وجہ چہارم

| | |
|-------------------------------|---------------------------|
| تو دانی که مولا و او لای ضرور | بیا شد تپون و لی الامور |
| ازین خوش و جو همیکه کردم بیان | که لازم تدبیر بود اندر آن |
| بنا شد صله بعد او لای ضرور | چو عظیم محب نزد اهل شعور |
| نه مابعد باشد قسریه برین | که باشد سخاوت خیال اندرین |
| صله گر شود مختلف هر دو جا | ز صدرش شود قطع ربی بیا |
| ازین قطع این حکم خسران نام | بود خارج از عاقلانه کلام |

طریق دوم استدلال از محض مکتب مولا علیه السلام

| | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| بطور دیگر میکنم احتجاج | بافاظ این حکم بی احتیاج |
| که بضم آن صدر هم پیر ضرور | در نیاحت مولی و لی الامور |
| چه روشن که اکثر معانی آن | شود منتفی یا عبث پیر عیان |
| شود منتفی هر دو متق و اگر | بود پنج معنی عبث در نظر |
| ازین جمله سه معنی شکار | عبث ابن عم و دیگر صهر و جار |
| عبث هست ناصر محب یا ولی | که باشند این اسم فاعل جل |
| اکثرین فرض حیدر شود در عیان | که او نصرت و حب کند با کسان |
| نشد فرض امت که با آن ایتر | کند نصرت و دوستی ناگزیر |
| چنین معنی این حدیث رسول | بر هر مخالف عبث هم فضول |
| چه نزد مخالف ز نصر غدیر | مراد است ایجاب حب ایتر |
| و لیکن عجب بر عجب اسامی | که هر یک مخالف ز اهل کلام |
| ز مولا درین حکم بے وسوسه | نموده است ناصر محب ترجمه |

لفظ تفسیر غدير
و نیا پوی و غیره

| | |
|----------------------------|------------------------------|
| نفاذ اسم فاعل بر عکس را | نفاذ اسم فاعل بر عکس را |
| نه شد اسم مفعول تفسیر برین | نه شد اسم فاعل بودا می متین |
| کند ترجمه دوست با خوشدلی | کے گرز مولا و یا ازو لے |
| که آن اسم فاعل بود آشکار | پس او معینش کرد گردو شدار |
| همان آتش در کاسه باشد ضرور | بجاست لیکن بر ذکے شعور |
| نشد فرض حاجت آن مقتدا | کرین فرض حیدر شود حبا |
| که حاصل شود مدعایش عیان | بگیرد چه محبوب معنی آن |
| ندانند این معنی اهل الادب | نیاید چنان در زبان عرب |
| شود منتفی یا عبت از شعور | چو دیگر معانی مولی ضرور |
| معین شد او لے ولی امر عام | ازینو چه معینش اینجاست ایدام |
| درین نص تعصب بود بل دروغ | پس ایجاب حب معنی بی فروغ |
| بر آورد ایجاب حب امیثر | مخالفت چگونه ز حکم غدیر |
| فرینه بر ایجاب حب ناروا | همین طور مابعد یعنی دعا |
| مرادست ناصر محب ناگزیر | چه نزد مخالف ز نص غدیر |
| پس اکنون بر مرد و دانا جلے | ز مابعد محبوب باشد علی |
| چگونه باشد قسریه عیان | که محبوب بهر محب در بیان |
| باید گرفت از کسے مستعار | ندارد اگر عقل لائق بکار |

دلیل دوم نزول آیه یا ایها الرسول بلغ ما أنزل الیک
من ربک و راقه غدیر

| | |
|------------------------------|------------------------------|
| دلیل دوم هست و سحر خدا | نحوان قول حق بسلخ از ابتدا |
| که نازل شده بر بشیر و نذیر | به تبلیغ امر و نای امیر |
| بصحت بیارند و جبر نزول | ز اصحاب حفاظ و چندین فحول |
| از ایشان یکا بن ابی حاتم است | که ابدال یک حافظ و عالم است |
| بیاورد از ابو سعید خبیر | که تنزیل بسلخ شده بر غدیر |
| به تفسیر خود این خبر تمام | نموده به نقل صحیح التزام |
| چنانچه بگفته سیوطی او | آلای واقفان او را بخو |
| پس این نقل و خوش صحیح است پس | که انکار نمود از آن هیچ کس |
| و گر این مرد و یه سرفراز | که از بهر حفاظ بوده طراز |
| بیاورد از ابو سعید خبیر | که این آیه نازل شده بر غدیر |
| و گر بفرستیم جلیل المکان | که باناج حفاظ و اردشان |
| و گر بگردین واحدی و حید | بیارند این هر دو از ابو سعید |
| هم این عا که کرده امام | بیاورد از ابو سعید همام |
| و گر اینکه بوبکر شیراز هم | که در حفاظان بود بس محترم |
| بیاورد در منزل این بیان | ز یک ابن عباس و اشکان |
| و گر آورد ثعلبی متین | ز عبد الله و باقر علم دین |
| و گر حافظ ابو سعید از همان | ز یک ابن عباس کرده بیان |
| و گر اینکه حکانی خوش تمیز | ز جابر هم از ابن عباس نیز |
| و گر فخر رازی جبر متین | ز شاه هدا باقر علم دین |

ابو سعید خدیری صحابی

ابو سعید خدیری

ایضا

ایضا

ابن عباس

امام محمد باقر

جابر صحابی

پیر ابن عازب

هم از ابن عباس و هم از برادران
همین نقلها را دیگر ما هم از
بیانند با تم و جزم و یقین
بود این طلحه از آن ما هم از
و گر آن مفت که بوده نظام
و گر این صبلغ صاحب فصول
و گر بدر عینی از اعیان دین
و گر بر جلالت سیوطی جلال
و گر عبد و باب نیکو سیر
و گر آن محدث که بوده خال
و گر بدر عالم ز اشال او
و گر آن شهاب احمد مستند
بیانند این جمله چم غفیر
پس اکنون درین آیه حق نما
که از جانب حق چه آمد خطاب
که تبلیغ آن گریهاری بجا
چو باشد خیال حسودان ترا
ازین ره چسبیدن امرای شی شور
پس آنچه چو جمله رسالت بود

بر ابن عازب

تفسیر آور د این نقل را
بوجه شہوت و وثوق عیان
تصانیف ایشان چو خواهی بین
و گر رسته تفاسیر دان
از و بعد سید علم هم نام
که بوده ز اعلام دین فخر
که بھر بخار بیت شریح متین
بین در نشر آن پر کمال
چو خواهی تو تفسیر او را نگه
بین از بعیتش چو داری مجال
که تفسیر شایسته انما او
و گر سیر زائی بن محمد
که تنزل ببلغ شده بر غیر
به تہداید و تامل نما
خطابی بر آمنت از عتاب
نیارده باشد رسالت ز ما
بود خالق تو نگهبان ترا
شرگست همچون رسالت ضرر
نه آن جز امامت خلافت بود

چه باشد اماست خلافت چنین
وگر فکر و دلتنگی آن رسول
نه بود امر سهله از احکام دین
چه اندیشه کرده رسول زبان
خدا خوف او را پذیرا نمود
هم آن خوف بوده از اسلامیان
چو بوده زول آیه سال جسم
هم آنکه کملت باشد گواه عدل
از تفسیر با هم عیان ناگزیر
هم از نقلها قویه عیان
چو اینست پس آن تحاشه شمار
که آن امر طریح نیل همان
پس آن امر عظم بفرستی
که بود سالار مفضل
چه مردم در آن رشک میداشتند
هم آن ابن مردویه نقل نمود
هویدا که دلتنگی آن بنی
چه ایجاب جیش رسول کریم
پس اندیشه بنموده شاه ام

که گردد از آن نظم و نیا و دین
نماید که بود امر صعب القبول
چه خوفی نکرده در آنها چنین
که گردد از آن کافرتنه عیان
بر آن وعده عصمت او فرو
که بودند اندم منافق نهان
در آندم ز کفار شد خوف گم
که این سوره کرده در آخر نزول
که این سوره آمد زمان خیره
که آن خوف بوده از اسلامیان
بناشد جسسه از صحابه کبار
بیامد چو ترمیم کیمه گران
بناشد بخزیک و لاسه علماء
سزاوار دلتنگی مصطفی
از آن دلت خویش پنداشتند
که نام علی نیز در آیه بود
نگردد و در ایجاب حب علی
بیان کرد بسیار و نمودیم
که هرگاه این امر عظم اهم

سلسله
چیزی است بنوعی تفسیر
معالم القبول و طبعی صاحب
مجمع البیان و تفسیر این کلام
کرده اند که سوره آمده آخر بخیر از
قرآن نازل شد است و این است
خصوصاً بخیر از زنی شاه
ولی اندامی و غیره میباشند
که قرآن مجید و بیوت موجود
بهمان ترتیب و بیوت مختلف
است پس در آخر وقت حضرت
را وقت چهار اوداع آنکه ششون
و فتوحات حاصل شده و قریش
خوف بود و نصاری و یهود و زرتشتیان
نماند و چنانچه آیه سوره است
انما المشرکون نجس فلا یقر بهی
جامع نادر دلیل صریح است
خونی ز رشکین غیرت نمیدانند
وقت نزول این آیه در مقام آمده
چهار اوداع آنکه خوف بود در آن
اسلام بود ۱۲ سلسله حافظه لایق
سیوطی گفته و تاریخ ابن مردویه
ابن سعد قال ان نظر علی علیه السلام
یا ابا التیول بن ازل یکین
ربک ان علیا مولی المؤمنین ان
انقل من فایقت راسته و اندکی
من الناس و حقی نماند که حق کردن
علیه السلام بنزل این آیه را
در وقت غروب بود و اسم مبارک
جواب امیر و آیه از آن خاتمه
اساطین مشایخ خود دلیل آنی
و بیان شامی است و اعتبار
اعلی در آیه از روایات علامه سیوطی
و در ایجاب جیش این
شور و زنده در آخرین شنبوی
آیند انشاء الله تعالی ۱۲

مصمم بگرد سپه مر قضا
 شود قطع امید دیگر کسان
 بجوشد مواد عناد و غضب
 که بجز خلافت با طغف مزید
 چنانچه این مرد دیده و هم جمال
 بیاد در دامن چنین نقلها
 تسنن شعرا را بکج بین نظر
 پس آن دیگر اخبار بجل ترا
 چه آنها از اینها بجهت شوند
 ندانی که اعلام دور از گزند
 دوم نقلهاست تو از تابعین است
 که از شدت نصب خلق کثیر
 چو آرد بخار سه مرد عقول
 بتفسیر راز نه نگارش نمود
 جواب بخاری بود اے فیهم
 که خونی نماید رسول امین
 دوم آن معارض نقبل و گر
 سوم نزد اعلام بے اعتبار
 چو رجم و قصاص و چو خوف بود

چو هم دل شاهان و چون انبیا
 که دارند بجز خلافت نهان
 کشانند از بھر شینغ لب
 بن عم و صهر خودش برگزید
 بیارند از ابن عباس حال
 و اگر طبر بے حاکم با حیا
 کنی ذکر اخبار دیگر اگر
 ستانی نباشد مقصود ما
 که اخبار با هم مفت شوند
 چنان می نمایند در اختلاف
 مثال حسن پس ایشان یقین است
 مفصل گفتند حق است
 که در امر زنیب نموده نزول
 که در جسم آمد و یاور بود
 که آن امر زنیب نموده عظیم
 از اصحاب آن دم در احکام دین
 که باشد صحیح و شد و بیشتر
 چه کردند وجه دیگر اختیار
 که رازی در اینجا بیا نش نمود

پس این قسم احکام در نزدی ابوبکر
چو رازی پسندید خوف یهود
همانا پسندش بود در اسامی خام
چه ترتیب قرآن حق ای عقول
هم آخر زمان هیچ خوفی نبود
هم آن هاشمی اصل و شاه عظیم
در آخربان شوکت و قهار
خصوصاً در ابلاغ احکام دین
بله و جه خوش نرد و آچنان
که او شان ز امرای سر عباد
بدانم که این امر را با نخل
ولیکن چون هنگام تقسیم آن
هنوزش سیمیه بر نیارده بود
که در پیش جملہ خواص عوام
پس آنچه که واقع شده بر غدير
هم از عظمت امر و تہديد آن
هم از نقل آن چار یار سبے
عیان شد که این امر پاک خدا
چو نیست پس در حدیث غدير
بنو دند پر خوف نزد شعور
زربط کلام خداے و دود
که بنیاد آن یافت انہدام
نباشد مطابق بوقت نزول
نبی راز قوم قریش و یهود
که گاہے نکرده ز کف ابریم
ز کف رخنه کند اختیار
نہ باد کند عقل مسلم چنین
که بودہ ز حساد در دل نہان
بگیرند یک نشتہ وار تدا
از آن پیش ہم گر چه گفته رسول
بود قرب رحلت بر عاقلان
بطوریکہ این امر باید نمود
بگویند تجسس و تحقیق تمام
ہمان بود امر جدید و شہیر
ہم از خوف و فکر رسول زمان
ہم از نقل اولاد پاک محلے
بود بھر سالارے مرقضا
ز مولا مرا دست امام دامیر

۱۵
فرز رازی و جو خوف از یهود
بین و جدا اختیار کردہ کہ با قبل
این آید در ذکر بودست و پیشتر
کہ ترتیب عبارت قرآن مطابق
نزولست و بین موجودہ ترتیب
نازل شدہ حال آنکہ این کلامت
باطلست بخانی کہ آیہ کلمت
کلمہ دین سورہ واقع است
لازم آید کہ ہم سورہ در ذوق
نازل شدہ و نیز این آیہ در بیان
و رحلت و رحمت گوشتست
از با قبل و بعد هیچ مناسب
نہ از دلایلی این اشعار جواب
شہد و دل مقدست کہ اگر کسی
بگوید خوف از راز ابدامست
اینہما یک باشد نہ کہ از تحقیق
مختصرت مسلم است و این بیان
ایضا کہ از قبل ازین بیان
فرمودہ دوران وقت هیچ خوف
نکرده پس این امر ہم شہار
خوف نباشد پس این خبر
و جواب ہین شہد کہ کو شہد

ازین بس در آیه وجه نزول
 ز آل نبی تا بکے این شقاق
 شنیدی چو این دو دلیل متین
 که از بستر تبلیغ این حکم عام
 که نزدیک کار آگسنان
 بر اے ولیعهدے شهریار
 نه بجهر محبت گے در نام
 که کرده مقام غدیر آن سنے
 چنین اهتمامت خیرالشیع
 چه هر گاه از بارگاه خدا
 روان بود گر چه هماندم رسول
 ولیکن به تہدید حکم خدا
 همانا شسته دم گرم گاه
 که بوده بیابان شیب و فراز
 نبوده گیا ہے بجز خارزار
 و رختان چند از غیلان که بود
 بر آہنا کیے چادرے بر تنید
 بفرمود خدام را شاه دین
 ہین گو نہ فرمود شاه حجاز

خرام غدیر سے گواہی عقول
 اگر بگذری زین قسم الوفاق
 تسنن گرین ہم قسم امن بین
 نموده ہمیں چہا اہتمام
 مطابق بہ عادات و حال اہل
 فراہم شود همچو نرم آشکار
 فراہم شود همچو پیمان بزم عام
 بہ تبلیغ این حکم خاص علی
 نکرده در ابلاغ حکم دگر
 فرو آمد این حکم بر مصطفی
 پشت شتر یا گروہ محول
 ہما بخافہ رود آمدہ مصطفی
 در آن سیل گاہ و در اشائی اہ
 نے بود شائستہ بھر ناز
 نہ از بھر راحت شجر سایہ دار
 بر اے ناز رسول و دود
 کہ چارہ جز این سایہ آنجا ندید
 کہ رو بند زیر درختان زمین
 کہ آہنا کہ رفتند آئند باز

گواہی از آیت مذکور در آیه
 ازین بس در آیه وجه نزول
 ز آل نبی تا بکے این شقاق
 شنیدی چو این دو دلیل متین
 کہ از بستر تبلیغ این حکم عام
 کہ نزدیک کار آگسنان
 بر اے ولیعهدے شهریار
 نه بجهر محبت گے در نام
 کہ کرده مقام غدیر آن سنے
 چنین اهتمامت خیرالشیع
 چه هر گاه از بارگاه خدا
 روان بود گر چه هماندم رسول
 ولیکن به تہدید حکم خدا
 همانا شسته دم گرم گاه
 کہ بوده بیابان شیب و فراز
 نبوده گیا ہے بجز خارزار
 و رختان چند از غیلان کہ بود
 بر آہنا کیے چادرے بر تنید
 بفرمود خدام را شاه دین
 ہین گو نہ فرمود شاه حجاز

این آیت مذکور در آیه
 ازین بس در آیه وجه نزول
 ز آل نبی تا بکے این شقاق
 شنیدی چو این دو دلیل متین
 کہ از بستر تبلیغ این حکم عام
 کہ نزدیک کار آگسنان
 بر اے ولیعهدے شهریار
 نه بجهر محبت گے در نام
 کہ کرده مقام غدیر آن سنے
 چنین اهتمامت خیرالشیع
 چه هر گاه از بارگاه خدا
 روان بود گر چه هماندم رسول
 ولیکن به تہدید حکم خدا
 همانا شسته دم گرم گاه
 کہ بوده بیابان شیب و فراز
 نبوده گیا ہے بجز خارزار
 و رختان چند از غیلان کہ بود
 بر آہنا کیے چادرے بر تنید
 بفرمود خدام را شاه دین
 ہین گو نہ فرمود شاه حجاز

پس اصحاب هجرت هم انصار
 که بودند حاضر به حج انیس
 مگر هر یک از گریه آفتاب
 بتعداد شان راوی هوشیار
 چون گرفت آسائش آن رسول
 بگشتند منصوب پس خیمه را
 سخابه عمامه چون نور عیان
 بآن کرد تعیم شیر خدا
 نموده بیاران عمامه چو ببت
 سخابه عمامه چو تاج ملک
 سخابه که بوده سخاب کرم
 رتجدید دستار شد آشکار
 چه دستار که رعب آن پر جلال
 رتقیم حیدر روایت کنند
 سلیمان و عبد اللہ متقی
 مجتبی که بد طببری نامور
 شهاب وزندی خوشتر عقول
 سیوطی و هم تنقه و جمال
 پس ایشان با تقان و خرم اتم

هم اعراب شهری کمین و همین
 فرود آمدند آن همه بر خدیر
 رد از زیر پا کرده بر سر حجاب
 ز یک لک فزون گفت چندین
 فراهم بگشتند جسد خول
 بی آن سخابه بی مصطفی
 بر آورد آن شاه از جامه دان
 بدست همایون خود مصطفی
 که این تاج زیب سر شاه است
 شد از نقش پست اوج فلک
 بود ظل آن از عرب تا عجم
 که تجدید منصب شد از کردگار
 بدستار کردن فتاد و زوال
 همانا از اعلام بس هوشمند
 هم ابن مسیح و دیگر پیغمبر
 از و بید حوینے مقبر
 و گران صباغ صاحب فصول
 قشائے و شیخانی پر کمال
 بیارند از صاوق و حیاء دم

وگر از چهار شتر یا نخت
چنان منبری ساختند از چهار
نمیده چو آن منبری سنجکس
بفرمود تا نامسداران دین
همه گرد آن منبر آییند درود
ز نیمه برون آمده مصطفی
پیمبر منبر چو نزدیک گشت
بر آن منبر ائمه و سلطان دین
با ستاد پهلوش چون پو تراب
نخستین بازو شد او شتعل
بحمد الله زبان بر کشاد
چو پرداخته ذکر حمد خدا
بفرمان مکن گفت با خوشدلی
نکرده قناعت برین حرف باز
محمد دوبار و سه شیر خدا
بلندش نموده چنان از محل
نموده بامت که اندا علی
وگر در حق الهیست کرام
عجب خطبه پر فصاحت بخواند

بحکم بنی گشت منبر درست
که گفت ز پیر امن عرش از
که فروش چو عرش برین بود پس
هر آنکس که بود از کمین و همین
بشنوند و حق خداست و دود
گرفت و گزید دست شیر خدا
سر منبر از عرش اعلی گشت
شد از اوج او پست عرش برین
شده جمع یکجا و آفتاب
در آن دم در آورد لطفش بدل
بفرمود هم ذکر مرگ و عباد
گرفته زد دست همان تفضلی
تا کید کردش و سه دوی
همانا بصند لطف شاه حجاز
گرفت و برافراشتش بر هوا
عیان شد بنی را بیاض نعل
تا کید فرمودند او را
اذا کرد آنچه از حق آمد پیام
که باز یا قوت لب نشاند

بجوش آمدہ زان نجم نہ سپھر
 زروحانیان ہم برآمد خروش
 بود گرچہ الفاظ خطبہ با
 مگر گویمت خطبہ مختصر
 کہ فرمود پیغمبر اکرم روان
 ز ما و شما نیز رب العباد
 بگفتند ایشان بسا لار دین
 کہ کردہ بنے فرض خود را داد
 برین باز فرمود آن خوشنود
 کہ جزا و نباد خداے دگر
 و گر موت و بعثت جهان و جحیم
 بگفتند یاران بے گفت باز
 ازین بعد فرمود کای مردمان
 یا پیمانان نیز از ذات شان
 پس آنکس کہ مولای وی میشوم
 خدا یا تجناش را دوستدار
 خطابے دگر کرد سوئی کسان
 بیایند بر عرض چون نزد ما
 کہ کردید باہر و چون پیروی

چو چشم تحت شدہ ماہ و مہر
 ز سر رفت المیس را عقل و ہوش
 بہ نزد مخالف دگر نزد ما
 کہ طبرانی آورد این حجر
 بیاید اجل میسر مہرین جان
 پیرسد جوابش چہ خواہی داد
 کہ گویم پیش خدا این چنین
 رسانید احکام تو سوئی ما
 کہ آیا شہادت نخواہی داد
 محمد رسولش بود ہم بشر
 حق است و قیامت حق است ای کیم
 کہ شاہد برین باش اسی بی نیاز
 خدائست مولای من بیکان
 من اولی و مولی بھر دو جهان
 عے میشود نیز مولانش ہم
 بخمش عداوت کن ای کردگار
 کہ پیش از شما پیروم زین جان
 پیرسم ز ہر دو نقل از شما
 باشیان چہ کردید بعد از بنے

از آنهاست اول کتاب خدا
نباید که گمراه باشی و ضال
از آن هر دو باشد دوم عترتم
نباشند این هر دو از هم جدا
بیار دین عقده بس متین
که منجو استم چنین از خدا
نه سبقت نهایت بد را کمال
نه تعلیم سازد شان شرع ما

تمسک باین باید و اقتدا
به تبدیل آن هم نیاید خیال
تمسک بانیشان بود فرض هم
لب حوض آیند تا نزد ما
درین خطبه پاک لفظ چنین
پس او از ره لطف کرده عطا
بگردید تا زین جبارت هلاک
که هستند و اما ترین از شما

حدیث تاکید حضرت جبرئیل علیه السلام در باره عهده امت

درینجا حدیثی است نصّ جلی
که گفتا عمر پیش شاه هدا
چو شان علی می نمود بی بیان
بخو شروئے و حسن زیبا ترین
بمن گفت عهدهی بسته نبی
کس این عهد را نشکند در جهان
حذر کن که تو بشکنی اے عمر
جو ابش لقبه بود شاه زمان
مگر بودا جبرئیل امین
که گفتم هر آنچه از حق مرخصا

که می آورد و در مودت علی
تعجب کنان کای رسول خدا
به پهلوسه من بود یک نعل جان
بخو شبوئی تن منش غنبرین
که شد فرض بر ذات هر هستی
مگر کو منافق بود بیگمان
مرا این عهد و پیمان خیر البشر
که از نسل آدم بود آن جوان
مرا دش ازین قول نبود جز این
مرا و کرد تا یکد آن بر شما

الفنا و این روایت ابن عقیله
که آنرا خطا نقلت مینماید آورده اند
در باب اول آنجا در خطبه مذکور شد
باید دید ۱۲ اسطره به مثاب این
الحدوث به سید علی محمدی در کتاب
موده القرآن عن ابن الخطاب و رده
که گفت نصب رسول الله و رده
علا نقال من کت مولاه فی خلد
الهم و ان من و لاه و عاده من عاده
و افضل من خلد و انضرو نصر
الهم انت شیدی عظیم قال کان
فی جانی شاب حسن لوجه طیب
قال یا عمر لقد عقد رسول الله عقدا
لا یحله الا مناقی فاحذر ان تخالف
عمر قلت یا رسول الله انک هیئت
قلت فی علی کان فی جانی شاب
حسن لوجه طیب اریخ قال کذا
کذا نقال یا علی لعل من دله آدم
لکنه جبرئیل را دان بر که بیام
فانه فی علی ۱۲ اسطره

بیارند این نقل را بالیقین
 کنون ای تسنن گزین و بشور
 چو اکمال دین شد ز حکم غدیر
 خلافت گر این نزول و خبر
 که این آیه آند کج اخیر
 جوابش بگویم بحسب دین چه
 یکے آنکه آرند این نقل
 را شاخ اهل صلاح ای عزیز
 پس این هم صحیح است هم مال تو
 برین نقل که قبح و در مسکنی
 دوم اینکه نقل عمر طاهرا
 بلی بعض آیات ای ذی شعور
 چنانچه درین آیه با مرتبت
 اگر باز بر اد سابق روی
 جواب است زین نصب و قول
 که در نقلهاست بخارے بسا
 چو اسفار دیگر صحیحین نیز
 هم این نقل باشد از آن نقلها
 اماست بود امر اعظم چنین

عزیز تصانیف ایشان بنین
نظر آید باشدست حق ضرور
خلافت عیان زان چهره میر
بنقل صحیحین و قول علی
بروز نهم فی بروز غدیر
که محکم بود هر کی بهیچ کوه
مراسلخ اهل صحاح شما
ثقات اند و در نقل صاحب تمیز
زما گشت اتمام حجت نکو
بدست خود اصل صحاح گنی
منافی نباشد ازین نقلها
مکرر بگشتند نازل ضرور
بگفته چو بطن جنوزیت
که نقل بخارے باشد قوی
هر آنچه بگفتم ازین پیشتر
تفوق کجا برد گرفتار
چه نازش صحیح آن اے عزیز
که باشند باطل در آن جایجا
که آن است اکمال و اتمام دین

در کتاب الاعظام بخاری از طریق
بن شهاب بنقول ستقال در بیان
ایهود و عمری یا سایر الیومین لوان
علیهما زلت هذه الآية الیوم الکلیکم
یکم لا تخفوا ذلک الیوم علیکم قال عمر
انی اعلم الیوم زلت هذه الآية زلت
یوم غزوة بنی نضیر جمعی من سبیلنا سورا
و سقر قیس و غیر طارقاتا علی
نقلها فانزل این آیه روزی که من خود
عقد المات علی انقضی انقضو صلاوة
ضموا الان بنوب از طوطی و انا از
شهر بن حوشب از ابی هریره و سی
صحابی را ایشان باین حال چنینه
یازند حال حاضر میگردد و
ابوداؤد و ابن ابی شیبہ و
خود او روایت کرده اند و سنائی در صحیح
بن شوبایت کرده اند و نیز غیر این
کرده اند و از نظر و انا بن هریره
نیز بن هریره و انا بن هریره
و در این جهان مسلم روایت کرده اند
ست باینکه در حدیث صحیح از کسی باین
و محمد و صحیح بخاری حدیث ۱۳

| | |
|-----------------------------|---------------------------|
| نماید و گرام آسان چنان | چو اعمال رنج نرود هر کاره |
| و گردن آسان طبع | ز کار دین بود هم بنمیر |
| تو بر قول همچون کسی ای متین | ز راه تعصب بیار ای تعین |
| بهر حال این آیه حق نسا | بگردید نازل در امر ولا |
| ز عترت همین آمده به شفاق | پسند اگر عاقله اتفاق |

و لیل چهارم از ادله ولایت امامت تهنیت کردن صحابه
جناب امیر را

| | |
|-----------------------------|--------------------------------|
| و گرت تهنیت بر حق بود ترایب | در شان ولایت چون آفتاب |
| که از حکم خاص رسول خدا | پایخیم تهنیت شد جدا |
| در آن جلوه فرما شده آن امام | رسیدند تیریک گو خاص عام |
| عمر نیز گفت بصوت جل | در آندم هَئِذَا لَكَ يَا عَلِي |
| پسین شربت رو صحت این خبر | که آزند خیل ز اهل نظر |
| یکسان ابی شیبیه خوش امام | و گرا احمد و پورا و نیک نام |
| و گرا پور سیفیان و هم موصلی | و گرا در قطعه که بوده صفی |
| و گرت قبله فستق مسترین | ابو سعد و هم ابن سمان چنین |
| و گرا همچو جلابی و بیقه | نظمت کرد و هم عاصمی صفی |
| و گرا آنکه سمعی منتهی | و گرا خطیب ارد و بیله عمر |
| و گرا یوسفی سبط و الا تمیز | محب و دگر ابن حموی شیرین |
| و گرا آنکه مشکوه اندر و گرت | ز زندی و ابن کشیر خف |

و گرت زبان حضرت عمر
در آن فصل نمودی مکرر خوان
انشاء الله جمع صحابه
بکمال جناب را تمام حصول
مرتبه ولایت برای خاندان
تمنیت و بعد که با و دادند خاندان
در سراج النبوة و در وقت انصاف
و جمیع امیر و کورست و ان
پسند که مستند مدح اهل
چونکه حضرت تهنیت و افغان
صحابه فعلی را در هر سال
تقدم میبازند ایند امتیاز
او را از راه تراجمان اهل بیت
و جماعت از زنده اند و زنده
بسیاری همچون عظام و اساتید
فخام سپردند ابی شیبیه
عبد اسد بن محمد بن ابی شیبیه
شیخ عمار و سلم و احمد بن محمد بن
خالد الشیبانی و عبد اسد بن
احمد بن اسد بن اسد بن اسد
ابو العباس یحیی بن یحیی
بن علی بن ابی طالب و شیخ
چنانکه ابن کثیر و شیخ و شیخ
و گرت در ده حافظ ابو علی احسن
علی الموصلی و شیخ و شیخ
منه چنانچه ابن کثیر و شیخ و شیخ
و گرت در ده حافظ ابو علی احسن
بن عمر و شیخ و شیخ و شیخ
چنانکه ابن کثیر و شیخ و شیخ
صواعق در جواب حدیث مذکور

حدیث مذکور

و اگر آنکه همدانے محترم
 و گر چون اصيل حسين معين
 چو محمود شينخانی مستند
 ولی الله دهلوی هم شمار
 چنين جمله اعلام بامرتبت
 بيارند تبرک اول جلے
 و گر ذکر خيمه پے تهنيت
 درون تو اينخ خوش مقبر
 پس اينجا پرسم ز انصاف کيش
 که آيا پے دوسته مردمان
 فضائل ازين فضل بالاترين
 شدی تهنيت بر محبت اگر
 چو حب علی شد ز ايمان شان
 چو محبوب مردم شد او بر غدير
 بر آن حب انسان شده تهنيت
 چنين تهنيت بهر تطهير او
 که اين فضل و کان قدس کامل بود
 نيا د چنين تهنيت در ظهور
 بهر حال مولاے حکم غدير

چو مقریزی و ابن صبل غ هم
 جو ابن حبه بنحو شمس دين
 چه عبدالحق و چه بن معتمد
 از و پیش ديگر کان را گذار
 بيارند باختتم اين تهنيت
 چو آن دار قطنه و چون عاصی
 که کردند اصحاب بامرتبت
 بين محور و ضه جبيب السیر
 دیانت شعار همه پوش و گوش
 دهند انجمن پين تهنيت بهمان
 شده حاصل از بهر آن شادین
 شدی بر مودت از آن بیشتر
 همه شد برين تهنيت بگمان
 بنجبر شده حب رب قدیر
 نه بر حب يزوان شده تهنيت
 سزاوارتر بود و از بس نکو
 کس را زیاران نه حاصل بود
 پس اين امر بوده خلافت ضرور
 بنا شد محب بلکه باشد امیر

| | |
|---|---|
| <p>بود پرامت دلیلے چر نور نیاور و آن را بدگر عیدیر نمودش بهر جسد فصیح تام</p> | <p>چو این تهنیت نرود هر ذی شعور پس آن دلووی تحفه ساز بصیر اگر پیشوایش چو ذہبہ بام</p> |
| <p>دلیل پنجم شاعر حسان شاعر که روز غدیر در تهنیت انشاد کرده بود</p> | |
| <p>که چون روز روشن شود حق عیان که خوانده همه را بشیر و نذیر که مولا سے تان کیمت و ہم ولی تو هست ولی اسے رسول مان نہ در این لاگشت عاصی کسے غلے را کہ بخیر شاہ جہاز توئی بعد من ہاوی ہم امام پس اور ولی ہست ہم ابن علی ز روی صداقت محبت کھان ز حفاظ اعیان و اعلام چند و گرتاج حفاظ دین بونعم ز برز خوارزم اخطب و گر ہمین گونه کج فسخ امام سیو طے کہ از حافظان مستخیر</p> | <p>دلیل دگر شاعر حسان بخوان کہ گفتہ شنیدیم روز غدیر بہ پرید از او شان بصوت جلے بگفتند مولا خدا سے جہان نہ آنجا نمودہ تعامے کسے چو بشنید پاسخ بفرمود باز پسندیدست با سرور تمام کسے را کہ مولا منم ہم ولے باشد اقصا را و ای کسان ہی شہر ہارا روایت کنند یکے ابن مردویہ مرد عظیم از و پس نطنزنی عالی نظر و گرتمس دین بسط یوسف بنام و گراہچو جوینے پر تمیز</p> |

| | |
|---|---|
| <p>کہ خراعت رانی کند قیل و قال عیان کان علی ہادی است امام ہمان گو مراد حدیث غدیر چرا دیگرے میشود خود امام</p> | <p>پس اینجا باشد کہ راجح چہ از شہر حسان درین حکم عام پس انچہ کہ حسان بگفتہ پذیر امامت چہر علی بود عام</p> |
| <p>بفرمود در صدر حکم انجمنین من اولی و مولاے ایمانیان علی میشود نیز مولا ششم سخن را سیاق و جمل را نظام پس این امر کردہ چنین قضایا بفہم کسی را ادب انی است</p> | <p>دلیل ششم ذکر مولانیت خدا و رسول قبل از اصل حکم دلیل ششم آنکہ سالار دین کہ مولائے من کردگار جهان پس آنکس کہ مولای وی میشود ببین با تامل درین خوش کلام کہ فرمود مولا ئے چار جا کہ این چار مولا یک معنی است</p> |
| <p>دلیل ہفتم حدیث مشتملہ قول آنحضرت کہ کیست ولے شما و جواب صحابہ کہ خدا و رسول مولاے ماست</p> | <p>دلیل ہفتم حدیث مشتملہ قول آنحضرت کہ کیست ولے شما و جواب صحابہ کہ خدا و رسول مولاے ماست</p> |
| <p>کہ پرسید اصحاب را آن صبی بگفتند مولا خدا و رسول گرفتہ دو بازوی شیر خدا ہمانا کہ مولائی او این علی است و گر حصر مولے بعرض فحول بحق خدا و رسالت مآب</p> | <p>و لیلیست ہفتم ز لفظ ولے شمارا کہ باشد ولی ای فحول بفرمود پس آن رسول ہدا کہ آنرا کہ مولی خدا و نبی است تو بنگر در خیابا سوال رسول ازین حصر مولانیت و جواب</p> |

| | |
|---|--|
| عیان شد که لفظ ولی در سوال ہم از پاسخ شان عیان مثل نور پس آن لفظ مولای حکم رسول ہم از پاسخ آن صحابہ جلیست ہمانا و لے اندر آن نقلہا پس از اینچنین نقلہا ہم ضرور تو بنگر صواعق اگر بہت شک کفر بود ناچار ارجح کزین نقلہا اوز لفظ ولے چہ اینہا ز مولے معتبر شوند | ولی امر باشد بلا قیل و قال کہ معنی مولیٰ و لے لا مَسْوَر ولی امر باشد بر ہر عقول کہ در نقلہا لے کہ لفظ ولیست بود یعنی ولے امر را درین نقل مولى وَلِىُّ الْأُمُور کہ بر قلب منکر نشان نہک برین نقلہا جملہ کردہ نظر تصرف کنندہ است مولى اجلی کہ اخبار با ہم مفتر شوند |
|---|--|

دلیل ہشتم حدیث غدیر مشتمل بر لفظ بعد یعنی
مَنْ كُنْتُ مَوْلَاكَ فَعَلَيْكَ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّوَكَّلًا

| | |
|--|--|
| دلیل دیگر لفظ بعد است نیز ہمے آوردند از برابر خیر ہم آورد معانی این حرف رات بہین ہم کہ حسان صاحب یقین و دیگر بولعیم و دیگر ویلے علاوہ برخی با بکہ نیے کنون راہ حق پور راہ خط | کہ در این حدیث ستای بائیر چو آن عمر و یحییٰ بن کثیر کہ حیدر پس از من ولی شامت و اشعار خود بعد گفتہ چنین بیارند بعدے در اینجا ہمے بفرمود انیت بعدی ولی بہین بعد را با محبت چہ ربط |
|--|--|

| | |
|--|--|
| چنین نقلهای باطل کند | که یک نقل تفسیر دیگر کند |
| دلیل نهم بود علی بن ابیطالب امیر المومنین و سید المسلمین و قائد الغر المحجلین که در خطبه منقول است | |
| دلیل نهم هست ای خوش خصال بحق علی گفت سالار دین چو قائد در لفظ نهم بود هم که آن بوسعید سجستانی است کنون چیست شک حدیث غدیر | که از الفاظ خطبه شود کشف حال امیر سید المسلمین که آرد حذف پس محترم بن عقده و نیز طبرانی است که مولاد آن سید است و امیر |
| دلیل دهم ارشاد آنحضرت در خطبه علیکم بالسمع والطاعة للسابقین من عیدک | |
| دلیل و اگر آنکه احمد شهاب که فرمود در خطبه آنجانبی چو فرمان روا شد علی بر همه | بیاور در خشنده چون آفتاب که باشید فرمان پذیر علی همین بجهر مولی بکن ترجمه |
| دلیل یازدهم ارشاد آنحضرت اینکه علی در منزلت و مرتبت مثل من است | |
| دلیل است هم رتبه مرقضا که فرمود احمد در آن انجن پوشد مرقضا همسر مصطفی | چو ابن المغازل بسیار دبا که در منزلت هست خیر چون پس او افضل و حاکم است از خدا |
| دلیل دوازدهم ارشاد آنحضرت در خطبه که این علی | |

ولی من است و ادا کنندہ از جانب من

دلیل دیگر لفظ پاک بنیست

نیاید گر این حرف من و پذیر

چو گردید چنان مؤوی عام

دلیل سیم در ہم ارشاد آنحضرت بعد حدیث عند یر

حکم تمسک بقبیلین یعنی قرآن و اہلبیت اطہا

دلیل ست آن خطبہ میں اہل

بقرآن حق شد قرآن علی

تمسک باو مثل قرآن حق

ازین رہ شدہ فرض بر مؤمنین

خلافت ازین کار ہا بر شمار

چو بویک ہر ہم زیر این حکم بود

دلیل چار دہم نزول آیہ سَتَلَّ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ در

حق حارث کہ منکر خلافت جناب امیر شدہ بود

دلیل دیگر از کلام خدا

کہ چون این ولایت شہ بحر و بر

یکے ناصبی شوم حارث بنام

باطح در اورا طہ را بہ بست

گفت اے محمد ز فرمان تو

معارض بخوانے تو در ابتدا

شد اندر عرب شائع و مشہر

بہ شرب درآمد بحد تمام

پس آمد بر سیدی حق پرست

گر قیم ہر دوشہادت نکو

وگر کرده فرض صوم و صلوٰۃ
 در اینها اگر تقسیم فرمان گیر
 گرفته دو بازو یک این عم
 پس اورا اکنون ای بنی زان
 بگردی هم اورا تو مولای ما
 پیاخ بفسر بود سالار دین
 چو بشنید این پیاخ آن بدشیم
 که گراست گفت محمد بما
 همانا کی سنگ خور داوقاد
 فرود آمد از بارگاه اجل
 روایات این واقعه را بن
 چو آن ثعلب و دیگر سبط نیز
 شهابی و سمودی پر کمال
 مناوی و با علوی مقتدا
 وگر پور فضل احمد با کثیر
 وگر صدر عالم زهند و ستان
 وگر احمد خطی خوش سخن
 بیاور داین هر یک محترم
 پس ای حق پژوه حقائق نبوت

همین طرح و جهاد و زکوة
 نکردی قناعت بر اینها و گر
 نمودی بلندش تو اسے محترم
 فضیلت بدادی تو بر بندگان
 بگو باشد این حکم حکم خدا
 هم این حکم حکم جان آفرین
 سومی تاقه برگشت و سیگفت هم
 خدا یا بزودی عذابم نما
 بفرق وی از آسمان جان بداد
 درین واقعه آیت حق سئل
 که نقاست مراد از اساطین دین
 ز زندی و وصالی پرمییزند
 وگر این صباغ و دیگر جمال
 چو محمود و چون جلے پیشوا
 از و بعد محبوب عالم شهیر
 سهیل میانی امیر میان
 وگر مؤمنی کوست پور حسن
 ز سفیان و داو از بر صا و قم
 بر آورده خود بدو گوشش

| | |
|---|---|
| <p> کہ ہر گاہ حارث ز اہل زبان کہ بر جملہ یاران شد دین داد گر این فضل عین امامت بود پس این عین مطلوب مقصود است اگر بود این فضل خیرے دگر کہ نزد فریقین بعد از رسول چو زین حکم گردید افضل علی بناید دین پاک شان نزول جواب اندرین عذر ہا بیشتر کہ بطح بہ شرب بود پر ضرور ہم از سورہ کتبہ شک فضول چو شد قطع جملہ تاویل خام </p> | <p> بفسد ز حکم غدیرے چنان علی را عجب فضل و رفعت باد کہ نزد تو ہم آن خلافت بود کہ حالات حارث بر آن خود گواہ در آن ہستم راوم بیاید نظر خلیفہ شود بہترین فحول زہر یار پس او امام دوسلے ز جہل خودش عذر ہای فضول مگر گویم اینجا بس مختصر ز تاریخ وہم از لغت بظہور کہ آیات کردہ مکرر نزول شدہ حجتہم بر مخالف تمام </p> |
| <p> دلیل پانزدہم مَنْ كُنْتُ اِمَامًا فَعَلِيَ اِمَامًا کہ مے آورد در مودت علی کہ فرمود در حق جیس در رسول ہمانا و لیش بود این علی اما شس علی ہست ہم در امام </p> | <p> دلیل ست روشن ترین وجلی کہ کردہ روایت ہمانا بتول کہ ہر کس کہ باشم من اورا ولی ہر آنکس کہ اورا بیا شم امام </p> |
| <p> دلیل شانزدہم مَنْ كَانَ اللهُ وَاَنَا مَوْلَاهُ فَمَنْ اَعْلَى مَوْلَاهُ يَا مُؤْمِرُكُمْ وَيَنْهَاهَا كَمَا لَمْ عَلَيْكَ مِنْ اَمْرِ وَلَا نَهْيٍ </p> | <p> دلیل شانزدہم مَنْ كَانَ اللهُ وَاَنَا مَوْلَاهُ فَمَنْ اَعْلَى مَوْلَاهُ يَا مُؤْمِرُكُمْ وَيَنْهَاهَا كَمَا لَمْ عَلَيْكَ مِنْ اَمْرِ وَلَا نَهْيٍ </p> |

جواب بن تمیم حنبلی

لے یعنی سید علی ہمانا در کتاب
مودہ الغریبہ ۱۱

و لیست کاند رودت علی
 که روزی بفرمود خیر البشر
 ز دیگر عرب نیز بشتاد کس
 ز اولاد چشمه چهل مرد را
 چو پیش بینه آمدند آن کسان
 که مکتوب چرمی بیدارے غلام
 پس آن جمع را چون صفوف نماز
 بگفتا که آیا نباشد چندان
 کند امر و نیش مرا هر کجا
 بگفتند یاران بلی یار رسول
 که آیا چنان نیست ای مردمان
 کنم نه فرمان خود بر شما
 بگفتند یاران بلی یار رسول
 که آزا که مولی خداوند سن
 کند نه فرمان خود بر شما
 خدا یا مجانش را دستدار
 ازین بعد فرمود شاه حجاز
 از آن بعد از حکم او در حضور
 پس آنرا بچپید و فرمود بند

پیاد و از خادوم آن عبنه
 بخوان از قریشی کسان صد نفر
 ز جمع موالی بخوان شصت و پس
 بخوان و بیا و همه نزد ما
 بمن گفت آن سید انس و جان
 پیاد و دشش نزد خیر الانام
 نمود ایستاده رسول حجاز
 که اولی بمن هست ایزد ز جان
 بخرا و مرا نیست فسیان روا
 از آن بعد فرمود بآن فحول
 که باشم شمار من او سله بخان
 که جز من کس نیست فرمان روا
 از آن بعد فرمود بآن فحول
 بیا شیم مولا شش هم بوالحسن
 بر او حکم بنود شمارا بجا
 چشمش عداوت کن ای کردگار
 که شاه برین باش ای بی نیاز
 بر آن نامه که دند مردم مهور
 سپرده بآن حیت در ارجمند

سید علی مهدی در کتاب مودت علی
 آورده عینی ای ای محمد در مضمون
 خادم رسول الله صلی الله علیه و آله
 و بعد از آن در خطابه خود فرمود که
 رسول الله صلی الله علیه و آله
 فقال لهما ادعانی فادعانی فادعانی
 فبشکلی الی کبر فادعنی فادعنی
 کان کرای العین ظلم ان فخره
 دعی فخرج من عندنا حتی دخل علی
 حفصه فقال لهما ادعانی فادعانی
 فبشکلی الی کبر فادعنی فادعنی
 کان کرای العین ظلم ان فخره
 من عندنا حتی دخل علی حفصه
 رضی الله عنهما و کان من خیر من
 و قال ادعانی فادعانی فادعانی
 ان علی قد غلبت علی ابی طالب
 یحیی بنی هاشم بن قریش و بنو
 من و لادعایه بنی العباس و بنو
 قال انی بصیفتی من ادعایه بنی
 ثم اتهم شل صف الصلوة فقال
 سائر الناس الی رسول الله اولی
 من غنی بادی و یمنی بادی علی
 امر لافتی و کلامی

خدا را که اولی بمن هست ایزد ز جان
 و انما کم و یمنی بادی علی
 قال لهما ادعانی فادعانی فادعانی
 کان کرای العین ظلم ان فخره
 دعی فخرج من عندنا حتی دخل علی
 حفصه فقال لهما ادعانی فادعانی
 فبشکلی الی کبر فادعنی فادعنی
 کان کرای العین ظلم ان فخره
 من عندنا حتی دخل علی حفصه
 رضی الله عنهما و کان من خیر من
 و قال ادعانی فادعانی فادعانی
 ان علی قد غلبت علی ابی طالب
 یحیی بنی هاشم بن قریش و بنو
 من و لادعایه بنی العباس و بنو
 قال انی بصیفتی من ادعایه بنی
 ثم اتهم شل صف الصلوة فقال
 سائر الناس الی رسول الله اولی
 من غنی بادی و یمنی بادی علی
 امر لافتی و کلامی

پیش صحابہ بحديث غدیر وقتیکہ معاویہ در خلافت
نزل ع کرده بود

| | |
|---|---|
| <p>خود انشا و مشهور آن بو تراب گرفته سند با حدیث غدیر از آن بعد انکار باشد ستم گروهی را اعلام بالغ فطر محقق شد آن مثل علم یقین مراسیم شیعین و الامکان چو آئند و گر چون نائی امام چو طبرانی و بعد او چون خطیب که تفصیل آنهاست طول مل بگردند بعضی شهادت نهان کسے را برص شد کسے را عا زایل الاحادیث خیلی همان و گردار قطعه بداد آورے بهمین طور بوسے بس فہیم و گرد مجد و جلے و ابن کشیر پس انکار را نیست اینجا مجال نہ در تحفه انشا و کرده بیان</p> | <p>دلیل در خشنده چون آفتاب که بر حق خود آنجناب ایتر صحابہ شہادت بدادند ہم بیارند این ماجرا را خبر بنو عیکہ نزدیک ارباب دین از او شان بیانش چندین کسان بیانش ہم زمان گروه عظام چو بزار و هم موصلی ارباب ہمانا و گر نامہ سار اہل چو در وقت انشا و زمان حاضران پس از بدو عای و لے خدا بیارند کمان شان بیگان چو عین احمد بن حنبل^{۱۲} و ہمچو بلا درے ہم ابن المغازل و گرد بو نعیم بتاریخ اصحاب ابن الاثیر و گرد جامی و ہم محدث جمال مگردلوے تحفه ساز زمان</p> |
|---|---|

علامہ ابن کثیر
ماریاوی از انکدام اعلام و عین
فہم کرد و سلطان از انان مشہور
حکایت است نقل کرده اند
روایت است دلائل در مذہب
ہر گاہ جاب ابو یوسف
حدیث غدیر و توجہی ادا می شد
کوہ و توجہی باخای آن چو تفسیر
پہ جای جاب ابن کثیر
ابن کثیر کاغذی کوہ و تفسیر
تبرص متاخرند و چو تفسیر
آری در مذہب با جہیزند ۱۲

لکن کتم انشاد حق امیر
پس اس حق پڑوہ بھیر گزین
کہ قطعاً مراد حدیث غدیر
چہ دلتنگی و بدو عای امیر
نہ آن دوستی بود ہم آیین
وگر اینکه حب شہ مومنان
مسلم چنان بود شورتر
شہادت بنواہد عبت اندران
وگر اینکه از ذکر حکم غدیر
بایست آن بود اندر نظر
ببائست ذکر چنان عراق
بود حب جیدر چو حرب بنی
وگر بود انشاد آن حق مطاع
چنانچہ کہ جلے و ابن حجر
چو انشاد شد بر خلافت ضرور
چہ وقتے شود احتجاجش درست
چو بودی از آن نص محبت عیان

ز امثال زید و انس پند گیر
تو دانستہ باشی بعلم الیقین
امامت بود از بر اسے امیر
نماید کہ آن امر بودہ خطیر
کہ کتمش نمائند یاران دین
کہ مرافضیت نبودہ در آن
کہ حاجت نبودہ کہ آن را بہر
خصوصاً از آن زمرہ واقفان
چو بودے محبت مراد امیر
چو ذکر مودت سزاوارتر
کہ بغض علی میشود یک نفاق
پس ای داعی بر حرب بغض علی
در اندم کہ شد بر خلافت نزاع
بیارند این وجہ را خوب تر
ز مولیٰ مرادش و علی اکبر مور
کہ باشد در آن منہ باخت
نہ ممکن شدے احتجاجش بآن

فصل چهارم عتافات علمای سنیہ بر نص
بودن حدیث غدیر در باب امامت و خلافت

علی روایت بغض
علی بن ابیطالب وفاق بود
از صحیح مسلم و ترمذی و تاج
نسائی و مستدرک حاکم و معجم
ابن خنوس بجای دیگر است
علی ابن حجر در صوغ
خود بعد از استدلال علی بن
ابن حنیث گفتہ و جواب نہ
اشتبہاتی ہی تو گفتہ ہستم
بمحتاج الی مقدمہ الی آخر
تقال فی روایت الاحادیث
من البیہتوتون صحابہ و غلو
بعالی لا ینفخ الا عن خلافتہ
و بجای دیگر گفتہ و علی تسلیم
المراد اولی الامر قالہ
فی مقال الی ان قال بول
انک انما نسج بک آجہ
ان الت الیہ اختلاف و خط
من مازعہ بکما تقدم
فہمین علی ابن ابیہم علی
درین وقتہ سنیہ ہستی نہ

جناب امیر علیہ السلام

| | |
|--|---|
| <p> بیا طالب جادہ سلے ہدات کہ روشن کند چشم ہر قلب کور کہ کرد اعتدانی مخالف دین چہ خوش گفتہ و نہفتہ اینجا تمام و اگر تنہیت ثابت ست از عمر بحکیم حیث در حضور رسول چنانکہ شان جام حرص و ہوس کہ خود بر حکومت پروا نهند رہ ارتدادی گرفتند پیش گرفتند بس ہیچ رشتہ زبون مگر تاپہ آورد حق بزبان کہ بودہ علی یک امام مطاع بن طلحہ و کنجہ خوش تمیز ہمین گونہ مقبرہ زیری پوشکور ہم ابن صلاح امیر میان کہ در ہند کردہ بہادوستیز کہ مقصود مولایاچہ گفت اند </p> | <p> بیا خواستگار صراط نجات بیدیدی ہمہ این دلائل نور بسین بعد از اینہا چو عین الیقین از او شانت غمناکی نیکنام کہ اجماع باشد بر اصل خبر ہمین ست تسلیم و عین قبول مگر حب جاہ و ریاست پس پس آنرا پس پشت انداختند بسوی طریق نخستین خویش بدادند دین را بدیناے دون و اگر یوسف سبط فرزان کہ نصی ست این حکم خم بے نزاع حکیم سنائی و عطاریز سعید توفیر غانی دی شعور از اعلام ہر دو شہاب مہمان ہم ابن الاخ شاہ عبد الغریر در اینجا چہا در خوش سقہ اند </p> |
|--|---|

باب دوم رجوع سوی مقصود یعنی بخت اولہ

مذکورہ معنی امامت از حدیث غدیر ظاہر و معنی
محبت باطل و دفع تعصبات و مکابرات اہل سنت
و در اینجا دو فصل است فصل اول دفع تعصبات
مختصر رازی و خواجہ نصر اللہ کابللی و شاہ عبدالغفری
دہلوی صاحب تحفہ وغیرہم

| | |
|---------------------------------|------------------------------|
| بدہ ساقی بادہ دل فروز | کہ گرد از آن بخت تیرہ چوروز |
| بدہ ساغر از بادہ لعل رنگ | کہ دارم بہ کیوان و بہرام جنگ |
| گر اچہ خیر خیر کش حق با | بسوی بزرگانست دستش دراز |
| ز جوش بخیر بجوش آدم | چو دروی کشان در خسرو آدم |
| بجام از آن آتشین آب ریز | کہ خم فلک شد از آن یل خیز |
| چو زان لعل گون نمی شوم جرعه نوش | بیایم بنستہ چو دریا بجوش |
| شود نطق از آن آب آتش زبان | دلہم ہجو دریائے گوہر نشان |
| بر آرم سوئے چرخ دست بند | رو و تابھو رومہ خود بہ گرد |
| ہمہ کج و دیش ہمہ بر زخم | بھرجہ ہی آتش اند زخم |
| زخم چنگ در چنگ جلا داد | بیایم امان تا زبید ادا داد |
| از آن آب آتش نوائی کنم | زرق باطلے را جدائے کنم |
| بیایم و رازی و کابلے | یا ایکہ از دین بے غافلے |
| کجائی تو اے شاہ عبدالغفری | کہ در ہند کردی بیا یک ستیز |
| چو طوطی بآئینہ بی جستجو | بتقلید دیگر کنے گفتگو |

بود اولین جبل ای دهلوی
که اخبار قوم تشیع نهاد
ز روی تفحص بغامض نظر
بگویم که این حصر بطلان نشان
تو اسفار شیعه تفحص نسا
و گرفت بر اینکه نقل غلط
بگویم که این قول تو پر عیانست
ولیکن تو نقل معوی شان
که از قول او شان بمسلم و شعور
روایت درین نص و حکم غیر
پس اظهار بس او یان را در او
بود وجه در ترک آن این چنین
مگر مرشدت خواجه با کمال
نموده است شرم از حدائی دو
و گریه بدین کار خود اس غریز
بگفته که انکار کردند از آن
بگویم که این کذب مذموم تر
نه انکار کرده کس از لغویان
بجسته خودت منکران را بے

که فرمودی از راه نصب قوی
قوله که آن بر امانت کند استناد
همانا بیا شدند اثنا عشر
بیاورده از کجسار زبان
که همچون احادیث یابی بسا
هم آورد اسلحه خبر
قوله که این حاصل دعوی شیعیانست
غلط کرده قصد ای بد زبان
تو اثر تو ساقط نمودی ضرور
ز تنها بریده کنی اے بصیر
نموده اجازت مگر نصب تو
که نبود شوش بقطع و یقین
که کردی تمنا بش همه انتحال
که بعد از بریده و غیره فرود
باین فصل مشهور با صد تمیز
قوله که مولی است اولی همه لغویان
نه چون کردی از قهر قاهر خدر
که اولی است هم از معانی آن
نیار سستی آورد نام کس

قوله اول حدیث غیر که
بطهران بسیار در کتاب ایشان مذکور
بنموده از انصاف فطری بدون مذکور
مکان از حاصل مذکور بدون مدعا
الای روی است که بدون این الجبر
در غیر هم که نظام اجتناب از قول اولی
بیان که در بیان موضوع رسیده
سلیمان را که در کتاب آن جناب
بودند حاضر فرموده خطاب کرد که
یا شکر سلیمان است اولی این
من انفسکم قالی قال من کنت
مولاه فاعلم انی قال من کنت
و عا دین عا دله و الی الی الی
نصر الله و الی الی الی الی
الای الی الی الی الی الی الی
عنه ان الایام بعد الی الی الی
حدث به الی الی الی الی الی الی
الاول ما رواه به الی الی الی الی
عنه صاحب الی الی الی الی الی
سابقه که در حدیث این شریف
تقریر است که در حدیث این شریف
اولی بنظر من است و اولی بنظر
غلط درین استلال است که
اولی غیبت قاطبه انکار که
که مولی بجه اولی آمد به بار

نمودند اثبات آن اعی عقل
چنانچه بفضل معانی آن
ندانم کزین کذب حش ترین
که خود را وهم مذہب خویش را
رگ گردن تو قوی از شقاق
حدیث و لغت اندیدی دست
چو گفته که گفتند اهل ادب
بگویم که گفته چه قول غریب
هم آن خسر رازی و هم کابلی
نکفته ز اهل لغت نام کس
بله موجود چو سوداے خام
بلقضا که مفعول بر اے مکان است
نه قصص صحیح کردند اهل ادب
تو گفته که گفتند اهل ادب
بودن سرق بین نباشد نهان
بهر حال قصد شکاک امام
که این وزن مفعول تحقیق در
پس این حصه باطل بود و عیان
که باشند آنها بر هنر میل

همه لغویان بل خدا و رسول
گذاشتند اقوال آن لغویان
غریزاً چه حاصل شد جز این
نمودی تو رسوا ازین فتنه
خوشاد عوی سبب باطریق
هزار آفرین جنسین فضل تست
که مفعول چو افعیل نشد در عرب
که نشنید ز نهام روی ادیب
نکردند جرأت برین عاقله
هزار آفرین جنسین صدق و سب
بود خوشردین مشک امام
و یا بجه حشمان و بهر زمان است
که مفعول چو افعیل بود در عرب
که مفعول افعیل بود در عرب
از گفتن نب گفتن اندر بیان
اگر اینست زین حرف مثل عوام
بجز سه معانی ندارد و اگر
معانی دیگر بود بهر آن
چون افعیل چو مفعول و همچون فعل

گفته ۱۲

ندانی که معنی موئے جلی
خودش گفت از ی جز نبیل
پس از ذکر هر سه معانی آن
کنون مفعول افضل نیاید چرا
چو گفته است از ی که آن لغویان
تو تقلید او کرده اے محرم
گویم که اهل لغت یگنان
پس اینجا و هم اندرین ماده
نیاید اگر با چو جائے دیگر
چه اندر لغت گر قیاسی کنی
چو مولی است اولی پس آنرا شناس
ندانی که اندر زبان عسرب
چه جد و جمالات و هم ارجا
خصوصاً برین لفظ عالی مراد
چو گفته که بوزید تجویر آن
ولیکن ز جمهور شد تصفیه
گویم که این سه دروغ تر
سکه آنکه تجویر را آشکار
تمسک بمبهر دروغ و دیگر

چون ناصر چو مشتق و گر چون و
معانی مولی چو فاعل فعیل
چه حاصل شدش کانت باطن بیان
چه باشد دلیل برین افترا
نکره و مفعول چو افضل بیان
فرا تر نهادی از او یک قدم
بگردند موئے چو اولی بیان
بین مفعول افضل پس آمده
نه زعم تو ثابت شود و نظر
چهار لفظ و ترکیب بر هم زنی
قیاس تو اندر لغت بی اساس
بر مرد و دانا سه فن ادب
تطبیق کن در اندلس لفظها
شعاع ز اسم جلاله قناد
نموده بمبهر تمسک سخنان
که کردند بوزید را تخطیب
که گفته گفت کسی پیشتر
بوزید کردی خودت خنصر
تو هم تخطیب نیز کنذب تر

صلی الله علیه و آله و سلم
خاتم قیاس مذکور از زبان عرب
استاد مولانا سید صاحب قرین اعلی در خطبه
در محله غدیر عجات چندی از آنها
نقاش فرموده و از آنجا درین مختصر
الفاظ بطور ذی بکار می آید
نیز که هیچ فعلی مفعول طاف قیاس
سیوطی در کتابش آن تصریح نکرده و بنگاه
از آنجا لفظ جالات است که در وقت
مجدد وارد است و آن جمع جمل است
در سینه شمشیر چنانچه سیوطی گفته که
باز جمع شد با شمشیر و جالات که کش
کردن چهار شمشیر را گویند و سیوطی
درین بیانده پس باید که بوزید تجویر
و شاعر ادب مثل شاه عبدالغفور از ی
الفاظ عطف باشند و سیوطی در کتابش
اسم علامه لفظا گفته که در ترکیب
لفظا چه قدسیات یکنند و سیوطی
قولاً و بوزید لغوی که این را تجویر
نموده و تمسک به قول ابو عبیده است
در تفسیری مولانا ای اهل بیامان
تجویر مال عربیت درین تجویر و تمسک
تخطیب او کرد و اندک سیوطی که از آن
سردر و غوغا که تجویر آن در مولی است
اولی مختص و مختصر و قولاً و

باب دوم

مذکور در این مختصر و قولاً و
که در دوم آنجا بوزید و بوزید
تمسک به عربیت درین تجویر و تمسک
اینکه جوهر مال عربیت درین تجویر و تمسک
تخطیب او کرد و اندک سیوطی که از آن
سردر و غوغا که تجویر آن در مولی است

همه لغویان از ره اعتبار
چنانچه با نام آن لغویان
مکر کردی ای پنهان استاد
هم آن فخر رازی رهزن ترا
نگفتی ز جمهور نام کس
ازین بعد میگویمت ای عزیز
که بوزید و هم محرم باشعور
چو زان سر را کین فن بیان
پس انکار تو اسے نصب آید
چو بوزید تقلید معمر نمود
و اگر گفتی معنی عظم لقب
که مولی گرا و لے بود بی نظور
بگویم که این قول را اسے عزیز
نگفتی ز جمهور نامے چرا
مرادست ز جمهور یک از سیت
نه او خورے و فی ز اهل لعنت
مهارت عیلم ادب هم نداشت
اگر شک در پیے نمائی درین
و گر رازی آنرا گم از زبان

نمودند منے او اختیار
گذاشته بباقی در آنجا بخوان
در اینجا ز جمهور عنفت امراد
جسارت نکرده برین اقرا
برین صدق تو آفرینیا بسے
که گردید ظاهر ز قول تو نیز
بگفتند مولی است اولی ضرور
دو تار کن کردند او لے بیان
بجز نیک نموشے ندارد جواب
نکردی چو آفرینیا ای گنود
که گفتند جمهور اهل ادب
پس لفظ مولے من آید ضرور
بکردی جمهور منسوب نیز
هزار آفرینیا برین افترا
کزو این همه شید و شب با سیت
چو تو دشمن باو هم خملات
که هست پی خود نمائی گماشت
کتاب مشل روض المناظر بین
نه منسوب کرده بآن لغویان

نور گفته اند که اگر این
قول صحیح باشد لازم آید که کجای
علمان اعلیٰ نیک معلی نیک گویند
و هو باطل منکر بالا جاع ۱۷۰۵
فاصلی عجب این بود اولید بن
در ذکر عیسیٰ در کتاب و فی نظر
غیر الدین محمد بن عمر خطیبی ازین
ابن ابی نعیم ازین و در کتاب و فی نظر
کمان نظر اناس با جوی و
کانت له اید الطولی و ابی
غلام الحریته و در کتاب و فی نظر
و جوت بسید فقه و خطیب ازین
ظاهر است که فخر رازی در فنون عربی
مهارت نداشت علاوه برین بیافا
تفلیک و صنعت ایمان این بزرگ
نمادگشت و نیز از صحبت کون
و فقه ظاهر است که طالع و خود نما
و فقه برادران بود و خود نما

جواب اول

جواب دوم

خودش بخت این جمله سودای خام
تو طهور اورا زدے زخمے
چنانچه نخستین خودش ای شکفت
بگفتا که ترکیب لفظ بیان
ازین ره بھر دوم ارف ضرور
پس از ختم این سفسطه خود
بمصول نبود تفصیل بیش
ہما بگفت کہ بنو چنہیں
گر دو محصول او دستیاب
گرفتے غلط حرف ای عزیز
مخور گول زراندی پرنہ
دلیلش خیال و مانع سقیم
چو پستہ باطل نمودہ عیان
ثمر نیست در بچوبے باخسل
کہ ہرچہ خواہے تراشی عقل
تراکیب الفاظ اے پرزراع
ہمین ست خوش مسلک نخیان
ہم اندر ترادف نہ لازم چنہیں
شود تا از آن لازم ای ویشود

گر مساندہ نام کام اندر مرام
فرودی بر آن خود دگر نغمہ
درون نہ سایہ رنج کج گرفت
بود امر عقل نہ از واضعمان
بیاید قرن یک ز عقل و شعور
در آخر بگفت کہ فیہ ظہر
روحی گرفتہ درین باب پیش
کہ یکسان بود ہر دورا ہر قرین
تو تصدیق آن کن ز سلم کتاب
نہ قول در شش بوجہ ستیز
کہ قوش تعصب بود سر بسر
بود شکل مطلوب طبعش عقیم
کلامش تہافت بطلان نشان
چہ ندر لغت عقل انیسیت دخل
نہ ہرگز کنے التفاتی فیصل
چو فہرہ بود و خصر و سماع
کتب گردیدی چو مہر بخوان
کہ یکسان بود ہر دورا ہر قرین
کہ در بعد مولیٰ من آید ضرور

۱۔ علامہ سیوطی در کتاب
ترغیب قال ابوجان نے
شرح ائمہ میل احباب میں
بیچترکیبانی لغت میں الفاظ
من غیر ان سیح من ذلک کہ
من غیر ان سیح من ذلک کہ
نفاذ دہل الکتاب العزیز
کا لغات الفہرست کا ترجمہ
لفظ مفرد کہ الامور وضعیۃ
لان جمیع ذلک الامور وضعیۃ
فالامور الوضعیۃ تحتاج الی
سماح من اہل ذلک اللسان

چہ نیت از اعراض الفاظ میں
ہم عرض الفاظ اعمیٰ نزل
ببین نومہ نو مان وصلے دعا
بیاشد ہم معنی و متولف
ازینو جب بعد از جلال فضول
کنون تو چہ دارے سرکارزار
وگر انیکہ چون سعد اسلام تو
کہ مولیٰ صفت نیت اسم تین
وگر کردی ابطال این قاعدہ
بگفتے احب الی المؤمنین
احب را باوے مراد کنی
تو دانی احب اصلہ ہست
بگفتے مگر پیش ازین امتی
پس از قول تو ہم بگشتہ عیان
کہ نبود بمولے قرین من اگر
چو گفتے ازین پس کہ آن لغویان
چو عرض کہ تفسیر مولے بکرد
پس این کذب ہم گاؤ تازی بود
چو باطل اساتے کہ خود بر نہاد

نه عرض معنی به نزدیک کس
بباشد موقوف بر یک سماع
عَوْنَت عَلِمَتْ که حتی الی
مگر وقت ترکیب خود مختلف
زراے خودش کرد رازی عدل
اگر اینجبا امام تو کرده فرار
بگفتند پیرچون مقاصد
صله لفظ مِنْ تَابِیْ اِیْسین
که بر دے در آن پنج بیفاده
نکردے حذر از تن اقص درین
قریش ز او لے مخالف کنی
بود بھراو لے صلہ حرف یا
بھرد و مراد بود یک قرین
چنانچہ ز رازی بکر دم بیان
بمعنے اولاش ناید ضرر
تساہل نمودند اینجبا عیان
بیان حاصل مغیش را بکر د
ز افکار بیکار رازی بود
چو آن خود در افتاد اینہم قواد

همه را از اسامی آن دفعه است و از این است که از این
ست که از او در بیان کرده ای تا که در آن معلول بر این احدی است و این را برای هر کس که از آن سخن بگوید باید که از آن سخن بگوید

محاسبه دارایی در
 کتاب مسلم الشوکت گفته شده است
 انچه ادا نمائید فی ترکب خود را
 و هر چو فی ترکب بجهت علی بن ابی طالب
 بقیل بجهت کانمان انچه بخواهید
 فی استعاج از ان صحیح بفرمائید
 و انچه داخل فی استعاج از ان صحیح بفرمائید
 علی بن ابی طالب از ان صحیح بفرمائید
 سید بن اشعث از ان صحیح بفرمائید
 خالد بن عبد الله از ان صحیح بفرمائید
 شرح توضیح در فواید احکام فی انقضال
 گفته که صاحب این است که
 اعتراض صاحب نمی بران مالک
 که قائل است باینکه مالک
 می نماید برای مجاوزت است دفع
 کرده شده و باینکه صاحب دفع
 موقع مراد است دفع مراد است
 کند از آن مافی و اینجا گفته اند
 از آن مافی و اینجا گفته اند
 اسم انقضال و استعمال است از
 حرف جو گویند از انقضال است از
 ظاهر است که اگر چه مراد
 اولی است که چون مراد
 از انقضال است

۱۹۱۹

١٠

دوم اینکه یک لغوی حق پرست
اگر راست بازی کتب را بگو
سوم اهل تفسیر و اهل لغت
معانی مولیٰ شمرند و پس
ازین به چه باشد طریق بیان
بس افسوس بر کذب و نادانی است
و اگر قول رازی کنی گرسند
بیاید تساهل گر از لغویان
رسد مخلص را برین کج بنای
بمعنی لغوی حق گوید است
ندامت که با آن امامت چسان
ز رازی بنالند خود کمالان
که بر اهل اسلام ارکان دین
در آخر برین شور پر از ستیز
عجب عامیانه ره از غافل
بچه وجه نگرانی از معدن
که کرده است معنی لغوی آن
چو ثابت شد اند لغت ناگزیر
بفرمود مولیٰ چو او لے رسول

گفته که آن حاصل معنی است
تو یک نام از لغویان خود بگو
اگر بودند چهاردهم خجالت
بگفتند او لے از آن جمله بس
در اثبات معنی لغوی عیان
که گوئی که آن حاصل معنی است
بگرد لغت جمله نامعتمد
لغت لغوی و اهل لغت لغویان
که معنی قرآن کند طبع زامی
تساهل نمودند اهل لغت
بدین هرزه آلود رازی زبان
چو ذمیه و هم حافظ عسقلان
کنند نکته چینی بفساد لقیین
بگویم که اسی شاه عبدالعزیز
برستی پس راز و کابلی
تو معنی مولیٰ که اسم است این
تصرف کننده هم او لے بیان
که مولیٰ است اولیٰ پس آنرا پذیر
پس انکار از آنست کفر جهول

جواب دوم از باب اول بگشت که اهل
لغت مثل ابن رازی و لغت خود
جواب سوم غریزی در تفسیر و لغت
و جهری در صحاح و لغت
امامان و مجتهدان و رازی و غیره
و غریزی در شرح عامه و غیره
جواب چهارم معانی مولیٰ را بعد از شمار
دوستانه و از انجاء معنی اول
بیان کرده اند بلکه بخاری در
کتاب التفسیر از او طبعیه
معانی را بعد از نوشته و از
انجاء معنی یک و دو که شاه
گفته پس عجیب است از نصب
و سخن پوری غریزی بیک
تقلید او که معنی اول را
حاصل معنی گویند معنی
لغوی ۱۲

تو نگرفتہم زرازی صحیح
برآن ہم نہ قانع شدی مای عزیز
برازی شدہم ادا اے عالم
ہنگام بحث اہل دین پیش و کم
اگر صاف کذب چنین بر ملا
بلی کر دیا بائے تو اے عزیز
کہ کردہ بے مولے بیان
چہ این وزن مفعول بر ہر نعل
پس از بھر و چنین نصب
کہ در فصل مضمون بیان
کہ این کس لغات و حدیث و کتاب
چنین ست این معنی آشکار
چو گفتی گراولی است مولای حکم
بگویم کہ از بھبر ہر لفظ تو
بر آید صلہ خاص حسب مقام
دوم نیت ز نهار حاجت چنین
چہ معنی لغوی مولے ضرور
ہمین ست کافی مقصود ما
اگر بہ مقصود تو اے بصیر

گرفتی خرافات او ای فصیح
فرودی ز خود افترا آت نیز
شده بر تو صدق و دیانت تمام
توانید تاویل و تبلیس هم
ندانم که گفت که کسی با چیا
در اینجا چو تو یک جدال ستیز
که نبود ولی امری آن
نیاید بمنی وزن فیصل
اقادات اهل لغت را بگو
خودت کذب و صاف گردون
بقولش نخواه ز روتی صواب
که رازی بجا با نمود اختیار
تصرف صله کو با و لای حکم
صله در لغت نیست ای نام جو
بودر پهنونش قسرا این تمام
که جوئی صله را بفکر رزین
تصرف کننده و لای الا مور
کند دفع و هم تعصب نما
که از بهر او لای بنص غدیر

اولیٰ تمام جہات صلہ اور باقیہ
 قود دوم اگر گداری یعنی
 خاوشد۱۲ صلہ آفتاب جانیہ
 مکر شود و نیز خلیکے
 اہل سنت و قضا سید لغت
 منی بولی ولی الامر متولی
 نے الا بعد بیویند گنا حضرت
 نے الا بعد ہم یعنی آیت
 نیز کہ متولی ولی الامر و مصرف
 نے الا مور یا ہم مترادف اند
 نے الا صلے آن یعنی امکانہ
 بیچ حاصلے آن کے از قصب
 نتیجہ اند و اگر کسی از قصب
 انکار کند نزاع لفظی و سخت چوری
 است ۱۳

تصرف بیاید صله از کجا
 بگویم که انچه دلائل چو نور
 از آنجمله هر یک دلیل شین
 تخصیص صدر حدیث غیر
 از نیوجه تبریک بگذاشته
 پی حبت و تعظیم ای کار دان
 پی دفع حج تعصب شعار
 دوم زان دلائل بتابی تو سر
 پس این اولویت در اولی ضرر
 چنانچه در آن صدر پس محترم
 چو شد اولویت بجهل امور
 پس از وجه اطلاق مولی عیان
 در آنجا که امیر سد جزو
 چنان گفته که در بعد اولی گمان
 بود تا در امت علی و علی
 بگویم که زین و هم وزین اریاب
 که انچه که در صدر باید صله
 تصرف صله هست آنجا چو نور
 اگر از چنین طبع نزاد احتمال

و لیل چه باشد بر آن رهنما
 بگفتم بود خوش قسری نه ضرر
 بود موجب این صله با یقین
 چو تبریک اصحاب بر آن امیر
 که بر آن روشن بینکاشته
 نه واقع شود تهنیت در جهان
 کتاب خدا هم نیاید بکار
 نگیری صله هم تصرف اگر
 بگردید مطلق بجهل امور
 بر آند اهل التفاسیر هم
 تصرف در آنهاست داخل ضرر
 که حجت بود شاه بر هکمان
 که رو تا بد از قول حق رسول
 که تعظیم واجب صله بهر آن است
 معظم که محبوب تر چون نبی
 گذشته بسابق در خشان جواب
 درین فرع او نیز آید صله
 بود هم تصرف در نجس ضرر
 دلائل باشند باطل خیال

له مراد صدقات اولی کیم
 من افکرم و منی تبریک بکار
 و تهنیت است در اولی بجهت و اولی
 احتمال است که اولی بجهت و اولی
 با تعظیم مراد باشد ۱۲

پس آیات قرآن و قول رسول
دوم آنکه آیا نکر دی نظر
که بالقطع و فی الواقع دینی نزاع
همین بود پس فهم شیخین با
پس این رهبر تو بلا قیل و قال
سوم آنکه این وهم دین احتمال
کزمین احتمال تو گرد و جلے
ندانی که محبوب تر آن کسی است
خودت گفته همچو پسین ای نبل
نگویہ گئے شخص مفضل را
پس از لغو زعم تو ہم آن علم
چه نزد تو بے اختلاف بیان
پس این احتمال تو ای ذی شعور
چو گفتی که لازم نشد بے حفا
بگویم که گفت ترا اے دلیر
در آن آیه پاک ذکر خلیل
چه مانع ازین معنی است اتباع
مگر بر تصرف در اینجا ضرور
چو گفتی که مابعد حکم صحیح

قوله

قوله

په باشند بیکار و لغو فصول
هر انچه بفرمود ابن حجر
بما بعد او لے صلہ اتباع
که تیریک گفتند بر مرتضا
بکرو احتمال تو باطل خیال
سنانی مانیت اندر خیال
کز اشیاخ تو بود فضل علی
که در ذات او فضل دینی بسی
پتصیف صرف سر جلیل
بتعظیم او لے شه دوسرا
بود افضل و هم دست بنے
خلیفه شود بهترین کسان
کند مردم مذہب تو ضرور
تصرف باو لے صلہ هر کجا
که هر جا تصرف باو لے بگیر
تصرف نباشد صلہ از دلیل
چه آورده جا بلانہ نزاع
دلائل بیان کرده ام مثل نور
بود بر محبت قرینہ صریح

لما قوله چه لازم که هر جا که فضا
بتعظیم او لے صلہ اتباع
قوله تالی ان اولی ان س
بما بعد او لے صلہ اتباع
النجی و الذین آمنوا و اطاعت
که اتباع حضرت ابراهیم اولی
بالصفت در اینجا بنوده اند
علیه درین آیه قرینہ اتباع و مثل
آن بگویم در این است از راه
اولویت بصفت بخلاف حدیث
غنی پس قیاس اینجا بر آن
قوله فی تحقیق اندر

پس اولی بودی که مولی همان
 بگویم که گرچه چون نور و ضیا
 در اینجا جواب تو ای پرنهر
 که اعلام پیشینیان ترا
 عجب اضطرابات روداده است
 چو رفتند کج از ره مستقیم
 بچاوندان خج از دانش بردن
 کسے گفت ناصر و گر کس حب
 هوید است زشتی معنی شان
 که انصاف کوشی ندارد قبول
 کشد زحمت اہتمام آنچنان
 کہ ہر کس کہ من یاریش کردہ ام
 و یا ہر کہ را دوست دارد بنے
 ازین حکم شد فرض حیدر چنان
 نشد فرض امت کہ با آن امیر
 از نیوجہ اعلام بے اعتساف
 چنانچہ ریاض محب را ببین
 کہ معنی ایجاب حب امیر
 چہ بر عکس نسبت بود پر ضرور

مراد از ولایت محبت عیان
 گذشتہ جواب ہمہ اؤعا
 بگویم در خج ابطر زدگر
 بمعنی مولا و این ماجرا
 کہ ہر یک برای ہی در افتادہ است
 فتانہ در اختلاف عظیم
 تو گوئی کہ فی سکتۃ لیمھون
 و گر چند معنی کسے مضطرب
 چنانچہ ازین پیشتر شریان
 کہ در راہ و در عین گویار رسول
 شود حاصل آن ہمین یکتایان
 علی یاریش میکنند نیز ہضم
 ہمان شخص را دوست دارد علی
 کہ او نصرت و حب کند با کسان
 کند نصرت و دوستی ناگزیر
 نمودند لابد ہمین اعتراف
 کہ کردہ است نقل از بزرگان جنین
 بعیدست از لفظ نقل غدیر
 نہ تجویز آن میکنند و لیشعور

پس از نقل معنی ب شکوف
 پس اسے حق نبوت شنن گرا
 همان ست دعوائی حق بیکیان
 و گر آنکه نبود ضرورت چنین
 چنین امر اندک بنی در نهفت
 بهر حال روشن که ز دشما
 ز ما بعد یعنی دعائے نبی
 ازین ره برین نصرت و دوستی
 همین طور منصور اسے باخرد
 چو بر فتح هر دو سعادے آن
 پس ابن حجر معنیش از مرا
 پس او در بعض کس بی شور
 تو آنکه بگشته ز تنبیه ما
 بکرمی تو معنی ولایت دگر
 نگفتی دیله برین ای متین
 بمعنی مولا تو بر لغویان
 نکرده ای تو معنیش اولی قبول
 مگر خود تو معنیش ای تر زبان
 بگو صاف معنیش ای مضطرب

نه بر آید الا بقدر حرف
 بانصاف بین قول سلاف
 که دشمن شهادت دهد بر آن
 که گوید سر راه سالار دین
 بخلوت علی را توانست گفت
 محب ست یا ناصر آن مرتضا
 عیان اینکه محبوب باشد علی
 نه ما بعد گرد و قسری نه جل
 نه از بهر ناصر قسری نه بود
 بگشتند آگه پس آئیندگان
 ترا شیر از طبع محبوب را
 برقتند تعلید کرده چو کور
 که نبود ز روی لغت این روا
 چو نصاب جمال کوته نظر
 که حب علی چون بر آید ازین
 خطا و تساهل بهیستی عیان
 ز اقوال شان هم نمودی نکول
 نه هرگز توانے نمودن بیان
 که محبوب گوئی که ناصر محب

ازین بعد جای دگر ای عزیز
 پس اینجا از آن دست خوش نهاد
 همان آتش در کاسه باشد ضرور
 که از آن فرض حیدر شود حُب ما
 چنین معنی این حدیث غدير
 که از دست محبوب باشد مراد
 پس این معنی لفظ مولا بیان
 اگر هست ثابت ز روی ادب
 بهر کیفیت معنی این نص بگو
 بکن اول این سقف را استوار
 چو مولا ش محبوب بنود روا
 کنون گر تو ناچار لے ہو تیار
 باین اختیار حق وزین منط
 چه گفته که انکار کردند از آن
 بیانش غرض اندرین ای فصیح
 همانا کرین یا وه دل ربا
 که گفتم که حال قرینہ چنان ست
 دوم اینکه آمد سر حکم ف
 ازین حرف فاهم نکردی تمیز

کنی معیش دست بایک تمیز
 بود اسم فاعل محب گمراه
 که من حالیا گفته ام بے فطو
 نشد فرض حاجت آن مقتدا
 نباشد به نزد تو هم دلپذیر
 که آن اسم مفعول باشد بیاد
 نکردند ز نهار خود لغویان
 بکن استناد از کلام عرب
 از آن پس عزیزا قرینہ بگو
 بیاید از آن بعد نقش و نگار
 چه جوئی عزیزا قرینہ کجا
 ز مولا ش او لے کنی اختیار
 کنے گر چه قول خودت خود غلط
 که مولا ست اولی همه لغویان
 که مابعد گرد و قرینہ صحیح
 گذشته بسابق جواب خوشا
 که فرع است حکم از زیانت عینا
 فکے کنت فرمود آن مصطفی
 چه در آیت شفعه گفته عزیز

طه قول شاه عبدالعزیز که در آیت شفعه در اولی بر حاشیه مذکور شد آنجا باید دید ۱۲

که این قطع آیه زما قبل خود
پس این حکم را هست با وصل
ازین قطع این قول خیرا لانام
سوم هست روشن که در حکم وصل
تقابل چو در صدر و حکم او قناد
بناشد صلح چون محبت دران
پس از بد قسریه چلافی نیاز
ازین پس بتایید و سواس خویش
که بر زیر دستانش بود دعا
چون که کور شد دوستی دشمنی
بگویم که از آنچه من نگاشتم
نمائی که در زیر حکم امام
چگونه همیشه نمودی دعا
و اگر باعث این دعای نبی
که پس مردمان با و سلم خدا
چنانچه حبیب خدای و دود
ازین وجه در بعد حکم غیبه
پس این خوش دعای رسول من
که مردم با خلاص جوش دلی

ز فائز داهست نزد خرد
بقول تو هم منع زان قطع فصل
بود خارج از عاقلانه کلام
تقابل بود در عبارت چو بدر
بود هر دو جا اتحاد مراد
نه مابعد گرد و در قریه بر آن
عزیزا بخوشت دلایل باز
مخرف توقع چو کردی تو پیش
چو بودی تصرف پے مقتضا
بود حب درین نص مراد نبی
ز تو این توقع نمیداشتم
بیاشند کفار هم از انام
بهر فرد محکوم آن مقتضا
که کرده با بعد باشد جل
همیداشتند از عرض کینه با
در ابلاغ این حکم خفته نمود
بفرمود هم فرض حب امیر
موتید بود بجهت مقصود من
نماند فرما ببری علی

لحق قول آنکه رسولی بمن تصدیق فی الامور
یا مراد از رسولی اولی تصدیق شد و ثانی
این بود که میفرمود که یا خدا یا دوست
دار کسی را که در تصرف او باشد و دوستی
کسی را که در تصرف او نباشد و دوستی
و دشمنی او را که در آن دلیل صحیح است
بنابر مقصود ما بحاجب دوستی و دشمنی او و غیر از
و دشمنی او است نه تصرف و عدم تصرف ۱۲

پس از بعب تعقید قید مال
چه معنی مولا کس از نجویان
بهر حال در حکم ایهام نیست
نه هرگز تا اهل نبی ساخته
سوم خود زیدی گه اهل بصیر
چو بودی برای عمر این شرف
ندانی که در خطبه آن غیبه
که اول زمرگش بداده خبر
بفرمود مولا نیت را بیان
همان لفظ مولا نیت از رسول
بتاکید و تکرار خیر الانام
نه بجهت هدایت بشیر و نذیر
پس اسلامیان را شمه وین داد
که آیند بر عرض حق بنوما
که کردید با هر دو چون پیروی
بفرمود هم طاعتش فرض عام
پس آیا چنین نقل و این لفظها
چو باشند بر صحت و اعتبار
چو این حجر بادل برنگور

چگونه بر آید ازین حق مقال
بفرمود نزد تو اولی بیان
امامت نوعی در ایهام نیست
غرض پرده بر چشمت انداخته
بسته نقلمای حدیث غدیر
توسیدیدی آنرا نه هر یک طرف
چه بگذاشت آنجا بشیر و نذیر
وصیت بفرمود بار دیگر
پی خویش و بهر خدای جهان
عطا کرد آندم بر زوج قبول
اعلی را نموده و لای و امام
علی را نموده بقتل آن نظیر
با آن شاه حکم تمسک بداد
پیرسم ز هر دو نقل از شما
با نشان چه کردید بعد از نبی
بر آن اهل اسلام خیر الانام
نباشند نزدت صحیح و بجا
همین معنی حق بکن اختیار
نمودند تصحیح خطبه ضرور

حاج

جواب چارم

دیگر آنکه باین زبان آوری
 افادات اسلاف علامت
 که در نقل نواب اشاعتر
 سرایند دور از متانت چها
 بسا فکر و تاویلیا ساختند
 بین خود مسجدی امی شفیق
 درین امر عده مثل این کلام
 امامت زرخه بر آید عجب
 نه ثابت شد از منع ارتجاع
 که نزد آن شاهدین در نفت
 ملخص که آمد امامت نکو
 بفرمود حسان در آن جمع عام
 بدادند شیخین توتهنیت
 مطابق بود نیز با فہم آل
 پس از جملہ این پاسخ معیان
 ہین معنی صاف بودہ ضرور
 ازین پس چو گفتے توان در سخن
 کہ کردی چو قصد امامت نبی
 کہ در بعد مرگ من این مرتضا

بسے غافل اندرین داوری
 ندیدی تو با اینچنین فضل بیش
 کہ بھر خلافت بود این خیر
 چو کردند اغیار را پیشوا
 مگر ہمت از حل آن باختند
 کہ گردید بر ہان بام عتیق
 چسان اکتفا کرد خیر الامام
 نہ از لفظ موسیٰ ز روی ادب
 تساہل در ابلاغ حق بر رسول
 بہو بیکر گفت و بخیشان نگفت
 در اذہان اصحاب اسلاف
 توئی بعد من ہادی وہم امام
 کہ کردند فہم ہین مرتبت
 کہ گفتیم و گویم کنون مال
 کہ منظور ہمیشہ دو جہان
 کہ حیدر امام و ولی الامور
 ز آل ہمیشہ شئی حسن
 ہمگفت واضح ترین و جلی
 بود والی امر من ہر شمس

قولہ

شما قول اور اساعت کیند
نگشتے علی طالب حق اگر
جواب است زین یاوہ وافر
ولیکن کنون گویمت مختصر
کیے آنکہ این نقل مال شامت
ہم آوردن نقل و اخبار خوش
چو ایت پس گویت انجین
کہ مقصود این حکم خیر اللہام
ہمین قسم اقوال آل رسول
نہادی ہر را بریر بغل
ندانی کہ ہر امامت میسر
ندیدی کہ زہرا براجماعیان
شنیدی کہ آن باقر علم دین
بگفتند این اہلبیت میسر
چو قصد امامت نکرده منے
دوم سبط این خاص سبط نبول
درین اعتقادش رود شک اگر
برین جملہ اقوال آل کرام
چرا گوش نہ نہی توای باشعور

بفرمان او ہم اطاعت کیند
ہمین شد زہر کس گنگار تر
بچندین وجہ تینہ ترا
کہ ہرگز نفس بر نیارے دگر
بیاوردنش پیش مانار واست
خلافت از عمد و گفتار خوش
کہ فرمود خود سید الساجین
بحق علی اینکه او ہست امام
بیارند اسلاف توای غفل
کنی پیش این نقل را از دغل
بکردار حجابے بنص غدیر
بدین نص بفرمود حجت بیان
ہمین نہج زید شہید شین
کہ تزیل بسلخ شدہ بر غدیر
چرا کرد حجت بآن خود علی
می انکار دجد را وصی رسول
چو تفسیر رازی و کامل نگہ
کہ آرد قوم تو با اہتمام
پس این خبر تعصب نباشد ضرر

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

سوم خود گفتی باین چنین
هماندم بود معتبر در میان
بغیر از نقل بے اعتبار
پس این را گفته چون نقل صحیح
بدین وجه نزد تو بے اعتماد
چرا اندرین نقل کذب عیان
هم اینجا برین اشتر بے مهار
هم آن ناقلش بو نعیم بے
چون نهی تو گوشت بر آن هر خبر
چهارم ضعیف است راوی آن
حدیثش بود منکر بدترین
و اگر لفظ و الے و شے بر ملا
تو در نقل خود حال هجیت نگه
کنون سعی لغوت که مذکور شد
خرنیمه مجید رشکفت چو گل
ازین پس تو بھر و صحت رسول
و اگر ظاهر از نقل تو ای بصیر
پس اینم بود یک دلیل صریح
چه کردش طلب آن شه مؤمنان

که نقل برستیان متین
که ناقل کند حکم صحت بر آن
بود نزد ما اشتر بی مهار
نیامد هم اندر صحاح ای فیض
نه هرگز شود لائق استناد
نکردی روایت و سند خود بیان
گفته عزیزا چه را خود سوا
بیاد در اخبار فضل امیر
پس این نقل گرد چه معتبر
که با این مرزوق دارو نشان
چو تهذیب میزان ذہبی بین
نه زید پے نائب نبیسا
که بو بکر را گفت اولی عمر
به نزد عمر هم نه شکور شد
بعهدش گفته است ولای کل
همانا کن لفظ و الے قبول
نکرده خلافت طلب آن امیر
که این نقل باشد دروغ قبیح
بطوریکه چون روز روشن عیان

ازین به چه باشد طلب ای میر
 بین مثل کامل که آن شاهین
 کند سرکشها چو امت تمام
 و گرنه بسا انبیای خدا
 و گرازد وضاحت جوابیت
 وصی پیش نفیبا اگر
 و گرانچه الفاظ در نقل خوش
 بهین قسم او هام و تاویل خام
 تواند بر آورد و هر جلیه جو
 تو در لفظ امر و به بعدے نگر
 که از امر باشد شریعت مراد
 خلافت بود چپیند دیگر این
 نه وقتے معین شده بعد را
 چنانچه به بعد حدیث و لا
 درین حکم هم بعد گفت رسول
 چه خوش گفت خالی نیکام
 نه نصی بیانی نه لفظ فصیح
 چه خوش گفت هم کرده کاری صو
 بهر حال نقل تو یک اقرار است

که شش ماه بعیت نکرده امیر
 طلب کرده هر گونه از اهل کین
 نه جرعه رسد بر رسول و امام
 گذر کار باشند و هم پر خطا
 که فهمید حسان ز مولی امام
 چرا تهنیت داد او را عمر
 بنص خلافت نمودی تو پیش
 که کردی بنص غدیرے تمام
 چو تواند رین نقل مذکور تو
 تواند که گوید چو تو خیره سر
 و یا غوثی و هم طریقت مراد
 که باشد ریاست بنیاد وین
 پس آنوقت هم بعد عثمان روا
 بگردند و کردی تو تا ویلیسا
 مگر از غرض کے باری قبول
 که خواهی اگر قطع او هام خام
 که از بهر مطلوب باشد صریح
 که یک لایسکه ندارد جواب
 که راوی و مضمون آن پر خطا

جواب
 بنص
 خلافت
 نمودی
 تو پیش

حديث غدير زمانه و وقت
جواب اول الزميه بون
جواب دوم

جواب اول

| | | |
|-----------------------------|------|--------------------------------|
| چو گفته که گرد ازین نقل و | قوله | فراهم باشند هر دو ولا |
| عیان بلکه باشد زسوق کلام | | که هر حال و هر گونه هر دم برام |
| ولای محله چون ولای نبی | | چه بالفظ بعدی در آن قیدست |
| اگر این ولایش امانت بود | | شود ختم ز آنکه شرکت بود |
| چه در دو تصرف دم اجتماع | | قباح باشند و پس اشناع |
| پس اینهم دلیل اولی بر آن | | که در حکم باشد محبت بیان |
| گویم که بوده چو این نص عزیز | | وصیت نشد حاجت بعد نیز |
| چه اول زمرگش بداده خبر | | بهین خطبه خم ز خیر البشر |
| دوم شعر حسان بخوانی مگر | | نه از حافظان نقلهاے دیگر |
| که آمد در آن نقلها بعد هم | | شدند آن همه در دلائل رقم |
| همین بو نعیت بحکم غدیر | | بیاورد بعدے هم آنرا پذیر |
| پس اینها بدیگر محبت کشوند | | که اخبار با هم مفتر شوند |
| پس این بعد باشد و لیله صبح | | که در حکم گردد امانت صحیح |
| اگر بعد را هم بدارے قبول | | زامر امانت نمائی عدول |
| چنانچه به بعد حدیث ولا | | همانا نمائی تو تا ولیها |
| چو گفته که ازسوق باشد حلی | قوله | ولائے علی چون ولای نبی |
| گویم که گرچه توحی امام | | چنان است که نوحی سواق کلام |
| مگر همچنین قول امی مستمند | | باثبات مطلوب ما خوش پسند |
| کرین منعه تو بگرد و عیان | | که مولاے ما بهترین کسان |

کے راچنین فضل حاصل نہ ہو
 چہ این حب مطلق نہ ہر ایک کے
 چو معصوم بودہ علی بالضرر
 دوم انیکہ زین قول تو انکار
 تو در حق حارب چہ گوئی دیگر
 چو گفتے کہ پیدا کہ با آن بنے
 جواب است چون مہربان ترا
 ولایے بنی بالا صالت بود
 ز لوث خطا ہر دو بودند صاف
 چو مارون بموئے بلا اختفا
 کہ بودند ہر دو پیسہ ضرور
 خدا کرد این شرکے راروا
 برین افتاع ای محدث ثیل
 دوم اندر روایات تو پر عیان
 بود در حیات بشیر و نذیر
 نہ محذوری آید درین خوش محل
 چو گفتے و بستے دیگر این خیال
 مقید بسازیم پس بے شفاق
 بگویم کہ گر بھر وقت شیخینہ اخیر

قوله

قوله

کہ دادہ علی را رسول و دو
 بمعصوم باشد نہ با دیگرے
 پس اوافضل و ہم ولی الامور
 کہ ہر حارب و ست کفران شعار
 کہ آن عائشہ بود و ابن عمر
 بود متنع شرکت آن علی
 کہ جائز بود اجتماع ولا
 ولایے علی بالنسب ثابت بود
 نباشد در احکام شان اختلاف
 بود مرتضانا ئب مصطفیٰ
 بیک وقت بر قوم اے ذیشعور
 در یغا تو آنرا کئے ناروا
 نہ ممکن شود مہر ایک دلیل
 کہ آن شیر حق سرور و مہمان
 خلیفہ و صہ و امام و امیر
 دلیل اول تو گرد و اذل
 کہ گر نقل خُسم بالمفظ مال
 بود حالش در میان بخش و فاق
 بگیری علی را بدین نص امیر

چہ بگوید
 جواب اول

چہ بگوید

چہ بگوید
 جواب اول
 حدیث عبد اللہ بن ابی بکر
 ابی عبد اللہ عثمان

جواب

جواب

حکایت

سوالیست خوش کان رسول گو
پس از ترک ذکر شیوخ ایقول
دوم بھر ابطال این قیید
بین لفظ من را که دارد عموم
شیوخ تو گشتند خارج چرا
خودت کردی این قاعده را بیان
همین پنج یعقوب عالی خیال
که چا ویده بود این چنین بعد دین
سوم بھر تخصیص وقت مال
چه در باب اشیاخ تو غفل
بقیة ان این نص بلا اختلاف
پس آنکس که در حق او نص نبود
چو کردند اعدای آن در تضاد
پس آن فعل شان بھر قید مال
بھر حال ای رستبار عزیز
چه در قول روشن مصطفی
تو بگذر ز تاویل پر از شقاق
وگر متضاتی خود را ثبوت
پس از بعد دعوی آن حق تعالی

نکرده چرا ذکر اشیاخ تو
تو تمویه ثابت کنی بر رسول
و لیلیست روشن ره حق بجو
در آن هر کی داخل از سعد شوم
ازین حکم عام شه دوسرا
بفضل او بگرد اینجانسان
بیر کند این قیید و این احتمال
بر آن کرد یعقوب نقضی همین
قرینه چه باشد چه لفظست مال
نفرمود نص خلافت رسول
چو اسلاف خود میکنی اعتراف
از آن صاحب نص چرا حق ربود
برائے ثلثه خلافت بیا
قرینه نباشد که باشد خیال
و فاتی نخواهی تو خواهی سیر
فرائی تو قید مال از کجا
بکن صاف معنی فتنه الوفاق
همیکرد دلائم نکرده سکوت
چگونه پذیریم قیید مال

دگر جز ایسے حکم علی
درین ناخوشی رسول کریم
پس از هر جوابم به بنی کنون
ز قول عمر هم ز عترت شقاق
چو گفستی ازین پس کج مج زبان
بگویم که سنی کسی ای دلیر
نگونی و تلّی خدا را اسام
دگر نزد تو بعد قید مال
عیان شد که اندر حدیث غدیر
همین است مقصود ازین سخن
پس آن جد پر نصب سابق چه بود
چرا بر ابوزید بستی خطا
چو گفتم تخصیص ذکر امیر
که از فتنه عهد آن مرتضا
بگویم که اینو چه بیکار تست
چنین احتمالات درامدین
دوم اینکه انکار و بنی و فساد
بین عهد بوبکر در ابتدا
عمر را خلافت چو شد نامزد

قوله

بحکم کسی خوش نبوده بنی
بین مردمی احمد و بنو فسیم
مال خودت را مال زبون
چو بگذاری اینجا فتنه اوفاق
قوله که گویند همچون همه سینان
باین قید از روی نص غدیر
که گویند از بیعت خاص عام
بر آید خلافت اگر زین بقال
خلافت مرا دست بهر امیر
چو خواهی تو آنرا مقبض کن
ز انکار مولی چو او لے چه بود
ز پر حق صله شور کردی چرا
عجب حیلہ ساختی ای دلیر
بنی گفته باشد چنین حکم را
ز تخمین و ایجاد افکار تست
نزدیک بقول خودت بالیقین
نه در عهد خاص علی رو نهاد
چه انکار و چه جنگها شد پسا
زیاران شد انکار باشد و مد

جواب پنجم

جواب اول

جواب دوم

جواب اول
تخصیص بنی امیه
جواب دوم

جواب

جواب

جواب

| | |
|---|--|
| <p>ببین حال عثمان و عهد تبر پس اهل ذکر شیوخ قول سوم گر چنین نص رسول وود پس آنکه دانسته این وجه را چو آن عاقله نیز ظلمه زبیر چو این عمر همچو عمر عاص چه این جله اسلاف تو برائیر خصوصاً معاویه و خلیش را پس اینوجه تخصیص رفته بباد چو گفتی که طرف ترست این عیان نموده بالفاظ صدر استناد بگویم که طرفه ترین ست این نه بعضی نموده تمسک چنان تو طرفه ترین بین که اعلام تو از و بعد همچون شهاب متین چو گفته سخن باز باشد همان چو شوند اولی بیک دلوله چه باشد ضرورت درین صبر هم بگویم که هر چه در اول دلیل</p> | <p>چه انکار و قسبه بر آورد سر تساهل بود از جناب رسول پی خاص آن عهد فرموده بود بگردند انکار و هم جنگها گروه قریشی و اعداے خیر پی این همه حسیت اه خلاص کشیدند از رشک شمشیر و تیر ز روت چگونه بسازد رها همین طور تسویل و هرا جهاد که در زمره شیعه بعض از همان برآند از بحر خود با مراد که گوید دروغی چو تو خبر دین نمودند از اهل حق هکسان چو سبط بن جوزی نیکو تمسک نمودند خود با چنین که هر جایکه زمره شیعیان بگیرند بعدش تصرف صله که گردد تصرف با و لاش ضم بگفتم کفایت کند اے نبیل</p> |
|---|--|

که خود سپید کن اعتباری برین
 ز قرآن ست ما خود بی اختلاف
 که اهل تفاسیر قرآن تمام
 ترا هم پدر که داین ترجمه
 ز روئی صحاح عیان بختین
 ازین آیه پاک خود را ضرور
 و گرانیکه خود گفته صاف صاف
 پس از وجه فرعیت نص ضرور
 بوجه تقابل بر اهل داد
 چو گفته ازین پس بیک ضله
 که اولی خودش از ولایت بود
 بگویم که کردیم محبت تمام
 ز قول نبی هم که از آن وضو
 تو معنی محبت کنی از کجا
 ازین ره ز حکم نبی شد ضرور
 تو مختاری ای دهلوی دلیر
 و گراز که امی دلیل می هم
 تو تخصیص اولی بالا طلاق را
 غیر از آن با چنین اشتقاق

که این صدر قول رسول مین
 و گرانیکه ثابت شده صاف صاف
 در آن او لویت گویند عام
 تصرف نبی را رسد بر همه
 که خود با وی خلق و سالار دین
 بفرمود ثابت وَلِیُّ الْأُمُورِ
 که نص فرع صدر است اختلاف
 بر آرد تصرف صله خود شعور
 بود هر دو جاتحدا و مراد
 قوله که هم بعد اولی محبت صله
 که معنی آن هم محبت بود
 ز تفسیر ما و صحاح عظام
 بفرمود خود را وَلِیُّ الْأُمُورِ
 مگر از طبیعت ز نصب و مراد
 که اولای آیه وَلِیُّ الْأُمُورِ
 چو خواب بگیر و چو خواب بگیر
 کنی با محبت تو تخصیص عام
 کنی با محبت ز نصب مراد
 ز قرآن و غایت خود اشتقاق

جواب دوم

جواب

جواب

جواب

| | | |
|-----------------------------|------|-------------------------------|
| چون ذکر تناسب کلمه در کلام | قوله | شده در کلام تو ابتر نظام |
| چه سابق خودت گفته بخینین | | که اندر ترا دف بود یک قرین |
| پس اکنون چو اولی بلفظ احب | | مرادف بود در زبان عرب |
| بقول تو مثل احب بی فتور | | بیاید چو اولی الیکم ضرور |
| مگر همچو ترکیب ای خوش لقب | | شیده نشد در زبان عرب |
| ندیدیم عجب ترا زین احب را | | که تکذیب خود میکنی جا بجا |
| تناسب در اجزای رانظام | | درین نص عیان همچو ماه تمام |
| که اصحاب حضار و اسلاف تو | | بکردند فهم امامت نکو |
| پس این پر غرض حرف تو انفعول | | نیز در بقول صحابه فحول |
| چون خود حاصل خطبه گفتی کنون | قوله | چه حاصل که باشد نصحت برون |
| چه گفتند اسلاف امی مضطرب | | که مولا در اینجا است ناصر محب |
| تو خود معنی آن نگفته هنوز | | بناچار آنرا نهفته هنوز |
| کنون دوست گفتی جواب جستجو | | اگر زانست محبوب مقصود تو |
| چو همیشه محبوب نبود روا | | بما قبل ربط و تناسب کجا |
| اگر معنی دوست کردی محب | | خلاف مرادت شد ای مضطرب |
| غرض پرده بر چشم پوشت تنید | | نه در غور معنی و نسبت رسید |
| نداری اگر شرم از کردگار | | ز اسلاف خود چون محب شرم را |
| بیاید که هر عاقل حق گرا | | ببیند چنین نصب مبلوط را |
| که در نص فضل جناب امیر | | نگردد در تحریف سیر این دلیر |

| | |
|------------------------------|-----------------------------|
| وگر آنچه گفته بلا بیم و پاک | که اولی ست جای بقرآن پاک |
| که اصلاً نباشد تصرف در آن | مناسب بسوق کلام و بیان |
| بگویم که هرگز ندارد عجیب | کسی از تو این یاوه های غریب |
| چه دانند حال تو بس مردمان | که گوئی تو افسانه و داستان |
| نداری احادیث و تفسیر پیش | نویسی هم از خواهش نفس خویش |
| تو گری صاحب و بقول رسول | شایسته همیداشتی الغیول |
| شایسته نظر آمد همچو نور | در این آیه بجز تصرف ضرور |
| مناسب نبوده تصرف اگر | بقرآن در آن آیه ای خیره |
| چرا گفت از آن آیه خیر الانام | بتاکید خود را ولی امر عام |
| گر این نیست ز بهار قول رسول | صحیحین باشد لغو و فضول |
| نه سوقش بپای نفی نسبت بود | که سوق کلامت خدایت بود |
| چه زین آیه تنگی بر ماضور | بفرمود خود را ولی الامور |
| معاذ الله ای فاضل مستهام | پیمبر ندانست سوق کلام |
| چرا رو بتا به ز قول رسول | که آنست کفر صریح ای غفول |
| دوم باز تفسیر ما را بپین | چه کردی فراموش خود با یقین |
| که آرند چون بغوی خوش نهاد | که نازل شد این آیه بر هباد |
| چو قومی ز حکم نبی یافت سر | که رخصت بگیریم ما ز پدر |
| ازین نعت سل این آیه پاک را | بآن قصه زین نسبت کجا |
| ازین هم عیان اینکه بر هر بشر | نبی را تصرف مزید از پدر |

جواب

اولی در تفسیر و بیان بود
جواب دوم

جواب اول

پس آن سوق تو خبر تسویل نیست
 اگر بعض کس از سیاق کلام
 نباشد منافی ز مقصود ما
 که اولی است اینجا مطلع و دلی
 نه کردی ز تفسیر بالرای پاک
 چو گفته که قید تصرف اگر
 در نیوقت هم حل مولا بی نقل
 بگویم که از روستای علم ادب
 کند حکم آن محض عقل و شعور
 ببین حرف فایده تفریع عام
 چو این حکم فرع است صدر اصل
 نباشد اگر ربط خوش ای عزیز
 پس این صدر و این حکم خیر الانام
 بوجه تقابل بر اهل داد
 هم اسلاف تو بهر مقصود ما
 اگر دوستی قصد زین نص کنی
 چو گفته تو در ربط صدر ای دو
 همین قدر کافی بود بهر ربط
 بگویم که اخبار تو بر عیان

قوله

که ترتیب قرآن چو تزیین نیست
 کند ربط آیه سابق مرام
 که آن بعض گفتند هم بهیم ملا
 رسد در همه چیز حکم بنه
 که آمد بر آن یک وعید ملاک
 بگیرم در اولای صدر خبر
 که اولی مناسب نباشد عقل
 در نیوقت نفی تناسب عجب
 بلی هست مغذوب به عقل و کلام
 تقابل جمل را سیاق کلام
 همانا کند فرع با اصل وصل
 درین حکم با صدر نزدیسنر
 بود خارج از عاقلانه کلام
 بود هر دو جاتحساد مراد
 قرینه بگفتند این صدر را
 بصدرش بچه وجه ربطی زنی
 که تنبیه حضرت مقصود بود
 پس انیم چو دعوی دیگر جمل و ضبط
 که پیش از همین نص بر آن مردمان

بجمله عقائد رسول و دود
چو زان پس نبی ذکر اولی فرود
که مولای این حکم را پر ضرور
دوم خود بدانی تو ای ذمی شعور
اگر ربط هر فرع را با اصول
پس این لازمی امر بگذاشتی
هر آنچه بگفتی تو ای دلموی ^{قوله}
بگویم که در هیچ محکم کلام
تناسب ازین صدر و خواستن
تناسب چنانست اینجا عیان
که از وجه صدر و تناسب تمام
کنون از سفاقت دمی باز آ
تناسب تلایم بجمله کلام
بمعنی مفروض تو ای عزیز
اگر ربط باشد بجمله کلام
و گر طرّفه تر این که جوئی عبث
ندانی که ما اهل حق را درین
که فرموده بود ایزد آشکار
و گر خود بداری تو در دل سوخ

خوشا و عطا و تنبیه شان کرده بود
پس آنرا قسریه بر آن دانود
بفهمد اولی و لی الاصول
که تنبیه یاران نبوده ضرور
بود لازمی نزد اهل عقول
ببید از خسر و ظن رواداشتی
که اولی است مثل رسول و نبی
چه حاجت قناعت با و بی غلام
کمال بلاغت بیار استن
که کردند اسلاف تو هم بیان
بگفتند مولی است اینجا امام
نه تفسیه اسلاف و خود کن روا
بجمله نماید شود ای بهام
تناسب نباشد بیک لفظ نیز
نکردی بیانش چه ای بهام
که معنی حب را گوی عبث ^{قوله}
غرض انقید هست حق را بین
که با هر گرو منان دوستدار
که حب علی کم ز حب شیوخ

باب دوم

باب دوم

باب دوم

نشد باعث ذکر احب بید
 پس ارشاد و تکرار حب چنین
 نه نزدیک انا بلغ نظر
 خصوصاً بان اہتمام عظیم
 گئے حکم حق را رسول دود
 چو گفتے کہ حب امیر عباد
 بگویم نفییدے ای دہلوی
 خدا فرض فرمود اے دشمن
 ولیکن نکرده کسے تہنیت
 ہم از ہر آن حب حاصل ام
 دوم اینکه باشی تو ای پر ہنر
 کہ بعد از بنے مرتضیٰ امام
 تو تخصیص حب از کہ آموختی
 نہ بخش بود خاص وہم ہستم
 کسے گر علی را دہد بر ترے
 چنین حرف تخصیص تو از زبان
 سوم بود گر خاص حب علی
 ہانا علی بہترین کسان
 کہ نزد تو بہ اختلاف بیان

کہ بودہ روان خود رسول حمید
 کہ گفتیم در آن وقت سخت ترین
 ہانا بحث بلکہ یک طرفہ تر
 کہ کردہ در آنجا رسول کریم
 بدین پنج ارشاد فرمودہ بود
 بتخصیص منظور احمد فتاد
 کہ گفتے تکرار جلس بنے
 مودت پی اہل قریبے ضرور
 بر آن حب مخصوص ہر مرتبت
 نکرده ہمیں بر خیابان اہتمام
 ز حالات اسلاف خود بخیر
 شمرند از حب لہ یاران عام
 چہ اسفار اسلاف را سوختی
 کہ از حب عثمان ست نزد تو کم
 پس او نزد تو شیعی وحید رہے
 کہ ہر گز رسوختی نہ در دل برست
 چو ایمان پیغمبری بنے
 ہمان پس وصتی رسول زمان
 خلیفہ شود بہترین کسان

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

| | |
|------------------------------|--------------------------------|
| چو گفته که بنو قباحت مین | قوله که وقتے دگر آن رسولِ امین |
| بمضمون آن آیه تا کی کرد | بسته اصحاب تهدید کرد |
| بگویم که این نص شیر و دود | تا کی مضمون آن آیه بود |
| بخواندی میباید همان آیه را | همیکرد ذکر مودت با |
| بر اصحاب از بغض نوج بول | بسی سرزنش کردی آن دم رسول |
| پس این حکم تذکر آینه بود | که بوده امیر شیر و دود |
| دوم آنکه اصحاب خیر البشر | نکردند تمییل قرآن اگر |
| پس آن بگمان را بلا فکرت | چرا از مطاعن کنه پاک و صاف |
| چه باشد عجب اینکه بعد از نبی | گرفتند او شان حقوق وصی |
| سوم اینکه تا کی د و تکرار را | در اینجا گشته تو مدحت سرا |
| ز باب مطاعن مگر یاد کن | چه در ذکر قرطاس اندی سخن |
| ز اکمال دین و ز رنج رسول | نمودی تو تا کی د و ا و ا فضل |
| گر آن بود تکرار این هم چنان | تپ اندم تپ راه ایندم چنان |
| چون ذکر تا کی د های کتاب | نمودی پس آنرا بود این جواب |
| که هر کس که قرآن سونت نظر | کند خود نگوید چنین پوچ تر |
| که پیوچه و بی وقت با اہتمام | تکرار گفته شود یک کلام |
| ولیکن که هنگام تصمیم آن | بود قبل رحلت بر عاقلان |
| پیغمبر نیاورده پوشش بجا | چو معمول شایان و چون انبیا |
| چو کرد آیه بکس در آن دم نزل | به تهدید فرمود این رسول |

باب اول

باب دوم

باب سوم

فصل سوم

جواب اول
جواب دوم

پس آنچه بیايد بر وز غدير
ازين ره بدان نوع تکرار آن
بتوجه اين حکم عالي بن
که کرد اسلے شکوه مرتضی
بگويم که اين قول اسلاف است
هين مختصر حرف دانش پسند
دوم نزد تو هم چنين رويداد
چه نقل ابن اسحاق اين حکم خم
نمیدی تکمايش چشم عيان
چه زين نقل او فخر رازي امام
ز تخييص سیرت بر آيد چنان
که شکوه مداريد کان مرتضی
پس اين شکوه را ابن اسحاق پير
اگر گفته باشد سبب پس چي باک
هين نهج طبری و هم ديگران
چو دانے که از راويان قصص
پس اسماے ديگر ز اهل سير
اگر گفته باشد کسے بے خبر
چي پیش از تو اسلاف بھتر

قوله

بنوعے دگر بود و هستم ناگزير
نبوده عيشت نزد دانشوران
چه خواندی تو یک استان يمن
پس اي حکم فرمود آن مصطفی
بياوردن شيشش مانا درست
پني اين وساوس که کردی بسند
نباشد گمے لائق استناد
درين قصه شکوه معدوم و گم
مگر گول خوردی تو از ديگران
هانا بفسر مودا کار تمام
که گفتا پيمبر آن شاکيان
ورشت است اللہ بر اھ خدا
تکفہ سبب بھر نص غدير
که بود او چو دجال و بس عيناک
تکر و نذا همچون سبب ابيان
تکر و نذر مدعاے توفص
تکفہ در ايخا بغا منظر
پس او بافت خم و ز سودای سر
زود از گمان حرفاے عجب

۲

برفتند کج از ره مستقیم
پس این کج ره تو که رفتی بر آن
سوم ابن اسحاق در ماجرا
که نزد بنی یک دو کس گردید
بخلوت گئے حکم آن خوش نهاد
چنین هر دو قول ترا اے عزیز
چه هرگز در احوال آن مصطفیٰ
اگر بود حالات یاران چنان
بحکام و ارشاد سالار دین
چه داری عجب از چنین شاپیر
و گری گفتی از طبع اے پرہیز
پس آن اسلمے را رسول و دود
چہ نقلے کہ آوردی ایمان آن
و گری خود ز تاریخ و سیرت جلی
پے رفع شکوہ رسول و دود
از آن بعد حاجت بہ رہ بی فساد
پس آن شکوہ و ماجرا اے غیبر
و گری بچو رنج و شکایت بسا
ہمان شکوہ یک عارضی امروہ

نمودند با ہم خلاف عظیم
چگونہ بگیرند عاقل کسان
نگفت آنچه کردی تو یک اقرار
کلام نبی پر غرض بشنوند
ندانند کسے واجب الانقیاد
نفہند و جہ ز اہل تمیہ
دور نگے نبود از خلائع
کہ بودند خود از بنے بد گمان
بنو دند ہموارہ فرمان گیران
کہ کردند غصب حقوق امیر
کہ منوعی یکدو کس بی اثر
بتخصیص خوش منع فرمودہ بود
ہمانست در منع خود ترجمان
کہ در مکہ بر شایگان علی
یک خطبہ خاص فرمودہ بود
پے خطبہ دیگرے چون قتاد
جدا گانہ دو واقعہ اے نصیر
میان صحابہ ہمے شد بپا
کران اسلمے خود انابت نمود

باب سوم

باب چهارم

باب پنجم

باب ششم

بنده لائق آنچنان اہتمام
 و گدہ ہر آن خطبہ خم اگر
 در آن خطبہ نزدیک ہر ذیشعور
 ہاں بغض و آن ماجراے مین
 نگردہ چو ذکرش رسول عرب
 نفی گراں امر پس آشکار
 پس این یک سبب بطلان شد
 و گدہ فرض کردم پے این سخن
 معافی ظاہر ز الفاظ آن
 ازین رہ نظر بر سبب شد فضول
 خودش عبد جبار قاضی تو
 و گدہ باعث این شکایت ضرور
 کہ از اخبار این قصہ گردو بیان
 چه کرد اسلمے شکوہ مرتضیٰ
 کہ خمس غنیمت چو گشتہ جدا
 باو کرد ہم بہترے بو تراب
 چو شنید این را رسول عرب
 بفرمود من کُنتُ مولا بیان
 غرض از چنین حکم بودہ ہمین

کہ در رہ کند ذکر خیر الانام
 سبب بود آن شکوہ اندر نظر
 بنی ذکر شکوہ نمودی ضرور
 بتخصیص گفتے رسول زمن
 پس آنرا چگونہ بفہم سبب
 بگیر از کسے فہم را ستعار
 ولالت فی حُب ضلالت شد
 سبب قصہ ماجراے مین
 چگونہ بگرداند ایندم نہان
 بینند الفاظ اہل عقول
 ہمین نہج فرمودے معنی بچو
 ندیدے بانصاف عقل و شعور
 کہ آن شکوہ بود از تصرف بیان
 ز نوع تصرف بر مصطفیٰ
 کینرے پسندید آن مرتضیٰ
 چہ نمود غسل و طہارت بآب
 بر فروخت رنگ رخس از غضب
 زخیر نہ پر سید چہرے از آن
 کہ این حیدر آقاے دنیا و دین

جواب پنجم

جواب ششم

جواب ہفتم

بنیاد به آقا کے رازراع
 ازینچه خشم گرفته رسول
 چه آغاز بعثت بکے بنے
 بیارزد این منصب آن ایتر
 ہم از بعد آن بر صحابہ فحول
 برین معنی ما بگرو و بجا
 و گرنہ بمعنی تو اے بصیر
 چه در عرض آن نقیض نیک بود
 نہ زید کہ آن رحمت و همان
 پس آن شکوہ اسلمے ناگزیر
 و گری باعث حکم خم اے عزیز
 کہ چون حکم بکے تلخ نموده نقل
 صحیح ست این نقل تو بی شقاق
 چو این وجه را کتم و رد میکنے
 کنون رو بکن سوی مولائی من
 اگر از ره حیرت و عجب تمام
 بیاس ثلث کج مج زبان
 کہ آن مرتضیٰ بود بیشک امام
 بگویم کہ این معنی ناصواب

بہرام دانستہ اور اسطاع
 کہ کروند از فضل آقا عدل
 بگردان علی را خلیفہ وصی
 چو احمد چو طبری و جم غفیر
 چو ہارون ہوئے بگردش رسول
 بر آن اسلمے خشم آن مصطفیٰ
 نگردد بپاخشم او ناگزیر
 نبی چون برو غیظ و خشم نمود
 ازین وجہ شمی بگیہ و خیال
 نگردد و سبب بھر حکم غدیر
 ہا ناست وحی خدا بے تیر
 رسانید آن را بنے بر فحول
 با قوال عترت بدارد وفاق
 تو بنیاد آثار خود میکنے
 ز محبوب و ہم از محبوب مزن
 کہ لابد علی ہست نین نص امام
 چو گوید کسے ہرزہ صوفیان
 مگر در طریقت نہ شاہ انام
 بود پچو تاویل اہل کتاب

جواب دوم

تو اہل اہل تصوف

جواب اول

تورات فرمود و این را بیان
 مراد نبوت چه بر هم زنند
 دوم هست امامت بشیر عیین
 خلافت همین است هر دو یک است
 خودت تحفه دلو به را بین
 هم آن شیخ اول بفخر و نمود
 چو تخصیص کردی دزان انحراف
 پس آن معنی تو بود مبتدع
 سوم گفت خود دلو بهی بصیر
 معانی ظاهر بیاید گرفت
 که گفت امام آن شه مؤمنان
 ندانی که طاس هر لفظ امام
 و گر چون علی بعد ختم الرسل
 نباشند بوبکر و دیگر امام
 چو بر هم خورد در امامت عموم
 و گر این امامت بتاویل است
 که شیر خدا و صحابه کبار
 چنانچه گفت ابن خبزی عیین
 کفایت یابد همین مختصر

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

نبوت باشد یقیناً در بیان
 که معنی آن را در گون کند
 ریاست هر کار دنیا و دین
 پسر از اساطین دین گشت
 که حاصل شود از کلامش یقین
 بلفظ امامت خلافت را بود
 از اسلاف و بوبکر کردی خلاف
 که و بعد کردی تو خود مخترع
 که الفاظ پاک جناب امیر
 نمائی تو تکذیب می انگفت
 تو معنی ظاهر نگیر از آن
 بشرع جمیع رئیس است عام
 امام تصوف شود و هر کل
 در امر تصوف پی خاص عام
 فساد امامت عیان چون نجوم
 تصوف امامت نیاید درست
 بنود تصوفی روش زنیار
 ولی الله دلو بهی همچنان
 و گرنه جواب اندازین بیشتر

| | |
|---|---|
| کنون حسب فہم خواص و عوام کہ ہر گہ تہدید بر آن رسول ہم از جہر تبلیغ حکم غدیر خبر داد از رحلتش پیشتر بر آن کرد تفسیر بحکم امیر بدادند ہم تہنیت حاضران و گر بر حق خو و جناب امیر معانی دیگر بسابے فروغ بدینوجہ زین حکم امامت عیان و گر چیست این بہیدہ قیل قال | برین یک سخن بہت ختم کلام بگرد آید بسلخ آنجہ نزول بنے کرو آن اہتمام کشیر بلفظ السکت ز قدرش دگر و گر کرد اور البقر آن فیطر بخوانند اشعار ہم شاعران اگر فتنہ سند با حدیث غدیر کہ گرد و عبث یا بگرد و دروغ اگر گفتند اعلام تو همچنان اکن روانہا چو داری مجال |
|---|---|

فصل دوم دفع اصل شبہئے کہ باعث آن ازہی
ظاہری و مخصوص حدیث غدیر و از اول مذکورہ ولی پر
انماض و اعراض قصد کردہ میشود چنانکہ سعد الدین
تفسارانی و علامہ الدین قزوینی ذکر کردہ اند

| | |
|---|---|
| بیاطالب جادہ راستان بدیدی چو یک آب رنگ سخن کز اہل الکلام شامس دین | کہ گم کردہ تورہ باستان تماشا نے نیزنگ دیگر بکن کہ در سنیان بود مرد گرین |
|---|---|

معنی اولی اگر چه ز عار
مگر چون ز تسویل پیشینیان
پس از بعد ذکر همان هر سه
بر آنها دگر نفس بر سرود
الغفته جواب حدیث غدیر
که تسلیم کردیم چون شیعیان
تو اتر ندارد مگر این خبر
چو تسلیم کرده شود اعتبار
که باشد کنون مستحق مرتضی
مگر مستحق نه آن دم زنده
جوابیت این شیعیان اعیان
و گر آنکه غرض منی اگر
عیانت که بھرشان نیست آن
چه بودی اگر زان امامت عیان
نمودند اظهار آن باثبوت
چو گویند شیعه که قوم از حماو
هم آن شاه بگذشته احتجاج
پس این قول ایشان غواصیت بود
گجویم که اسے حامی سعدین

نیاورد یافته در اسے بکار
در ابطال حق و پیستی عیان
اکه کردند کم پیش او بر بلا
که آوازہ فضل او در بود
بشرح مقاصد نفی کثیر
که معنی ایشان بر آید از آن
ازین ره باجماع نامعتبر
همین قدر معنی بود آشکار
پس او یافته بعد عثمان لا
که ابطال هر سه خلافت کند
ولیکن نگفتند پیشینیان
درون تو اتر پئے این خبر
که آن حجت است بر شیعیان
نماندی بر اصحاب یاران نهان
بگشسته ز امر امامت سکوت
انکر و ذآن شاه را انقیاد
نزدیک بجز این تقیہ علاج
بحدیکه خیل و قاحت بود
تسنن شعار جماعت گرین

قول سعد بن
تقی

لا قدر بکون دال
بفوت شریک و خاندان
سید حسن بن علی

جواب از سوسه
عدم تو اثر حدیث
غدی

چنين مقتدايت چه گفته شگرف
مگر ندميش چشم حق بين بابت
نخستين نديا و بحکم غدیر
تو اتر در آن انجنانست صاف
پے منکران تو اتر و گر
ازین پس کسی گردین خوش
ازین بعد اجماع را آن دلیر
که باشد باجماع پاسخ عیان
پے دفع این سوز و دین
کز اجماع مقصود باشد اگر
بفرماند و آئے بو بکر نام
همین است مقصود آن سعدگر
پس آن نیست اجماع از دین
کجا را آئے مردم بخارے نگر
بنودند و روئے فحول عظام
از نیوجہ خود سعد و ہم کیش او
زمیدان اجماع بگرختند
چنانچه خودش سعد دین بشیر
که کرد او چو بیعت ابو بکر را

که باشد غوايت در آن حرف
که بر انجینس هرزه بار دست
تو اتر که آمد چو منبر
که کردند اسلاف او اعتراف
لامت نمودند هم خوب تر
نه بسند تو اتر بود به بصیر
معارض نموده بحکم غدیر
ولیکن گفتند شینیان
کفایت کند نزد ما انجین
که نزدیک شان بعد خیر
شده رفته رفت ز جمع عوام
چه اجماع دیگر نیاید نظر
نه آرای با عقل و بی حرص و کین
که آن فلتة بود از یک عمر
از اعیان اصحاب آل کرام
مقاصد موافقت بنه پیش رو
به بیعت دگر دست آویختند
بگفته که بیعت شد از یک عمر
شد از اختیارش خلافت بپا

عجب آیدم زین پریشان بیان
 که فرمود با حسم خود پیشتر
 هم آن سینه را در کار دخل
 چرا عیان ارباب حل اندر آن
 بناچار گفتم خود آن فیشور
 پس این قول او خوب تر و نمود
 درین جایگاه از غرض آن عزیز
 پس این سعد دانسته آن حال از
 ازین خطب عشوا عجب آیدم
 مگر عذر این خطب باشد چنین
 که گرچه ز خاصان ارباب حل
 مگر اینهم هم بفهم و شعور
 چو کرد و در بعد بعیت قبول
 بود دفع این عذر پس ناصواب
 یکله آنکه در تبج اجماع عام
 چه شد و حدت وقت شرط اندران
 چنین نوع اجماع ای هو شیار
 دوم اینکه در تبج اجماع هم
 چه سعد عباده ز انصار قوم

که کرده است این سعد و الا نشان
 خلافت شد از اختیار عمر
 بگوید ز اجماع ارباب حل
 بنود چون سعد و شاه زمان
 که از بعض نشان شد توقف ضرور
 که اجماع ارباب حل هم نبود
 بفرمود آن را خوش اجماع نیز
 وقاحت چه را کرد و خود احتیاط
 که کرده چنین فاضل محترم
 که گفتند آن سنیان با حقین
 توقف به بعیت شده بر محل
 بتدریج کردند بعیت ضرور
 از نیوجہ اجماع گرد و حصول
 باز که تامل بچندین جواب
 ز علم اصول ست یک کار خام
 بدانند این را اصولی کسان
 نه در دین اسلام آید کار
 نه از اهل حل ثابت ای محترم
 که مدوح حق بود و سالار قوم

سعد بن ابی وقاص از آنست که در وقت و در وقت ۱۳

جواب اول از
 اجماع در تبج

جواب دوم

نه تاز لیست معیت نمود آن متین
 بنی هاشم و هم جناب امیر
 چه کردند تا مدت انکار پیش
 در آخر سخن تا بعد رسید
 با حراق دولت سراے امیر
 بهین نیز تاراج طلبه خویش
 خودش سعد آورد از مر قضا
 مبارک که این معیت در نهاد
 ازین هم عیان اینکه زوج تول
 بنو دند معتد چون انصار و یار
 علاوه برین جمع بعض از فحول
 پس از بعد این جب بنو دججا
 ازین نوع مکروه معیت امام
 بمطعنیش شک بداری اگر
 چنین نوع معیت باکراه تام
 درین حال فرقی نشد در میان
 و راجع اے حامی سعدین
 بکن صاف ثابت چو حکم غدیر
 سوم آن امیری بو بکر یار

تواریخ و مثل نهاییه ببن
 باکراه گشتند معیت پذیر
 نکردند معیت بمقدور خویش
 زبیر از دلیری حساے کشید
 حلف کرده بود آن عمنه ناگزیر
 بیای در اکراه قصیر بحسب
 که در صلح فرمود بو بکر را
 شمار امیرت مرا پنج داد
 باکراه معیت نموده قبول
 خلاف شریعت شده کارزار
 باکراه کردند معیت قبول
 نه اجماع مدتی و فی رضا
 بقول رسول ست مطعون تمام
 خودت مسلم و ترمذی را اگر
 بھر جابری مے شود در انام
 بشا ہے بو بکر و تیموریان
 رضاے همه اهل حل با یقین
 از آن پس در آنها تعارض گیر
 راجع باشد که از اختیار

جواب سوم از اجماع مذکور

| | |
|---|---|
| نگردد و بجا بلکه باشد زلل هر آنچه بود او قتل بر خلاف چو گفت که انکار بیعت امیر که از وجو حسن و فات بنی چو کرد اجتهاد آن شه پنهان بگویم که این عذر را مضاف بخاری ییارد که گفت امیر که بنیم من این امر احق خود چو دانند که حق گوے بوده امیر سبب بھر بیعت نموده بیان دوم اینکه حسن بنی الرضا چنانچه بسیار مذاهل سیر موافق بحالات بحق خویش چو کرد احتجاجات آن خوش نهاد سوم خود طلب کرد ارث رسول نگرددید مانع همان حسن و چهارم بدانی تو اسے ذلی شعور قیح است در شرع شوق بعضا دگر چون نه فکرے کند بو تراب | که لاریب بوده خلاف ثقل یقیناً ضلالت و هم اعتسان در آغاز کرده مگر ناگزیر نکرده در آن اجتهاد وی علی برو حق بو بگر گشته عیان نفرمود پس سعد گفت از کجا سبب بھر انکار خود چون نیکم گرفتید در غیبت من بکد چرا سعد دار در تو شش نیکم که بود آن زر و قبا بے مردمان که در دین بود مانع اجتهاد که بر جمع یاران همان راهبر بمسجد نمود و احتجاجات پیش چگونه کند بعد آن اجتهاد بحزن و فات پدر آن بتول زد عوائے ارث بنے نکو تخلف زیبیت ز شرع است چگونه بیاید ز اهل الکسا در آن ناسبے رسالت آت |
|---|---|

جواب اول از
سکون اجتهاد و بیعت

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

چه هر کس نداند اسم زمان
پس از موت این غفلت از شاهین
وگر سعد گفت که بعد از جهاد
بگویم که کار امارت امام
چه هنگام شورے همان مقتدا
که این نیست یک اولین ظلم و جبر
به منبر بعد خودش گفت نیز
بکوفه لب فرمود هم چند بار
دوم اینکه آن حق خاص عتیق
که حلال کل معضلات عمر
به تنبیه او هم نه در فهم کرد
عجب اینکه قضائی هر خاص عام
سوم آنکه بوبکر خاطر پریش
می افکندش اندر سقیفه بمر
اگر شک بداری محیی بن
چو حقش ندانست بوبکر پیر
هم سارم که بوبکر با آن نمود
اگر بود آن حق او ای شفیق
وگر بجز این حق خودش آن چنین

قوله

چو میرود و دکان فرزند جهان
عجب هست هرگز نباشد چنین
برو حق بوبکر زور بر کشاد
طلب کرد و دانست حقش دهم
چه نالیده از حالت استدا
که کردید بر ما پس او ای است
که حق باز آمد بجای ستم
شکایت ز حق خودش آشکار
مگر بود یک چستان و قیق
بفهمید آن را بشاه در
پس از مرگ زهر اگر فهم کرد
نفسه نفهمد جمع عوام
خلافت نیست حق خویش
گم بر عینده گم بر عمر
برین جمل باید شدن شکرین
چه شد شکست بعد آن بر امیر
ز کار خلافت اقاله نمود
نیکو ده سرگز اقاله عتیق
همیداشت شکست دوم و سنین

قول سعد الدین

تقاضای

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

بیارند این شک و افسوس او
 از ایشانست طبری مبرود که
 عقلی و طبیبی و همیشه
 هم این عا کر ضیا همچنان
 سیوطی و زان بعد هم منتقم
 ازینست روشن که بیکرزا
 عزیزا چو بیکر خاطر پریش
 پس آن مرتضا با همه عقل داد
 مثل این بحث تو آید درست
 بهر حال انکار آن مرتضا
 ز راه رضا دست بیعت داد
 و اگر سعد گفته که حکم غدير
 مگر مستحق نه آن دم زند
 بگویم که هر گاه گرفت ز عقل
 پس آن نزد مهر نصف و ششور
 چنانچه بسابق نمودم بیان
 بین لفظ من را که دار و عموم
 شیو خوش گشتند خارج چرا
 دوم اینکه مقصود حکم غدير

زار کان دین تو بس نیک خو
 چو دینوری قاضی با خبر
 و اگر بوجدیده است نین شردمه
 بن بوالحدید است بسط از همان
 بین کنز خود تا ز شک در هر
 خلافت نه حق بود و هم ناروا
 خلافت است خود حق و جوش
 چگونه بخش کند اعتقاد
 که خصم است گواها نش پت
 نه بے فکر بوده نه بوده خطا
 نه در رائے سابق تغییر داد
 شود دال که چه بحق ایست
 که ابطال هر سه خلافت کند
 که تسلیم کردم امامت ز نقل
 کند نفس هر سه خلافت ضرور
 و اگر گویت باز چیرے از آن
 در آن هر یک داخل از سعد شوم
 ازین حکم عام شد دوسرا
 چوتنها لیاقت بود ای بصیر

جواب اول

جواب دوم

پس آن آیه بکلیج جمع کردی و نقل
 ندادی عمر تهنیت بر ملا
 سوم این که در حق یار دیگر
 پس آنکس که در حق او نص نبود
 و اگر از کجا قید وقت مال
 و اگر کرد حیث در چو دعوی مدام
 چو گفته که گریه و امانت عیان
 چو بودی چنین پس همه با سداد
 بیابان امانت همه ذی شعور
 بگویم عجب آید از سعد دین
 بنوده امانت چو زین نص عیان
 چگونه بفهمید حساش امام
 نمودند چون سینان اعتراف
 دوم ترک حجت که یاران عام
 که کردند حجت بآن مردمان
 از آن احتجاجات شان بعضی را
 به نزدیک ما چون آب تئو
 همین پنج آسامه بریده و گریه
 چو صد لقمه دخت خیر لور را

نه آن اتهامات کردی قبول
 که میداشتند آن لیاقت یا
 چنین هم نفس بود خیر البشیر
 از آن صاحب نص چرا حق بود
 قرینه چه باشد برین حذف مال
 پس آن دیگر انسد باطل امام
 نه شد بر اصحاب آندم نهان
 نکردند از نقل ترک استناد
 توقف نکردند آندم ضرور
 چگونه بزحرف واهی چنین
 عمر کرد چون تهنیت از زبان
 همین پنج آن قیس عالی مقام
 کزین نص امانت عیان صف
 نمودند ازین نص جوابیت تمام
 مگر از تعصب بگشته نهان
 بیارند اسلاف ما و شما
 چو سلمان و بوبه همیشه پاک خو
 چو عمار ایمان مجسم ز سر
 خودش آن دست نبی مرصفا

جواب سوم
 جواب چهارم
 جواب پنجم

جواب اول

جواب دوم

احتجاج اصحاب حجت
 علیه بطریق اولی

نمودند حجت بن قیس غدیر
 همین پنج اصحاب اثنا عشر
 نمودند آثار دیگر بیان
 پس از اینچنین پاوه سعد بن
 همین پنج بر سعد پر احتیاج
 که صدیقه دخت خیر الوراء
 و اگر آن مجریده بر جماعیان
 بهر حال اصحاب نیکو نهاد
 سوم چون وجوه قریش بصیر
 ز خاموشی آن وجوه عظام
 که منسوخ گردیده باشد نصوص
 چه بوبکر در پاسخ آن امیر
 عمر گفت مارت نبوت عیان
 چون گفتند هر دو بیاران چنین
 و گرناتوانان مخلص فحل
 اگر گفته باشند آن صاحبان
 نه بینی که در کوفه وقت فساد
 گواهی ندادند چندین بصیر
 نگفتند چون بعد شیان کسان

به پیش ابوبکر و جمعی غفیر
 چون گفتند او بود و چون خالد و گ
 به پیش ابوبکر و جمعی عیان
 نه الزام یابند قوم تبیین
 ز اصحاب ثابت بان احتیاج
 و اگر خود وصی بنی راضا
 بدین نص نمودند حجت بیان
 بدین نص خم کرده اند استناد
 نگفتند از رشک نص امیر
 نصوصش شده مشتم بر عوام
 و یا عام گردیده باشد نصوص
 بگفتند که شد فسخ حکم غدیر
 نکرد و فراهم بیک خاندان
 نمودند اتباع او شان یقین
 نگفتند از خوف کرده عدول
 روایت نکردند پس ناصبان
 چو آن شه بدین نص بگردانستاد
 نمودند کتمان نص غدیر
 بجای ایشان بگفتن گسان

احتیاج صحابه نیست
 غیر بطریق اولی

جواب سوم

جواب چهارم

دگر تا سزا مردم خیر سر
که حیدر ز خزن وفات رسول
امارت ندارد دگر ادب پسند
پس انصار را ذهن شد منتقل
پس او شان فراهم شده ناگزیر
بگشتند مشغول باغیظ و طیش
چه میبود در جاهلیت چنان
چو کردند یاسه ز سوی امیر
علاوه برین این که بالاتفاق
انکرند گرنه نصیحت را بیان
چو گفته که بهر امانت ضرر
بگویم که در حق آن صاحبان
چه در حکم خاص رسول خدا
ندانم که در حجه آخرین
تا کید فرمان بداد از زبان
ز حبش اسامه به از شقاق
چو طالبید کف و قلم زان محل
پس از بعد موت رسول خدا
خصوصاً بحق جناب امیر

قوله

دروغی بستند از راه شر
در خانه بسته بروی فحول
تبعییل و تجمیع شد کار بند
که حیدر ندارد برین کار دل
بگردند یک سعد خود را ایسر
در اخذ امارت شال و طیش
که می شد رتبه زهر خاندان
امیر بگردند خود ناگزیر
در انصار بودند هم پرتفاق
چه باشد تعجب از آن صاحبان
توقف نکردند آن فیثور
چرا بر داوود حسن ظن همچنان
توقف بیاد امانت کجا
چو بر فتح حج خاص سالار دین
توقف نمودند پس هکمان
توقف نمودند بالاتفاق
انکرند تعمیل حکم رسول
ز امر توقف چرا این ابا
که میداشت حاد و اعدا کثیر

جواب

توقف
جواب اول از توقف
بمکون صحابه و امانت
جواب امیر

از نیوجہ فرمود روزے رسول
 کہ ہرگز نہ بیسنم نہ دارم امید
 ہمیں طور سے بود امیر عباد
 پس از سعد آید تعجب بسا
 بلے بھر شاہے خود ہا ضرور
 دوم در امارت بحق امیر
 بتعمیل این نصّ خم زان عرب
 یکے آنکہ باشد ز قسّ آن عیان
 پس از رشک حیدر صحابہ کبار
 ندادند مولا کے مصطفیٰ
 دوم آنکہ آن حیث در مرقضا
 چو سبقت در اسلام و احکام رب
 چو فضل علو مشن آن یار غار
 اخوت سیادت علو نسب
 ازین قرب از فضل بی اشتباہ
 پس آندم کہ آن ہر دو شیخان و وان
 ندادند خود مرقضا را خبر
 چہ مشغول بودہ در آندم امیر
 پس آنوقت در حق شیر و دود

باصحاب بحق زوج بتول
 کہ آن مرقضا را امارت و امید
 کہ مار امارت نخواہید داد
 چرا از توقف ازو شان با
 توقف نکرد و نہونی یک فتور
 توقف بجایا شدہ اسے بصیر
 توقف چہ شد چیت جانی عجب
 کہ ذی رحم اولی ست از نگہبان
 گذشتند از حکم پروردگار
 بحق داران کو بود مرقضا
 ہمیداشت ذاتی فضائل بسا
 چو فضل جہادات و فتح عرب
 چو تطہیر و محبوبے کردگار
 کہ از سوس جد بود اندر عرب
 ز اصحاب حق در تر بود شاہ
 برفتند سوئی سقیفہ روان
 بعجلت گرفتند امارت و گر
 بہ تہمید نہ و دفن بشیر و نہ نیر
 اگر یک توقف بنمودہ چہ بود

جواب دوم
 جانی توقف اول
 جانی توقف دوم

چو گوئی که از رحلت مصطفی
 ز عجلت همان مرتضی را خبر
 بگویم که عجلت نباشد چنان
 چه از مسجد و جائے موت رسول
 چو دادند شہ راز قنہ خبر
 و گر آنکہ نزد علی و بتول
 کہ زین عجلت شان شان ہین
 ازین عجلت و غضب حق علی
 بر اصحاب تشیع کردہ بتول
 و گر آنکہ نزد تو خیر البشر
 پس انصار کردہ فکر آن
 چنین فکر نزد تو مدوح بود
 محول نفس بود خیر البشر
 در انصار بود ہمہ اہل حل
 گر آنجا ابو بکر کردہ بیان
 نبودہ چنین قول سالار دین
 و گر آنکہ گرفتہ بودہ عیان
 چہ ظاہر ز قول جہان آفرین
 بنا شد از دوسے دین رسول

ز انصار کردہ فتنہ بیبا
 نکردند وہم دفن خیر البشر
 کہ نہ ہند ہرگز خبر با کسان
 نبودہ مگر فاصلہ اے عقول
 نیگاہت تاخیر و وقتے بسر
 چنین عذر ہرگز نکرد قبول
 بے رنج کردہ بخاری ہین
 ہم از ترک دفن و غوائے نبی
 ز دینوری و جوہری کن قبول
 نکردہ کسے را خلیفہ اگر
 چگونہ بود فتنہ آن کارشان
 کہ ہم آن عمر ہرچو فکرے نمود
 کہ نصب خلیفہ کند یک عمر
 چو بعد عبادہ رئیس اجل
 کہ باشد ائمہ قریشی کسان
 کہ کردند پر خاش انصار دین
 عدالت ز انصار گشتہ نہان
 کہ از قتل فتنہ بود بدترین
 ہما ہمہ آن صحابہ عدول

عذر فتنہ
 باب اول فتنہ انصار

باب دوم

باب سوم

باب چہارم

جواب صحیح

و اگر آنکه از خوف فتنه عیان
بدان مرتبه بود و از عظم
نه اصحاب را فرصت و فن داد
که با اینچنین حال اهل زمان
بآن رحمت و علم و فراوانی
سوم هست جای توقف همان
فضیلت بیان کرد و بیکر را
مگر او بحق جناب امیر
نه ز نهار فضل نمودش بیان
چو گفته در آنجا عمر با فحول
باین حرف شد فصل و قطع نزاع
تکفید اصل و لے مرتضات
چو بودند نزد تو هر دو بزرگ
در آن انتخاب آن عمر خود در د
همانا بحق شجر و بزر
همین طور اندر سقیفه عتیق
که این بو عبیده است مرد بین
پس او نیز خود اندر آن انتخاب
توقف نمودند شیخان با

ز کفار شد یاز انصاریان
که وقت وفات رسول که یم
پس اینجا خورد و تحسیر قواد
رسول خدا رحمت و جهان
براست نکرده کسی را وصی
که کرده عمر و سقیفه عیان
به تیز و پیر از طبع خود بر ملا
که میداشت حق و فضائل کثیر
نه نام عظمی بر خود بر زبان
که ما یم پس اولیای رسول
ابوبکر شد یک رئیس مطاع
با و بیعت جمله حق و بجا ست
سزاوار شایسته و کار سترگ
چرا ذکر حق در دیگر نکرد
توقف بیامرز سوسه عمر
با انصار وین گفت مثل شفیق
برای امارت باشد گرین
تفرمودند کور آن بو تر است
نمودند حق و یانست ادا

نکردند چون این حقوقش بیان
 درین جایگاه اسے حقائق نوش
 کہ آن بو عبیدہ بفضل بحق
 از نیجاست روشن چو نور ضیا
 کہ اول امیر بکر دیگر رفیق
 چو بودہ عرض در میان ابوبکر
 چو از کمنہ سالے و عمر دراز
 معمر در آن جمع عباس بود
 بر مردان اسے انصاف کوش
 ندانم کہ کردند بو بکر را
 بنائیکہ سازند اینجہا بیان
 بود جاعے چارم کہ جمع کثیر
 بمسجد گفستند بام قضا
 مکر داد نزدیک مویش عتیق
 بود جاعے پنجم کہ بعد از عمر
 یفرمود اورا شہ مؤمنان
 نہ این جور اول بود از شہا
 توقف نکردند گرا این قول
 ششم انیکہ در بعد عثمان پیر

خمش ز نص غدیری عیان
 تو چشمے را اضاف از حقش
 چہ نسبت ہمداشت با شیر حق
 کہ شد بر عرض آن امارت بیا
 و ہداین امارت شال شفیق
 کجا ذکر حکم و حدیث غدیر
 بکردند بو بکر را اسے فراز
 ہم او بود عسم نبی و دود
 ہمین ست کافی اگر مست ہوش
 امیر کسان بر کد اسے بنا
 گویم پیے شاہ بہتہ از آن
 نمودند اسے دار حق امیر
 کزین بعد این میر سرد مرا
 خلافت عمر را کہ بودہ رفیق
 بدادند عثمان را بی خطر
 چہ کردی فریب دغا فغان
 کہ کردید از ابتدا اسے خفا
 چرا بود شاہ کے وصی سول
 چو آن سعد و قاص و جمع کثیر

جای توقف
 جاعے پنجم
 جاعے ششم

نکر و ند بعیت بشیر و دود
توقف کجا بلکه شکر کسان
توقف بجای همان مرتضا
ولیکن ندانم که این سعید
ازین بعد چون سعد از جمل خود
که گویند او شان که قوم از عناد
بگویم که گویند شیعه چنان
ز آرزو طمع هم ز بغض و حسد
چه این هر سه غرض و نیات نشان
خصوصاً از اقوال خاص عمر
چنانچه چنین است بس مشهر
که از کثرت فضلها آن ایتر
همین پنج مردان تایید وان
بگویند چون قوم مکے هم
نه هرگز پسند آمد آن قوم را
پس از رشک و کبر و ز بغض و حسد
هم آن شاه گردید چون یکسی
و قات بود این اگر بنگری
ندانی که بوده دو وجه عناد

پس این گرفتار نبوده چه بود
شکستند هم بعیتش را عیان
شد از اهل هجرت عیان بارها
چگونه کند از توقف نیکر
جواب حق شیعه را کرد و
نکرند آن شاه را انقیاد
که آن قوم یکی عیان و نهان
نگشتند منقاد شیر صمد
ز اکثر روایات گرد عیان
روایات منقولہ من نکر
بر اهل اخبار و فن سیر
همیداشت حساد و اعدا کثیر
که باشند در اهل یورپ همان
حسد داشت با دودۀ ما شمه
که یابد امارت همان مرتضا
نگشتند منقاد شیر صمد
همیداشت گرچه وجاہت بس
شهادت دهد غیر و تو منکر
قدیم و جدید یکبارم بسیار

جواب

انقادی عامه طمع و بغض و حسد و تریش بآل رسول

یکے بابی ہاشم آن کیان
 بہوارہ رشک و حسد داشتند
 از آن پس از اسلام و دست امیر
 پس از بعد احمد قریش عوام
 ولیکن روایات ہر ماجرا
 چو ذکر ستمهای اجماعیان
 پس از عهد شیخین آن جور با
 و یا آنکہ گفتند انصار دین
 ز عہد معاویہ نامور
 از نیوچہ در مسک سنیان
 مقرر شدہ انیکہ اصحاب را
 ہم اہل الاحادیث شان بظہور
 اگر بعض از شہرت یک خبر
 پس آیندگان آن روایات را
 و یا آنکہ ساز تاویل آن
 و گر آنکہ اہل صحاح اثر
 اصول و قواعد چنان بافتند
 نمودہ بآن ہر فضیلت آب
 بآہنا بے قدح اصحاب را

چو قوم عدسے از دل از زبان
 لواسے عداوت می افراشتند
 کشیدند ذلت قریش شریہ
 ز اہلش گرفتند بس انتقام
 بناسختند نزد مخالف بسا
 نمیکردند ز خوف زیان
 انگفتند جز آل خیمہ را
 نگفتہ کسے از قریش متین
 شدہ سدا بواب آن بیشتر
 کہ باشند اتباع او در عیان
 نہ طعنے نمایند ہم در خفا
 نمودند متروک ہچون امور
 بیاورد در سندش بخطر
 بگویند بر ضعف با یک ہر
 کہ آن خود وقاحت بود پر عیان
 خود از بہر تصحیح ہر یک خبر
 کہ آنہا ز بس نقل روافتند
 احادیث از رائے خود انتخاب
 نمودند متروک و آن ماجرا

وجہ اول

وجہ دوم

درین باب مسلم بخاری شان
ازین باعث و وجه هر دو کتاب
از آن لعل که دند خود اعیان
که ذکر عیوب صحابه ضرور
بماثل غزالے نامور
که برو اعطان هم بلا کذبین
چونچر بعض صحابه است آن
همین پنج ابن حجر بی دلیل
که اصحاب را ذکر طعن و ملام
بر اہل المائید خود بر ملا
کند چٹک و طعن از زبان
چو گفتند در عذر اخطاے حال
بداریم جائز بلا ارتباب
بگویم کہ جملہ کتاب و خبر
ز آل بنے و ز ناطق ثقل
نیرفت دروین شان اختلال
دوم اینکه ہر طعن اصحاب شان
عیان ست ہر طعن امی فی شعور
بہر حال اسے سے با حیا

ہر دند سبقت ز پیشینیان
بگشتند مقبول ہر شیخ و شاب
ہر آنچه کہ در قلب بودہ نہان
حرام ست بر اہل دین و شعور
بگھنند با جبرأت زشت تر
حرام ست مذکور قتل حسین
نہ ذکرش کند و اعطی از زبان
بہ تطہیر کردہ کلام طویل
بہ نزدیک دیندار باشد حرام
کہ کہ دند مذکور بس ماجرا
کہ کہ دند چون حال واقع بیان
کہ کہ قدح اصحاب پر از جمال
بگیریم از کہ حدیث و کتاب
اگر میگرفتند با حق نظر
چنانچہ گرفتیم و کردم عمل
نے آمد این قسم وہم و خیال
نگشتہ ز اخطاے ایشان نہان
ہمان آتش در کاسہ باشد ضرور
چو کمان و اخطا شد از ابتدا

عذر عیبت
جواب اول
جواب دوم

روایات رشک و عناد و جفا
 ولیکن ہر انچہ خداے عباد
 از آہنات نقل صفاتن جلے
 کہ روزی بآن شہ رسول زبان
 کہ دارند مردم بسے کہینا
 نہ ظاہر نمایند اے بوالحسن
 و اگر گفت حاکم کہ گفتہ علی
 کہ امت ہیں آن بنے زمن
 درینجا سبر و پختن احتمال
 چو بود ظاہر حضور رسول
 چنانچہ بگفت احمد حنبلے
 خلیفہ کرا سکنے بعد خود
 کہ گر میکنید آن علی را امیر
 ولیکن گوئیم و دارم بیاد
 پیاد و دھم حاکم جب پیر
 پس انکار تو اے تسن نہاد
 وقاحت بود بل غوایت ضرر
 پس آنانکہ بودند اند خطاب
 و اگر آورد و پختن ترندے

بیارم بہ تصیح من از کجا
 در اسفار تو چون و دلیت نہاد
 کہ چون موصیے آورد از علی
 پہلے بفرمود گریہ کنان
 نہان از برائے تو در سینہا
 بتو آن ہمہ را مگر بعد من
 کہ حسرت کنان گفت با من نبی
 کند عذر و ہمہ بیوفائے من
 کہ بود نہا چون کان در آل
 بسے زان حسودان کبار لعل
 کہ پرسید روزے کسے از بنے
 بفرمود اورا رسول صمد
 بیا بیداش ہادے دلیزیر
 کہ اورا امارت نخواہید داد
 ز نقل حذیفہ ز نقل امیر
 ازین نقلہا وز رشک و عناد
 کہ قول بنے را کئی کذبے ور
 ہمان مردمان دشمن بو ترا بٹ
 عناد کسان در کتابش ہے

روایات رشک و جفا
 سند و کتب و روایات
 بنجاب امیر
 روایت اول از
 سند ابو یعلیٰ
 روایت دوم از
 سند ک حاکم
 روایت سوم از
 سند احمد بن حنبل
 روایت چهارم از
 صحیح ترمذی

که عباس روزی بیک غنچه طیش
 ملاقات سازد خود در میان
 نه با ما گم بر خورند اینچنین
 چو بشنید این را رسول عرب
 بگفت غضبناک و از بس ملول
 محبت ندارد و کس پاشما
 و اگر آنکه تفسیر کشف بین
 گذارش نموده حضور رسول
 جوابش بفرمود او را بنی
 که در خلد داخل شوی بعد من
 و اگر آورد احمد بن حنبله
 بگفت ام فضل می رسول همان
 بفرمود آن را ز دار جلیل
 و اگر بشنوا آن شکوه و همد تمام
 از آن دعوی بر ظلم عیان
 چنانچه که هر که عتیق و عمر
 نموده چنین دعوی خود جلی
 بگردید آزرده خاطر چنان
 پس از بعد یک انتظار ایام

بگفت بنی را که قوم قریش
 بیک خنده روئی بشاشت کنان
 ببین حال شان ای سؤال من
 برافروخت رنگ خورش از غضب
 که تا از بر اے خداور سؤل
 نه در قلب ایمان در آید و رآ
 که روزی امیر عرب شاهین
 که با من حسد میکنی این فحل
 که آیا تو را سخته نه ای علی
 و اگر بعد تو هم حسین و حسن
 که هم گام بنجوری آن بنی
 چه آید سرمانین مردمان
 که خواهید شد بس ضعیف و ذلیل
 که میگرد در باب هتش امام
 که گردنبرد و ستم مردمان
 اگر فتند امارت از آن رهبر
 که ششماه بیت کرده علی
 که شیخین را ترک گفته عیان
 چنانچه بسیارند شیخان پیر

روایت پنجم از
 کشف و تفسیر
 روایت ششم از
 سند احمد بن حنبله
 روایت هفتم از
 صحیحین

ہمہ مردم از شاہ رو تافتند
 از نیوجہ ناچار و قسم ناگزیر
 خدا را بگوای حقائق نبوش
 کہ گر آن قریشیان ز راه نفاق
 چرا جملہ از شاہ رو تافتند
 چنانچہ ازین اتفاق کسان
 پس اصحاب از رشک و بغض غلام
 بنودہ چو حرص امارت ببا
 نگفتہ گئے کذب و باطل علی
 بہین پنج چون دخت خیر البشر
 مذاش کسے ارث و مال سول
 بتائید دعوائے آن حق بیان
 بر آن داشت بویگر کہ خود یقین
 ہمہ قوم باور نمودہ چہ را
 ہماندم نگفتہ کسے بے نفقت
 بقول پیدعوائے ناطق نقل
 نہ یک کس شدہ حامی فاطمہ
 بود وجہ خاموشی شان نفاق
 و گر انیکہ شیخین تو اے ستین

بہ تذلیل و تواضع بشناختند
 بویگر صلح نمودہ امیر
 و لیکن با نضاف و با عقل نبوش
 نکردند آن شیوخ اتفاق
 چرا بھر تو ہمیش بشناختند
 روایات طبری نمایم بیان
 نکردند آن شاہ را انقیاد
 نہادند آن را بھیدر چرا
 کہ ہمارہ حق بود با آن ولے
 نمودہ طلب ارث و ملک پر
 بکردند یک اتفاق آن فحول
 کلام خدا بود و رسم جہان
 کہ بشنید او از رسول امین
 جہان قول یک کس نہ حکم خدا
 کہ این را بنی چون بخویشان گفت
 چرا قوم آندم نکرد عہد
 بگشتند خاموش از حق ہمہ
 کہ کردند حرص یک اتفاق
 اگر شک ہمارے صحیحین بہین

۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

روایت امام از شیخین

یاشد غد از نزدیک شاه
زیاده ازین حرف سخت ملام
چه باشد ازین بهتر اس پرلرد
وگر شکوه آن شه بحر و بر
که فرمود شه بار فاعه چنان
که مایتم لبس وارت مصطفا
مگر قوم ما کردار لبس نخیر
در آندم نبودے اگر خوف آن
چنان کفر خود میکنه عود با
بایزد که تنبیر آن کردے
وگر انچه آر دین بوالحدید
که روزے بخیدر بگفته بول
از آن بعد داده مؤذن افان
که آیا پسندے که صورت چنین
ازین ست ظاہر که شیر خدا
در آنوقت از جنگ شان با یقین
وگر آنکه دینوری پر کمال
بیارند کان حیث در شاہدین
که حق دار این امر و الا نعم

وگر خائن و کاذب و پر گناه
چه آید ز مظلوم در انتقام
ثبوت طمع ہم ثبوت عناد
ہے آورده حافظ بوعمر
کہ گفتیم بعد از رسول زمان
بناید کسے را نزع عیسا
بکر دنپس غیر مارا ایسہ
کہ بس تفرقه میفتد در میان
کہ پیش از بنے بودای سرفراز
بدینوجہ من جبہ کردم ہی
مؤید شود این خبر را مزید
کہ چون تیغ کشی سلین فحول
بعصومہ گفته شه مؤمنان
رود از جهان وز روی زمین
چو بر خاستے بھر جنگ بعدا
خود اسلام رفتی ز روی زمین
چو بلا ذری چون محدث جمال
بر اجماعیان کرد حجت چنین
گیہید ازنا بظلم و ستم

۱۵۷ نام یاد دینی بخیر و شکر خداوند

روایت نعم از استیجاب
ابن عبد البر

روایت دیم از شرح
منج البلاغہ ابن ابی الحدید
مقرر خفی

روایت باز دیم از کتاب
عالمیہ ابن قتیبہ
دینوری و حافظ ملاوی
وروستہ الاحباب
جمال الدین محدث

بنوده اگر شک و بغض و حسد
و اگر اینکه مذکور شد پیش ازین
که منصور عباسی حکمران
که بابائی توحید و خوش لقب
طلب کرد نصرت ز انصاریان
ازین هم عیان اینکه میرعب
ندادند او را چو اجماع عیان
و اگر اینکه در شعر با آن امیر
بفرمود هم چه این خصمشان
گفته است این شعرهای متین
و اگر آنکه طبع کس تیغ و ان
کز آنهاست روشن که قوم پیش
بسر کردگی عمر در عیان
یکی آنکه هنگام شور و امیر
که لاریب و اریم حق بر ملا
و گرنه بسا نینم در محنت
و اگر آنکه دقت و قات عمر
که گر قوم یغنی قریشی تبار
بلا ریب گاسه ز بغض و حسد

له محمد از اهل ادب و احسان

ندادند چون حق با آن جد و کد
تو کامل کتاب بر دبین
بسوی محمد نوشته چنان
بهر وجه کرده خلافت طلب
بشب برده همسر بتول زبان
بهر چه کرده خلافت طلب
ازین دشمنه صحابه عیان
عیان کرد حقش نص غدر
که کردند از شک کینه چنان
درون دلائل هم پیش ازین
بیاورد چندین خبر با چنان
با غرض خود با یک شک و طیش
گرفتند حق شه مؤمنان
بفرمود پیش صحابه کثیر
اگر میدیدیدش بگیمیم ما
اگر چه کشد طول تادمه
بخویشان گفت آن شه مجرب
امارت بسیار بجز روزگار
نه هرگز شمار امارت دهد

روایت و از هم
از کتاب کامل

روایت نیز هم از
واحدی مفصل

روایات طبری

روایت چهارم

روایت پنجم

دیگر آنکه فرمود آن مرتضی
 که گویند قوم قسری پیش چنان
 بر اوج ریاست امارت رسد
 چو یاد امارت دیگر خاندان
 که این سلطنت از یکے بردگر
 در نعل گزشتک دایم نشین
 دیگر آنکه عثمان را این خوف
 بگفتش تعجب کنان آن امیر
 پس این نیست یکا و لیدن حج روبر
 حقیقت که بعد از نبی آن قولیش
 و اگر بچنین سوز قلب میسر
 که جمعی ز انصار از اتفاق
 بر سم تجمیع همه با ائمه
 بفرمودند چنان در جواب
 که باشید مردم ز قوم عرب
 بیارند این داستان سلام
 محب و دیگر یوسف و هم جمال
 درین شکوه آن شه دین و داد
 ازین ست روشن که آن مرتضی

ز بد نفسی قوم خود بر ملا
 که گاهی گرا این با شمی خاندان
 از ایشان نه بیرون و دانا
 مداول کنند سر هر خاندان
 رسد تا قیامت بجزر کوفه
 علاوه طلب سر چو کامل بین
 چو داده امارت بلا بیم و خوف
 که گروی چه خدعه بمن ای دلیر
 که کردید بر مایس اولی ست صبر
 برایش نمودند بس ظلم و طیش
 شنوار روایات بنم خفیه
 رسیدند پیش علی در عراق
 بگفتند مع لا علیک السلا
 که آن ست دل سخن دیده پیر آب
 شمارا چو مولا بیاستم عجب
 چو احمد چو طبرانی نیک نام
 عاود و گرفتاری هر کمال
 هر آنچه گیسوی ز مولا داد
 از اصحاب آزرده بوده بسا

روایت شازدهم
 از طبری و کامل
 روایت نهم
 تاریخ طبری و تاریخ
 کامل بن اثیر
 روایت سیم
 مسند احمد بن حنبل

و اگر عتارف عمر هم بگیر
نه سینه که آورد از استان
که گفت ابن عباس من با عمر
بمن گفت بار سبب خوش دلی
بگفتم ندانم سبب بهر آن
که ای ابن عباس قوم شما
بگفتم ندانم بگفت آن عمر
که کرده گرا هست از آن این گروه
بگفتم که باشد چگونه چنان
بگفتا که وجه گرا هست چنین
که دو نفر گردد شمار حصول
ازین پس عمر گفت حرفی دیگر
بر اینید جمله صغیر و کبیر
ابوبکر کرده درین ماجرا
امارت رسید اگر بر شما
چه کردند آن قوم فتنه پیا
و اگر آورد طبری نامور
که من با عمر بودم و چند یار
و ران بود مضمون مجد و علا

به رشک قریشان بذات امیر
با سنا و طبری یار خندان
پس رویم ره وقت شب در سفر
که همراه من چون نیامد علی
از آن بعد گفته مخاطب کنان
شمار ازین منع کرده چرا
که من دانم اینو چه را خوب تر
که باید ایالت بفرستاده
که ما محض خیریم در حق شان
بودند و این زمره متبرین
بنوت امارت سحر این فحول
که ای باشم قوم والا گهر
که صحرانوده ابوبکر پیر
هر آنچه که نبود وقت اقتضا
نمیداد سود و سه شمار ابا
گرفتندی این امر را از شما
از آن ابن عباس دیگر خبر
بخواندیم اشعار خوش آیدار
که گشته عمر را مستر نوا

روایت نفوذی از
مناخج طبرستان

روایت نفوذی از
مناخج طبرستان

بگفتا که مصداق این شعر ما
بگفتم موثق شدی ای امیر
سرم گفت زان پس که قوم شما
بگفت ابن عباس کاظم شباب
بگفتم که گر من ندانم سبب
جواب بے مراد دادند عمر
که راهت نمودند از آن این گروه
بگرد فرمایم دو فخر عیان
بوجه نبوت هم از جاه و فر
پس ایشان که راهت نمودند ازین
رسیدند چون بر صواب آشکار
بگفت ابن عباس آن دم شباب
نه بر هم شوی برین مستمند
عمر گفت اورا بغیر از عتاب
بگفت ابن عباس ما کای امیر
گرفتند این را از راه صواب
که گر این کسان را جهان آفرین
نداد نچسبید فخرشان را خدا
از حرف که راهت جواب ست این

بنی هاشم انداز رسول خدا
که باد موثق زربت قدیر
شمار ازین منع کرده چسرا
مناسب ندیدم که گویم جواب
بفرماید اعسلام شاه عرب
که میدانم اینو چه را خوب تر
که یابید امارت اگر یا شکوه
نبوت امارت بیک و دمان
رسیدی شمارا بر اخلاک سر
رسیدند بر یک صواب رزین
موثق بگشتند از کردگار
دهی که اجازت بگویم جواب
که هستی میر عدالت پسند
که هر چه بخواه بیاید جواب
چو گفتی که این قوم و جم غفیر
چنین میشود این سخن را جواب
همیداد بود صواب رزین
چه کرده عطا فخر مخصوص ما
که فرمود روشن جهان آفرین

کہ ہر کس کہ وارد کراہت پیا
 علمائے نیکوے آن کردہ کار
 ازین حق سخن گشت برہم عمر
 کہ کوئی کہ این حق مارا بحد
 بگشا کہ ظلمت روشن خان
 از حرف حسد میشو این جواب
 برو کرد شیطان حسد بے قور
 جوابش عمر داد با یک جفا
 نموده ز خود ہا ہمہ چہ دور
 بگفت ابن عباس مانا گزیر
 قلوبیکہ خود پاک کردش صمد
 بخواند آیت ائمہ ان عقول
 و گزشت قلب رسول خدا
 عمر گشت نام ازین حق جواب
 چو بر خاست آن ابن عباس فرد
 بگشا کہ بنشین برین جائے خود
 کہ دارم مراعات حق ترا
 بگفت ابن عباس اورا جواب
 دگر بھرتا نید این خوش خبر

از انجہ کہ نازل نموده خدا
 ہمانا کفد جبط پروردگار
 بان ابن عباس گفتہ دگر
 گرفتند از راہ ظلم و حسد
 کہ دانند جہال و ہم عالمان
 کہ آدم بود جد ہر شیخ و شاب
 من اولاد محسود ہستم ضرور
 کہ اے ہاشمیان قلوب شما
 بنجر ضغن و غش و حسد پر ضرور
 کہ ہرگز کوئی چنین اے امیر
 تو گویش پر حق و غش و حسد
 کہ آمد تطہیر آل رسول
 بود از بنے ہاشم اے با حیا
 بگشا بشود و راز من شتاب
 عمر باز اورا مدارا بکرد
 چو بشت چا دید از راے خود
 بخو اہم سرور ت بھرا جرا
 چنین گر کنے میرسی بر صواب
 بگوئیم ما اعتداف عمر

روایت بہت یکم از حافظ ابن مردودہ و راغب اصفہانی

چنانچہ ابن مردویہ خوش بیان
ہم آن راغب اصفہان همچنین
کہ با ابن عباس روزی عمر
ز قرآن بخواند آید باخوشدے
آن ابن عباس شد حرف زن
برائے امارت ز راه خود
گفت ابن عباس خبر متین
چہ ہر دو شما جستہ از در میان
چو بشنید از سوی او مافت رو
کہ این از عداوت نشد ناگزیر
بگشتم ترسان کہ اہل عرب
علاوہ برین آنکہ قوم قریش
پس آن ابن عباس با خود گفت
کہ جائے رسول خداے قیہ
و گر آن ز زندگی و احمد شہاب
خوشارویداد و عجب ماجرا
کہ نگر و بسوئے شہ مونسان
چو رسید باعث گفتش عمر
چہ انچہ عطا کرد اورا خدا

کہ بودہ طراز ہمہ حافظان
بیارند این را بجزم و یقین
سوارہ ہمیرفت اندر سفر
کہ آمد بدح علی و علی
کہ واسد ابن عمت بو الحسن
ز بو بکر و از من احق مے شود
تعجب کہ کوئی خودت اینچنین
گر فتید از وے نہ دیگر کسان
پس از ویر شد طقت سوی او
شمر دند این مرد دانش حقیر
نباشد منتقا و اوزین سبب
بخواہند از و کئیہ خود بہ طیش
کہ باید مرا گفتش بے نہفت
نہ گاہے شمر دند اورا حقیر
بیارند از راستان با صواب
کہ دید ابن عباس فاروق را
تاسف تا وہ کنان از زبان
کہ حال علی کرد بد دل اثر
نکرده ز عترت کسی را عطا

روایت است و
دوم از زندگی
و شہاب الدین

نمیداشت سه امر گر این خزن
طرافت طبع و جوانی دیگر
پس آن ابن عباس و دشمن حجاب
ازین نقل بغض قریشان عیان
ولیکن چو خود را برے کرده بود
چه آنکس که سر کرده دشمنان است
و گر این بجا گفت خبر
که من صاحب ابن عم ترا
گفت ابن عباس اورا جواب
ازین حرف برهم بشد آن عمر
که محرم کردند اورا کسان
عمر را ازین حیلہ ناصواب
که پیغمبر ہم خداے قدیر
چه وقتیکہ بوبکر تواریسان
پس آمد چه نشور ایزد جلے
پس از یاده سعد دین بر محل
که خصم است اضی من را نیم
اگر چه ابن عباس خوشتر جواب
ولیکن گویم من اے پرنهر

سزای امارت نبوده خراین
عناد قریشیان با و بیشتر
که گفتم کنون اے تسن باب
که فاروق تو خود نموده بیان
ز بغض علی حیلہ می نمود
هم او نیز چون دشمنان بیگناست
که گفت ابن عباس را آن عمر
بیایم چو مظلوم محزون بسا
که حقش بکن رد و چو دانی صواب
پس از فکر با او گفت و دیگر
حقیر ششم دند و هم نوجوان
همان ابن عباس اده جواب
نه اورا ششم دند هرگز حقیر
برایت گرفته بگشته روان
که تو خود رسان یار سازد علی
سخا طر باید مرا خوش مثل
ولیکن نه راضی شود قاضیم
بداده عمر را که ناورداب
عمر را در نجبا جوابی دیگر

روایت است
از ابن عباس

که گریه و آن مرتضیٰ انو جان
 چه بوده در کسب ای یار و گیر
 خلافت بود نابینه بنی
 اگر بود آن دینو کس کار بس
 نکردند عباس چون امیر
 بنو و آن ابو بکر هم کاروان
 و اگر آنکه بغض قریشان نگر
 که بر گوی گریه کردی اخفای آن
 که در نفس ابن عم تو هنوز
 بگفت او فخر گفت آیا علی
 بگفتا که میسر اندا و بی خفا
 علاه برین گویمیت ای عمر
 بگفتا بمن راست گوید علی
 عمر گفت گاه بنی زمان
 که حجت نمی بود نزد کس
 همانا بے آن بنی و دود
 همی خواست وقت مرض آن نبی
 شدم مانع آن ببارشک طیش
 چومی یافت سالاری آن تضا

که عذر می نمودند اجماعیان
 که او بود در علم دینی چو پیر
 بیایست از بھر آن چون علی
 سر زده بر آن کار دیر نیس
 نکردند چون مرتضیٰ را وزیر
 که جائی نبود او گم حکمران
 که با ابن عباس گفت عمر
 بود بر تو خونهای بس اشتران
 سر این امارت باشد لبوز
 بدانند که منصوص کردش بنی
 که نص کرد در حق او مصطفیٰ
 که پرسیده بودم ازین از پدر
 چه نص در حق او نموده بنی
 همی گفت در باب او آنچنان
 نمی شد از آن قطع عذر بے
 بخت علی یک کجی می نمود
 خلافت نولید بر اے علی
 که راضی نبودند از وی قریش
 نمودندی این قوم فتنه بیا

روایت است و
 چهارم از تاریخ احمد
 بغدادی که نقله
 ابن ابی الحدید

بفہم قصد رسول ام
 بیارند این نقل حق را پدید
 چو تاریخ احمد نیاید بدست
 بکشف الطونش نشانش بین
 و گر آن عمر خود بیک اہتمام
 بآن ابن عباس گفتہ چنان
 چه من عرض کردم کہ با من بیا
 ہی یا بیش دامنسا و غضب
 بگفت ابن عباس پس ناگزیر
 عمر گفت دارم گمان در سبب
 بگفت ابن عباس حسرتین
 پئے این امارت بدانند علی
 بقفا عمر خواستش مصطفیٰ
 پس آیا ہر آنچه ہے خواست او
 بسا خواست آندم رسول عرب
 نیاورد و ایسان مگر زینہار
 ازین بعد گفت بنی ہاشم
 کہ ہم معنی این خبر میشوند
 کہ میخواست وقت مرض آن بے

بگردید ساکت نکرده رقم
 چو احمد از چون بن ہاشم
 نباشی بچش تعصب چوست
 بگیر از بن ہاشم دید شین
 در آندم کہ میرفت در راہ شام
 کہ ابن عباس شکوہ دارم عیان
 نہ ہرگز پذیرفت این مدعا
 چه داری گمان چیست از سبب
 خودت ہم بدانی سبب ای امیر
 ز قوت امارت بود در غضب
 کہ باشد غضب اسبب بس بہین
 کہ از ہر او خواست آنرا بنی
 ولیکن نمیخواست آنرا خدا
 ہمیکہ دآن را خداے نحو
 کہ ایمان پیار و محبت بولہب
 چه آنرا نمیخواست پروردگار
 کہ باشند ہم نقلہائے عدید
 چنانچہ عمر گفت چون دروین
 خلافت نویسد برائے علی

روایت

شدم مانع او بگردیم بسم
 در اسلام پیدا شود انتشار
 بفهمید مقصود من آن بنی
 شده واقع آنچه خدا خواسته
 بن بوالحدید که این نقل را
 حکیم ست و سنی و مرد بهام
 بهر جلد بر شانه مر قضا
 صحاح السنن که معروف اند
 مخور گول ای سنی پاک خو
 هم آن فضل تو با همه اعتماد
 چو گویش شیعی تو از راه خود
 که دانند این هر دو بایک شعور
 بسے تابیان هم از راه د
 کنی ترک گر هیچ مرد بهام
 هم آن تابیان شیعی نهاد
 از او شانت اخبار اندر صحاح
 بهر حال هر چه روایت نمود
 بیاورد از دیگر اعلام دین
 دیگر آورده طبع که خوش بیان

بگرد و بپایک فساد عظیم
 نمایند اسلامیان خط را
 نه تحریک فرمود نام علی
 نه آنچه که آن مصطفی خواسته
 ز راه دیانت بیار و بمبا
 مقلد بآن بو حنیفه امام
 کند رد و ابطال حق بر ملا
 بدان حدیث خود آن شمنند
 نذار دضر را عترتش تو
 بقولش در ابطال کرد استناد
 پس او شیعه چون بو حنیفه بود
 علی را عثمان افضل ضرور
 همین پنج میداشتند اعتقاد
 بکن ترک هم بو حنیفه امام
 که میداشتند اینچنین اعتقاد
 همه را بکن ترک و هم تاباح
 ز اهل الاحادیث معروف بود
 تصانیف و شان بپن اثبتین
 ز عباس عسم رسول زبان

روایت ششم

کہ فرمود وقت وفات عمر
کہ اے وائے این قوم کی ملام
وگر ابن بکار گفت خبر
کہ وقتیکہ بو بکر را نیقتے
بنی تیم کہ دند بس افتخار
کہ این را ابو جہ بنوت شما
اگرے نمودیم خواہش بر آن
کہ وارند بس رشک و عقد و عناد
وگر انیکہ عمار با قریش
کہ مارا ہانا خداے قوی
وگر داو عزت زد و نیش بسا
شما تا کی اہل آن ^{چند} شہر فراز
وگر انیکہ مقدادمانے نہفت
کہ ایذاور بنجہ ندیدم چہیں
نمودند براہ بیتش کان
کہ بگذاشتند آن کسی را ضرر
نطیہی نزار و بروی زمین
از ہنہاست روشن کہ بر مرقعا
وگر بعد انچہ بکرم بیان

زیاس امارت چو خستہ جگر
بہ بردند مار از جبا و مقام
بن بواحدید توار وے دگر
بگردید حاصل بھر حکمت
بر آن فضل عباس گفت آشکار
اگرقتسد ولا کن اچھم ما
پس این قوم میگردد قنہ در آن
بخویشان بنیستہ خوش نہاد
بفرمود ہنگام شورے طیش
مکرم نمود از وجود بنے
کہ آنست اسلام و دین خدا
ز امر امارت بدارید باز
ہنگام شورے باعلان گفت
کہ بعد از وفات رسول امیں
پس آید عجب از قریشان مہان
کہ در علم و در معدلت بی فطور
بیام من ای کاش انصار دین
زا صاحب شد ظلم از ابتدا
ہمہ حال ما بعد عثمان بخوان

روایت سبب دہم

روایت سبب دہم

روایت سبب دہم

روایت سبب دہم

که در بیعت حیدر مرتضیٰ
نکردند هم بعضی بیعت قبول
چو کردند بیعت از آن پس کبار
از آن پس سوی که برگزیدند
از آن بعد کردند خواهش چنین
که طلحه پسر خویش بیعت گرفت
برین هم نکردند صبر آن کسان
همان مردمان را رسول و دود
درین جنگ با صاحب ذوالفقار
که بودند جمله قریشی کسان
و گروا قه جنگ صفین بین
قریشی بودند جز چند کس
از آن بعد آن عمر و عاص نمود
با آن شاه حیدر ز نفس شیر
پس از این همه نقلها ای رشید
و گزگینه عاشر را بدان
اگر اندرین رسم رود شک نگر
از آن پس بین سندان جنگ
و گزگینه اتحاد و طبری بین

نمودند خیل تعلق بسیار
اگر چه شد آن حب رسم فحول
شکستند آنرا چو اشتر همار
عجب آبروئی و فخر نهند
که گیرند شاه آن شاهین
ر بودند مال خدا اے شکفت
کشیدند شمشیر بر روی عیان
ز جنگ علی منع فرموده بود
قریشی نبودند جز یک و یار
سوئے طلحه و مادر مردمان
که زیر رکاب همان شاهین
که بودند گرد و گرد و چون گس
بمشتای خلی قریش حشود
معاویه را کرد از خود امیر
عناد کسان تا درایت رسید
نمی برد نام علی بر زبان
تو شرح بخاری ابن حجر
بیاری یقین تا برین بدو
که آن عاقله پزیک بعض و کین

روایت سی و یکم

روایت سی و دوم

روایت سی و سوم

چو در راه مکه شنیده چنان
 بگفتا بگوینده این خبر
 نقد کاشک بر زمین آسمان
 و گر اینکه واپس شده بی درنگ
 بیدان بصره بجز خوش تمام
 کشیده شمشیر کین بر اسام
 نشد طالب خون عثمان پیر
 و گر از عنادش علی کولی
 که از سوی من در دلش از عناد
 اگر خوانده میشد سوئے غیر من
 و گر شدت بغض او ای عجب
 که زهر انموده وصیت چنان
 نیاید در اینجا برسم عزا
 و گر قتل شد چون شه دین و داد
 بو نقل این شادیش مستند
 و گر آنکه باد دشمنان علی
 چنان کرد در دفن پر خاش و کد
 درین ماجرا تذکره را نمگر
 همین نهج روض المناظرین

که کرد وصیت بخیردگان
 که بپذیرد انجام شاهش اگر
 چنین گفت شد سوئی مکر و ان
 بیار است یک لشکر از بهر جنگ
 بفرمود دعوی به تیر و خسام
 بر اقا و طشت عداوت زبام
 مگر وجه آن بود بغض امیر
 چنین گفت با سوز و درد ولی
 چو دیگه زنجیر شها و اس داد
 نه زهار رفتی به جنگ و فن
 نه بینی به نسل رسول عرب
 دم مرگ کان مادر مهربان
 بیارند چون بوم ^{عائشه} صاحب ^{استیجاب} ^{۱۲}
 دل عائشه زان خبر گشت شاد
 بیار دو میر به با سنا و خد
 شده مانع دفن سبط نبی ^{امام حسن} ^{۱۳}
 که مدفون نشد او به پهلوی جد
 و گر هر دور و ضه بفق سیر
 و گر شرح نهج البلاغه چنین

روایت می‌چهارم

روایت می‌پنجم

روایت می‌ششم

روایت می‌هفتم

روایت می‌هشتم

این نهج روضه اصفا و روضه الاجاب ^{۱۴}

نیایی چو تسکین قلب پریش
و گر ظلم و جور عتیق و عمر
که انکار بیعت چو کرده میسر
سیک آنکه بوبکر حکم قتال
دوم آنکه اجماعیان با عمر
نموده عمر قصد احراق آن
در اندم زانداؤ ذلت قبول
سوم اینکه از خانان ای عجب
پس این جمله تذلیل و ایدای شاه
و اگر احتجاجات مسجد نجر
که بیعت نسازی گرای بوالحسن
چنانچه روایات این جورها
درینا که شیخین عالی خیال
خدا را بگوای سرپا نمود
هم ایدائو تذلیل ارباب دین
و گر اینکه فرمودم ناگزیر
که امروز بیعت بگیری درست
ازین ست ظاهر که شاه زمان
چنانچه بقول امام انام

صواعق بدین با همه فهم خویش
بدین باز دیگر بحق بین نظر
چهار جور رفت بر آن حق پذیر
بداده بآن شاه حسب حال
چو رفتند بر خانه را ابر
بهر چه داخل شده در مکان
فغان کرد و استیاد و رسول
بروند شه را بحبس و تعب
نیودند آیات و گناه
کز انکار بیعت چه گفتش عمر
هانا جدا سازست سر زتن
در اجماع بینی زهر با جسد
چه کردند تندیب و توین آل
که این ظلم نبود اگر پس چه بود
نیاید ز عاقل بحسب حص و کین
برخواست بیعت عمر را میسر
که فردا همین بیعت از بهرقت
خودش حص او را نموده بیان
امارت گرفت از عتیق بهام

روایت فتح
روایت بیچم
روایت بیچم

روایت چل و دو

روایت چل و سه

روایت چل و چهار

و اگر دختر سیدان و جوان
گرفتید این امر را خود شما
و اگر انیکه فرمود با آن فحول
که فرمود در جایگاه خدیر
همین نهج گفته پی آن ولی
و اگر ابن عمر و احمد بن حنبل
که روزی ابو بکر با سعد گفت
همه اهل هجرت هم انصار وین
بفرمود آن سعد مدح و یار
نکرده بتوبیت آن کس
همانست او ابن عمر رسول
نه من خواستم این امارت مگر
گرفتید حق آل ابرار را
ندانی که فضل و کرامت کس
کمی زانست سبقت از آن پس جاد
همه آن فضائل بذات علی است
پس این نقل هم سیدان نشان
به پیش از سقیفه تحم و یقین
که نزد امارت بدست علی

همچون عمر گفت کای مردمان
ندیدید سالار و حق مسا
فراموش کردید قول رسول
که مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ بِهِرَاسٍ
که تو همچو یارون بن اے علی
بیاور داز زید اسلم خبر
که بیعت نکردی بمن به نهفت
نمودند بیعت بمن بالیقین
پس ایچ که از من شکفته مدار
که ادا از من و ست افضل به
پدر به سبطین و زوج تول
در آندم که جمله شایب حذر
ز حق دفع کردید حق دار را
مقرر که در چار چیز است و بس
و اگر علم و قرب نبی الرشاد
نه از بهر هر یار و آن نبی است
که سر کردگان قریشی همان
بهم کرده بودند طے اینچنین
اگر چه بگرد و فساد قوی

روایت حسن بن محبوب
روایت حسن بن محبوب
روایت حسن بن محبوب

روایت چہین

وگر این اسحاق و ہم دیگران
 کہ خود زیدار قم بلایم و خوف
 کہ گر آن بنی ہاشم و آن علی
 پس از بہر این امرای ذی شعور
 ابو بکر گفتہ با و بر ملا
 کہ قومیکہ بیعت نمودہ بمن
 ہم آن قصہ را میدہانی بیاد
 ازین خوش روایت کہ کردیم
 و گر آوردیم بن بواحدید
 گفتا بروم بیک پنج و ہسم
 مرادست زین قول سلمان چنین
 نمودید اسلام اول قبول
 بن بواحدیدست شخص حکیم
 و گر آورد ابن شخبہ عقول
 بفرمود با پور ہند عنید
 کہ برحق ما بعد فوت بنی
 از آن پس شاہم بطور فساد
 چو اولاد یعقوب و فرعون تو
 ہما تا تو واسے کہ بعد از بنی

روایت چہین

روایت پنجاہم

نمائید این ماجرا را بیان
 بپاسخ بفرمود با این خوف
 بنودند مشغول سوگ بنی
 نمیکرد طامع طمع پر ضرور
 کہ حاجت ندارم تہوای قفا
 تو آئی در آن قوم و در انجمن
 فراموشش کردند ورقہ بیاد
 بود کینہ و حرص شیخان عیان
 کہ سلمان چو کار تقیفہ بدید
 کہ کردید بارے نکردید ہسم
 کہ ای قوم وای مردمان مہین
 از آن بعد کردید از آن ہم نکول
 ز اہل الکلام تو مرد عظیم
 کہ آرومی کہ بدست عم رسول
 غضبناک چون داد خواہ عقید
 بختند اولاد تیم و عدے
 بگشتید فرمانروا و اسے داد
 میان شما ایم اسے تا جو
 چو بارہ گن بموسیٰ پاشد علی

وگرچہ سیوٹے لسی باکال
 کہ روزے گروہ صحابہ
 کہ خوشان خود را سرا میسر
 چو عتار عثمان را نامہ داد
 کہ زین پس علی میدہم بے قور
 بفرمود عتار اورا دگر
 ازین ست ظاہر کہ عتار
 امامت می انکاشت حق علی
 تو دانی کہ عتار بود آن بشر
 وگر خطبہ ششقیہ بہین
 نگیری گرا از اما سے دلیر
 از آن خطبہ حق بگو و بیان
 کہ ناجائز اشیاخ والا نو
 فروماندہ ہچون کسی گشت شاہ
 گلوگیر گرد و غم و رنج و ہم
 بچشم انداز قد ز خاشاک و خاک
 بدین حال می بیند آن دروند
 وگر آنکہ گفتہ بن بواحدید
 کہ شیخان گرفتند این امر را

ز عمارے آورند این مقال
 نوشتند عثمان را پسند
 نامی و اسراف مال خطیبہ
 بخواند و بگفتا بآن خوش نہاد
 بزعم تو خوشان خود را ضرور
 پر غم انوف عقیق و عسہ
 می انکاشت ظلام شیخین را
 عدو بود بچہر عدوی ولی
 کہ بودہ زایمان پرا و سر بسر
 کہ مقبول سعادت و از شاہ دین
 ز سبط بن جوزی خود پذیر
 چہ سوز دل آن شہرستان
 نشند بر جائے شیر و دو
 کہ میگرددش گرد باد سیاہ
 نہ یار کہ دستے زند باہم
 نہ دستی کہ گردانش صاف پاک
 کہ اموال اور ہرنان می برند
 کہ حال سقیفہ چہ شد رشید
 بخویشہ و ہمقوے مصطفیٰ

روایت نچاہد

روایت نچاہد دوم

روایت نچاہد سوم

بفرمود آندم تحسّر کنان
 که کردند حجت باصل و شجر
 چنین قول پرورد بے اختیار
 و اگر آرد نذا و قوف و تمیز
 که هنگام شورے شد دا دگر
 که پیاره در حق ماسر بزد
 و اگر نقل کرده عوانه خیر
 که بابائے تو گرا زین پیشتر
 نیکرد با من نراے ز خوف
 و اگر انیکه ظاهر چونا خواسته
 بمسجد همان شاه دنیا وین
 که حدیث خیلے بر احسان حق
 و اگر خطبہ لہ فاطمہ
 کہ اصحاب از رسول خدا
 بدینای دون دست آوختند
 خدا را در آن اندکے از ہمہ
 کہ ناچار اعلام تو نیز ہم
 و اگر آنکے شیخین با صد شعور
 نذاوند گا ہے ز کینہ دہی

روایت پنجاہ و چہارم

روایت پنجاہ و پنجم

روایت پنجاہ و ششم

روایت پنجاہ و ہفتم

روایت پنجاہ و ہشتم

برین حجت شان شہ مومنان
 ثمر را نمودند ضائع مگر
 بفرمود عباس ہم چند بار
 عوانہ دگر جوہری غریز
 چہ نالید از دست جور عمر
 از و کار ہائے بد و رانی بد
 کہ فرمود ابن عمر را امیر
 نکردی جسارت زراے بر
 نہ این ابن عفان نہ این ابن عوف
 سیر بر امارت پیار است
 بفرمود بالائے منبر چنین
 کہ بر جائے خود باز گردید حق
 بین تا بیاب بے فضائح ہمہ
 بکردند گم سنت مصطفیٰ
 پی جاہ باہر بر آغختند
 بین سوز و درد دل فاطمہ
 نمودند الفاظ آزار قسم
 کہے راز اولاد ہاشم ضرور
 مناصب سالارے و افسری

چنانچه بیان کردامون چنین
 و گرشیمان علی راضی
 ندانی که چون خالد بن سعید
 بهمد عقیقی عسکری فتور
 ازین کینه او بآن حق شناس
 مگر سخن بر خنوار اسلام را
 و گرانکه طلب ^{سواد} جبرستین
 که روزی بهین ناقش نهفت
 که داخل گشتی چرا اے عقول
 بفرمود سعدش زمن دورایش
 که هرگاه بینے که بسیار کس
 بگشتند برگشته برپای خویش
 هماندم مکن بیت یک علی
 بدو گفت بوعلقمه کای عقول
 بفرمود سعد عباده چنان
 که در قلب او شان متحد و عناد
 از آن پس خلف کرده گشتین
 چو جمعیت نمودند بامرضای
 ازین قول سعدست روشن بهین

تو تاریخ مثل سیوطی بدین
 نمودند از منصب و جاه دور
 بهینو است بیعت بشاه حمید
 نمودش ز سالارے قوج دور
 مکن کینه اش را بجید رقیاس
 بدادند سالاری شام را
 ز بوعلقمه نقل کرده چنین
 بسعد عباده بدین طور گفت
 در آنچه بگشتند داخل فحول
 چو پیوسته برحق بفرمود فاش
 گرفتند اغراض حرص و هوس
 زایان از حق و از جای خویش
 که در دست دارد کتاب جلی
 شنید چنین دیگرے از رسول
 که این را شنیدند بس مردمان
 و این دم شهادت نخواهند داد
 که آندم قریش کمین و مهین
 نخستین شان میشدم بر ملا
 که کردند بامرضای احد و کمین

روایت نجباء و

روایت ششم

ز نصیب پا و جود ثبوت
و اگر بود از دست دشمن
همان رنج بوده میان فحول
ازین ره غم فکر کرده چنان
چو گوئی که یک عادت جاها
بگویم که هر جا هلیت ضرور
چه در روز آدینه دل نواز
ندیدی که آن عادت آن فحول
ابو بکر اندر سقیفه طیش
همان بود از عادت جاها
غم چون بوی بکر بیعت نمود
غم متعته الحج چو کرده حرام
غم در حق خالدا نادر
که همواره خالدا آن هست و بود
خلاصه بنزدیک هر دشمن
که در غصب حق شه مونس
ز هر نفس مذکور من با سوخ
چو از صحبت و لطف با همدگر
چه هر یک وایت که کردم بیان

روایت شصت و یکم

رفع شبهه عاصه

در صحبت و ثبوت
در بیان غم و خجالت

بگردند دانسته او شان سکوت
میان بنی هاشم و هم عدس
چو کامل بین تا به رسول
که نرود امارت در آن خاندان
نه در قلب اصحاب ماند نهان
نگر دیده بود از دل قوم و در
نمودند بر هیچ ترک نماز
نه ترمیم کعبه نموده رسول
هر آنچه بفرمود فقر قریش
که بنمود آن قوم با عاقلی
همان فعل او جا به کار بود
هم آن بود رسم جهالت تمام
بیاورد بغض و حسد را بکار
شکایت ز بغض عمر نمود
عیان گشته باشد کنون چو نور
عمر بود سر کرده دشمنان
عیان رشک ظلم و عناد شیوخ
بگوئی همانست کذب بر
کند کذب و عوی تو و عیان

همانا که آن حیدر نامور
 چو در کار دین او طلب می نمود
 که او بود دایه هر خاص عام
 چو گوید کس اینک اندم عمر
 چرا سوئے او جلد بشتافتند
 بگویم که ای صاحب فهم عقل
 از آناتو فهمیده باشی ضرور
 مگرد با آن عمر اتفاق
 سبب او لکن حرص بودای همام
 چنانچه ازین پیشتر چند بار
 بگشتن یکدل برین بدولی
 چو در خاندان نبوت رود
 کنون گردد در دگر خاندان
 ز هم جد خود با بیایم ضرور
 دوم بود خلقی بگفت سبب
 گران بود بر طبع هر شیخ نشان
 که زین هر دو فخر اتم بیشتر
 عرب پیش آن هاشمی خاندان
 سوم باین هاشم از جدشان

نه خوشنود گشته گمی از عمر
 بر آن شاه رقتن مگر فرض بود
 نکر دی چو پیرایه بر عوام
 و جاهت نمیداشت با کرد و فر
 ز شل علی رو چو اتاقتند
 هر آنچه روایات کردیم نقل
 سبب بهر این هر دو واضح اموا
 مگر بجز غرض از شش فراق
 که حاصل شود جاه و عزت تمام
 بگفتم که جملة قریشی تبار
 که هرگز امارت نیابد علی
 از اوشان نه بیرون رود تا بد
 تداول کند نیز هر خاندان
 مناصب مطالب بجملة امور
 که در سر همیداشتند آن عرب
 نبوت امارت بیک خاندان
 رسد آن همه را بر افلاک سر
 بذلت بمانند چون بندگان
 چو قوم عمر هم دگر خاندان

بهرام قند و خند داشتند
 از آن پس ز دست علی طویل
 بزرگی و سالاری همدان
 نشد چند روزیکه دست امام
 تو گوئی که خوناب شان آشکار
 چگونه پذیرد دل شان چنان
 کند بر سر شان حکومت و گداز
 تو دانی که باشند اهل عرب
 کس را چو زایشان کسی قتل کرد
 بهر مدت و با همه اہتمام
 ازین ره عمر فک کرده چنان
 ز عیمان آن قوم بودند چند
 جواب از و جاہت بود پر شور
 سر ایند اسلاف کان مصطفیٰ
 کہ اسے ایزد پاک اسے چارہ گر
 و گر آنکہ در جاہلے باشعور
 بہر یک خصومت بہر فنہ و
 پس این سیرت او چنان و نمود
 ز جمع عوام و ز ہر یک تبار

لو اسے عداوت می افراشتند
 بگشتند آن کیان بس ذلیل
 ز ہر یک قبیلہ گشتہ نہان
 ز خونہای شان بود رنگین تمام
 مگر میچکید از دم ذوالفقار
 کہ قتال خویشان و احباب شان
 خوردن آن ہمہ باز خون جگر
 بسا کینہ پرور بسا پر غضب
 بپا بودے اندر قبائل نبرد
 مگر فتنہ از قاتلش انتقام
 کہ نرود امارت در آن خاندان
 کہ ایمان خالص بدل داشتند
 کہ آندم عمر داشت اینہم ضرور
 ہمیکہ در راستہ این دعا
 تو تائید اسلام کن از عمر
 دم فتنہ میشد میا پختی ضرور
 نمودند آن کیان سوئے او
 کہ در فتنہ ہا مرجع کار بود
 بسا داشت احوان و آمیزگار

چنانچہ کہ از اہل یورپ ہمان
 دیگر عائشہ ما در مونہیں
 می انکار دواو انیکہ آن مرتضیٰ
 ہمانا بگرد و ہراو کار تنگ
 بفرمانروا تے بو بکر خوش
 کہ از ہر محرومے مرتضیٰ
 ابو بکر و ہم عائشہ با عمر
 پس این ہر سہ معروف دانائی
 با ایشان وجوہ قریشے کسان
 پیر خاش خیدر بیر خاستند
 قریشیان بیمار قلبہ مرض
 غنیمت شمر دند کرم
 چہ خوردند از باطن بے صفا
 بد لہماے بسیار حق و عناد
 کسے حرص کردہ کہ از ہر ہے
 بسے فکر کردند اینہم ضرر
 ہمہ را کشد بر رہستیم
 چہ فرمودہ بود آن ہمہ را بنی
 پس از این وجوہیکہ کہ دہان

چو دانش گش آورد ہچون بیان
 عجب دشمن خانگے در کین
 بیاد چو سالارے مصطفیٰ
 بچشمش جهان میشود تیرہ رنگ
 نمیداشت جوشی چنان آن پریش
 ہمیداشت جوشی بلا احتفا
 بگشتند یک راے با ہمدگر
 کہ میداشت ہر یک جاہت بسی
 چو سراج و چون خالد پہلوان
 سخنها بہ ترویر آراستند
 کہ اسلام بسیار بود از غرض
 کہ از مدتے بود با ہمدگر
 بسا رشک بر عزت مرتضیٰ
 نہان بود چون اخگری در یاد
 بیاید خلافت بدستم گے
 کہ از زال دنیا ست خیدر نفور
 نیاید مراد ات نفس لیتم
 کہ بکشد ہمہ را سوئی حق علی
 وجوہ قریش و مہاجر کسان

با غرض خود با هر یک اتفاق
 که اکنون بیک مرد بیعت کنیم
 پس اتباع او شان بلا فحش و کد
 چو دیدند انصار حال قریش
 پس از بعد یک حجت و گفتگو
 سبب بفراموشی نگاری شان
 که انصار نسبت بقوم قریش
 بقعدا و بودند کمتر بهم
 خصوصاً هماندم که مکے قریش
 چه از وجه کعبه بمهر و فر
 بتخصیص از واقع سال فیصل
 همه حکم او شان زبست و کشاد
 بنا بر همین بود حرف عتیق
 که هرگز ندارد که این دا
 چه ایشان از روی نسب بهترین
 همین طور بو بکر آن اوستاد
 ازین سوئے بر سعد شد در نهان
 هم این سعد نخلص که سالار بود
 هم از کید اصحاب مکی اساس

نمودند با هم بر آن اتفاق
 علی را نه هرگز اطاعت کنیم
 بگشتند پیر و بهشتی شیخ خود
 که کردند و سوئی تحکیم و عیش
 نمودند بر سوئے آن قوم رو
 بقوم قریشی شده آچنان
 که بودند زور و کثرت چو پیش
 بغیرت بردانگه نیز کم
 نمودند امداد او شان بطیش
 بسودند او شان با فلاک سر
 بسو بود شان کبر با بالیل
 پذیرفته اقوام تازان نهاد
 که اندر سقیفه بزد چون شفیق
 که خراز قریشیان شو و پیشوا
 و گر هم زروئے وطن مهترین
 امید وزارت بانصار داد
 تحاسد تنافس در انصاریان
 بشدت در آن وقت بیار بود
 ز سوئی علی کرده بودند یاس

که گفتند حیدر بجناب رسول
پس انصار اوستی بغامض نظر
نمودند بعبیت پو بکر یار
چنین وجه باشد که میر عرب
نکر وندیاری آن حق پرست
اگر جاحدی از روی دفع تنگ
بگوید کرین نقلها بیشتر
جواب است زین حرف پرچون کین
بگفته آنکه آنچه از صحاح حیان
که غصب حقوق و عناد عمر
همین طور یک اتفاق کسان
ز روی صحاح و حدیث ویر
دوم آنکه مذکور شد پیش ازین
در روی صحاح مشابهت
تو قول ابو ذرعه اوستاد
پس اکنون نباید ترا می پریش
سوم آنکه مذکور شد پیشتر
بباشند اخبار واهی ضرر
که هر صحاح تو در مرتب

الحمد لله
عز وجل

در خانه بسته بروی فحول
بگشتند آمیزگار عمر
از آن پس بدیج بس هوشار
چو کرده ز انصار نصرت طلب
کشیدند از نصرت شاه دست
چو پهل آماده گشته بجنک
ندارند اندر صحاح هم اثر
هانا بچندین وجه تین
کفایت کنند ز دماشیعیان
وگر بغض آن عائشه بی خطر
خلاف علی امیر زمان
عیانت و انکار بسل تبر
که جمله احادیث صحت قرین
نشد منحصر باز یاده گو
که گذشته سابق بیاد
که چون اهل بدعت کنی عذر پیش
که اندر صحاح کم و بیشتر
پس اکنون بگوای سراپا شور
چه باشد ز دیگر کتب فوقیت

شبهه عامه

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب اول

و اگر آنکه جز این صحاح است اگر
بباشند باطل ضلالت نما
و لیکن سلف از ره اعتماد
پس اکنون توان بهر نقل پیش
و اگر نزد امانی بالغ نظر
بمنداختند از قلم آن بیان
و اگر سعد دیگر وقاحت فرمود
ز روی تقیه بآن احتیاج
پس این قول ایشان غوایت بود
بگویم که این هفده سعدین
چیم پیش ابو بکر و جماعیان
نکرده تقیت بجهت مسیحه
هانا به تیغ زبان مضرعا
امالی و ارشاد و همچون خصال
بر آن حق خود با نصوص کثیر
بین احتجاج و مروارنگم
بگفتا ابو بکر اندر جواب
و لیکن شنیدیم هم بعد از آن
که از خلق بگزید ما را خدا

نباشند دیگر کتب معتبر
همه آن تفاسیر و تاریخها
با آنها همه میکنند استناد
روانش بین و شویس پریش
نه مخفی که در سیرت و در اثر
که تفضیح شیخان بر آید از آن
که گویند شعیبه که شیر و دود
پای حق بر اعدا نکرد و احتجاج
بحدی که غایت وقاحت بود
بود بهل یا کذب فاحش ترین
بهر گونه فرمود حجت بیان
بله کرد از جنگ شمشیر و تیر
بفرمود ساکت همه قوم را
ندید و چه آن حیدر خوش مقال
گرفته سند با حدیث غدیر
که فرمود حجت بآن نص خم
که اینها شقیتیم ای بو تراب
که فرمود روزی رسول زمان
نه دنیا پسندید از بهر ما

پس از بجز برائید با کرم
 بفرمود آن حیدر حق پرست
 بگفته عمر و عبید و دیگر
 که ما هم شنیدیم از مصطفی
 که آن نامه ملعون که بنگاشتید
 دوم احتجاجات حق امیر
 نیازمند نه این شیعیان
 نزدی تو اشعار آن راهبر
 ازین نقل چون واحدی امام
 سوم اینکه تاریخ بلا ذریع
 که پیش ابوبکر و اجماعیان
 بگفتا بشیر اینکه اے مفضل
 اگر می شنیدیم این از توصیف
 جوابش بفرمود آن بزرگوار
 همان بعیم شد ز حکم آله
 تو دانی که بعیت بآن مفضل
 پس آیا چنین احتجاج امیر
 و اگر اینکه هنگام شور و امیر
 اگر شک و ریبی بداری درین

نه بخشد نبوت خلافت بهم
 که آیا گواهی برین قول هست
 معاذ جبل سالم پرهنر
 برین باز فرمود آن مفضل
 بکعبه از آن هیچ نگذاشتید
 که کرد او خصوصاً بنص غدیر
 که کردند هم خجسته هم بیان
 که گشتند کور ازین پیشتر
 چگونه توان کرد انکار تمام
 نزدی که گفت او درین داور
 چو فرمود آن شاه حجت بیان
 بکردیم بیعت ابوبکر را
 نمیکرد از تو کس اختلاف
 کزین پیشتر بود بعیت بن
 خدا و رسول اندر و گواه
 نمودند در جائے خم بے خفا
 نباشد بر تو بنص غدیر
 نمود استناد از حدیث غدیر
 مناقب ز جلال بے خود بین

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

و اگر آنکه مرگفته وقت فساد
اگر می شد از ذکر حکم غدیر
با ثبات آن بود اندر نظم
بناست ذکر چنان در عراق
و اگر آنکه دینوری بر کمال
بیارندگان حیات در شاه دین
که حق در این امر والا نم
عیان ست زین احتجاج علی
و گرنه اضافت بظلم و جفا
هم از بیعت واجب انحراف
علاوه برین باد اگر نقلها
از آنهاست ظاهر که آن حق امام
پس از نقلهاست قوی و درست
و اگر نزد آن بعد پر اعمو جاج
چون نقل فریق نشاید بکار
که اسلاف نصاب او پر ضرور
خصوصاً چنین امرایان فرا
هم امر که تفضیح شیخان از آن
تو دانی که منتهی نص غدیر

برین نص بفرمود خود استناد
ثبوت محبت مراد امیر
چون ذکر مودت سزاوارتر
که بغض علی میشود یک نفاق
و اگر جوهری و محدث جمال
بر ارجاع بیان کرد حجت چنین
مسازید از ظلم غیبتش به هم
که بر حق خود داشت نص جلی
تخصیص صدیق و فاروق را
از آن شاه مستبعد و پس خلاف
بذکر قتل گذشته با
پی حق خود کرد حجت مدام
تجاهل نمودن عجب خوبی است
از آن شه چون رسید این احتجاج
چه ناکردن نقل آید بکار
نمودند متروک همچون امور
که بوده موافق ز نقلش با
بگرد عیان کرده اندش نهان
عیان ست پس این عیب ای صیر

که آن افصح و اشجع مردمان
هم از تیغ تیز زبانش لقال
حضور چو آن مردم بزدلان
چو آشفنگ بر تقیه نمود
چه آزار بدانست بس نارد
چنانچه ازین پیش گفت جلی
نه شیرانه جنگد چه امرضا
گویم که این سعدناحق پرست
که دانسته حالات اصحاب را
ندانده که آندم شه نیک خو
نمیداشت انصار و یاران با
چه آورده طبری که بس پُرشقاق
که یابد امارت اگر مرضا
بدین طور هم از صحیحین عیان
پس آن دم نمانده امید وفا
چه آماده بودند خود آشکار
چو در فکر قتلش رود شک ترا
چه آندم که بیعت طلب کرده بود
همین طور گفته بمسجد عتیق

که از تیغ او بود لرزان جهان
زبان زبان آوران بودلال
نه نص حق خود نماید بیان
مگر سعد دیگر وقاحت فرود
زمره دانگه شه لافت
که حق خودش چون بگیرد علی
که میداشت انصار و قوت با
همه چشم حق بندیش نهیب بست
تجامل نماید درین ماجرا
بترسید بر جان و بر آبرو
کند تا با عدای خود جنگا
نمودند با هم بر آن اتفاق
نیاید گه باز در دست ما
که رو یافتند از وی اجماعیان
ز شیخین و هم از کس با حیا
پی قتل آن صاحب ذوالنقار
بین خود توار تیغ چون بوالفدا
البکر بر جنگ حاکم نمود
که تا فاطمه هست با او رفیق

جواب از تصحیح ابی

بکر و جوه و اسباب تصحیح

جواب اول

نه من متضار را سام گزند
 عمر کرد تهدید قلش دوبار
 بدانت او انکه تا بو تراب
 هم آن وقت تیره امیر عرب
 نکرند یارے بولای خویش
 و جاهت چار وجه زهر اش بود
 چه باشد و جاهت بوجه بول
 بنی هاشم آن زمره اقربا
 همه آن گروه پُر از درد و رنج
 همانا بقول امام انام
 ز جمله قریشیان و انصاریان
 خصوصاً در آن دم که کمی قریش
 چو برگشته گردند مردم تمام
 کنون خطبه شقشقیه بین
 درین وقت نزدیک هر ذی شحور
 دوم آنکه آن دم بلاد خل نقل
 چه اندر عرب در خواص عوام
 چو میشد در آن وقت جنگ جهاد
 چنانچه همه آورد و عمر

هم از دار فانی شد آن درویند
 که بنمود قصد دله آشکار
 بمانده هرگز شوم کامیاب
 ز انصار هم کرد نصرت طلب
 ره پُر تعلل گرفتند پیش
 پس آنرا طبع از دل شان ربود
 که خود رفت از دست او شان مل
 چو گوئی که بودند بامر تضاً
 به تخمین باشند تا بسبب و پنج
 همه اقربا چون نمک در طعام
 چگونه برآیند چنبدین جوان
 نمودند امداد او شان طیش
 چگونه بگیرد حق خود سام
 که گرد عیان حال آن شاه دین
 محل تقیسه بود پُر ضرور
 بود ترک جنگ و غرأ عین عقل
 بپا بود در دت ز اسلام عام
 اگر فتنه اجماع عیان ارتداد
 همین وجه معقول و پس معتبر

باب دوم
 که چنانکه در کلام و غیره در کتب معتبره است

که گفته رفاعة از شه مؤمنان
 چو گوئی که لابد همسان تفضی
 پس او محض تنها پئے دشمنان
 بگویم که در قلت انصار و یار
 نبی بود اشجع ز شیر خدا
 بل از قلت ناصران خبر د
 چو از روی عقل و هم از رویین
 که یک مرد بی حالت اضطار
 نئے برد همراه خود مصطفی
 شجاعت همین بس از آن میرغا
 کز اخبار بیعت که کرده عیان
 ز حکام و اعیان تا مرد عام
 بخاطر نیاید و چیس بجز بهراس
 ندانی که سعد حجت سیر
 بآن قوم و کفو و جاهت تا
 ولیکن بر آن حال شیر و دود
 تقیه ز حیدر همین بود و بس
 و گر نه به تیغ زبان تفضی
 ز اخبار هر دو فریق این عیان

همین وجه و بگذشت از ایمان
 بود اشجع الناس و شیر خدا
 کفایت نمودی به تیغ و نسان
 خلاف شریعت بود کارزار
 ولیکن بکه نکرده غمنا
 بته سال اظهار دعوت نکرد
 بهر حال بودی رد انجمن پسین
 باشد برابر بخت بدین هزار
 کسے را پی جنگ جز مر تضا
 که آن دم به شرب نموده قیام
 چهارفت بر روی زاجا عیان
 همه دشمن حق و فضل اسام
 نکرده ز اعدای خود هیچ باس
 نگشته چون نقاد حکم غمنا
 نموده جلای وطن سوی شام
 به شرب باند و نه بیعت نمود
 که شمشیر نکشید بر هیچ کس
 بفرمود ساکت همه قوم را
 که هر گاه فاروق و اجاعیان

امیر عرب را سپی بختی
 دلائل بیان کرد برق خویش
 چو چال از عجب اصل جواب
 عمر گفت اتمم بیکت ولی
 بفرمود آن جیس در سر فراز
 بغلطت عمر گفت کای بو آشن
 سه نوبت پس رسید همچون امام
 ز اخبار شیعه را آید چنان
 بیاد بے گفت گوی درشت
 در آن گفت گو نیز فرموده بود
 که یام پهل کس چو انصار و یا
 بیار دهم این را بن بواحدید
 عمر دست آن شاه کرده بلند
 بمقدور خود کرد کوشش بیا
 بنا کام بو بکر آن پر نیاز
 نهادش بر آن دست دشت
 عمر بانگ کرده بیک خشد
 بلندی حق را بپین اسی شکفت
 بگردید خاموش آن شاه دین

بمسجد سب زدند با ذلت
 عدوش دلیل نیاد و پیش
 نمودند تهدید آن بو تراب
 که برخیز بیعت کن اسی علی
 نسازم چو بیعت بگو چیت با
 همانا جدا سازت سر ز تن
 بر اعدای خود کرد حجت تمام
 که در باب بیعت مسجد عیان
 که نوبت رسیده به پر خاش و مشت
 تحسّر کنان شیر رب و دود
 همین دم کنم باشما کارزار
 ز اهل سیر کرده آرا پدید
 کند بیعتی تا شه ارجمند
 کف دست نمکشا و شکل کشا
 نموده مگردست خود را و از
 بگردند یاران برین اکف
 که بیت کنون کرد هم این علی
 که گوئی ز بو بکر بیعت گرفت
 غنیمت شمرده از او شان همین

که دست طلب زو بر داشتند
 ز آزار او شان گشته خلاص
 سخن مختصر انکیه آن شیر حق
 بلاریب بر دین پروردگار
 چنانچه بعد خودش خوش نبود
 شیوخ تو دین پیچ انکاشند
 نکردند پرواے دین بنی
 گر از جهل پر نصب همچون عوام
 بگوئی که بی ساز و سامان و یار
 پس اینجا توارشاد های سول
 کی آنکه گفته بچید ربه
 در آندم که مردم ز رانی زبون
 خورند آن کسان نیز میراث کس
 دهند آن همه دل تحصیل مال
 بال خدا خوش تمول کنند
 چنان داد پاسخ علی ولی
 بگیرم هر آنچه پسندد خدا
 پس این پاسخ آن علی ولی
 ازین ست ظاهر که آن مرتضا

ز سولش بداند شیه بگذاشتند
 همین امر فهمید آن شه مناس
 نمودے چومعذور باهر حق
 نمودے بان خالفان کارزار
 بجنگ جل هم بصفین بگرد
 بجاه و امارت نظر داشتند
 که دین بود مال بنی و علم
 کنی و هم و شکی درین حق کلام
 خلاف شریعت نشد کارزار
 بجان بشنوی که نمودنی هول
 که چون میشود حال تو ای علی
 گذارد عقبی بدیناے دون
 پیانی زروے هوا و هوس
 نمایند هم دین حق پامال
 به تمکین و جاہش بجل کنند
 که من ترک آنها کنم یا بنی
 وزان پس پسند در سول پای
 پسندید و کرده دعا آن بنی
 بود خاص مامور صبر و رضا

حاشیہ اول

حدیث دوم

دوم آنکه نقل حدیفه نگر
گفتا که گفتم بسیار دین
پس آورد نیکی و خیر از دم
پس آیات زین بعد هم باز
پرسید بار دوم آن صفی
حدیفه بار سوم شد رسول
بفرمود آن سرور انبیا
که ایشان نه راه هدایت روند
در ایشان باشد خیل نفر
ازین ره حدیفه شده پرهیز
که من گریا بم چنین عهد را
بفرمود در همچو عهد بر
تو دانی که بر آن حدیفه امیر
سوم خود بخاری و مسلم بین
که فرمود باین رسول حبیب
بآن نیز بنید منکر امور
گفتند حضار یا مصطفی
بفرمود بیخ تخالف کنید
و اگر گفت انصار را آن حبیب

حدیث سوم

حدیث چهارم

ز مسلم که میدانش با خبر
که پیش از تو بودم بزشتی قرین
که هشتم در آن خیمه آسوده دم
نعم گفت با ططف خیر البشر
همان طور گرفته نعم آن بنی
که چون میشود این چنین رسول
که باشند در بعد من پیشوا
نه بر شیوه و سنت من شوند
بدلها شایطین بصورت بشر
از آن مشقه نموده دگر التماس
چه سازم در آن ای شه دورا
تو فرمان آن حکمرانان ببر
بنوده بجز هر سه ایشاخ پیر
که گفت ابن مسعود حبیبین
که بنید اثرت پس از من یب
که آنها بیا شد از بس نفور
چه سازیم آندم بفرما با
امیران خود را اطاعت کنید
که یا بید اثرت پس از من قریب

بیاید که راه شکسته روید
 و اگر خود ابدان نیز مشکو خوان
 که فرمود با لطف پیغمبرم
 چو در بعد من پیشوایان بود
 بگفتم که ای سید و سرا
 بدوش خودم نه تمسخر تیر
 بگفتا چنان می کنم رهبر
 همانا که بنفس خود جبر کن
 تو دانی که بر بود ز پار سا
 ز روز وفات بشیر و نیر
 و اگر این مالک که بوده است
 که بهر شما بدترین سروان
 که دشمن بدارید آن جمع را
 هم ایشان شمار اعداوت کنند
 بگفتم به پیغمبر که دگر
 بفرمود تا آن سران شما
 بر ایشان نه شمشیر بایکشید
 و اگر خود صحیح بخاری نگر
 که انصار ترسیدم آندم بے

بما تا بگوثر ملاقاتی شوید
 که آورد و بود لصدق بیان
 که چون میشود حال ای بوزم
 نمایند اثرت درین فی ضرور
 بحقیقکه معجوت کرده ترا
 رسم تا بتومی نمایم سقیر
 که باشد از آن هم در آن بهتری
 ملاقی شوی تا بمن صبر کن
 همین طور بر این مسعود ما
 نبوده بجز هر سه شیخان امیر
 ز پیغمبرم گفت بی بیم و خوف
 بباشند آن مردمان در جهان
 نمایند لغت بر ایشان پیا
 به نفرین و لغت سخن بزنند
 که شمشیر نکشم در آن روزگار
 بدارند قائم نما از خدا
 پذیرد فرمان هر یک عقید
 که گفتا بذر سقید عمر
 که کردند بیعت اگر با کسی

حاجت پیغمبر

حاجت پیغمبر

حاجت پیغمبر

باید که تا کام بعیت کنیم
 ازین قول فاروق تو گشت
 هم آن مرتضای رسول و دو
 علاوه بر اصل تقیه دیگر
 که بودند او شان آنم چنان
 هم آن صلح حیدر بعد عقیق
 همین پنج صلحش نبود ای نبیل
 چه بر حسب همچون حدیث رسول
 اگر چه خودش سعد دین بر ملا
 ولیکن اگر جاہل زشت خو
 بگویم که اصل تقیه ضرور
 که از شر هر شخص و از هر ضرر
 بهر ملت و مذہب باشد روا
 چه آن مال و جان را ابدار نگاہ
 پس این امر معقول همچون روا
 تقیه از اخلاق پاکان بود
 تفاسیر و قرآن و اخبار تو
 نمایند اثبات آن بر ضرور
 بسین و دین سوره زانی مرا

و یا با همه شان خصومت کنیم
 که بعیت با کراه باشد روا
 همین جمله حالات فرموده بود
 ازین نقلها حال شیخان نگر
 که کرده بیاران بمیب بیان
 نباشد دلیل رضا ای شفیق
 بحقیقت آن خلافت دلیل
 به بعیت عمل کرد و زوج قبول
 از اصل تقیه نکرده ابا
 در اصل تقیه کند گفتگو
 بود داخل فطرت ذمی شعور
 حفاظت نماید خودش را بشر
 ندارد بحسن مرد و احمق ابا
 بود آبرو و بشر را پناه
 چگونه در اسلام نبود روا
 زار کان اسلام و ایمان بود
 هم افعال اسلاف و اسفار تو
 نه زیباست انکار ای دلشور
 و گرا آل عمران و هم نسل را

اثبات صلح
 از قرآن و حدیث
 و غیره

ازین پس تفاسیر آنها نگر
 بحسب مصالح که کرد اقتضا
 پیغمبر باسلام در ابتدا
 مقام حدیثیه بارنج و درد
 هم از خوف اسلامیان نخل
 نگه کن بخاری و قول امام حسین
 چون نقل حدیث ابو ذر مگر
 همین نقلهاست هدایت مال
 ز حالات اصحاب اربعین
 که در پیش حکام بیدادگر
 بسین ابن عباس را فعل و قول
 نگفته ندیم عمر امر حق
 دیگر ابن عباس و ابن عمر
 بهمد عمر حلت شعه را
 دیگر اینکه مذہب ذہبی بہین
 کہ بر حال عثمان حدیث عیان
 چو پرسید عثمان از و در حضور
 کسی چون پرسید حیرت کنان
 دیگر اہل شرب از خوف شدید

ز اہل تفاسیر پس متبر
 تقیہ نمودند خود انبیا
 نفرمود اطہار حق بر ملا
 ز راہ تقیہ چه صلحے بکرد
 نہ ترمیم کعبہ نمود آن رسول
 تقیہ بود تا قیامت حسن
 کہ حالا تو گفتہ ام پیشتر
 بر اصل تقیہ باشند دال
 ز روی صحاح و سیر ہم بخوان
 تقیہ نمودند وقت ضرر
 تقیہ چه میکرد در باب عول
 ز اہل فرائض بگیر این سبق
 چو عمران دیدار عالی نظر
 نگفتند ہرگز ز خوف سزا
 کہ آن بر تقیہ بیارے یقین
 ہمیکہ دشینع وطن از زبان
 ز بگفتنش کرد اندم نکور
 بگفتا کہ از خوف کردم چنان
 نمودند سمیت براے یزید

تقیہ ابن عباس
 تقیہ ابن عباس
 و ابن عمر و عمر
 تقیہ حدیث صحابی
 تقیہ اہل شرب

و گر پیش حجاج آن بدسیر
که میگفت بدرضا را عیان
هم آن شیخ بصری که بوده حسن
روایت چو میکرد از بو تراب
نمی برد نام علی بر زبان
و گر جا به از تواریخ خود
مها نرا پیر رسید با خوف و بیم
سیوطی بیارو که آن هفت کس
نیایی بر اسفار گردست رس
که اصل تقیه ز روی تمیز
بگوید کس تا کجا با جهول
سخن مختصر گویمت ای خیر
بحق تو اثر شکوک سخیف
هر آنچه بگفتند تسو لیاست
چه عذر همه شان هین ای شفیق
زیاران پیغمبر کردگار
چه باشند آن جمله مردم عدل
نکردند بدکار را بالعمد
چنانچه ازین پیشتر سعدین

از حالات بصری و شعبه نگار
گر می شنیدند این مردمان
ز تحریف حجاج در انجمن
همیگفت گفت راسا لکاتب
عیان بودند لیس گر چه عیان
که هرگاه مامون بهر جسد و کد
که قرآن ست مخلوق یا آن قدیم
ز راه تقیه بگفتند و بس
ترا تحفه دلو به نیز بس
خودش کرد اثبات عبدالعزیز
که فرزانه از طول گرد و دلول
که اسلاف تو در حدیث غدیر
بمعنیش بهم شک واهی ضعیف
تصب همه هست و تا و لیاست
که اجماع یاران شده بر تقیه
هر آنچه که آمد بود استوار
ازو شان خدا را حسی و هم رسول
خصوصا خلاف رسول صمد
بمغزای شان بگفتند چنین

تقیه حسن حبیبی

تقیه علیار سیبیه

همین مآوده را بسے ستمند
بود و وجه این عذر را آنچنان
چه ایشان گرافعال اصحاب
پس این مذهب سنیان را تا
مگر اینکه حالے نباشد چنان
چنانچه در آخر همین حدیث
که هر چه نزاعات و جنگ جلال
از آنست ظاهر که بعض از کسان
رسیدند بر حد فسق و ستم
بود باعث آن نزاع و فساد
و گریل لذات دنیای دون
چه هر یک از ایشان نه معصوم بود
مگر عالمان از ره حسن ظن
چه آن اهل محبت هم انصار دین
نباشند تا مسلمان بدگمان
و اگر فخر رازی تفسیر خود
که بعد از وفات رسول وود
همان عادت جاهلیت نهاد
همین نهج اینجاره را است دید

بهر طرز در قبالے رختند
که بر اهل دانش نگر دو نهان
نگیرند محکم بر ما جبراً
حمارت بیاید کتون انهدام
که واقف نباشند از آن فاضلان
ره حق سپرده بگفت خنین
نمودند اصحاب پُر از جمال
بگشتند کج از ره حق عیان
چنانچه سلف کرد آنرا قسم
چو کینه و رمی و چو حرص و عناد
و گر حب جاهیکه باشد زبون
نه باینکه و خیر موسوم بود
بتاویل گویند اینجا سخن
بباشند موعود خلد برین
بحق کبار صحابه عیان
چه یک حرف حق گفت با جد و کد
برایشان چو ابواب دنیا کشود
گرفتند و کردند با هم فساد
بشرح خودش آن بن بود الحدید

پس اکنون عجب آید از سعد دین
 چه آن جنگ فوق صحابه فحول
 نبودند آیا در آن کارزار
 همانند این جنگ هم فتنه شان
 بآن مدح قسم آن مدح نبی
 چو مانع نشد مدح از جنگها
 بشارت و هم مدح پروردگار
 چه این قسم آیات و اقدس کلام
 لکن در خصوص و عموم تمیز
 پس آن مدحت بعضی اصحاب
 اگر مدح آید پئے همگان
 چنین مژده با و بشارت تام
 ز انجام بدگر صحابی بریست
 چنانچه جواب چنپسین هر فریب
 پس اسے حق پڑوہ سنس گزین
 شنیدے تو ہر پاسخ شیعیان
 ولیکن کہ اعلام تو بے خطر
 بحالات اصحاب در ہر زلل
 چنانچہ خودش سعد کردہ بیان

کہ کردہ تہافت چگونہ چنپسین
 نبودند آیا خلاف رسول
 چو طلحہ و گر آن زبیر از کبار
 کہ آزار نماند شیعیہ بیان
 خلافتش نمودند و بس سرکشی
 پس اختلاے نص خلافت کجا
 نہ ثابت شود بھیر حلیہ کبار
 بود خاص از بہر خاصان نہ عام
 مدہ بعض را حکم کل اسے عزیز
 مدہ ہمگان را بیک افترا
 منافق در آیند داخل در آن
 پئے ہر نازیت برو صف عالم
 بگو از لب عوض مطر و کیت
 در آئندہ میگویمیت خفقرب
 شنیدی تو دعوائے آن حدین
 از آن گشتہ باشد ترا حق حیان
 پی حفظ عرض عتیق و عمر
 بر آزد بس گفتگو چون جدل
 کہ اعلام سینہ در ہر زبان

در افعال اصحاب و ہر ماہرا
نگر و نڈتا مسلمان بد گمان
ازین گفتہ ہمدہم آشکار
ولی چون بہر فعل شان از حیا
نمائند اخفائے زشتہ شان
ہدایت نمایند اینہم بسے
پس احوال پُر طعن یاران تمام
بتخصیص حال صحابہ کبار
نمایم بیان بیش از بیشتر
چہ انچہ گفتہ درین مختصر
کنم دفع تا ویلہاے کسان
ز آیات مدحیہ کردگار
پس اکنون نباید کہ باشی چو کو
بہر فرہ یابد سزا چون بشر
مرو عایانہ رہ شرح دین
کہ اسلاف تو وقت ضیق محال
خصوصاً در اباحت علم کلام
تو ہر قول او شان بداری قبول
برور اہل تحقیق امی خوش شعار

نمائند دانستہ تا ویلہا
بجی کبار صحابہ عیان
کہ کردند افعال بد ہم کبار
نمائند از طبع تا ویلہا
در اسفار خود ہا و ہم از زبان
کہ اسفار شیعہ نہ بند کسی
شدہ مشتبہ نزد جملہ عوام
کہ باشند نزد تو با اعتبار
ز روئے صحاح و زفن سیر
نہ قانع شود مرد صاحب نظر
شود تا بر عایان حق عیان
کنم دفع زعم تجاہل شعار
تو اسفار شیعہ بین پُر ضرور
بر افعال یاران کن ہم نظر
بتقلید دیگر بفاسد یقین
نوشتنند زانید ہر چہ خیال
بگویند از طبع حسب مقام
چو اقوال پاک خدا و رسول
چو دارے دگر کار با کردگار

کہ فردا برائے شفاعت گری

نیاید کسے شرمسارے بری

باب سوم

بیان کیفیت اجماع صحابہ بر امارت شیوخ
 ثلثہ و درینجا دو فصل اند فصل اول سقیفہ پردازی
 حضرت عمر و بعیت گرفتن برای حضرت ابو بکر

بیا اے مجاہد تجاہل شعاً
 بین حال اجماع اصحاب را
 کہ آن در سقیفہ نہ بود از نظر
 از آن پس ہم اجماع یاران بود
 چہ روز وفات حبیب اکہ
 بنی ہاشم از صدمہ و افکار
 نشستند نزد رسول ز من
 مدینہ مگر دید پر شور و شر
 خصومات دیرینہ و کینہ ہا
 نبودہ درون عرب خاندان
 پس اعدا از حق دار و منافقند
 بگشتند یک دل برین بدولی

کہ انکار داری ہم از آشکار
 مگر بے تعصب بغیر از مرا
 مگر بعیت فلتہ بود از عمر
 خلیفہ خود اجماع او شان نمود
 کہ ہر مخلصان بود روز سیاہ
 دل شان ہمہ خون و چشم اشکیا
 عزادار و فرسہ غسل و کفن
 سر از اہواے امارت بسر
 و گرسہ بر آوردار سینہ ہا
 کہ از وے نفاقی نگشتہ عیان
 پئے کام خود فرستہ یافتند
 کہ ہرگز امارت نیابد علی

چو در خاندانش بماند کنون
چو یابد امارت دگر خاندان
نه پروائے تدفین سوگ رسول
همه فکر و شورے هاندم چنان
بتخلیع مردم کسے مرد خام
بگفتا بہمت بزوج بتول
چه بر روی مردم بسوگ نبی
چنانچہ بمسجد حضور ایسر
بلی بستن در بود و جہ آن
در حجرہ عباس بت شکار
ہمانا ازین شغل دفن رسول
خلاصہ جوانصار قصد پیش
پس اوشان فراموشہ نگریز
چہ میبود در جاہلیت چنان
چنانچہ کہ سعد عبادہ شفیق
کہ کردید چون دفع حق در را
چو این قصد انصار را آن پیش
چہ میخواستند آن گروہ زند
در آمد ز جائے خودش آن عمر

نگرد و از آن تاقیامت برون
تداول کنند نیز ہر خاندان
نہ دلدارے مرقضا و بتول
کہ گیرند حق شہ مؤمنان
بر آور دیک حیلہ و اتہام
کہ او از امارت نماید کول
در آمد و رفت بستہ علی
ہمین عذر کردار خلف بشیر
کہ از قصد غسل رسول زبان
بر اکثر طبائع شد این ناگوار
ز حق گشت محمد زوج بتول
شنیدند گشتند پر غیظ و طیش
بگردن یک سعد خود را ایسر
کہ بودہ رئیس زہر خاندان
بگفتا جواب سوال عتیق
از آن بعد خواہش نمودیم ما
شنیدند گشتند پر غیظ و طیش
کہ سالارے مصطفیٰ را برند
کہ میبود مرج بہر صلح و شر

روایت بخاری
تقیه پوری
حضرت محمد

عمر خود بگوید بخاری بخوان
بگفتم ابو بکر را این چنین
چو رفتم سوے تیغه بهم
بدیدیم آنجا عجب چو شام
برین متفق جمله برنا و پیر
خطیب ز انصار از کم و بیش
بگفتا که اے اهل هجرت گروه
هے برکنید اصل و بنیاد ما
جوابش ابو بکر داد چنین
فضائل که خواندے تو از بھر خود
ولیکن ندارد کسے این روا
چه ایشان ز روی نسب بهترین
یکے را اگر نیند زین و نفر
کشیدند انصار روزین سخن
که باشیم ما همچو چوب عیش
امیرے اگر میشود از شما
بگفتا عمر چون که آن اختلاف
هم گفت گو نقش سنگین بست
بگفتم که بیعت توے کنم

که هرگاه معلوم شد قصدشان
که باید شدن نزد انصار دین
در اثناے ره بس سخن باقم
که بوده ز انصار بس از دحام
که سعد عبادہ بگردا میر
بیان میکند فضل انصار خویش
بخواهید ما را ذلیل و ستوه
ازین موطن و شهر و اجار ما
چو نزدیک من کاے مددگار دین
هم مردمان را سلم بود
که جز از قریشان شود پیشوا
وگر خود ز روے وطن متبرین
که یک بو عبیدہ است و دیگر عمر
بر آشت هر یک در آن محن
کز آن می بخار و شتر جسم خویش
امیرے دگر باید از قوم ما
کشیدہ سراز حد نشد ایتلاف
بدادم بدست ابو بکر دست
که بخ نزاع همه میکنم

در آن خال بعضی ز انصار نیز
 کسے بانگ زدند آن قیل قال
 بگفتم من از روی خشم و عتاب
 عمر باز گفت که در عمر خویش
 چه ترسیدم از سوی انصار من
 نمایند بجیت بیک سعد خویش
 که ناخواسته باز بجیت کنیم
 پیاور و طببری ز اهل سیر
 بگویم که بوبکر از آنست خویش
 که بوده عمر بوبعیده و گر
 مکن فهم ازین اینکه طماع نبود
 که از بجز حرص امارت بسا
 اگر بر مذمت نداری یقین
 ثبوت طمع میشود ایچنین
 ابوبکر آندم بآن ماحسرا
 همین نهج و نور و دجهری
 با سناد خود با بیک اهتمام
 که از هر دو جانب حریفان بهم
 بخویشی و بخت عمر خود بناد

نمودند بجیت بآن پرمیسن
 که ای قوم این سعد شدا پائال
 خدایش کند قتل اندر جواب
 نیاید چنین امر دشوار پیش
 که ناگه پریشان شود انجمن
 بیاید مرا کار دشوار پیش
 و یا آنگاه باید خصومت کنیم
 بدین طرز و چپیزی کم و بیشتر
 امارت بر کس چو بنمود پیش
 پس ای دوست بوبکر عالی نظر
 مردم کراهت از آن دانود
 مذمت بفرمود و خود مصطفی
 عزیزا صحیحین خود را بین
 که هر گاه کردش طلب شاه دین
 نداده به جیدر امارت چرا
 چو طبری و جرزی درین واکر
 نوشتند حال سقیفه تمام
 فضائل شمرند از پیش و کم
 بنصرت هم انصار گردن داد

بیک اخافت بغیرت شمر

کفایت سقیفه پردازی عراز
 روایت ابن قتیبه و غیری
 و عبداللہ بن جریر و غیر
 و ابن اثیر جرزی و غیر

گمے بر عمل ناز و گمہ بر نسب
 چه گفتند انصار اینهم عیان
 که اطفال ما نزدشان بهر آب
 چو دیدند شیخین رنگ دگر
 ابو بکر پس نزد همت بباخت
 که قوم بنه را امارت دهیم
 درین گفتگو با هم انصار دین
 که مَنَّا اَمِيرًا وَمَنْ لَكُمْ اَمِيرٌ
 عمر گفت این حرف گرد و خلاف
 نه زنهار دارد عیب بر این روا
 که نبود نبوت در آن و دمان
 اکنون اولیاے رسولیم ما
 بگفتا حجاب اینکه اے انجمن
 بیارند طبری و جزرے خبر
 که پیش علی سر بطاعت نهیم
 ولیکن بود کار پر از عجب
 مگر گفته باشند او شان چنان
 که حیدر بحسن وفات رسول
 ندارد برین کار زنهار دل

ز سود و زیان نیز شور و شغب
 که ترسیم از اثرت یکیان
 چو بروندند هر کس شیخ و شاب
 قزون تر شده دست پاچه عمر
 بطرز دگر همچو فرزین بباخت
 شمارا با ایشان وزارت دهیم
 بگفتند شیخین را این چنین
 همین است و جز این نباشد اخیر
 بگنجد و تیغ در یک غلاف
 که از دو دمانے شود پیشوا
 باشند او لوالا مرزان خاندان
 از وارش یا بیم مانی شما
 نه زنهار باید شنید این سخن
 که انصار گفتند اینهم دگر
 نه مادت در دست دیگر دهیم
 که شیخان ندانند آرزو جواب
 که اهل سیر کرده اند شریان
 در خانه بسته بروے فحول
 به تمجید و تدفین شده مشغول

چو شد رد و اکره و بس قیل قال
 بشیر بن سعد یک خزر جی
 ز روے حسد اندر آن انجن
 که بوده محمد ز قوم قریش
 بزرگی وی بهر قومش مید
 بھر حال از اختلاف چنان
 عمر یافته فرصت وقت زد
 ز روے حسد نیز انصار چند
 مگر خیل انصار و سعد نکو
 بتخصیص آن سعد مدوح یار
 چنانچه با جاع اهل سیر
 سخن کوتاه این بعیت چند کس
 بظاهر شده صورت آن با
 همین ست مقبول و مشهور
 بیارند هم وجه قرب بنی
 حدیث رفاعه هم اینجا همین
 که در حضرت آن شه مومنان
 هم اینجا نشد فضل شخصی
 نه مردی ز انصار خوشنود بود

بر آورد احوال رنگ قتال
 که با سعد می داشت رشک خفی
 با انصار خود در انده بود این سخن
 نباید شمارا چنین رد و پیش
 سر طوع بر حکم ایشان نهید
 که آمد در انصاریان در میان
 بدست ابو بکر بعیت نمود
 نمودند بعیت بآن هوشمند
 بسختی ز بعیت کشیدند رو
 نه تازیت بعیت بکرد اختیار
 همین ست متعارف و خوش متبر
 که مخفی نباش حد بود و بس
 خویشی و هم قوم مصطفی
 غریب است یا هیچ قوی دیگر
 بن سعد و هم حاکم و بیعت
 که آورد شیعته مروّسین
 همین وجه خویشی نموده بیان
 اگر شد مسلم نشد در میان
 بحاکمت عمر بیعتی کرد زود

بنائیم تا پیش او کامیاب
نمودند از خصم آن جسم قرار
ابوبکر زان حسنه بیگانه بود
مخالف ز خویشی خیر البشر
که هنگام توش رسول حجاز
پیا کر پس او امام شمس
که باشند اتمه قریشی فحول
از نیوجہ کرند معیت کسان
ضعیف و خلاف صحاح و اثر
نی بخشید سودی بر انصاریان
ز نقل بخارے بقول عمر
که گفته عمر گرد انصاریان
چنانچه ہے آیت بعد ازین
که آزاو دے بر خویش نیست
چرا آمدہ خود درون نماز
فضیلت در آن چیت ای حلیہ
بگرد بہر یک نمازت امام
عمر خود در آن دم کہ آمد اجل
خلیفہ بر امت کسے را بگرد

چہ بود کہ حاضر شود بو تراب
بنایش چو شد بر قرابت قرار
کہ ذمی رحم را ایزد او لے نمود
ہر آنچه بیارند دیگر خبر
کہ کردہ عمر ذکر فخر نماز
برائے امامت ابوبکر را
ابوبکر گفتہ کہ گفتہ رسول
مسلم شد این نزد انصاریان
بگویم کہ این ہر دو بدتر خبر
چہ آر دنجاری کہ ہیچ از بیان
عجب گر نگیرد کسے این خبر
دوم از نمازست پاسخ عیان
پس آن حکم نبود ز سالار دین
بہر حال آن خندہ میش نیست
اگر داد حکمش رسول حجاز
سوم گر وجہش شود نزد تو
کہ پیش تو ہر فاسق و مردعا
دگر کرد این امر را مبتذل
امام جماعت کسے را بگرد

شہادت عامہ
باب اجماع
و جواب آنہا

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چہارم

پس این نقل هرگز ندارد و بود
 و گززان امامت که گفت عمر
 ز بوبکر حیدر نه رومانی
 منم پیر در راه هر دو قتل
 اگر این خلافت بدادی عمر
 بله داشت گنجائش ای دلیر
 چو بوبکر گفت ز خیل الانام
 کزین حرف دهرست چندین باب
 یکے آنکه گرايخديش و خبر
 ز انصار چون سعد آن حق مطاع
 دوم آنکه گفتم تو پیش ازین
 سوم آنکه بوبکر آنرا ضرور
 که گفت او که امی کاش بودی چنان
 خلافت ترا در کدامی کسان
 بیارند این را بس ارکانین
 پس او گزید ریافت از مصطفی
 و گزید این حرف را بسیر
 که او وقت مرگ خودش نهفت
 که سالم یکے یا معا و جیل

عمر گزیدت است تر ویر بود
 شدی مستحق خلافت بشیر
 پی بعتش زود بشتافتی
 نه بر قول دیگر نمایم عمل
 پی آن آسامه ز راستی بتر
 که خود کرده بودش پیمبر امیر
 که اندر قریش اندانم تمام
 که هر یک دشناست چون آفتاب
 همه بود از قول خیل البشر
 آنکه دند بهر امارت نزاع
 که باشد خلاف بخاری بین
 دم واپسین کرد خود کذب و زور
 که پرسیدی کامی رسول زمان
 هم انصار را حظ و بهره در نیست
 چنانچه گذشته است سابق ازین
 چگونه بود قول سابق بجای
 دم مرگ خود کرد باطل عمر
 ز راه تنها باصحاب گفت
 اگر زنده بودی ز دست اجل

جواب اول

جواب دوم
 جواب سوم

جواب چهارم

پس اورا خلیفہ خودم کر دے
 ہویدا کہ ہر یک ازین ہر دو یار
 چو بو بکر گفتہ کہ نبود روا
 چہ ایشان ز روی وطن متہرین
 و یا آنکہ گفتہ چو حرف غفول
 پس از ہر دو این فضل و فخر اعم
 کہ بودند از قریشے تبار
 و آن فضل اول ہم آن مرتضا
 کہ میداشت فضل از ہمہ نسب
 علیٰ راست عالی ترین خاندان
 ہم از دودمان قریش از دم
 از و بعد ہم آل آن شاہ را
 بفضل دوم نیز آن مرتضا
 بود اقدم و افضل ہمنان
 درینا مطابق با قول خویش
 چنانچہ بیار دین بوالحدید
 کہ کردند شیخین حجت بیہ
 اخ مصطفیٰ صہ و نفس رسول
 کہ کردند خوش حجتہ با شجر

جو ابے بایز و سپر و رومے
 ہمانا نبود از قریشے تبار
 کہ جز از قریشیان شو و شویا
 از آن پس از روی نسب بہترین
 کہ مائیم بس اولیای رسول
 چہ بو بکر را بود خط اتم
 قبائل بسے مردمان بی شمار
 مقدم بود از ہمہ بسے خفا
 سیادت ز سوئے پدر در غرب
 ابو بکر از کمترین دودمان
 گزیدہ است آن ہاشم و احمد
 خدا برگزیدہ بھمد و سرا
 کہ آن بود خویشے آن مصطفیٰ
 بقرا آن پاک و بے فہمان
 نکردند حق را بحق دار پیش
 کہ حال سقیفہ چو حیدر شنید
 بنویشے و ہم قومی مصطفیٰ
 بگشتا تاسف کنان با نقول
 نمودند ضائع ثمر را اگر

همین پنج عباس عسم رسول
 خلاصه که قول محقق همان
 که خوردند انصار گول کسان
 هم از رشک نفسانی پر خلاف
 ازین سوز خویشی سالار دین
 عمر فرصت وقت دانسته زود
 و گرنه همان جوش انصاریان
 غرض بعد این بیعتی آن رفیق
 عمر گشت فرحت کسان آشکار
 کسے را بر رفیق و کسے را بهیم
 هم از رشک سعد عباس و عیان
 و گرنه بنائے سقیفه عمر
 بمسجد فدا هم شدند آن فحول
 در آن جمع بودند اکثر قریش
 همان بزم را گرچه نصاب خام
 نبودند در و سے مگر بے حقول
 بپایکله گردید آن انجمن
 عمر رفت بالای منبر روان
 که اینست بو بکر لائق ترین

بو بکر گفتند حزین و ملول
 که کردم ازین پیشتر هم بیان
 که حیدر نه رغبت بداد در آن
 در انصار پیداشده اختلاف
 سخن بود پس دلنشین و متین
 بدست ابو بکر بیعت نمود
 بنوعی نگشته فرو بیگان
 که از نجات گشته نصیب عتیق
 بتعجیل مشغول اجرائے کار
 نمودے بر آن راه کج مستقیم
 به پیوست شان بعض انصاریان
 یکے مجمعه کرد باهمدگر
 خلاف بنی هاشم دل ملول
 ز انصار هم بعض بارشک طیش
 بگویند یک جلسه بزم عام
 چو اعیان انصار و آل رسول
 خلاف بنی هاشم پر محن
 چنین گفت بل حکم کرده چنان
 باصلاح کار شما بالیقین

پس اکنون باشد بر پاشتاب
 اگر شک بداری درین حکم هم
 قرشیان پر جوش بار دو که
 چه دیروز خود بمصیفران شان
 عمر با وجود احتیاج بے
 مگر حاکمانه کیے حکم داد
 ازین ره کسے بود گرتی پست
 کہ از قنہ عام و از خوف شان
 نکردی گرا و اتباع قریش
 ز رعیت اگر اذ نظر روختی
 چنانچہ کیے سعد با آن گرو
 و گر خالد بن سید صفی
 پس اورا عمر برہین یک تصور
 ندیدی کہ عثمان را ابن عوف
 در آن وقت مقدار بانی نفث
 بن عوف برہم شدہ زان سخن
 پس اندم کسے گر خلاف عمر
 کہ بودند بر پستے اوعیان
 ہم اعیان و انصار یان بی شمار

نمائند بعیت با و با شتاب
 بخاری بین باز با چشم نم
 نمودند بعیت یو بکر خود
 با و کردہ بودند بعیت عیان
 نہ پر سید ہر گز رضائی کسے
 بنایش بکار تقیف نہاد
 ہم او داد و در دست یو بکر دست
 تر سید و ناورد حق بزبان
 بدیدے چو حیدر بسا در طیش
 ہمانا عسکر خانہ اش سوختے
 زدست عمر گشت بس بی شکوہ
 چو او خواست بعیت بدست ^{عاطل}
 ز سالارے فوج فرمود دور
 چو دادہ خلافت بلا بیم و خوف
 بن عوف را حرف پر حق بگفت
 چہ تخویف او کرد در انجن
 بگفتے ہمے گشت حالش تر
 و جوہ قریش و ہم اتباع شان
 با و گشتہ بودند آمیزگار

| | |
|--|---|
| <p> همن است اجماع ارباب داد نه هم از رضائے کسے جستجو که کرده عمنبر بر خلاف علی امارت گرفتن از آن بود سود نه ظاهر شده زان رضائی عوام نه بر سنت و بر کتاب خدا از آن بعد فلتہ نگفتے عمر در اسفار خود ذیل نصب امام شد از بیت یک دو یاران حاصل یک روز بیت بسا ہوشمند چو شاہان تالیف و اکراہ وز بنودہ مکر از قریش حسود </p> | <p> خدا را بگو اے قسمن نہاد نه از حق دیگر کے گفتگو پس آن مسجد کے مجموعی سارشی بمقصود عقد خلافت نبود نه اجماع دینے پُر آن جمع خام نه بر فضل شخصی شد آنرا بناے اگر واسطے بزم سجد اثر ہمین طور گفتند اہل الکلام کہ بو بکر زانا بے رسول سخن مختصر پس در ایام چند مگر بود این بعیتش پر ضرور بہر حال آن غدرو بیت کہ بود </p> |
|--|---|

فصل دوم بیان طلب بعیت ابو بکر از جناب امیر
واعراض و نیکر آنجناب از بعیت آن پیر و ہدایت
عمر با حراق خانہ جناب سیدہ صدیقہ و حضرت امیر
و تشریف بردن آنجناب بکبر در مسجد و احتجاج او

در مجمع صحابه بر استحقاق خود از روایات سنیه

| | |
|-----------------------------|-------------------------------|
| چو از کار سازی چندین نفر | کر آنسا بود عائشه عم |
| بکنگاشها و بتند و تیرام | بو بکر شد اجتماع عوام |
| بدیدند اجاعیان آشکار | بنیسا از علی کارنا استوار |
| چه قدر اراورامی انگاشتن | از وطن بر هرنه داشتند |
| عمر بر در پاک زوج بول | همیکه و تحو یفساے فضول |
| اگر اینکه نکشو و کارے از آن | اگر چه بگفتا که سوزم مکان |
| بنا کام جمعه شده منتخب | که بر بعیت آرند امیر عرب |
| بیارند اعلام تایخ و ان | چو دینوری و طبر و دیگران |
| که چون پور خطاب و جمع کثیر | رسیدند بر آستان امیر |
| در آن جاے بودند بام تضا | بنی هاشم و چند اهل حیا |
| بشورید بیرون خانه عمر | ز سوداے فطی که بود دش سر |
| که بیرون نیسائید گر زین سرا | بایز که می سوزم این خانه را |
| چو بر خاست فریاد و شور عمر | ز سیر و لا و برون شد زور |
| بوی چند چیره تن آونختند | نکو آبروے خرد و ریختند |
| هم آبن قتیبه ازین نا فلان | بیا و رد قول مفصل چنان |
| که بر بانگ فار و تے پر عنا | انکرده کسے زان میان اعتنا |
| ازین ره طلب کرد هیزم عمر | که می سوزم این خانه را سر بسر |
| در آندم کسے گفتش از دو هم | که در خانه دخت رسول ست هم |

بگفتا چه پروا بود اندرین
و گر این جزا به اندر غرر
که گفت او که تا باب شاه عرب
بن عبد ربّه درین داوری
بگویند کاندیم که شورش فرود
چنین عزم بالجرم احراق ما
علاوه بر این ما هران ناطقان
چو آن واقعی امام سیر
سیوطی از و بعد هم متقی
در یغا در آندم عمر بر ملا
ازین بعد این قبیله و گر
در آن دارو گیر قیامت نشان
بیاید پس در حنین نزار
بفرمود با آه و ورد و فغان
بطور زبون پیش ما آمدید
نه پیش نشان و حالات
برنگ و گر تخم کین کاشتید
گر قسیم این امر را خود شما
عمر رفت پیش ابو بکر باز

چرا در نیامند در اهل دین
بیاورد از زید اسلام خبر
بهمراه فساد و قیام خطب
و گر بوالفدا مثل بلا قوری
عمر پاره آتش آورده بود
که کرده عمر با حلف بر ملا
بیارند مجمل و گر کالان
چو پوران پوشیده هم بو عمر
از و پس ولی الله دلهوی
نموده چه سر حق مودت ادا
روایت نموده در حبس عمر
تبول حنین گشت بس و لکران
زمرگ پدر خسته و اشکبار
چه کارست ما را باین دمان
ز روی حکم در ساز وید
نه دلداری و نه مواسات
که دفن بنی نیز بگذاشتید
نمیدید سالاری و حق ما
در شتی کمان گفت کای سرفراز

له بازی باشد است
مگر بفرست شتر شیدا بخاند
سیدین زبان

هراّن کو ز بیعت بتابید رو
 خلیفه فرستاد سوے امیر
 فرستاده گفته بزوج بول
 چنان داد پاسخ باو مرتضّا
 کجا شد روا بسراو این لقب
 فرستاده برگشت آمد شتاب
 ابو بکر شد منتقل زین بیان
 که در حیرت زین همه باجرا
 غلام ابو بکر گفت بمقام
 برفت و صدائی ز دآن سخن جان
 چون بشنید این بانگ را بو تراب
 که این خوش لقب از کجا یافتند
 فرستاده آمد از آنجا و از
 شنیده عمر پاسخ مرتضّا
 روان شد پرا ز خشم باو و هو
 نزد با تحکم در شاه را
 بیامد پس در بول ملول
 چامیرود بر سر ما نگر
 چنان آه آتش فشانی کشید

نگیری چرا بیعت خویش زو
 کسے را که او را بیار و دلیر
 که میخواندت خود خلیفه رسول
 که بہتان بستید بر مصطفّا
 نکردش خلیفه رسول عربّ
 گفت انچه بشنیده بود از جواب
 عمر باز گفتش در شتے کمان
 نگیرے تو بیعت ز حیدر چرا
 بگفتش علی را بیار ای غلام
 که میخواندت پیشتر ایمان
 بفرمود او را چنین در جواب
 بزودی سخن بر بنی بافتید
 رسانید انچه کہ بشنید باز
 ز راه در شتے بر آمد زجا
 زاجماعیان نیز همراه او
 کہ از بھس بیعت بر آ از سرا
 فغان کرد و اسید و رسول
 زد دست ابو بکر و ہم از عمر
 کہ تا جاے محمود سوزش رسید

ازین گریه دآه و شور و فغان
 عنان شکیب از کف شان بہت
 مگر پور خطاب و یارانش چند
 بلا اذن حیدر عمر در عیان
 بسر نخبہ کاؤزورے عمر
 برین جبر فاروق ای مستمند
 کہے آورند اہل علم انجین
 کہ اسی کاش نکشادمی زینہار
 خلاصہ کہ شہ را بہر جبہ تمام
 دلش گرم بود و بلب آہ سرد
 کہ من بندہ داووم اسے عمر
 ہمین طور سے آور دجوہری
 ہمین طور طبرے گفت ای عجب
 نذاری عجب از عمر اسے و دو
 ابو بکر ہم جمع را حسب حال
 بیارند این حکم را بر ملا
 رسیدہ بہ مسجد چو میر عرب
 ثقات اہل اخبار و جمع بصیر
 چو بلا درے و محدث جمال

برآمد خروشی ز شنوندگان
 گریہ سے از آن کار گریان بہت
 بدان گونه بودند خوش کار بند
 بہر جبہ داخل شدہ در مکان
 بر آورد شیر خوار ابدار
 ہم اخبار دیگر شہادت دہند
 کہ ابو بکر گفتہ دم واپسین
 در فاطمہ را در آن روز نگار
 بیردند آن قوم بے احترام
 ہی رفت و میگفت مخزون برد
 عموزادہ و صہر خیر البشر
 با سنا و خوش اندرین داوری
 کہ بردند اورا جبہ و عقب
 کہ تذلیل مولائے خود کردہ بود
 بفرمود حکم جدال و قتال
 بن عبد ربیہ دگر بو القدا
 ز ابو بکر پرسید وجہ طلب
 چو دینورے وجہ ہر خمیر
 بیارند این گفت گوی ملال

تشریف بردن جناب امیر در مسجد و اجتماع انجانب

که پرسید چید در چو وجه طلب
که کرد بیعت همه این و آن
بفرمود حیدر باو حسب حال
در ایندم نمایند بیعت بمن
چه از خویش ائمه مصطفی
همان حجت بر شما میکنم
بآن حجت خود بیا شد عجب
چو دارید ایمان و خوف خدا
و گرنه تنگ کار و ظالم عیان
عمر گفت از راه عجز و منی
برین حرف پُر پهل و جبر عمر
که امر و بیعت بگیرم دست
بایزد که حسرت ترا ای عمر
نخستین جواب سخن نیک گوی
نیاید جواب علی از عمر
نمود دست و نیوری اینهم بیان
بفرمود حیدر ز لبس لجام
بگفتند او شان که ای بوا حسن
بفرمود حیدر باو شان چنان
کسی را که او عجب داور بود

عمر داد او را جواب بے عجب
تو بیعت کن نیز چون دیگران
که باید شمارا بلا قیل و قال
که مستحقم ای انجمن
بر انصار کردید حجت شما
مقرب ترین محمد بنم
بگیرید آنرا ز ما بے سبب
نمائید انصاف در حق ما
باشید و هستیداگر بآن
که نگذارمت تا تو بیعت کنی
بر آشتی و فرمود حیدر دگر
که فردا همین بیعت از ظهرت
نگیرم نه بیعت پذیرم دگر
وزان بعد از من تو بیعت بجوی
به پیچید در خود فرو کرده سر
که کرد چون عرض بیعت گمان
لسانم چو بیعت چه خواهد کرد
جدا بشو و این سر تو زن
که خواهد گشت ای همردمان
رسول خدا را برادر بود

عمر گفت بو بکر را بر ملا
جواشش ابو بکر داوہ چنان
من اگر اہ واجبہ را نگویم براو
ہمانا شدہ خون دل مر قضا
بنالید و زارید با رنج و درد
فغان کرد از گردش روزگار
و گر بو عبیدہ از آن بچین
ز قوم قریش تو این مردمان
توے تربیدند بو بکر را
چو گرد ازین بعد عمرت دراز
چہ ہستی با سلام پیش از ہمہ
مقرب ترینی بہ خیر البشر
مگر چون بو بکر شد اتفاق
جواشش بفرمود چنگد چنان
چنین مومبت را کہ رب عباد
نہ در حنائہ خویش در آوری
ہمانا کہ ما اہل بیت رسول
بایزد کہ ما یم دانائے دین
نگہدار آثار خیر الانام

کہ در حق این حکم ندہم چرا
کہ تا فاطمہ است اندر جہان
شیدہ ز مردم چسین گفتگو
پس پید با تربت مصطفی
ز اید او تذلیل آنکس کہ کرد
بخواند آیت بیان ائمہ چہ بار
سخن راند و گفتا کہ ای ابو الحسن
بیا شدہ دیرینہ و کار دان
باین کار و منصب تو ہم در فنا
توئی لائق حکم رانے فراز
بفضل و جہادے تو بیش از ہمہ
بعلم و بفہم و نسب بیشتر
نداری روا اختلاف و شقاق
کہ تر سید از داوہ ای مردمان
دین دو دمان نبوت بخاد
نہ از جائے حق اہل آزار برید
احسبم داوہے از جملہ فحول
خبر دار علم کتاب مبین
شناسائے امر رعایا تمام

بود خانه ما بنظم و نسق
 چو بیگانه مدخل نمساید درین
 پیوسته در بنال نفس و هوا
 پس آن پوچ بر سراج خاموش شد
 بن سعد انصار زان انجمن
 هر آن قصه کامروز کردی بیان
 همه مردان بیعت و اتباع
 بیارند اسلام واضح ترین
 که آن دم نشسته درون سرا
 ازین ره شده ذهنش منتقل
 ولیکن گذشته است این ماجرا
 جوالش چنان داد آن حق مقال
 که اسے یار پیغمبر مصطفی
 که من میت پاک سالار دین
 بلا دفن آسودے یک دے
 غنیمت شمر دید آن شغل من
 کنون آب و رنگ سخن میدید
 و گر اہل سیرت چو بلاوری
 کہ این ہم لغبر بود با و امیر

ہم مہبط دے و احکام حق
 بیفتد خلل در ہمت دین
 نیفتد تیار زہ حق جہا
 چو نشتر زدہ مرد مدہوش شد
 تملق کنان گفت کای بود الحسن
 چوے گفتہ آنروز بامردمان
 نمودندے آن دم بتو بی نزاع
 کہ گفتہ بیاسخ بشیر انجمن
 بہ بستے در اختلاط و لقا
 کہ ہر گز نذارے برین کا دل
 نمودند بیعت ابو بکر را
 کہ آور دآز آن محدث جمال
 تو میداشتے در حق من روا
 فگندہ ہمان طور روے زمین
 بر این دآن گفتگو کردے
 نمودید از ہجر خود انجمن
 بدینگونہ الزام من میدید
 بسیارند تہا درین داوری
 کہ پاسخ ز بیعت عیان ای بشیر

کزین پیشتر در حیات رسول
 همان بیعت شد بحکم اله
 پس اکنون چگونه بگرد چنان
 نه هرگز سزاوار بیعت شوند
 بن سعد از گفته خود چنان
 بے احتجاجات کرده ایست
 چو بوبکر دید این چنین آشکار
 پس از راه پوزش شده حریفان
 که توبه بامرافق شوے
 ولیکن چو دارے کرامت ازین
 امیر عرب بعد این ماجرا
 ازین بعد هم آن دص رسول
 به نزدیک انصار رفت شب
 هم آن سیده از جنائی قریش
 مگر حیل بیعت آن عقیق
 پانچ بفرمود شیر و دود
 صحیحین بنگر کن قصه طی
 بین نیز تاینخ طبری خویش
 که تازه بوده است دخت رسول

نمودنه بیعت بمن این فحول
 خدا و رسول اندر وے گواه
 که دعوی بیعت کنند این کسان
 درین مدعا پریطالت شوند
 نخل شد کز آن باز ماندش دهان
 راخبار و قد آن چو نص غدیر
 که گفتار مولا است بس استور
 که پنداشته بودم ای بگوشت
 باین جمله مردم موافق شوی
 مکن بیعت اکنون مشوبس خزین
 گرفته ره پاک دولت سرا
 ببرد داشته همه خود قبول
 از او شان بفرمود نصرت طلب
 شکایت بفرمود بادرد و طیش
 نمودند انصار همچون شفیق
 هر آنچه بن سعد را گفته بود
 بخوان باب خیر و گریب
 ز انکار حیدر نباشے پریش
 نکرده علی بیعت کس قبول

| | |
|--|--|
| <p> چو شش ماو بعد آن خزین کمال بد ریافت شه حال اجماعیان پئی صلح ناچار خود زان سبب که بارے برین بیایه نگر چه بوده گرفتار دل از غلظاد بیاید چو نزدش ابو بکر پیروز که انچه عبادت خداست صد ولاکن تو تنه گرفته عزیز ز قرب پیغمبر درین امر ما ازین گفتگوهای پر رنج و درد بگفتا که زین مال آن مصطفی بفرمود آخرت امیرم بروز دگر آن اسام نام ابو بکر بالائے منبر عیان بیان کرد وجوه تقاعد دگر پس آنکه دهن رسول زمان که اسے مردم انکار بیت بکند ولیکن درین امر در هر زمان چو تنه ابو بکر آنرا اشتاب </p> | <p> ازین دار محنت نمودار تبحال که رو یافتند آنهمه این و آن ابو بکر را که وحی در طلب نباشد بهم راهی تو عزم نمیخواست که بر خود پیش رو بفرمود از شاد او را امیر بر آن نیست ز نهار ماراحد انکرده تو حقدار آن را تینر چنین حق بجهت خوبی خفا هماندم ابو بکر هم که یہ کرد نراے بیامد با و شای که فرد است موعد پیغمبر بمسجد درآمد بصلح عوام بجای گشت رطب اللسان که کرده ز بیت شه داد دگر ز دوح دهان گشت گوهر نشان نه ز نهار بوده مرا از حد همیدیم از بهر خود حق عیان اگر فتنه دلم خون شده جیباب </p> |
|--|--|

نگفته بمن اینکه حالات چیست
 بدین التفات امیر عرب
 بگفتند مردم که اسے بو تراب
 ازین بس در اوئی نکرده بیان
 ز مسلم بود خاص نقل دیگر
 خلاصه چو روافقت خلق کثیر
 همین طور خیل صحابه فحول
 ز جبر و کراهت که آدعیان
 بودید اگر اصحاب بس ہوشمند
 ازین منکران بقرآن خیر
 چو سلمان و مقداد و عمار
 ابی بن کعب و ہم اسلے
 مہاجر خنیزہ جذلینہ جنو
 ازین بعد حال دوم را نگہ
 کہ اور از فقیش چو ایفاسے دام
 صحابہ برین را اسے بو بکرار
 مگر او خلافت خلاف رسول
 سر آن نوشته زده مهر و بند
 بمضمون پوشیدہ اش شگفت

پی این امارت سزاواریت
 در آن انجمن شد سروری عجب
 کنون آئندہ را اسے تو بر صواب
 کہ بیعت نموده شہ مومنان
 پی بیعتش یکے بس مختصر
 با جبار شان کرد صلحے امیر
 با کراہ کرد بیعت قبول
 ہم از صاف تصریح بعضے کسان
 بدل منکر این خلافت بدند
 بنی ہاشم و طلحہ و ہم زبیر
 چو بوذر جو خالہ دیگر چون برادر
 چون عثمان و عثمان و فروہ ہے
 چو حسان و ہم قیس سعد کو
 چگونه خلافت گرفتہ عمر
 بخلق خدا کرد از خود امام
 ملامت نمودند و پندے بسا
 عمر را نوشتہ بر غم فحول
 فرستاد آنرا کہ بیعت کنند
 ز مردم با کراہ بیعت گرفت

بزرگ انصاف و امارت عثمانی

چنین بیت از حکمت در نهان
عیان شد ازین کان عقیق و عمر
کند گر محابات سالار قوم
دم مرگ کرد آن دوم گریز
چه بهر خلافت چنان زرد باخت
کز اصحاب شش کس گزیده عمر
همین شش کسان مسدود زین دنیا
بهر شود کثرت راسه با
برابر چو باشند آراهی شان
علاوه برین حکم در اسه بتر
که هر کس که سازد ز رایش ابا
می انگاشت اینهم در اندم عمر
چه کس از آن اهل شوری عیان
بهم خویش بودند و خوش هم نشین
که یک راسه گردند این هر سه تن
ازین ره بشورای ز غامض نظر
چو این امر بوده عیان و علی
چنانچه بسیارند اهل سیر
که از بعد آن حکم در اسه زبون

نه هرگز گرفت کسی در جهان
محابات کردند باهمدگر
ز سوسه حق آید بر وطن و لوم
که ناید خلافت بدست علی
که یک گوی میدان شورش نخت
که شورای نمایند باهمدگر
ز خود با یکدیگر راکند انتخاب
باید گرفتن همان رای را
بگیرند راسه بن خوف آن
عجب حکم بر حیف داده عمر
سرش را نمائید از تن جدا
که حیدر ابا می کند از دگر
بن خوف و عثمان و سعد جوان
ازین ره عمر کرده بود یقین
نگردد خلافت سوسه بوالحسن
نه عباس را کرد داخل عمر
که او می کند میل سوسه علی
چو طبرای ز حال وفات عمر
برفتند مردم ز نزدش بدون

که از انتقاد و امارت
نیاست و نوک
مثنوی

له کثر ضعف کز برین کز بصورت بزور زنی بخوار می کردی و جلد کوی ۱۲ سید حسن کز کماله بیضه از بیت شخص دیگر ۱۲ مثنوی

علی نیز خواست چون آن شفت
 که گردو گر این قوم فرما زوا
 پس این امر برگشت از اعیان
 که سعد بن عوف و عثمان بهم
 چو سازند با همدگر هر سه تن
 ز عثمان چو بدعات واحد اشها
 از و بعد نسل امیه ضرور
 و گر آن عوان هم آن جوهری
 که حیدر در آن حال اینهم گفت
 که گر زنده ماند عمر بعد ازین
 کتم آگه اورا برین کارها
 چو همواره در حق ماسر بزد
 عوانه و گر گفت کان شاهدین
 که این قوم بعد از رسول خدا
 چنانچه زمان حیات نبی
 چکرده همین قوم فرما زوا
 بایزد که این جمع با هر نسق
 چون شفت ابن عمر این سخن
 برانگیخته میکنی زین مقال

بخویشان و با عم خود این گفت
 نیاید هرگز امارت شما
 یقیناً بعثمان دهند این کسان
 باشند خویشان و هم این عم
 نیاید خلافت گے سوئی من
 بیایند در شرع و دین خدا
 برند این امارت بسز و روز
 بیارند حرفی کر آن خونگرے
 بخویشان و با عم خود در نهفت
 ولیکن بمسرد کنون بالیقین
 که آورد در حق ما بارها
 ازو کارهای بد و راهی بد
 بخویشان گفته هماندم چنین
 نمودند بس دشمنی با شما
 با و داشتند غنا و قوی
 نیاید هرگز امارت شما
 بجز تیغ نایند بر راه حق
 بجایر گفتا که اے بوالحسن
 تو این مردمان را بجنگ و جدال

بفرمود حیدر که خاموش باش
 که بابائے تو گر چنین امر را
 نمیگرد باماترا عی بن خوف
 نزدیک که این نقلهاے عید
 که بود اوز اهل الکلام متین
 بهر حال در بعد موت عمر
 نهادند آغاز یک قیل و قال
 بن عوف گفته که این طوالت
 که خود را ازین شان ناید بر
 هم از بهر این امت مصطفی
 من از رغبت نفس خود اکنون
 بقول بن عوف بے اختفا
 ولیکن علی امیر ارم
 بگفتش ابو طلحه با نمود
 که بر راسے این ابن عوف فطین
 بفرمود حیدر که ای ابن عوف
 بکن عہد و اثق تو اسے کرده کا
 نہ بر سوے عثمان بوجہ سبب
 طرفداری و نیز میلان کنے

تو آید اندانے کہ نیست فاش
 نہ از ابتدا دفع کردے زنا
 نہ این ابن عقیان نہ این ابن عوف
 بین باز شرح بن بوالحدید
 پس این نقلها حجت خوش رزین
 بگردند شور علی ہان شش لشیر
 شمر دند از بھد خود با خصال
 ازین جمع ما یخپسین بر دگیت
 ہند رغبت این امارت ز سر
 کند منتخب او امیر شما
 ز جمع شما می نمایم برون
 بداند آن اہل شور می رضا
 نداده رضا خود ذکر دش حکم
 کہ اور احسین عمر کردہ بود
 رضا دہ تو ہم اسے علی امتین
 بدارم من از سوے تو ہم و خوف
 کہ بھر خدا حق کنے اختیار
 نہ بر سوے سعد خودت از تب
 ہر آنچه کنی بہر یزدان کنے

بن عوف کرده حلف اینکه من
از آن بعد او همچو مرد و دود
قریشی نزاوان باطل گراے
بدادند هم راے جمله شیر
بگفتند خیلے بغض دے
بدادند انصار کیس رضا
پس از بعد سر و زان مرد پیر
بگفتا که برست عهد خدا
هین نهج بر سنت مصطفیٰ
عمل میکنے صاف اسی بوالحسن
بفرمود آندم ایسر اجل
بن عوف گفت بثمان دگر
شوی دالے امر پس آن عقول
بن عوف گفت بصوت بلند
که حیدر زنده ار عمل را قبول
مگر اینکه عثمان مرد اجل
بگفته چنمین ابن عوف جسود
از آن پس قریشیان بجوش دی
بن عوف را گفت آندم ایسر

کنم انچه فرمودی اسی بوالحسن
بدیگر کسان مشورت می نمود
همه بجه عثمان بدادند رای
که از نسل ما شتم نباشد امیر
نسا زیم بیعت گمے با علی
بلا رشک بر حیدر تضا
بیاد به مسجد حضور امیر
که گریه مقدس کتاب دے
بهر سیرت هر دو شیخین با
نمائند بیعت بتو بوالحسن
که بر حسب طاقت نایم عمل
که شرط مراے پذیرے اگر
بلا قید طاقت نموده قبول
بحضار مسجد ز طبع نژند
بقرآن و بر سنت آن رسول
بلا قید طاقت پذیر و عمل
بر زودی بثمان بیعت نمود
نمودند بیعت بر غم علی
که کردی چه جده بمن اسی دلیر

نبا شد همین اولین زور و جبر
 بیاورد طبری به لفظ جل
 بن عوف گفت از آن سخن
 چه گفته همانا عمر بر بلا
 پس او قتل کرده شود ناگزیر
 عوانه بسیار و که آندم علی
 مگر بعد آن مردمان بر مکان
 بگفتند با او همان انجمن
 بفرمود حیث در سازم اگر
 که بر تو نمائیم اکنون جهاد
 درین ماجرا اے قسطنطین
 که آن قوم حشاد کئے تژاد
 ازین پس تماشا اے خدایکین
 چه تمیل سه شرط را ناگزیر
 چه کرده خطا کز امارت از آن
 بقرآن اقدس خداوند ما
 بخاری بین گفت ابن عمر
 چو میکرد اسلام و بیعت قبول
 گفتی کسی که چنین شرط را

که کردید بر پاپس اولی است صبر
 که چون خواست برود ز مسجد علی
 که نزو سے بلا بیعت ای بوالحسن
 که هر کس که سازد بیعت ابا
 از نیو جه بیعت نموده امیر
 نه بیعت نموده ز حسن دلی
 برفتند پیش شه مؤمنان
 که بیعت به عثمان بکن بوالحسن
 بگفتند آن مردم خیره
 بناچار تن به بیعت بداد
 خدا را تو حال قسطنطین
 چه میداشت با شاه مردان خدا
 که ناید ز مؤمن چنین بے سخن
 بطاقت چو مشروط کرده امیر
 بن عوف محرم کرش عیان
 بفرمود این شرط را جا بجا
 که هر کس که در عهد خیر البشر
 همین شرط میگفت پیش رسول
 بگفتی که گواهیستین مصطفی

| | |
|--|--|
| <p>خلاف خدا و پیغمبر بکرد نمودند بجهت امارت قبول نکردند و او را امیر مقرر نکردند باد و خلیفه چپ را بیامد بحق شد مؤمنان که بودند از حکمت بے ستر که ساز و در آن حیدر حق مطاع بنگام تدفین آن مصطفی شدش فلقه جاسی نیر نام نمودند بی بیعت او را قبول بگنام لغوف مختوم بود لفافه خلیفه بود و نه عمر در آن کید واضح فزون دیده ولی بهر یک دگر نرد باخت</p> | <p>نگفته چو این شهر عثمان مرد پس آنرا که کرده خلاف رسول هر آنکس که کرد اتباع نبی دوم اینکه این شهر را بر ملا خلاصه که این حکمت خاص شان بین حال هر سه امارت عزیز چه اول امارت زخوف نزاع پیاگشت در غیبت مر قضا از نیوج کردند عجلت تمام عمر را نکردید بیعت حصول چه از بهر او بیعت بی نمود توان گفت اینجا بخوشت نظر تو احوال عثمان کنون دیده عمر کار هر سه خلافت بساخت</p> |
|--|--|

باب چهارم

انموضح حالات صحابه و اصناف ایشان و درین جا چنانچه
فصل اند و یک تتمه فصل اول بیان حالات صحابه
با اعتبار اطاعت خدا و رسول امین و نصرت

و جهاد و حمایت دین در حیات جناب سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہٖ و آلہٖ الطیبین

| | |
|--|---|
| <p>بیساقی پڑو ہائے سن گرا چو کردی تو اجاع اصحاب گوش نہ بریک نمط بود حال ہمہ گروہی با خلاص دل حق پرست بعرفان و ایمان برا و کمال ینابیع حکمت اساطین دین خواص بنی ناصر دین حق ہم از دولت نصرت این کرام بفرمان برے خداوند جان رضائے خداوند بنی در نظر دم ابتلا صابر و شکر گو از ایشان خدا را ضعیف ہم رسول ولی حساب ارشاد رب جلیل گروہی دگر عام از مسلمان نہ در دین حق را سخا لا عقاد ولیکن بمقتدار علم و نظر</p> | <p>پے جملہ اصحاب رحمت سرا ز حالات اجماعیان ہم نبوش نگشتہ بیکان مال ہمہ مطیع ہمیشہ بقلب و بدست با اعمال نیکو ملائک حصال چو خدام با ہادی خود قرین بر دند بر سا بقان ہم سبق گرفتہ است دین محمد قوام ز جان بگذرند ہم از خانمان بذکر خدا دل طپان چشم تر توکل شعرا را ان تسلیم خو بہشت برین منزل آن فحول چنین خالصان در تعدد قلیل بعرفان و ایمان ہمین و مان نہ از علم و آداب روشن نہاد مراتب در ایشان ست با ہمدگر</p> |
|--|---|

بسی زان گروه همایون مقام
 در اشغال دنیا بسی زان فحول
 گروهی منافق عیان و نهان
 ولیکن درین جرگه پر تفاق
 یکے اهل یثرب ز انصاریان
 چو رهن مراقب نشین و مکین
 گروهی منافق ز قوم قریش
 سرشان پر از کبر و دل پر هوس
 حسود و حقود بنی و علی
 همین همت آن گروه نرشد
 ازین ره چو رویه فکر متین
 که بعد از بنی ملک اسلامیان
 تو گوئی که خاصان ولیکن عوام
 هاتا که کردار و گفتار شان
 ازین گفت و بگوئ و محمل و مختصر
 نه ماهر بقدر آن و آثار دین
 با اشغال دنیا بی مروت و آوار
 پس ای پیرو هر صحابی بجان
 بدین حال یاران چه کوشی بخش

چو اعراب جمال و جم عوام
 بمانند عارے ز فیض رسول
 که فرمود حق خود بقرآن عیان
 بباشند و فسرده پر شقاق
 که بودند بس ظاهر و پاشان
 شب و روز در بند تخریب دین
 که همواره از خردا دے لطیف
 هم اسلام شان از غرض بود و بس
 دل شان مکرر ز بغض و دل
 که سالارے مصطفیٰ خود بر بند
 شب و روز در بند تو سیحین
 هانا رسد دست شان بی تکان
 بهر کار خود بخت و در فقه خام
 شده کاشف زشت اسرار شان
 ز و انما و علم شان پی ببر
 نه آخذ از آداب سالار دین
 نکردند بر علم و دین اعتبار
 بخوش و دے حامی همگان
 نبودند کیسره دین سخت کوش

| | |
|---|---|
| <p>چو کروزد و غمزه با جان عزیز گوی نیز بر عکس قول رسول چه ذکر عدالت که بس آن شیوخ نه ثابت قدم در مهات دین بساخت جانها و ست اعتقاد بد لهای شان جنگ و کینه نهان چو داری تو این اعتقاد بوجل ازین اعتقاد و دروغ صریح سخن از دهان می برآرم چو در زما شکوه تلخیصش نادرست بالا جمال کردارهای فحول ز ایذا می پیغیب برآل او رسیدند تا ارتداد و نفاق ولیکن بدانم که در ماجرا بناچار می گسرم من سخن که اظهار حالات اصحاب یار چه او شان بسا عیب با یکدیگر اگر اصحاب را عیب چنین افضی پس اکنون بتقلید این صاحبان</p> | <p>بکن سخت کوشه ایشان تیز که بودند آن بهنگان خوش عدول در ایمان نه خود داشتندی رسوخ نه چون بندگان جمله فرمان گزین همان جا بهیت نهان و نهان که می بود در جا بهیت عیان که بودند آن جسد یاران رسول بناچار گویم چرا بجای صحیح و تلخیص باشد که الحق مبر که این تلخیص اقوال اخبار تست زجرم خدا و خلاف رسول ز احداث بدعات و غصب عتو اگر می پذیری فغم الوفاق دیگر دو چسبین حرف کافی ترا برابر و گره از سفا هست هنر نه کس را بود ما می عیب و عار بگفتند جاها خصوصاً عمر عمر عائشه اولین را فضا کنم هم ز حالات چیز می بیان</p> |
|---|---|

سیکے آنکه چون احمد خلی
که در سدا بواب مسجد بسا
که هر باب مسجد نفیر مودند
بناچار فرمود شاه حجاز
اگر ضعف ایمان آن صاحبان
که در عرض مطلب حضور سول
نیر سید یک سله از نبی
و گردن مشور و دیگر کتاب
بختی بنی گفت با اعوجاج
بگرد او چه اندازے نفس سول
و اگر قصه افک بنگر بدرد
که کرده بیک خیرگی و شقاق
بمسجد چنان شد خصوصت اعم
نگر دید مکن که خین را لایام
حضور بنی شد چو این خیرگی
و گر بنگرے سورة الجمع باز
بمسجد نمازند با آن رسول
چو کردند از نفع اندک چنان
و گر گویم از فسح که خبر

زیاران سبب زندان بدولی
بگشتند بدطن ز خیمه رالورا
مگر باب یک جیب در اجنب
که حق بند کرد و رسم او کرد باز
تو از آیه پاک بخوی بدان
مقرر چو شد مبلغی بر فحول
کس از صحابه مگر آن علی
نه دیدے که طلحه ز حکم حجاب
پس از وی گتم باز نش از دواج
درین باب تو و او نموده نزول
هم آن گفتگو نیکه خود سعد کرد
حضور بنی پاس اهل نفاق
که جنگید آن اوس و خزرج بهم
بگیر و ز مؤذی خود انتقام
از او شان چه امید بعد از بنی
که کردند بر هیچ ترک ساز
بجز چند معدود مخلص فحول
چه داری تو بهر خلافت گمان
هر آنچه حمیدی بیار داتر

اول

دوم

سوم

چهارم

پنجم

ششم

نقصم

نیشم

مسم

وهم

پاروهم

دوازدهم

که داده سبب کیان را امان
 و اگر گویت قصه پر زخم
 که از دست یک ظالم سخت جان
 ازین فعل آزرده گفته نبی
 از آن بعد شد نزدشان مرقضا
 پس اینجا بد حق انصاف و داد
 که آما که صد مومنان را کشند
 باشند از بهر دین سخت کوش
 چه باشد عجب از چنین شتاب و پیر
 و اگر بد دله و گمان کس
 که هنگام تقسیم مال چنین
 و اگر سوره توبه را بے شکوک
 که کردند یاران قتل چسا
 و اگر وقت واپس شدن زان فحل
 همین قصد را کردگار جهان
 و اگر حال جنگ احد را بین
 که از حرص مال عدو صاف صاف
 و اگر چون نموده عدو کار تنگ
 ازین ره هر آنچه بشاه جهان

گشتند انصار طغنه ز زبان
 چه رفت به بقوم جذیه ستم
 تیغ گشتند صد مسلمان
 خدا یا که هستم ز فحش بری
 بداده بآن کشتگان خونها
 اگر باشدت راستی در نهاد
 بوقت غمزا کینه خود کشد
 خدا را بجی کوش حق را پیش
 که کردند کتمان حکم غدیر
 زمین بجز خوانده باشی بے
 نهادند بر آن نبی عیب و شین
 بین و در آن ذکر جنگ تبوک
 ز رفتند خیلی بسوی عزا
 نمودند هم قصد قتل رسول
 بقرآن نفس نمود کفر عیان
 هم آن صدمه با سول این
 نمودند از حکم ما دے خلاف
 گر یزان گشتند در عین جنگ
 رسیده هم بود زان صاحبان

درین جرگه سرگم و بز قدم
 فرار ابو بکر را خود نشان
 بیارند از او چون سلیمان تو
 هم آن ابن فقم هم ابن کثیر
 مدارج بهین هم ازاله نگر
 قرار عمر را هم اہل سیر
 ہمین پنج آرنده تفسیر دان
 چو اسفا از آئے نیاید بدت
 بین انتشار فرارے گروہ
 خود شش شرح کردہ عمر بنین
 فرار سوم نیر مشورت
 فرارش سه روزی طوالت کشید
 مگر شیر خ صاحب ذوالفقار
 پس اسلام از دست آن حق نام
 و گریستے و چین یاران بین
 کر رفیر مود مجمل مگر
 بگشتند ماکت از آن آن فحل
 چه شب بود و صرصر ہوامی وزید
 بہ تخصیص شینین را گفت نیز

ابو بکر و عثمان عمر نیز ہم
 مکن میدہد دختر او نشان
 و گریستے و حاکم نیک خو
 بتایخ خود ہم سید طے پیر
 چو دور و وضع در فن خاص سیر
 بیارند چون واقده در خبر
 چو تفسیر فخر و سیو طے بخوان
 ازالہ مدارج معراج بس است
 عمر بنین بود بالا کے کوہ
 چو کنیز خود و دتر منشور بین
 بیار د بخارے زابن عمر
 تو گوئے بسور اخ موری خزید
 صفوف عدور انمودہ شکار
 گرفت از سر نو بدنیسا قوام
 کہ در غزوہ خندق آن شاہ دین
 کزین حزب اعدا کہ آر خبر
 نکردند فرمان بری رسول
 و گریخت جان بود دوسر مانند
 نمودند انکار ہر دو عزیز

لے نیے روضہ اصفا در روضہ ۱۱ باب ۱۱ حسین را انجمن

سید

از آن پس تہی با خدیفہ گفت
پس اور فت تنہا و کرد اقبال
دگر چون بیامد بن عبدود
ندادہ جوابش ازین سو کہ
ہم نامداران چو آن یار غار
اگر شیر حق داد اور جواب
چو این غزوہ پس صعب تر بود و شاق
در آن غزوہ از بُردنی فحل
دگر بعد از عمر رضوان نہاد
چنانچہ فرار عقیق عمر
دگر حال جنگ خنین آشکار
از آن حبش اسلام نزد رسول
بتخصیص بفرار عمر
پس اکنون ہمین پرست ای عزیز
کہ گرد راختہ عفو تقصیر شد
بتخصیص روز حنین آن فرار
کہ برگشت حبش تکلان بکرد
دگر آنکہ مسلم بسیار خبر
کہ روزے عدوی خدا و رسول

چهارم

پنجم

ششم

ہفتم

پس او گفت بلیک چون این گفت
در آنوقت صعب خطرناک حال
بمیدان طلبگار ہسم رزم خود
چو سحر گشتند و صامت بی
گرفتند خوش گوشہ حبیب عار
طلبگار اذن از رسالت مآب
کہ آمد محبت خلوص و نفاق
بجطاعل شد و عیدے نزدل
نمودند یاران فرار از جہاد
ز خیر بپاشت بے مشتر
کہ کردند یاران ز دشمن فرار
ولے خدا بود یا شش فحل
چو خواہے در اینجا بخاری نگر
بروح عمر گو بصدق و تمیز
درین دو نہر میت چہ تدبیر شد
بوجہ ابو بکر بود آشکار
توکل نہ برد است یزدان بکرد
از آن حال بو بکر را کن نظر
ہمان صحنہ ^{نہایت} کردہ گذر بر فحل

گفتند یاران چو سلمان ما
 که سیف خدای جهان ای شگفت
 چو شنید بو بکر گفت بطیش
 از آن جا چو رفت حضور رسول
 جوابش بفرمود شاه زمن
 چو کردی تو آن جمع را خشناک
 چو شنید همچون ز شاخ حجاز
 گفت با او شان که ای انجمن
 بماند پاخ چنان آشکار
 پس این نقل هم کشف سری نمود
 که حاکم شده شیخ کفار را
 ازین حال قلبش نداری ستیز
 و گرنیکه از اهل سیرت بجز
 بین صدق و خلقت چو باشی عقل
 تو دانی که از قول خیر الانام
 و گرنه غروره طائف دهم در آن
 که آمد چو حاکم که ای مصطفی
 پس آن رازخی را نبی در نهفت
 گفتند اهل نفاق شدید

ز راه تاسفت بخت خدا
 نه از گردن این عدد حق گرفت
 که گویند همچون شیخ قریش
 خبر داد از گفته آن فحول
 که کردی غضبناک یاران من
 غضبناک شد زان خداوند پاک
 بیامد بر آن صحابه فرار
 شمار نمودم غضبناک من
 که هرگز نه بخشد ترا کردگار
 که در قلب بو بکر ایمان نبود
 ندیده رو قتل اش را را
 بقرآن بین لایحه ای عزیز
 که بوده عتیق تو دشنام گو
 که دشنام داد او بخی عقل
 بهشت است بر شخص فاحش حرام
 بین یک نفاق کسان را عیان
 علی را تو بپار این راز را
 یا بن عم خویش تا دیر گفت
 که با این عم راز طولی کشید

محبوب

نور و مهر

بگردند با هم خنجران
 کند قاری تو درین اتفاق
 بین مجسم و کنز ای نیکو
 به تبلیغ سوره بر است رسول
 بحکم خدا گشت معزول از آن
 و اگر آنیکه مشکوٰۃ بین کان عمر
 همیکرد مدح حدیث یهود
 و اگر آنیکه روزی یک خیرگی
 چو خواندش حضور رسول عرب
 بلا ریب روشن شده زین خبر
 و اگر آنکه روزی عمر با بنی
 که استاد هرگاه شاه حجاز
 گرفته عباسی بنی را عمر
 که مامور حق نیستی بخراین
 بفرمود او را رسول خدا
 کنتم یا که نکتم دعا بھراو
 عمر خود گفت کہ در روزگار
 و اگر آنیکه مسلم یا رجب
 کہ تقسیم میکرد مالے رسول

بسم

بت و کیم

بت و دوم

بت و سوم

کہ بر خاطر پاک آمد گران
 کہ گفتند این قول اہل تفاق
 کہ گوئندہ اشش بود بکر تو
 فرستاد بکر را از فحول
 علی را فرستاد شاه زمان
 یک خیرگی پیش غیر البشر
 و زان پنج قلب نبی سے فرود
 بیاورد تو رات پیش تنے
 برافروخت رنگ خش از غضب
 کہ اکمال ایمان نکرده عمر
 نمودہ چه گستاخے و خیر گے
 سیر یک منافق کند انا مار
 کشید و گفت از خوئے تبر
 دعائے تو نبود اجابت قرین
 کہ باشم خجستہ بر اے دعا
 بگردید نادم پس آن تند خو
 نہ سرزد ز من ہچو بیودہ کار
 کہ کردہ حکایت بلمان عمر
 بگفتم باو اینکہ دیگر فحول

از آنانکه دادی توشان مال و زر
برنجید و فرمود آن مصطفی
که با فحش از من سوالی کنند
و اگر خود بین در سیرای هام
یکی آنکه آورده بگوئی خبر
که در مکّه بروی و از من پیام
از خوف قریشان بیک بزدلی
و تو هم اینکه رجعت نموده عمر
گفتی تو با من چنین و چنان
چو خواهم در اینجا بخاری بین
کزین گفتگوی عمر آن سول
که با او نزد حرف باردگر
چو آن سوره فتح کرده نزل
گفتی عمر خود مرا اشتباه
بیاوردم اعمال صالح فواز
سوم برخلاف خدا و رسول
که آنرا بدل خواست خیر البشر
ازین هر سه ذلت شود خود عیان
چهارم که هرگاه شاه زمان
نایند اینجا اکنون و خلق

پباشند با آن سزاوارتر
که کردند در حق من این روا
و یا اتهام بخیل زنند
از حال حدیثه چندین مقام
که آنجا بگفته بئی با عمر
رسان اینچنین بر قریش خام
نبرده بکه پیام بئی
ز ایمان که گفتی بخیل البشر
پیشتر مگر نیستی در جهان
که ظاهراً شود زان علاوه برین
چنان گشت خاطر گران ملول
اگر چه هر سید چیز عمر
عمر را طلب کرده خوانش سول
که از بهر کفاره آن گناه
چو اعتاق و صدقه چورنده باز
بسا خواسته قطع صلح فحول
چه بوده مصالح در آن بیشتر
که باشد در ایانش ضعف نهان
پس از صلح فرمود کای مردمان
نکرد تقمیل این حکم خلق

بست و چهارم

بست و پنجم

بست و ششم

بست و هفتم

ازین رنج فرمود آن شاه پاک
 و رآن خلق بمسم بوده باشد عمر
 و گرنه و بخارے بین ای عقول
 که قوم تو با جالیت عیسان
 چنان گرنه و دے من این کعبه را
 و ریخا که از خوف کفر فحول
 و گرا تیکه فرمان کچ و دواع
 که نیات این جسم بر هم زیند
 ازین وجه بر طمع هر بار غار
 فکر و نه تمییل حکم عظیم
 و رآن نجش و غیظ شاه حجاز
 بر سپید زو عاشه کای رسول
 هر آنکس که کردت غضبناک زار
 همین متعته لچ باشد همان
 عمر کرد و در عمر خود زاروا
 چه داری عجب از چنین شاب پیر
 و گرنه وقت رنجورے آخرین
 که پیشه فرستد سوئی رومیان
 بدست هایون دم رنج و درد

بست چیم

بست سوم

سی ام

که گشتند امت ز عصبیان هلاک
 که بودش و رآن باب که بیشتر
 که با عاشه گفت روزے رسول
 قریب اندیشه که نو سلمان
 بنا کردے چون قدیے بنا
 نه ترمیم کعبه نموده رسول
 فضخش چو داده بنی مطاع
 هم آنرا بمسره مبدل کنید
 تمتع بمسره شده ناگوار
 غضبناک شد بس رسول کریم
 به بستر بخوابید گشته و راز
 که کردت غضبناک و خاطر ملول
 و رآتش منید از دوش کردگار
 که آنرا بمسره زنان و رعیان
 بکن فهم حالات اصحاب را
 که کردت کتمان حکم غدیر
 بهر مصلحت خواست سالار دین
 بسر کردے اسامه روان
 لوائے قش را خودش عقد کرد

بفرمود پس یا اسامه رسول
 بگشتند مامور لشکر و دگر
 امیر عرب را بر خویش داشت
 اگر شک بداری بحق امیر
 اسامه از آن حکم خیر الانام
 ازین پس بپئے کوچ آن مصطفی
 ولیکن آن حکم خیر البشر
 سخنها برآند بس مردمان
 نمودند خیلے مهاجر کلام
 بگفتند بعضی که بنسیم ما
 بهر حال با حکم آن مصطفی
 در آن وقت کردند بایک شقاق
 بآن در دو تب آخیر البشر
 بفرمود هر کس که بر تافت و
 ازین حکم تمسک بدید خاص رسول
 مگر آنکه شیخین و بعض از فحول
 مکن شک درین لمن ای پر زلل
 اگر بر سر جعد باز آمدے
 بین قول این ابے الدم دگر

که با تمام ایزد غرا کن عجل
 بسامردمان چون عتیق و عمر
 که با یدین خویش را پیش داشت
 کتب چون مدارج بین و پذیر
 شده تا جرف کرد آنجا مقام
 همیکرد تا یکدزد و دی با
 زرفتند همچون عتیق و عمر
 که بر خاطر پاک آمد گران
 ز سر کرد گے اسامه غلام
 که چون میشود حال این مصطفی
 چه گنجایشی داشت آن جلیلا
 بے برخلاف بنی اتفاق
 بمسجد در آمد عصا پسر
 ازین لشکر خویش لعنت بر او
 نمودند کوچ و غنم را قبول
 زرفتند تا زنده گے رسول
 که با حتم آورد صاحب ظل
 بین قول علامه آمدے
 هم آورد و جوهری را نگر

هم آورد آنرا محدث جمال
 و گرامی که یعقوب ملائی فرد
 از آن بعد هم آن سول دود
 نمیکرد بر محض حکم اتقا
 ولیکن ندانم که آن دم چرا
 نه عند تخلف همیداشتند
 چو گوئی ز بکر این عذر باز
 پس آن اولین حکم خود نسخ یافت
 و یا بود این حکم و رائے نبی
 بگویم پاسخ همین مختصر
 روایات اسلاف تست آشکار
 بداری هوس گر بر اسکات ما
 مگر بجهت تشدید ذهن عوام
 که حکم نخستین ز حکم پسین
 که هر یک منافعه بدگیر شوند
 مگر هر دو این امر انجبا ضرور
 پس آن امر اول ندارد اثر
 چه بجهت امامت رسول ناظم
 پس از بعد یک دو نماز آن عتیق

جواب اول

جواب دوم

بیان امر اول

که بوده ز اعیان اهل الکمال
 نه انکار لعنت توانست کرد
 و گرامی دم مرگ حکمش نمود
 بفرمود تا یکدزد و دی بسا
 ز رفتن ششیمین بهر غدا
 ندانم چه بهبود پنداشتند
 که گردید او چون امام نماز
 ابو بکر زان حکم خود در وثافت
 پس از لعن بو بکر گرد برے
 که نقل امامت کم و بیشتر
 آن نقلهای تو ما را چه کار
 ببايد که گوئی روایات ما
 کنتم بر تو هر گونه حجت تمام
 ببايد همان وقت نسخ ای متین
 بهر ضعف و قوت برابر شوند
 بیانشند مفقود ابے ذی شعور
 که نبود منافات با هم
 نه فرمود در حکم قید دوم
 نگشته چرا با اساسه رفیق

چه بعد از آن رسول و دو دو
نه در حکم یا بعد بو بکر را
بدانم که بو بکر نزد نبی
بیان و دم امر باشد چنان
که آن حکم کوچ است بس پر شکوه
یکه آنکه مامور است آن حقیق
امامت که گویش آن قول است
دوم آنکه بو بکر را مصطفی
چرا بعد آن زود شاه حجاز
نه مهلت داده که یا رهسام
عجب گر پس از حکم فی الفور زود
ازین ست روشن که خیر البر
چو دریافته پس ابو بکر را
که از دست یاری همچون امیر
سوم مرویات امامت همه
نباشد سزاوار آن نزد خویش
و گر آنکه ماموریش در غزا
نه حکم امامت شنیده خودش
رو و اندر آن حکم همچون گمان

همه پله کوچ حکمی نمود
تبصریح کرده بر مصطفی
نمیداشت حاجت که گردو بر
که بر اهل خبت نباشد نهان
ضعیف است امامت بچندین وجه
پیشتر مسلم بر هر فریق
بود متفق امر اقوال و چیست
اگر کرد بجهت امامت پیا
بمسجد بیام میان نماز
نماز خودش را نماید تمام
برفتار در جسم قوت فرود
نمیداشت خود زان امامت خبر
نه ز نه سار کرده امامت روا
بمسجد بیام بشیر و نذیر
بود مختلف لفظ و از و همه
که آنرا امامت بر خصم پیش
شنیده گوشش خود او مصطفی
پایه زاندر سر آمدش
که در پرده باشد ز سوئے زنان

بیان امر دوم
وجہ اول
تضعیف شهادتی
وجہ دوم

وجہ سوم
وجہ چهارم

وجہ پنجم

وجہ ششم

وجہ ہفتم

عذر عامہ

دیگر انیکہ حکم امامت چو کرد
 بود حکم کو چ ابو بکر یا ز
 درین ہر دو حال ست فتنی مگر
 دیگر انیکہ بھرا امامت رسول
 چہ گفت بن ز مہ یک حنفی
 ورا آندم مؤذن بآن سرفراز
 بفرمود مارا ورا آندم رسول
 برون آمدہ گفت ہم آندم فراز
 چو آغاز کردہ نماز آن عقول
 کہ از پیشوائے خطاب پور
 ازین نقل ایمان تو ای خیر
 کہ بھرا امامت رسول نام
 مگر چون بن ز مہ کرد افترا
 دیگر آنکہ حکم امامت نہان
 پس او تہم بود با جلب سود
 گواہی سبطین بھرا فدک
 گواہی مقبول شاہ نہج
 گواہی دخت خلیفہ فراز
 چو گوئے ابو بکر آن پیر مرد

بنیے بود و رشدت رنج و درد
 بحال ثبوت حواس آشکار
 ببین نقل قرطاس و قول عمر
 بفرمود نام کہ از فحول
 کہ در خانہ بودم حضور بنیے
 بگردا طلاع بوقت نماز
 گذارند گوئے نماز آن فحول
 عمر را کہ شو پیشوائے نماز
 شنیدہ صدایش بگفتہ رسول
 ایامی کند ایندوم پر ضرور
 ہویدا و روشن چو مہر منیر
 کہ را کردہ حسین بنام
 بستند نام ابو بکر را
 بود ناقشش مائشہ در عیان
 کہ او اینچنین حکم خود داد وہ بود
 بوجہ بیچوت برآور شک
 بوجہ تروج بود مختلف
 چگونہ مسلم شود بر نماز
 ز کفار خوفنے پئے شہر کرد

قولہ

چو تھیں شیر ببرا فرض بود
 بگویم کہ حفظ مدینہ عیان
 کہ ایشان نبودند ماورجیش
 نہ یہ فرض بود کہ گفتے تو پوچ
 دوم انیکہ از خوف اعدای دین
 کہ حکم صریح نبیؐ را خلاف
 پس اورا ازین وجہ بشد روا
 نہ او کہ و پروا کے شہر رسولؐ
 چو گفتے کہ تعیین اہل جہاد قولہ
 پس از بعد مگر بتئے زمان
 بگویم کہ زین عذر تو اسے ستوہ
 سخت آنکہ این دعویٰ نادرست
 بود فرض مدعی نبیل
 دوم دعویٰ تو خلاف کتاب
 ازین آیہ پیدا کہ حکم نبیؐ
 پس احکام و فرمان آن خوشنہاد
 اگر اجتہادش بود بعض آن
 مطلق بیا طیعوا الرسول
 سوم بایست دیدہ حرف عتیق

ز جیش اسامہ تخلف نمود
 مگر فرض بود بر آن دمان
 ترا نصار و مثل علیؑ نے فریش
 چہا بود محکوم و ماور کوچ
 ابو بکر را شد روا اگر چنین
 نمودہ نہ ہرگز رد و در صاف
 کہ دار و بشہر اندر آن جیش را
 روان کرد لشکر مگر آن غفل
 ز اسے نبیؐ باشند و اجتہاد
 ہما نامہ عصیان بود ترک آن
 جواب اندشانی بچندین وجہ
 دلیلے نذا رد بود گرچہ سخت
 کہ بر دعویٰ خود بیارد دلیل
 و ان آتیج را چہ گوئی جواب
 بود و دوسے و تمیل آن واجب
 ز رایش نبودہ نہ از اجتہاد
 بود پیروی لازمی بگمان
 ہا تا تو ہر حکم را کن قبول
 کہ در باب این جیش و باریق

جواب اول

جواب دوم

غدر عامہ

جواب
وجہ اول

وجہ دوم

وجہ سوم

که هر گاه عمر بنیاد دیگر فحول
 ز کفار و ابریم ما خوف جان
 ابو بکر گفت که من زینهار
 اگر چه زانفا و حکمتش مرا
 پس از بعد مرگ بنیاد نکو
 چرا کرد ابو بکر لشکر روان
 مگر بود این ز جبر و فرزانگی
 و گرایند که دانسته از کجا
 از آن لعن و تائید سخت رسول
 عیان این که حکم تعیناتیان
 چون شد باطل این یا وه طبع زاد
 پس آنچه بکردی عمارت بر آن
 و اگر حکمرانی آن ذی شعور
 که بر عکس حکم پیوسته رود
 زبان بنیاد بود آن حکم کوچ
 تو قول ابو بکر را باز بین
 ازین بعد باره بگویم و گم
 چو گوئی که ابو بکر چه عمر
 بگویم اسامه نبوده مجاز

بگفتند ابو بکر را کاسه عقول
 نه این جیش را کن از اینجاران
 نه بندهم خلاف پیوسته بکار
 و رنج باد و آن هم خورد از جفا
 نه عصیان شدی ترک گر حکم او
 عمر را چسرا کرد و جبری عیان
 که خود کرد ازین قول بیگانگی
 که آن حکم نبود ز سوئے خدا
 که فرمود بر مسلمان فحول
 بود هم ز سوئے خدای جهان
 که آن حکم بود از بنیاد اجتهاد
 ازین بعد شد منهدم بے مکان
 نکرد و گم موجب آن ضرور
 نه کردش خلیفه رسول احمد
 خلافت بلا حکم بل ماسیح و پوچ
 نمیداشت او اختیار را بنیادین
 که چون با اسامه ز رفقه عمر
 اجازت گرفت از اسامه مگر
 که دارد کس را از تعمیل باز

و بیچاره

و بیچاره

وگر خود بگفتی که بویکن یار
پس اینجا خرد می فند و شکفت
تو کردی ای سری او بفر دغ
وگر بعد ازین بدترین خیرگی
که از خوش وصیت چه ر و تافته
که در حال رنجورے آخرین
که اینجا بیا رید گفت و قلم
عمر گفت این مرد در تاب تب
کتاب خدا هست ما را بسند
از آن قول او شد نزاع کثیر
کسے گفت بد مید گفت و قلم
چو بر خاست پر خاش و شور فحل
پس آن ابن عباس را وی آن
که بوده مصیبت گران تر همان
شده حائل و مانع بر ملا
بهنگام ذکر شش زمین حرم
روایت نموده عمر نیز هم
بگفتند اهل حرم و در حجاب
بگفتم باو شان در آندم بکد

بهر امر میداشت خود اختیار
که او چون اجازت زد دیگر گرفت
جواب خودت را نمودی دروغ
بین از عمر خدمت آن نبی
بهذیان سخن بر نبی بافت
بیا ران بفرمود آن شاه وی
نویسم نسا زید تا گم رهم
پریشان و نه یان بگفت از تعب
نمودند اعوانش هم این پسند
و ر آن جمع پیش بشیر و نذیر
بگردند هم منع جمعی بهم
بیا زرد و فرمود قوتوار رسول
و م نقل میگفت گریه کنان
که از اختلاف و نزاع کسان
میان کتاب و رسول خدا
همیشه از آن اشکبار ریش نم
که کرده طلب شده دوات و قلم
چرا نشنوید از رسالت مآب
که باشید خاموش بر جاسے خود

قصه قحطاس

چه همتیدا صاحب یوسف شما
چو باشد همیشه خوش و هوشیار
چو بشنید این را رسولان
که بگذر ز حال زنان متین
درین نقل گر شک بداری می
در نیاید آندم عمر بر ملا
در نیامد بر با خطای چند
تیکه آنکه بر ذات پاک رسول
گر در مرض هم بصحت نبی
نمیداد حکم خلافت
دوم گفت آنرا بطر عجب
تلقش بلفظ نبی و رسول
ولیکن قبر آن خداوند فرد
ازین هر دو الفاطمین تفکار
سوم کرد از حکم غی بس عدول
نبوده بحسب فی زدن اختیار
بحکم سمنانش گوسنه نداد
ازین آیه ها آن خداست قوی
چهارم که از حسنها باشکوه

تا ناید هنگام در دوش بکا
بگردید بر گردن او سوار
بمن گفت آندم مخاطب کمان
که ایشان کنون از شما بهترین
بین کنر عمال از متقی
شده مرکب او بچندین خطا
خلاف همیشه نموده پسند
در آن وقت نه بان بستان مقول
ز گفتار نه بیان یاشد بری
همی بود پیر و بوسه خدا
که در خضرش بود سواد و ب
بیک مرد تعبیر کرد آن عقول
نبی را بالفاطط خوش یاد کرد
شده حال قلب عمر آشکار
که بود آن خدا و اہم اطمینان رسول
چه فرمود ما کان پروردگار
موافق بختیم زبان بر کشاد
بیا موخت طرز جواب نبی
تقلید نموده بچندین مجاہد

خطای اول

خطای دوم

لے علی از لفظ اجل و نه بان ۱۲

خطای سوم

خطای چهارم

یکه آنکه بر ضد خیر الود را
مکر باد بے رحمت و الجلال
چو این حکم قسط پاک اجل
پس او اتباع علی اعلی
دو هم آنکه کرده شقاقتی دگر
که کرده خودش اعتراف جلی
شدم مانع آن بلا رشک و طیش
چو فیصد این را رسول زمان
بیاد رد این را بن بوالحدید
علاوه درین نقل روشن چنین
هر آنچه تولید بود مختصر
ازین هر شقاق و تعارض خط
خطائیت پنجم که از حسبتنا
که سنجید حق ندانند چنین
بحالیکه جل خودش بود آن
که احکام بسیار با هر نسق
هم از نا سخن هم زتابل آن
هم از بحسب انفاذ احکام آن
هین طب آئین ملک ای لیب

ز قرآن جدا کرد او آل را
بفرمود قرآنش مقرون آل
مطابق بود با حدیث نقل
پذیر آنکرده بخشش دل
در آندم ز مقصود خیر البشر
که بوده وصیت بحق علی
که راضی نبودش کس از توبش
بفرمود ترک وصیت از آن
ز بار مخ بعد او احمد پدید
که نزدیک موت مصیبت قرین
جز امر خلافت نباشد دگر
علما کس نیکی بگزید خط
چه جمل روا کرد بر مصطفی
که کافیت یا نکی کتاب مبین
ندانست امریکه بوده عیان
نه هرگز بر آید ز قرآن حق
نبودند واقف بحسب زانخان
بود حاجت عالم حکمران
معطل بود بے شبه و بی طیب

خجسته

ازین وجہ بر خیم رسول امین
چنانچه بصفتین وصی تیر هم
پس از حسبنا بود قصد عمر
اگر بود کافیه همان در خیال
اگر بود کافیه کتاب مسین
ز انصار چون خوف کرده عمر
فکرده چه دفع آن اختلاف
چرا گشت حیران در احکام دین
بهنگام مرگ ابوبکر یار
گرفته سند بهر آن از هوا
عجب تر که آدم خلافت تاب
همان دم نموده مخالف بآن
خطای ششم آنیکه برخاسته شود
پس او شد گرفتار جسم خطا
چنین ست این جرم او اعیان
خطایست هفتم که آن خیرگی
که آن صاحب حلم و خلق عظیم
تو پاداش ایدای نفس نبی
درینا پس این عتاب رسول

علی را نموده بقرآن قرین
بگفته که قرآن ناطق منم
که حاجت ندارم بآن زبک
پیمبر نه کردی لزوم شن آل
پی دفع هر فتنه و امر دین
که بگذاشته دفن خیر البشر
ز قرآن در انصاریان بی کزاف
که کواکب گفت آن شرملین
برای خلافت شده بیقرار
نه کافی شدش چون کتاب
بگفتا که کافیت مارا کتاب
که نگرفت حکم رسول زمان
بپا کرد پیش پیمبر ضرور
بفرمان لا ارفعوا بی خطا
کزین میشود حیاط اعمال نیز
بداده اذیت بذات نبی
برانده همان جر که را از حریم
ز یو ذنون دانی مشوا جنبی
نکردند ایشان رضایش حصول

تو را سخانی یا ایسا الذین استولوا ارضه اصوامکم فوق صوت البی و لا تجردوا بالقول کبر بعضکم بعضا ان یکفوا عما لکم و انتم لا تسمعون

خطای ششم
خطای هفتم

تخلف ز حبیش اُسامه دگر
 ابوبکر اامت درون نماز
 همانا همان شافع مذنبان
 خطائی ست هشتم مذمت ترین
 ولیکن نبی را بغایض نظر
 بر اے وصیت رسول دود
 چونست بذات رسول زبان
 بسا دور از او انیکه رحلت کند
 نه چیزے دامری وصیت کند
 پس آن حکم بوده وصیت عیان
 هویدا که منع وصیت بچیز
 چو کردندے تمیل حکم رسول
 که اول بکر و نذاصلے بنا
 چنانچه ابوبکر را خود عمر
 ازین وجہ هر سرکش بر پنهان
 هنوز این چنین اصل بای فغان
 همان منع سرزد ثمر بر ملا
 چه خوش گفت آن جبر عبد الکريم
 که شمشیر نابد برون از میان

مزیدے برین بود جرم و خط
 نموده بلا اذن شاه حجاز
 بر ایشان غضبناک رفت از جهان
 که باشد وصیت مگر دزدین
 شده مانع از توصیت آن عمر
 همانا چه تاکید ما کرده بود
 همه آتشش بود پس ماندگان
 بامت نه چیزے وصیت کند
 بغیر از وصی شاه رحلت کند
 که مانع عمر شد ز تحریر آن
 هم از عقل مذموم و از نقل نیز
 نه سر می زد احد اشتهائے فحول
 که یک کس بسا ز خلافت بیا
 امارت بداده بیک کرد فر
 نموده هوای امارت بسر
 چه خونها فرو ریخته در جهان
 بصفین و در بصره و کربلا
 که در سینان بود و مدو عظیم
 چو بر خلافت در اسلامیان

نیکو می باشد

و اگر منع میراث پاک بتول
 و اگر مبلغ خمس آل نبی
 ازین بدعت شان برای و ام
 و اگر آنکه بر تخت شاه ایست
 گرفت به از اجالت و اگر
 چنانچه چو متع شده ناروا
 هم از هرام ضلال فرزند
 چو بدعات آهسته سر برزد
 کنون پرست ای تسنن شعار
 چو این منع را یک مصیبت کیفیت
 مصیبت ضلالت در اسلامیان
 به نزد تو عهد عتیق و عمر
 بوجه فتوح و جهاد و نبرد
 بدانی که بعد از نبی و دود
 ز مال غنائم و اگر همگنان
 کف حرص هر یک تبهید
 غنی گشت هر مفسد نامراد
 ندانم که در دین خیر الانام
 که از وجه تحسیر آن مصطفی

چه آور دستم بر آل رسول
 نمودند اسقاط و هم نفقه
 پریشان بگشتند آل کرام
 چو نه نشست بعد از بشیر و نذیر
 بگردید رنگ شریعت و اگر
 در اسلام افتاد رسم نماند
 در اسلام بدعات پیداشدند
 در اسلام این فرقه اسناده
 که آن ابن عباس عالی تبار
 چه مقصود او بود زان و نهفت
 چه واقع شده بعد شاه زمان
 بخوبی ست چون عهد خیر البشر
 خود اسلام خیل ترقی یکرد
 بر اصحاب ابواب نیا کشود
 همانا بگشتند خود کامران
 جهادات ملکه پراز بر یکرد
 هم اسلام شائع شده در بلاد
 بگردید واقع مصیبت کدام
 نمیشد و تو عیش بدین خدا

مصیبت همین بود پس ای بصیر
 بگردید پامال بدعات دین
 چه خوش لغزو پاکیزه گفته کسی
 خط شرع گردید ناخوان آن
 عجب دارم از حامیان عمر
 که در محو اخلاص آن خیرگی
 بنوعی در آن جای تاویل نیست
 بگویند پس مختلف عذر ما
 پیاس و لحاظ خلافت مآب
 مثال عمر نیز آن خیرگی
 مخالف از آن ابن عباس ما
 اگر چه بے زبان همه فاضلان
 مگر چون نوا و کس چون بهتی
 که گر چه نبی خواست ثبت کتاب
 هم اسلاف دیگر ز اهل نظر
 که انچه در اندم رسول زمان
 ز تمهیل باشند عاجز با
 چو خط سابلے حافظ نامور
 که بی عزم فرموده باشد رسول

که نرسید امارت بدست امیر
 بذلت اولو الامر گوشه نشین
 که بر تربتش باد رحمت بے
 که گنجید غیسک چو مودر میان
 چه گشتند در حب او خیره سر
 که کرده عمر در حضور بے
 که گنجانش هیچ تسویل نیست
 بدادند او تخلف با
 تا بندر و از رسالت مآب
 نمایند در حضرت آن نبی
 نمایند دانسته تسویل با
 بداند اینها بدلسانان
 بتصریح گفتند خودنی حق
 مگر ترک آن ثبت بوده صواب
 بگفتند فمید اندم عمر
 نوید پس از وی همه مردمان
 بگردند پس مستحق سزا
 بگفته که ترسید اندم عمر
 ز زنجور و کرب بوده غفول

مبادا کترین قول اهل تفاق
 و گریه و دید با خوش نگاه
 بنام ز زویر انداخته
 که مقصود غم نیست بود صاف
 عمر پس بدانت آنچه رسول
 چه حاجت که در تب رسول زمان
 و یا آنکه را اے عمر بر فساد
 ازین حکم منصوص آن مصطفی
 چو تحریر بودی ضروری جدید
 و گرامان ز فکده سپر
 که حکم تیرا در آن دم عمر
 پس او منع فرمود تحریر را
 که بے غم فرمود شاه وفاق
 چنانچه نوا و اے زراست زنده
 همین هیچ فضل تعصب شعار
 پس از جمله این بهوه با تیر
 مگر هر یک را بعینه گذاشت
 بناچار دیگر تساویل بیش
 بهر حال پاسخ ازین هرزه ها

بیابند را به بطعن شقاق
 که این عذر را بدتر انداز نگاه
 ز طبعش دو عذر دیگر ساخته
 به تحریر احکام و دفع خلاف
 بخواهد فرست آن برگرد حصول
 کشد ز حمت ثبت و تحریر آن
 که بسته نگردد در اجتهاد
 که رانبا شد مجال ایا
 نه متروک کردی رسول حمید
 چو دنیای بر آورده عذر دیگر
 بفهمید تخمیر پاک نظر
 بود اعتقادش در آن ماجرا
 نمایند بس طعن اهل تفاق
 بیان کرد و آنرا نموده پند
 بیاوردیافه در آن بکا
 بگرد انتخابات عبدالعزیز
 چه در ذکر آنها بسی شرم داشت
 بر آنها بنفست و از طبع خوش
 بود اینچنین مختصر خوشنما

گزارنج که آن عذرهای تیر
 عمر با کس بعد آن ماجر
 نه لفظ جواب عمر بے حفا
 ندیدم ضرورت که هر عذرشان
 چه ظاهر که در قلمها زینهار
 دوم اینکه بطلان آنهاست صیاف
 ندانم کرین چند تسویل خسام
 سوم آنکه این جمله مفوات
 که گشتند حائل در آندم شتاب
 کسے که جوابم کند سرکش
 و لے بهر تسکین خیلے عوام
 کتم رد مفوات عبدالعزیز
 بگفت که این کارهای تیر
 چه از حاضران حضور رسول
 بگشتند و فسرده اند نظر
 علی که چه نبود در آن مانعان
 که در دفع آن مانعان خضر
 دیگر اینکه در حکم ختمی مآب
 پس آن حکم گردا جب فرض بود

و لے

بود اختراعات سوداے سر
 بگفته یکے از چنپین عذرهای
 دلالت بدارد برین عذرهای
 کتم رد و بطلانش سازم بیان
 سخنهاے مصنوع ناید بکار
 که دارند بافندگان اختلاف
 بذهن عمر بود آندم کلام
 بگفته جواب ابن عباس ما
 میان کتاب و رسالت آت
 جوابش نباشد بجز خامشے
 که اجمال ایشان نیابند کام
 که در هند کرده پاکستینز
 نه زنهار کرده است تنها عمر
 که ایشان ست عباس زوچ تول
 یکے بود مانع مجوز دگر
 شمولش به بعضی مطاعن عیان
 هم او کرده باشد چو آواز و شور
 پی جمله حضار بوده خطاب
 از آن جمع هر یک گناه نمود

جواب اول
 بهم مفوات مجمل

جواب دوم

جواب سوم

قول شاه صاب

که کردند منع عمر را قبول
 نه در حال غیبت بعد آن وقت هم
 نهایت که باعث شده آن عمر
 بنوده گران حکم بهر وجوب
 پس آن امر باشد ز ملک فلاح
 همین است اجمال عبد الغفر
 بگویم که اے فاضل دہلوی
 کہ از شوخ چشمی چو سوئے امیر
 حضوری آن شاه والا گھر
 بکن اول این سقف را استوار
 دوم فرض کردم بیک بیدلے
 ولے از کجا اینکہ آن از چند
 چو کرد از مطیعان کہے رفع صوت
 نہ ز نہار بودہ گنہ امی عقول
 بندی آن صوت طاعت نہا
 پس این طعن پر نصب تو ناگزیر
 چو گوئے کہ حکم رسول و دود
 بگویم کہ این حکم والا شکوہ
 کیے آنکہ درخواست کتف و قلم

مخالفت شدہ از ہدایے رسول
 نہ کردند حاضر و اوت و سلم
 چو شیطان بر آن یک گناہ تر
 عمر ہم بری شد ز جملہ عیوب
 بود حکم تخمیری و یک صلاح
 بود بعد آن گرچہ تفصیل نیز
 شنوین و ساوس جواب قوی
 کہے تہمت رفع صوت امی بصیر
 نہ ثابت شود از صحاح و سیر
 ببايد از آن بعد نقش و نگار
 کہ در انجمن بود حاضر عیالے
 بفسر موداد و از خود را بلند
 کہ بود کہ گرد و چنہیں امر فوت
 کہ بود آن بفرمانبرے رسول
 چو صوت اذان بود و صوت ہما
 ہنوعے نہ وارد شو بر امیر
 بود فرض یا آنکہ ارشاد بود
 بود فرض واجب بچندین جہ
 در آندم نماید کہ بود آن اہم

جواب اول

جواب دوم

جواب
وجہ اول

دوم بود آن یک وصیت ضروری
 سوم لن تضلوا بفرض ست وال
 و اگر لفظ قومو بفرض غضب
 و اگر زجر و توبیخ خیر البشر
 دلالت بدارند با خوش نمود
 نبوده گر آن حکم اولادی
 ز تائید فرمان خیر البشر
 و اگر جهاد و الحاح جمع دیگر
 نماید که بود امر فرض قوی
 و اگر راوشش ترک نشئ بیان
 بهر حال حکم که کردی رسول
 نمی بود معمول اصحاب او
 بفرض مودت علیم ایزد جل
 عمر را بپایسته اندم ضرور
 چنانست شده انیکه حکم رسول
 پس آن شق دیگر که باشد رشاد
 چنانگفته که خود آن شہ مؤمنان
 چرا خدمت پاک خیر الامم
 چرا کرد منع عمر را قبول

تخیر باشد همچون امور
 که تحریر شد بشرط نفی ضلال
 که آزرده گفتہ رسول عرب
 که کردہ تخصیص بر آن عمر
 کہ آن حکم تحریر اوفرض بود
 عمر را چہ از جہر کہ وہ بنی
 بگشتند بہتر زنان از عمر
 کہ بودند آنجا خلاف عمر
 کہ بودند دانائے حال بنی
 چو کہ وہ مصیبت و جوش عیان
 بکارے مخاطب کنان با قول
 کہ پرسند فرض ست آنجکم تو
 سَمِعْتُ اَطْعَمْتُ اَجَابَ بَنِي
 کہ گفتی سَمِعْتُ اَبْقَلْتُ و شعور
 در آنوقت یک فرض بود اخی غفل
 و یا هست تخیر رفتہ بیاد
 در آنوقت درخواست یا بعد آن
 نیاورد حاضر دوات و قلم
 نہ کردہ چہ امتثال رسول

وجہ دوم

وجہ سوم

وجہ چہارم

وجہ پنجم

وجہ ششم

وجہ ہفتم

جواب اول

بگویم که در باره بو تر ا ب
که موجود گشته بحر و بر
بکن هر چه خواسته زبان آوری
ازین پس ز دیگر مجوز کسان
که گفتن حج مجوز بسم
ولیکن در آندم بیک انحراف
نشد محض یک اختلاف بیان
بیان خصوصیت نزاع شدید
پس اتباع پیغمبر خویش را
چنانچه بیان کرد او می صواب
ازین لفظ را وی عیانست صاف
هم از لفظ حال ست ظاهر چنان
تو این فقره را و سه پرتیر
هانا که آن مانعان را ضرور
بدیدند آن خیرگی را مال
دوات و سلم گریه ا دی کس
مجوز پاس رسالت آ ب
پس آندم از آن جبر کنان
هم از انجین خیرگی فحل

گذشته است الحال کافی جواب
نه ثابت شود از صحاح و سیر
ز هر طعن تو هست آن شبه بری
بگویم که خود نقل قرطاس خوان
که پدید کشف و دوات و قلم
عمر با معینان نمود اختلاف
که یک سخت پر خاش گشته عیان
چنان که روایات گرد و پدید
نکردند بجز اطاعت را
که حائل مصیبت شده در کتاب
که بوده مصیبت همان اختلاف
که گشته مجبور آن مخلصان
چرا در شکم برده اس غریز
بدیدند آ ماده جبر و زور
که گرد و بیایک جدال و قتال
بیان گشتی آنجاست پیش بے
زجگ و جدل کرد پس اجتناب
نوشتن نه ممکن شده بیگان
بیاس اتم گفت محمد رسول

که ناید در اسلام خود بر سر نه
 با حکام سابق کفایت نمود
 ازین وجه آن را و سئو نکند دان
 نه کرد از مجوز گله پیش و کم
 نه وجه ترک وصیت بیان
 نه کرد گله از بنی آن عقول
 زکر دار و قول رسول و دود
 چو کرد کسی کو تسمه اندازان
 ز یعقوب شرح بخاری بین
 که جمعی در احضار کف و قلم
 مرا صاحب راضع کرده عمر
 پس از بعد آن جد و کج و سیج
 نشد مشترک طعن اے چهره
 مجوز که بود مطیع رسول
 چهره که کرد اتباع عمر
 و دم بعد آن قصه خیر الامم
 بغیر از طلب کردن آن رسول
 عمر شد چو مانع بلا بیم و باک
 چو بالفرض از بعد منع فساد

که بودند انصار حق در سکن
 که تمام محبت از آن گشته بود
 نه کرد از مجوز شکایت بیان
 که حاضر نه کردند کف و قلم
 همیگرد آن خیرگی کسان
 که بگذاشت محراب خود آن
 همه عمر خود جائے گریه چه بود
 پس آن ابن عباس کردی بیان
 بگفت از بن نقل غلام چنین
 پس الحاح و اصرار کردیم
 درین شک ندارند اهل نظر
 نیاید گے طعن سوئے مطیع
 میان عمر هم میان دیگر
 نه ز نهار عاصی شود ای عقول
 که کوشید در اندفاع عمر
 نکرد و طلب خود دوات و قلم
 نکرد و جبرأت مؤدب فحول
 بقول پیغمبر گشته هلاک
 نوشت پیغمبر شدی بی مفاد

قول یعقوب شجاع
 بخار

جواب دوم

که گفتندی آن مانغان زودتر
که بود همی بر از اندم غفل
کتابت نمیکرد و خود آن بنی
پس از بعد تحسیر ای دشمن
که بعد از بنی فتنه گشتی پیا
ازین وجه میخواست آندم رسول
نوشته شود و آنچه دارم مراد
ازین منع پر خیرگی عمر
چه با او در اطلاق حق میسر
و اگر بعضی انصار هم با نفاق
تقصیل خود و دلوای بصیر
که از خستبنا اندر آن رنج و درد
مگر قصد راحت و سه ساخته
گویم که این فریاد بیهیست
کتابش نکرد و اگر دستیاب
جواب چنین فریاد پرستین
مگر بهر تفسیر و انشوان
نخست اینکه این عذر سودای سر
ز راه دلالات عقل اے نبیل

که این نامه اش هست نامعتبر
و یا آنکه تسلیم کردش فصول
نوشته حسب مراد ولی
همان آتش در کاسه بود و ضرر
پس آنرا فسرود آن شه روا
که در مجمع این صحابه فحول
نه در غیبت شان که نبود و مفاد
شگفته نذار و کسے با خبر
قریشے قائل همه ناگزیر
همانهم داشتند اتفاق
سراید چون بیهی خیر
عمر رد قول میسر نه کرد
نظر بر جو املت انداخته
نه نقلی را صاحب پاک بنیست
زنووی بین شرح مسلم کتاب
نباشد بحسب زحاشی ای عزیز
در اینجا کنم نیز ردش بیان
نه هرگز بر آید ز قول عمر
برین قصد لفظی نکرد و دلیل

جواب

جواب اول
نفوت بیهی
و دلوای

دو دم خود عمر با کس بعد آن
هم اسلاف کردند غزری دیگر
خودش بهیمنی هم دو تا عذر گفت
که قصد اعمر کرد و دولت او
پس این قول را برده در شکم
بگفته است هم آن فضیلت آب
پس آنچه تو بر کذب کردی بنا
سوم قصد کردی عمر گر جان
نزار و خصوصت نمیکرد طول
عجب تر که این قصد قلبی نهان
چهارم تو منی و یا خسته
چه آن ابن عباس مابی نهفت
وگرنیکه راحت نمودی بیان
چه پیغمبر پاک از دست خویش
پس از ثبت اغیار زحمت نبود
چو بالفرض زحمت کشیدی بنی
مگر نفع ثبت رسول کریم
وز اینجاست کان سعدی نخر گو
ترا از دلم اگر بود یا رخسار

مکرده چنین عذر خوش را بیان
از آنست که ذیب آن سرسبز
که آنرا تو بگذاشتی بی نهفت
نه بسته شود تا در اجتهاد
مگر شرم کردی که بود آن دژم
که بوده در آن دم عمر بر صواب
همان جمله رفته بیاد فنا
بدریافتندی دیگر خلصان
همیکرد فمائش او را رسول
شده بر تو ظاهرنه بر حاضران
که انداختش راحت دی گفته
همان راستی را مصیبت گفت
تو تحقیق فاروق کردی عیان
کتابت نمیکردی کم نه بیش
عجب راستی شد که زحمت فزود
پس آن بود خود اندک و در کمی
بر اے ابد بود و از بس عظیم
چه فرزانه فرمود حرف نکو
از آن به که جاہل بود غمگسار

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

جواب هفتم

جواب هشتم

جواب

وجه اول

| | |
|--|---|
| <p>دگر آنکه در کار و راه خدا همه راحت شانست یک مبری خلاصه که هر حال خیر الانام دگر اینست که در حق آن مردمان همینست راحت بر هر عقول اگر چه بد اندیشک اندران خصوصاً چون گویند صیت کس نه گاهی شنیدم نه دیدم چنان باندیشه زحمت از راه ناز خصوصاً بنی را که یک حرف او دگر آن عمر گر خوش و چو یار پس آن غمگاری بلا نفع و سود هر آنچه گفته به زبان قرین که خود آیه اُکملت اش و انمود بگویم که پس آفرین بر تو نیز که کرد اختر اعش ز سودای هر بر آن بهی نیست صد آفرین ندانست کان نزد اهل نظر سیک آنکه نزدش رسول خدا</p> | <p>نه ترسند از زنجها انبیا نخواهند آرام و تن پروری قیاسه نباید بحال عوام که آید اجل بر سر شان حیان که دارند فرمایش شان قبول که نوشت آن یاقنات نشان بیک گوش دل بشنوندش بے که بیار خود را ز اهل جهان ز شبست وصیت به دارند باز زلزل و گهر بود از بس نگو پیشتر بود بس غمگسار کجا در خین واحد رفت بود تو را که عمر را هزار آفرین که تنریل احکام مدد بود که این فریه بهی را عزیز بدانی که آن بود قصد عمر که بسته خودش هرزه آفرین بچندین وجه است مذموم تر ز اکمال دین بود غافل بسا</p> |
|--|---|

که آمدند ندانست خیر البشر
بما لیکه از قول او پر عیان
بگویند بے دینها بس درین
دوم خود بخارے بین بدغل
گرفتم که اکمال دین شد فراز
نه مغزول گردیده بود آن بنی
ازین وجه خود حافظه عثمان
که تمیل این حکم و فرمانبری
هم این قول او پنج تحسین کند
سوم قائل حکمنا را بچنین
ندانست او کان کتاب خدا
تفاهیل احکام و لازم امور
اگر بود کافه کتاب بین
درین عذر خود بیست بجا
کلام عشر را چون اقص بدید
پس اسلام و دین گرچه کامل بود
بود این ضرورت چنان پر عیان
چنانچه که سفیان تو بی نصرت
مگر آن خلافت بر اے عقیق

که حاجت نباشد بچیزی دیگر
که غافل نبود آن رسول زمان
برین عقل و دیش با آفرین
نه اگلت شد آخر ما نزل
ولیکن در و حقی بود باز
نه از طاعتش گشته آزادی
بشرح بخارے بگفته چنان
سزاوار تر بود و بس بهتری
برین آفرین تو نفرین کند
ز ما اهل حق صد هزار آفرین
نه تنهاست کافه بهر ماجرا
همانا بسا بود با قے ضرور
چرا گشت حیران احکامین
احادیث را کرد ضم با کتاب
در اصلاح کوشید و گردش مزید
ضرورت بسططان عادل بود
که کردند اسلاف تو خود بیان
خودش هم ز اسلاف همچون گفت
نبوده و گرنه عشر چون تحقیق

و سوم

و سوم

وجہ چہارم

ہمیکرو فی الفور آنرا قبول
 و اگر آنکہ جمعے مجوز بشر
 کہ در طاعت حکم خاص رسول
 از آرائے آن جمع مخلص کبار
 نبودند آیا ہمسان مخلصان
 نہ واقف ز قرآن پاک مبین
 بدانی عمر را رسول و اگر
 عجب ترک کردی تو مدح عمر
 چو گئے کہ حکم رسول و دود
 بے راست گئے مگر ای بصیر
 وے از کجا گئے این قاعدہ
 خدا را بجا آورے عقل خویش
 تو تاکید اور اخودت اے دلیر
 نہ تاکید او خارج ست ای عقل
 پس از حکم تاکید لیش آن عمر
 ہانا کہ تاکید سابق امور
 ندانے کہ چون آن بشیر و نذیر
 از آن روز گردن میں بند و بست
 ز جلد تدابیر و افکار شان

نمیگفت نہ بیان گوید رسول
 نمودند تفسیر رائے عمر
 نکر و نذر رائے عمر را قبول
 چرا سر تباہی تو اے ہوشیار
 از اصحاب خاص رسول زمان
 نہ ماہر ز احکام و اکمال دین
 ز کوکان بعدی بیئے مگر
 مگر ابن عباس زان خیم تر
 بامریکہ گزشت تاکید بود
 ہمسان بود تاکید امر غدیر
 کہ تاکید او بود بیفادہ
 کہ این نیست یک شخص طفل مش
 سنو دے چہادر حدیث غدیر
 ز ما یطیق و از اَطیعوا الرسول
 چرا بے دلیلے تباہید سر
 بحسب مصالح بود پر ضرور
 علی را نمود دوسرے بر غدیر
 کہ آن منصب شاہ آید بہت
 کہ گردن دستان عیان و نہان

چکے آنکه در شکر و میان
 ابو بکر را یک زن سر فراز
 از نیوچه تا یکسای ذی شعور
 که امر و عصبه خوش آن کس
 چون گفته که خود حبنای فصیح
 گویم که این حبنای فصیح
 صریح بود بلکه قصد عمر
 بود گر چه خبر و احوال تو
 دوم آنکه اسلاف و اهل الکلام
 بقبر قصد عمر چون شدند
 عیان میگفتند جابجا باستیز
 چون گوئی تو منع عمر که آن
 گویم که هرگز نبود آن صلاح
 ندانم که الفاظ قول عمر
 چه قولش نه در صورت عرض بود
 به بستی ز طبع خودت بر عمر
 اگر عرض کردی حضور رسول
 که آنچه بفهرمائی آرام بجای
 چرا میستی ز حمت این چنین

نگشتند با آن آسامه روان
 بیک حیل کرده امام نماز
 پنهان آن کسان بود لازم ضرورت
 نویسد تا یک پیش فحول
 برین قصد باشد گوای صریح
 بود از کداسی دلالت صریح
 که حاجت ندارد بمچیندی دیگر
 و یا آنکه باشند آن مال تو
 چون خطاب دمازی امام
 چرا مختلف حرفها برزوند
 عجب جل با کذب غی دای غریز
 بود عرض یک مصلحت در نهان
 بجز آنکه بوده عمر راطح
 ندارد در عرض و زراحت اثر
 نه کس از عمر همچو نقلی نمود
 مگر او ندارد در عرضت خبر
 بدین طرز گفته بصدق و قبول
 مگر گشت تحمیل دین خدا
 نه کافیت آیا کتاب بسین

جواب اول

جواب دوم

جواب اول

چو باین کتاب مبین خدا
 بکن همدین وقت آنرا قسم
 مگر از چنین قسم در خواست
 دوم از روایت مکن انحراف
 اگر شتمند حاکم میان کتاب
 چو یعقوب شراح نقل اعمی قول
 بگفتند خود منع کرده سوم
 سوم اینکه عرض عمری عزیز
 چو بزیان بگوید رسول اجل
 عجب تر که در قول خود صاف صفا
 چهارم تو تفسیر و سیرت بخوان
 که در خدمت آن شه ارجمند
 چه این عرض را آن خداوند فرو
 چو از راه خود سبنا گفتیم
 چو گفته خصوصیت آن عمر
 بآرست گفته که او بارسول
 ز قول تو آید عجب اے فصیح
 ازین وجه تروت عمر غنی قول
 ببین حال صلح حدیبیه باز

تو خوف خطرات بدارے با
 که ننهرسم لبوئی خطالت قدم
 نه حرفی زده آن عمر بر ملا
 خود آن گویدت منع را خوب نشنا
 همین ست عمر من افسیصت با
 نکردند عرض تو ایجا قبول
 چنانچه بیان کرده ام پیشتر
 منافی بهجسرتی هست نیز
 همانوقت عرضش چه دار و حل
 بیک وقت کرده عمر اختلاف
 نه معمول اصحاب بود آنچنان
 بلا اذن رانے ز خود بر زنند
 بقرآن بتا کید خود منع کرد
 بتقدیم مننه نهاده قدم
 قوله که میداشت جرات بخیر البشر
 همیداشت همواره رد و عدل
 که دم عمر را سرانے مدح
 بود آمو و ناسه آن رسول
 که گردید معسوب شاه حجاز

باب دوم

باب سوم

باب چهارم

باب پنجم

| | |
|--------------------------------|------------------------------|
| نماز منافق که کرده بیان | در آن نیز معتبوب شد بیکان |
| چو از اینچنین خیر گئی عمر | همیکرد اغماض خیر البشر |
| سبب اینکه او را خدا بود | بامداد است فرموده بود |
| ازین وجه ایدای اهل نفاق | کشید بهمواره بالا نفاق |
| برین امر هم گریه ساری یقین | احادیث مثل شفا خود بین |
| بحق علی آنچه کردی تو پیش | بیک نصب باطن را اخبار خویش |
| پس این نیست حجت که اخبار است | در آن هم نمودی تو تحریف چیست |
| چو گفتی که هر قول آن مصطفی | نمی بود دوحی و نه حکم خدا |
| بگویم که در کار دین و خدا | هم حکم او بود دوحی خدا |
| کتاب خداست ناطق بآن | بکر ذند اسلاف تو هم بیان |
| بهر حال این حکم او بر ما | از آن لن تضلوا بپاشد هدا |
| چو گوئی که چون گشت ثابت دگر | که لفظ بحجرت خود گفتی عمر |
| در اکثر روایات آمد چنان | که پرسیده بودند دیگر کسان |
| بگویم نه سایه بین بے در | دگر جمع بین اصحابین را |
| دگر شرح مشکوٰۃ خود بین | چو تبیان و شرح شفای متین |
| که گوینده لفظ زشت بحجرت | در آن جمع بوده خستین عمر |
| هم آن اعور و ابن تمیسه نیز | نه انکار کردند ازین اسے عزیز |
| چو فرضاً بحجرت او گفته است خود | نه آن قهمت غلبه و ج بد |
| چه مقصود هر دوست یکسان ضرور | که گوید بلا فهم و قصد و شعور |

رفع و سوسه عامه

جواب

جواب

جواب اول

درون صحیحین کہ چہ از نظر
 مگر اہل بصارت را بے تکان
 چہ اندر صحیحین بین ای ہمام
 کہ ان حامیان نیز باشور و شر
 بین ہمدان باز با عقل و داد
 کہ باخیر گے حامیان عمر
 عیان شد کہ از دیگران پیشتر
 چہ خوش جاہلی غافل ای پریش
 پس این نقل استفہوا ای عزیز
 ازین وجہ اسلاف تو ای ہمام
 چہ قاضی عیاض و دیگر ماری
 ہمہ عذر خواہی ز لفظ ہجر
 نہ مذکور استفقہوا کردہ اند
 دوم اینکه غافل نبودہ رسول
 چہ لفظ دعوتی بنے چون گفت
 کہ غافل نہ از روز قیامت خبر
 و گرفت خود و وصیت رسول
 ز قول ہمان بیتہ پر عیان
 چہ گفت او کہ ہمید اندم عمر

جواب دوم

جواب سوم

نمودند پوشیدہ لفظ عمر
 بود سبقت آن عمر چون عیان
 کتاب الوصایا دگر اعتصام
 بگفتند خیر بگفتہ عمر
 کتاب الوصایا کتاب الجہاد
 بگفتند بالتم لفظ ہجر
 عمر از زبان گفت لفظ ہجر
 ز اسفار و اقوال اسلاف خوش
 نباشد بجا نزد اہل تمیز
 چہ خطابے و بیتہ امام
 چہ شارح نوادے درین داد
 نمودند از سوسے خاص عمر
 نہ نام و گریب آورده اند
 کہ گویند استفہموا ان فحول
 نہ غافل بگویند چنین بی ہفت
 نہ از شور و آواز مرد دگر
 از اتہا عیان کونہ غافل
 کہ ہشیار بودہ رسول زبان
 کہ رائے زنی را شدہ بندہ

بهر حال این نقل استقصا
چو گفته پئے رفع صوت عمر
که رفعتش بر آواز احمد ضرور
بگویم که بارے بخاری نگر
به تہدید او آید کردہ نزول
نکرده اگر خود عمر رفع آن
چو معنی لاینبی گفتہ
نمودت ز خود رفتہ جب عمر
کہ بر کار عصیان وہم جرم
بگیر از محمد موطا بدست
چو گفته کہ تو مواء گفتہ رسول
ہم آن بود بر حاضران مکان
بگویم کہ این قول تو اسے ہام
زنارک مزاجے مقلش بنے
بفرمودہ شش خداے کریم
دوم اینکه در صحت و در مرض
نمیگفت جسذقی ہمان لایہر
پس آن لفظ زجر کیہ گفتہ رسول
چو در خواست تحریر خود کردہ

قولہ

قولہ

قولہ

بود کذب از وضع رشت خو
فرودے ز تفسیر جملہ دیگر
بلے ہست ممنوع نے در حضور
ہین جرم کردہ عمر پیشتر
شدہ منع آن در حضور رسول
شدہ باعث رفع آن بیکان
عجب ضحکہ مثل غبے گفتہ
زاخبار و قرآن نذرانی
بگویند لاینبی خود امام
کہ در تنعہ لاینبی گفتہ است
زنارک مزاجے بگفتہ ملول
چہ بودہ مجوز چہ از مانعان
عجب شوخ چشمتے و ہذیان تام
کہ خلق عظیمش بیانشہ جلے
بقرآن کہ خلقش بیانشہ عظیم
بوقت رضا و غضب از غرض
پرس از ہمان چو ابن حجر
زنارک مزاجے نبود اسی غفل
نمیگفت تو مواء رسول و دود

جواب

جواب

جواب اول

جواب دوم

کشید انتظار سے رسول امین
چو زان بعد دریافت ختمی مآب
بوجه عرض هست منع چنین
بدانست تحریر خود را مال
بناچار قوموا بگفت آن و دود
چو گفت عتاب رسول زمان
بگویم نه بد بر همه آن ضرور
مذانی تو این هم که اندر خطاب
مؤید برین معنی حق و راست
که گفتند ازواج اندر حجاب
ز تائید فرمان خیر البشر
عیان شد ازین قول ختمی مآب
نفرمود تخصیص آن مانعان
چو ترسید از سوی ایشان چنین
بوجه پشام که با صد تمیز
بسی زانست تکرار یا کذب زور
نه گفتند شیعه هر آنچه تو خود
چو گفتی که امری نبوده جدید
نبود امر تو نزد مساناکر

جواب

جواب

جواب

بود اینکه گردن فرمان گزین
که گشتند حاکم میان کتاب
نه ز نهار گردن فرمان گزین
که گرد و بیابیک جدال قتال
که تدبیر حسن را ندان نشان نبود
قوله بود بر همه حاضران مکان
مجزر برے بود ای ویشور
کسی میکند بر مطیعان عتاب
همان زجر و خشم رسول خدا
که شنوید قول رسالت مآب
بگشتند بهتر زمان از عمر
که بر مانعان بود خاص آن عتاب
در رون عتابش رسول زمان
که گردن برگشته از شرع و دین
قوله هر آنچه سرانیده اسے عزیز
که گردن دزدان را ستبازان نفور
بگفتی و رین و جبہ چارم بکد
قوله بگویم که اسے دہلوے رشید
همان بود تجدید امر خیر

شده ثبت آدم ضروری مگر
ضروری چنان بود ای خوشقال
هم آن ابن عباس تازنده بود
چو گفته که عاقل نماز قبول
نگوید گله همچو تریاق را
بگویم که گفتش بچه چنان
دم مبعث خود بشیر و نذیر
بفرمود او را چو بارون صی
مگر چون را اصحاب شاه حجاز
جسارت بد ریافت خیرگی
چو دریافت از ثبت انکار تام
نوشته اگر بعد منع و فساد
پئے دفع بدعات و جهل مخالف
چو گفته که گر آن رسول دوز
بچه وجه نه نوشت آزار بنی
بود اینکه مامور باشد رسول
غرض اینکه بعد از زبانه کلام
و اگر خود نوا و سداوت جو
که از مصلحت دمی آن ذوالجلال

چنانچه بیان کرده ام پیشتر
که در فوت تحریر بوده ضلال
ز فوتش بسبب گریه ای نمود
که در مدت عمر خود آن رسول
کند دفع تا مگر بی خفا
با اصحاب خود همچو تریاق ناز
بفرمود او را خلیفه وزیر
بخم کرد و مولا چو خود آن بنی
بجیش اسامه هم اندر ناز
ضروری شده حکم آن بر بنی
بگردید مجبور خیر الانام
همان نامه بعدش شدی عیفا
وصی بود تریاق بی اختلاف
تحریر آن نامه مامور بود
بگویم که اسفا فاضل و لوسی
نویسد همان نامه پیش فحول
شود هم به تحریر رجبت تام
چو خواهی بین شرح مسلم کتاب
شده مرتفع قبل از اتمال

چهارم

چهارم اول

چهارم دوم

| | |
|----------------------------|--------------------------------|
| دیگر واقعے و دیگر جوہرے | بیارند نقلے درین داورے |
| کہ روزیکہ درخواست کتف قلم | ہمان روز شد فوت خیر الامم |
| چو بھرم اور رسول خدا | سہ شق کردہ خود درینجا بپا |
| بگیریم شق سوم اسے ہام | کہ مے بود تا کید بھرم امام |
| چو گفتے کہ نبود ہمان کارین | قوله کہ تدبیر دنیا بود در یقین |
| چنانچہ وصیت نمود از زبان | بسہ امر آدم رسول زسان |
| دلیل آوے برین مدعا | کہ فرمودند عونے مصطفیٰ |
| بگویم کہ گفتے کنون خوب وا | کہ غافل نبوده رسول خدا |
| چہ ہر کس کہ سازد وصیت بیان | نہ غافل گویند اورا کسان |
| دوم اینکه از حکم خیر البشر | نفصید کارے زدنیاعمر |
| چہ اور در جواب رسول خدا | بگفتے کہ کافی ست قرآن بما |
| بداند این امر را شیخ و شاب | کہ قرآن ست لاریب بینی کتاب |
| سوم آنکہ با کافران و فود | ز جزیرہ صلح و جہاد آن وود |
| ہے کرد بس کار ہای شین | چہ نبود ہمان کار ہا کارین |
| ولیکن با جماع ثابت چنان | کہ بودند از وسعہ غلاق جان |
| دگر قرب رحلت بجز نہ کردگار | بنے ز ایک کار دنیا چہ کار |
| نیاید گے از عوام اینچسین | کہ دارے روا تو لب لارین |
| چو خطابی و دیگر اسلاف تو | نکردند جبرأت برین گفتگو |
| دگر آنکہ در فوت آن کارلک | چہ بودہ مصیبت چہ ادبار ملک |

جواب سہم

جواب

جواب اول

جواب دوم

جواب سہم

جواب چارم

جواب پنجم

کہ آن ابن عباسؓ ابے نہفت
چو کردہ وصیت رسولؐ و دود
و گرفت نمود بیٹے اوستاد
ہویدا کہ تحریر خاص چنین
عزیزا تو مقصود تحریر را
چو گفتے و گرهوہ بے محل
ندانے کہ اندر روایات تو
سیکے قوموا و اخر جای عزیز
بچہ جبہ دو نقل گزشتی
ووم آنکہ با این فریب نہان
ہر انچہ گفتی ز یک احتمال
تو مغضے ظاہر بہان قول را
چنانچہ ابن جوزے و ابن حجر
بمغضے لفظ ضلالت عزیز
ہمین ست ظاہر تبادورین
ہمین ست در شرع غیر البشر
کہ از لن تضلوا بدادہ جواب
* بگوئے کہ قرآن پاک نوے
خلاصہ چہ داری سر قیل و قال

قولہ

قولہ

ہمان ترک را بس مصیبت گفت
پس از بعد آن جامی گریہ چہ بود
کز آن بندیش در اجہاد
تعلق ہمیداشت با شرع و دین
بگوئے کنون کار ملک از کجا
ہم آنرا بکردے دلیل اول
بیاید سہ قول از رسولؐ انکو
و گریست تدعوتی لفظ نیز
صحیحین را باطل انکاشتے
بمقصود قول رسولؐ زمان
بود غیر ظاہر چہ محل خیال
نگفتے چرا اے سراپا مرا
بمقتند مغضے اے بے خبر
نباید کہ سازے ضلال و تہنیر
بود مغضے ظاہری بس متین
چنانچہ نفہید اندم سہ
ہاندم کہ کافی ست قرآن کتاب
ز اسفار دینی ست یادنیوے
کہ راوے ترا تگ کردہ بحال

جواب ششم

جواب اول

جواب دوم

| | |
|---|---|
| <p> جهان گریه ابن عباس داد مخور گول از دشمن پیر مرا که ذہن تو گرد و پریشان از آن کفایت کند بس ہین و جواب بلا عزم یا مثل مرد غفل و زمان ترک کردی نبی آن کتاب نیکو در گریختہ کنان ہمان خیر گئی و نزاع کان نہ از ابن عباس واقف ترست کہ بس پارہ دین گرفتے ازو کہ او این ہمہ از علی شنید کیے را نگفتہ چو خود آن سر ضرورت ندارد کہ گوید جواب کہ کردند در حضرت آن سول نمودند کتمان حق علی </p> | <p> کہ ہر عذر را پاسخ بسداد پس اسے مقتدی رسول خدا مرو و رہے عذر ابن سنیان بہر عذر ایشان ز راہ صواب کیے آنکہ از تب چو گفتی رسول جواب عمر نیز بویے صواب پس آن ابن عباس بزرگ آن نیکیست او باعث ترک آن مخالف اگر چہ زبان آورست ہمین ست آن ابن عباس ہمے شد ازو آن عمر مستفید دوام اینکہ زین عذر ہائے تبر ہر مرد و دانا ز اہل صواب پس از بعد این خیر گئے فحول تعجب چہ دارے کہ بعد از نبی </p> |
|---|---|

جواب اول

جواب دوم

فصل دوم حالات صحابہ از ترک احکام و وصایا
 رسول کو نبی و ترک او شان تمسک بہ تقلید و ایذا
 و تذلیل اہلبیت علیہم السلام و غضب حقوق

آن حضرات و احداث او شان در دین
و کیفیت معاشرت باہمی و مشاجرات
لسانی و مجادلات سنائی و غیرہ بعد
از وفات رسول مقبول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

| | |
|--|---|
| <p>بیاطالب حق شن نہاد چنین بود حال بے زان فحول از آن بعد ہم حال آن صلحان بے مردمان زان ہنواص عام چو کج راہ پیشینیان ام چنان در پس شان فرس تاختند باغراض و امولے خود باخلاف ہم آندم مخالفت ز آل کرائم ز شرع ہمیں بر چنان شد عدول و صایاے آن ہادی جان نواز ہم از تیشہ حرص و احداث شان از آن کجروہیہ و احداث زار چہارفت از او شان بر آل سول</p> | <p>کہ داری بہر پارخوشل عقد بفرمانبرے در حیات رسول نہ بگذشت بر یک روش بیگان کہ گوئے تو شان پیشواؤ امام برفتند ما نا قدم بر قدم کہ دین را پس پشت انداختند ز قرآن و سنت بگردن صفات ممودند بس جایگاہ و مقام کہ گویانکر و نہ آنرا قبول فراموش کردند از حرص و آزار بدین خدا رخنہا پر عیان چو نمود بے گویت از ہزار کز آہا ہنوز ست دالہا ملول</p> |
|--|---|

که او شان در اجماع عصیان آید
ولیکن سپرده شده دوسرا
تخلف از آن کشتی شمرع و دین
بغیر از شمول امیر اجل
پس آیا درین وقت از آن فعل
و اگر آنکه هرگاه شیر خدا
بناشته طریقی بهر قال و قیل
ندادند پس حق آن شده چرا
با ثبات شخص سچین بین
نبودند متقدرو انصار رویار
هم از بعد اجماع تحصیل گاه
که بویک جمعیت زنده خواسته
بیاید عزم آنکه بوده شیر
طلب کردیم هم آتش عمر
بفرمودند هم را با و زان جفا
عمر گفت آری بسوزم ضرور
ورنیا که آندم عمر بے خفا
آن او عا و بان دین و کیش
حلف کرد و آورد آتش بان

نکردند هرگز تمسک بآل
بهر دو نقل امت خویش را
ضلالت مقرر شده با یقین
چگونه شد اجماع شان بر محل
تخالف نیامد حکم رسول
ز امر ابو بکر کرده ابا
طلب کرد حق خودش باو دل
نبوده اگر حرص در ماجرا
که فرمود حی در حق است این
خلاف شریعت شده کارزار
تعدی نمودند در حق شاه
بپر خاش و جنگش بهر خاسته
بصمت سرا بے جناب امیر
که سوز دهم خانه را سر بسر
که سوزی تو را و اولاد ما
ز بیعت چرا این ابا و نکور
باسلام میگردیم ادعا
بر اوراق اولاد ما دینی خویش
بهر جبر داخل شده در مکان

| | |
|---|---|
| <p>چہ ذلت بکرو و چہ اندا بداد بود مثل اندا کے نفس سول تو افسوس بوبکر را ہسم بین در فاطمہ را در آن روزگار چہ آتش زبانت عبد العزیز مگر آنکہ اخبار ناچار کرد بخولیف او شان نمود اعتراف نداند بجز عالم غیب دان بود و جہ آن این چنین رویداد ہمے نشستند خدین فحول امیرے بوبکر بر ہم زنند ہے بود ز ہر املہ زہسان کہے سوزم این خانہ را بر شما بتوجیہ احراق محشر نظیر بہ نصیہ کہ میداشت بامرتضا بر آورد و دومی ز نصب درون کہ بودند در خانہ فاطمہ کہ بچون نیاید ز اسلامیان چرا بچو شعلہ شدے تند و تیز</p> | <p>بأن نفسہا کے کرامت نہاد ہم اندای نفس ٹائے و قبول چہ جسد سر گریاری یقین کہ اسی کاش نکشادے زینہار تعجب کہ بر ہمچنین رستخیز قولہ کہ اول ازین قصد اٹکار کرد پس از وجہ ناچارگی یا گراف بگفتا کہ قصد است امر نہان چو از قصد تخولیف گرد و مراہ کہ آن روز ہا در سر اے قبول کہ کنگاش پر فتنہ و شر کنند ہم از آمد و رفت آن فسادان عمدہ کرد تخولیف شان بر ملا ازین بعد آن دہلوے بصیر نمود دست تصویب احراق یا بجا وید خیلے ز خود چون بچون بہ بگفتن و سبب آن شرمزہ بیند و ختمے یک ضلالت عیان بگویم کہ اے پر نقصب عزیز</p> |
|---|---|

| | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| ہانا کہ نصب شدہ مومنان | برہنہ تر راست گوئی زبان |
| یتنہا بگویند شیعہ چنین | بگویند ہم سنیان متین |
| چنانچہ روایات قصہ | در اجماع مذکور شد بیشتر |
| ہاں نقل زید وثقات کو | صحیح ست نسل صحیح |
| ہمین نہج اسقاط حمل چنین | در اجماع مذکور شد پیش ازین |
| پس انکار زان جورائے فصیح | تجاہل بودیا کہ جہل قبیح |
| جو آن عزم اسراق روق را | تو تخویف گفتے ز راہ مرا |
| نمودے تو تحریف اے پرنہر | بر اسراق کردہ حلف ہم عمر |
| چو فل حلف را ندیدی گے | ازالہ بین تا بیا بے رہے |
| پس آن با حلف قصدا می و شیور | ہم آن آتش و ہنزش پر ضرور |
| ز روے خرد خوش دلالت نمود | کہ او عزم اسراق ہم کردہ بود |
| چنانچہ ہمین قسم کردہ بقول | چرا میناکے زہمش عدول |
| تو تخویف آن را بگوئی چرا | ہدانتے احوال دل از کجا |
| نمودہ ہم گر حلف ہم دروغ | ہمہ قول و فعلش شدہ بی فروغ |
| چو در وجہ این قصہ کردی بیان | کہ جمعے براے خلافت نہان |
| یکے قصد بر ہم زون داشتند | بدل عزم پرفتہ بگذاشتند |
| بگویم کہ کردے خوشا اعراف | کہ نزدیک حیدر بلا اختلاف |
| خلافت ابو بکر را با نمود | سفر او ابرہہم زون نیز بود |
| چہ از ہر صحیح و سیر پر بیان | اگر چہ تو کردے ہم را نہان |

جواب

جواب

| | |
|-------------------------------|-----------------------------|
| که راس و رئیس همان مفسدان | بود خود و صیغه نبی در مکان |
| جز او طالب این نیابت نبود | و گرد عی خلافت نبود |
| حیانت شد که بویکر را ناگزیر | خلافت نه حق بود نزد امیر |
| چه حق بود چون ظل بآن مرتضیٰ | نه ممکن که گاهی بگوید خطا |
| چون گفتی که از وجه آن مفسدان | قوله |
| بگویم غلط بلکه هست افترا | نگوید چنین مرد شرم حیا |
| چگونه سزد کان قبول نکو | هم از شوهر و رسم ز اتباع او |
| در آن آمد و رفت گرد و حیزین | برین کذب باشد هزار آفرین |
| اگر بر تکرر بیانی دلیل | بیاور کنون تا نباشی ذلیل |
| بے هست نقیله که گفتم تپو | که از وجه تخویف آن تند خو |
| بیان کرد جبرش قبول نمان | بآن حامیان شد مؤمنان |
| پس آنرا چون گوئی تو منع قبول | نگردد ازین ناخوشیش قبول |
| که آن منع او بود اسیر خیره سر | پس حفظ از دست قهر عمر |
| مبادا که فاروق مت کنون | زند خانه را آتش اندرون |
| چه او کرده خما حلف بر ملا | نیاید ز وسوسش چیرا این جفا |
| مکدر اگر بود از آن مردمان | از آن قبل منکر داز زبان |
| گفتی دیگر کان عمر بانمود | قوله |
| پس این امر را اخذ کرده عمر | چون تخصیص با سوختن کرده بود |
| که چون در نماز جماعت کسان | هانا ز یک قول خیر البشر |
| | نگشتند حاضر بوجه پنهان |

جواب

| | |
|---|---|
| بفرمود آن ها و سر ارجنند بر او شان بسوزیم خانه ضرور چو بکر بوده امام نماز نکردند او شان با واقدا بگویم که گفته عجب یاوه با چه نسبت عمر را با خد چنین عجب اینکه با جمله سامانها چگونه چنین اخذ و فکر دقیق که مروی شد این ز نقل عمر مگر گفته باشد سخواب اندران ندارے مگر شرم اسلام هم بسانے به تصویب تجویز آن چه آن خانه بس واجب الاحترام و و ام آن تعلیق نبوده امام چه خود آن امامت ندارد وجود بکن اول این سفت را پایدار بنساکر دے آنرا چه بر کاسی سوم اینکه گراست بودی چنان نکردند آنرا چو ایشان قبول | که مردم چو ترک جماعت کنند همین طور گفته عمر هم بزور بپا کرده آن رسول حجاز بشد پس مستحق سزا بذات عمر این شاکش کجا که او بود ستیغ از علم دین نه دریافته قصد احراق را شده مر تر انکشت اے شفیق نمفتد چنین و چه جز تو در عمر این چنین اخذ و فکر نمان که احراق او لا خیر الاثم بنابر حدیث رسول زمان که چون خانه انبیاء کرام بپا کرده آن رسول انام که از نفس خود مانسته گفته بود باید از آن بعد نقش و نگار عجب فاسدے هست بر فاسدی نماندی بر آن صاحبان خود نمان تو از فضل ایشان چه داری نکل |
|---|---|

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

چه اقوال و افعال این جمع را
همانا حق و راست دانی ضرور
و گرانیکه تو همین و احساق
به ترک جماعت نکرد آن تتم
برین کذب خود و موجد کذب نیز
و گران نماز جماعت امیر
مذاشت بو بکر را امتیاز
و زاینجا بفرمود زینهار افراز
ازین پس چو تشبیه این کار به
هما وقت تشبیه گردد درست
و بی پیشتر زین گذشته نکو
ازین بعد از روی نصب قوی
بدادی بیک ناسرا کافر
که از خوف پنبیه در جهان
بفرمود در حق آن رودیاه
چو این قسم مرد و پروردگار
پناهی کجا بر چون این همه
درینا ازین نصب زین قول تو
که چون ابن اخطل صحابه کبار

بهر جا و هر مسئله بی مرا
درینجا از حق چون بیتی تو دور
بر انکار رعیت نموده عسر
عجب کذب بر کذب گفتی بهم
ترا آفرین گفته باشد عزیز
باتباع میسر و خود ناگزیر
که پشت سر او گذارد نماز
نساز و پس از مرگ برین نماز
بنفس همی بر نموده خود
که ثابت بود حق بو بکر چیست
که ز نماز ثابت نشد حق او
چو تشبیه آن جمع ای دهلوی
که بود ابن اخطل همان شاعری
دم فتح گشته به کعبه نهان
که بکشید آنجا نیاید پناه
نیابند در کعبه هم زین پناه
بود گر چه آن حائیه فاطمه
چه در باختن دین و هم آبرو
بباشند مرد و پروردگار

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب

جواب

که سر کرده شان بود مرتضیٰ
 تو در حفظ عمر عرض عمر آشکار
 چو منت شه مؤمنان کرده
 چو گفته که آن دولت خاص دین
 در آن بر سهیم کردن مفسدان
 بچه وجه تهدید شان بر ملا
 که در حفظ همچون امور عظام
 بگویم که آن نصب پیشین تو
 و اگر مضار ایک نصب نیز
 چنین حکم و قوای چو پرداختی
 جواب تو باشد بچندین وجه
 کی که آنکه گفته عجب ماجرا
 خلافت بگوئی و با انتظام
 چو در باب بو بکر رائے عمر
 همین پنج در باب شیر و دود
 که بودند آن جمع از اهل حل
 بنی هاشم و خیل انصار هم
 چو عمتار و سلمان و مقداد و
 عتیق تو آن دم خلیف نبود

جواب اول

چو عباس و همچون زبیرت بسا
 نمودی پر دین خود را نشان
 نهان نصب خود را عیان کرده
 قوله که بس منظم بود و هم اولین
 بود موجب قتل شان بگمان
 نه باشد با حراق خانه روا
 نگردد بحسب زوی امور اهتمام
 پی مغفرت بود پس امی تو
 خودت واجب القتل گفتی عزیز
 تو با ابن الحکم چه در ساختی
 که باشند از رتانت چو کوه
 که آن فلت کار ابو بکر را
 نمودی کنون راست گوئی تمام
 شده بعد آن را بجمع دگر
 دگر را اعیان اصحاب بود
 چو سعد عباد و رئیس اجل
 چو طلحه زبیر و دگر و ذرم
 ابی و دگر خالد با صفا
 حصول خلافت مگر می نمود

خلافت بیک کس نکرده قرار
 و راندم نه اجماع کامل شده
 نبوده و آنوقت میسر ائم
 هما نوقت اجماع گشتی حصول
 پس آنوقت شورا و منگام غور
 چگونه شد ندان بزرگان دین
 زمام خلافت شد بحسب و بر
 که هر چه کنند این دو کس نظام
 ندانی که خصمت چو توبی نهفت
 که آنانکه کردند کفکاشا
 ابوبکر خود را خلیفه کنند
 سزاوار باشند از حد فزون
 دوم در حق آن همه صلحان
 که آیات قرآن بر آیه ضرر
 پس آنوقت احراق از آن صلحان
 که گشتند لائق پئے سوختن
 نگردد و چو دانسته عصیان روا
 سوم گفته خود بهما اے بصیر
 که در ماجرا اے یمن اسلے

که بودند مردم بیک ضبط قرار
 بوبکر چون امر حاصل شده
 نه هرگز خلافت شده منظم
 که کردندش او را بزرگان قبول
 چگونه روا شد چنین ظلم و جور
 پر از قتل و فسادان بالیقین
 نداده بدست عتیق و عمر
 بگیرند آنرا خواص و عوام
 در اینجا تواند همین خنج گفت
 که نزد خلافت آن رضا
 امیر اے که ار بر هم نم زنند
 بان سبهاییک گفته کنون
 بیاب مطاعن گفته چنان
 نسازند طاعت جرم و قصور
 چه صادر شده فسق و عصیان عیان
 همان جمع مدوح و آن پاک تن
 چرا گشت تخلیف او شان روا
 تواند جواب حدیث غدیر
 چو شکوه بکردار علی بانجم

جواب دوم

جواب سوم

جواب چہارم

پس آن شکوہ اش را رسولان
 پس این جہاد تزلزل نزدیکی
 دیگر یاد کن نقل آن ترمذی
 کہے کو احادیث و تاریخ دین
 کہ حقدار راقی گرفتہ باز
 چو حقدار حق را نمودہ طلب
 ندادہ بقدار حقش چہ را
 بلے بود حقدار شیر و دود
 مقرب ترین بود او با رسول
 ہمین ست آن حجت و حق میان
 ہم او بود عالم ترین فحول
 بحق ابو بکر خود آن عمر
 گر این قسم تہدید باخوشدے
 چہ بودہ در آن ہرج و مرج خدا
 چو کردہ علی و عوی پرفساد
 بنصب ابو بکر تو آن عمر
 مگر بود مامور بکسر و لا
 بود شرط حجت و دلا ابتعا
 گرفتندی اورا چو سالار دین

بفرمودہ بغض شدہ مؤمنان
 بالا و لے باشند بغض علی
 کہ باشد دے شمایک علی
 تفحص نمودہ بسیار یقین
 نمودند از آن دم و رفتند باز
 بگویند بظلمش اسے عجب
 کہ ہرگز نہ رفتی چنین ماجرا
 کہ ذمی رحم را ایہذا و لے نمود
 بخویشے و در مرتبہ از فحول
 کہ کردہ عمر خود بر انصاریان
 چنین کس نہ زبیس و صبی رسول
 نبی داشت یک حجت ست تر
 نمودی عمر بہر حق علی
 کہ خوش مستحق بود آن مرتضیٰ
 بنے چون بہ تقیید او حکم داد
 نہ مامور بودہ ز خیر البشر
 کہ دار و بدل حجت آن مرتضیٰ
 بین باز قرآن چو داری نزاع
 بحکم بنے و زراستے متین

میسر شدے اتباع نقل
 نے آمد از کس درین کائنات
 نگشتی ازیت بذات قبول
 نہ در شرع و دین آدمی اختلاف
 بنمودن این جملہ جزوی امور
 کہ فرمودہ بود آن ہمہ راستے
 چو گفتے کہ خولیف فاروق ما قولہ
 چہ آنانکہ بر شاہ برخاستند
 ہمان جسر کہ را کہ قتل تباہ
 بگویم کہ اسے سننے پر مرا
 چہ اہل جمل باشند مؤمنان
 پذیرا نمودند شہ را امام
 پس از بعد بیعت ز بس نفی و کین
 ببصرہ نمودہ خسزنیہ تباہ
 ولیکن ہمان شاہ شیر و دود
 پس از بھر بیعت بر آن حق امام
 بچہ جسم کردی و اسی غفل
 بر آن عائشہ ہر چہ ذلت رسید
 پس از جنگ اورا امام انام

و گر ہم بحکم تو لا عمل
 تخلف ز کشتی دین و نجات
 و گر از وصایاے ہادی عدل
 ز بدعات و احداث پر حقان
 کہ بودند ارکان ایمان ضرور
 کہ بغض علی یک نفاق جلے
 بود کہ از فصل آن مرقضا
 امیر شیش بر ہم زد و خواستند
 نہ پاس ہمان عائشہ کرد شاہ
 چہ نسبت باین قصہ آن ماجرا
 بکردن بیعت بہ شرب عیان
 براو شان شدہ بود حجت تمام
 بناوت نمودند از شاہ دین
 بگشتند بی جسم اتباع شاہ
 نہ بیعت ہو بکہ تو کردہ بود
 چگونہ روا گشت اگر امام
 تو ایذائے زہرا و نفس رسول
 زدست خودش آن ہمہ لایق
 بہ شرب رسانید با احترام

سورۃ

وہ دات کیلئے قرآن و دات ذال قرآن ص ۱۲ سید محمد غفری

جواب

| | |
|---------------------------------------|------------------------------------|
| نیا رستی آور و یک ذلتش | کہ بر عا شہ رفت از حضرتش |
| ازین پس قعدے دیگر بین | کہ ناپہنچسین کار از اہل دین |
| فدک را گرفتہ عتیق از بول | کہ بخشیدہ بودش ہمار سوال |
| و آت ^۱ سند برہب بود ہم | کہ کردش عطا ایزد با کرم |
| بنالید ہر چند دخت رسول | بسا پیشش بو بکر زار و طول |
| نہ دعوائی اور است پنداشتہ | شہود بہ زو طلب داشتہ |
| پس آن حیدر پاک از ہر خطا | کہ حق مثل طلش نشد ز وجہا |
| و گرام امین بآن شاہ دین | کہ بودہ ^۲ شتر بخلد برین |
| نمودند تصدیق قول بول | و لے کردو بکر از حق عدول |
| چو گفتے در اینجا تو ای بی خبر | کہ دعوی ہے اشہادت و گہ |
| در اسفار مانیت اثری از آن | بود افتد ای ہمان شیعیان |
| گویم کہ دعوائے حق از بول | ہمانا بسیار ندخلے فحول |
| چنانچہ چنہیں دعوی ش در فتوح | بیاورد بلا ذری با وضوح |
| روایت نمودہ بچندین ^۳ طریق | یکے از صحابہ جوہ شفیق |
| ہم از ام ^۴ ہانے والا مقام | ہم از جعفر صادق خوش امام |
| از آن بعد بلا ذری ^۵ تے خیر | بیاورد و فسران صاحب |
| کہ مامون عباس سے حکم ان | فتم را امر ستا و فرمان چنان |
| کہ دامن چین کان رسول دود | فدک فاطمہ را ہبہ کردہ بود |
| ہم این ست مشہور و معروف صفا | ہم از آل او کس نہ کرد اختلاف |

هم آن فاطمه و عویش منمود
 ازین ره بدیدم بعقل و شعور
 بیاید که واپس کنه ای عزیز
 هم این واسطه را چو امر هم
 علاوه برین حافظا نشان
 از ایشان ست یک جوهری نگو
 و گر مجد و سمهودی بی دغل
 چو قاضی و صاحب اتف دگر
 عبد الجبار صاحب مغنی^{۱۲}
 چو روس و دو صابا به ترن
 بر این مقصد بهین خوبر
 ز جمله تفاسیر خود چون کبیر
 خلاصه که هر جای اے دشغور
 هم اصل پیله از خیر البشیر^{۱۳}
 از آن بوسید خیر نگو
 چو برار و ابن ابی حاتم
 چو آن موصی امام شمس
 نیابی گراسفار این علان
 بیارند نقل عسریا
 بیاری گرا نصب ای دل پریش

همانا که دعواش تا مرگ بود
 کنم روان و ارثان را ضرور
 فدک را با ولاد او با تمیز
 بدست مکن باز ثبت و رقم
 با سناد آرنده دیگر همان
 بن حزم و هم ابن سنان چو
 و گر فخر رازی و صاحب مل
 چو طبریزی و یاقوت و ابن حجر
 چو آن پارسا و چه ملا معین
 و گر روضه و هم حبیب السیر
 همه دیدی ای کاش خود ناگو
 عجب آید از هبل تو پر ضرور
 بیارند چون بوسید و عمر
 بیارند بس پیشوایان تو
 و گر ابن نجاشی و هم حاکم
 چو آن ابن مردویه و هم
 چو کنز خود و نشر خوان
 بن سعد هم واقعه شما
 خلاف همه نقل منقطع خویش

| | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| پس آن نفس واهی فاسد | که باشد زیک تا بجای سبب سند |
| نگردد معارض گم و خیال | با قول اصحاب با قول آل |
| چو گفته که از گفته شیعیان | نمودیم تسلیم لیکن عیان |
| که هرگز فک در حیات رسول | نمود در قبض و ملک قبول |
| همه چون نه بقبض گرد تمام | ازین وجه بود بکر والا مقام |
| بفرمود حکم شریعت بیان | بنود احتیاج شهادت در آن |
| پس این نیست روشها و تضرع | بود حکم نا کردن اسے فلیشع |
| که هرگز گوایه یک مردوزن | نه در شرع جائز بود بے سخن |
| با گویم که دعوائے آن سئید | در اخبار اسلاف تو آمده |
| پس اقوال سلاف خود را پذیر | نه از گفته شیعیان اسی بصیر |
| دوم خود غلط هست بی وثیقه | که در دست زهر انبوه فک |
| فک بود در دست زهر ضرور | چه ثابت همه نیز دعوی ضرور |
| همه چون نه بقبض گرد تمام | ازین وجه هم قبض ثابت مدام |
| چه بی قبض دعوی جناب قول | نیکو و هرگز گم اسی غنول |
| نمیداد هرگز گوایه میسر | چه بقبض نبود همه ناگزیر |
| همین طور بی قبض و هم بی سبب | نگردی ابو بکر شاه طلب |
| همی گفت بو بکر با آن قبول | که این دعوی تو نباشد قبول |
| سوم اینکه نفس نمیری بین | که آن قبض ثابت شود بالیقین |
| در آن اتزاع ست منقول صاف | نه کرده کس اندر آن اذعان |

جواب اول
جواب دوم

جواب سیم

جواب چهارم

جواب اول

جواب دوم

| | |
|-----------------------------|--|
| نیز نهار واقع شود انزع | نبوده اگر قبض پس بی نزاع |
| که حیث رفیع و مودع چون خزین | و گرانیکه هیچ ابلاغه بین |
| بر آن نیز کردند حرص و هوس | که در دست مایک فدک بود و بس |
| که مقبول اسلاف سلطان کتاب | ازین حرف پرورد حق و کتاب |
| که بو بکر کرده بیان مسئله | چو گفته و کردی تو یک مشغله قوله |
| بنیادخت خود را بیک تملک | بگویم که گر گفت او مسئله |
| یاران بنا یکد و با ایتام | چه فرموده بود آن رسول انام |
| تسک بیاید بهر یک عمل | که لابد شمارا بهر و نقل |
| چه آن سست سوی ملاکت می | تقدم از ایشان نباشد گه |
| که هستند دانا ترین از شما | نباشید از بهر شان رهنما |
| نه گرفت از مرتضی چون سبق | بگو بهر تمیل این حکم حق |
| تقدم نموده چه در اخیل | تمک نکرده چه در با نقل |
| ز تاریخ و سیرت خدا را بگو | و دوم بعد این نقلها می گو |
| که تعلیم عمرت کند مسئله | که بو بکر را بود آن حوصله |
| بحیث رسیده التجار و پیش | چه در امر دینیه فرمانده پیش |
| بشهر علوم بنی باب بود | که آن حیث را قضای اصحاب بود |
| ز حکم هب نه نازدان بود | عجب هر که اقتضای یاران بود |
| بهر حال بوده شر یک بتول | تو دانی نکوکان و حقه رسول |
| درین حکم بو بکر مجبور بود | چه گفتی که از قلت آن شهود قوله |

| | |
|-------------------------------|-----------------------------|
| نہ زہار بوبکر مجبور بود | گویم بچندین وجہ و شہود |
| ہما انکر وہ خلیفہ و صے | یکے آنکہ بوبکر را خود بنے |
| امارت نکردند اورا قبول | ہم آن سیدہ ہم و صے رسول |
| چہ خود او گرفته حقوقش ہمہ | براو بود ہم دعوی فاطمہ |
| چگونہ حق حکم دادن رسید | در آن امر بوبکر را اے رشید |
| ہیکر دیگر گمان را حکم | براو بود لازم کہ آن با حشم |
| کہ مرد دوم با اے علیٰ نیز بود | و ہم بود کامل نصاب شہود |
| ترتیب رازے کہ دفعش شود | درین مرد دیگر گرت شک رود |
| کفایت کند شاہے با قسم | سو ہم آنکہ در شرع خیر لائیم |
| بہین کنسرتو کوچ را در شہود | ہمیں مسلک و راے بوبکر بود |
| چرا سیدہ را اندادہ قسم | چہ بودہ نصاب شہادات کم |
| نہ در دین مطلق شود کار با | تقتضایان فصل شد بار با |
| کترین ہیں نداری درین حق سخن | و کہ خود بخارے بہین و سن |
| بیانہ خود حاکمان با یقین | کہ ہر گاہ صدق گواہ تہین |
| پہر امر مرجوع بے اشتباہ | نہیند حکمے بر آن یک گواہ |
| اگر راستبازی و داری تمیز | کتاب سنن را بہین اے عزیز |
| نمودہ بقول خنیمہ عمل | کہ در باب اے رسول اجل |
| ز جابر ہم از مازنی بے نکول | ابوبکر خود کرد دعوی قبول |
| نمودی بآن شاہان خود قبول | ہمیں نہج دعواے دخت رسول |

وجہ اول

وجہ دوم

وجہ سوم

وجہ چہارم

| | |
|----------------------------------|----------------------------|
| تو دانی که صد لقمه دو جهان | نه دعوائش کذب بود بگیان |
| ورین باب گر صدق دخت نبی | نه نزد ابو بکر بود جلی |
| آن مرتضی اتم ایمن دگر | شهادت بدادند هم بے خطر |
| که هر دو مبشر بجهنت بندند | خبردار قرآن و سنت بندند |
| خصوصاً که محفوظ و دانا علی | که پیوسته حق بود با آن علی |
| گوایم او کرد ایزد قبول | ز تیلوه شایسته غفول |
| بهر حال و هر گونه ای بانمود | نه ز نهار بو بکر مجبور بود |
| مگر آنکه بوده خراج حجاز | بقلت در آنوقت اے سرفراز |
| خراج فدک و رشمار و عداد | بسکو که هندی ز یک لک زیاد |
| چو طائف در آن قریه یا درجاء | بساخل و هم چشمه و لنواز |
| چنان بود خرمای آن خوشگوار | که هر کس می بودش امیدوار |
| چون گفته که در عهد خود مضاف قوله | فدک را نه واپس گرفته چرا |
| گویم که هر گاه ثابت شده | ز انصار تو دعوی سیه |
| گوایم میر عرب شعیان | همی پر سمت از فدک همچنان |
| که آنرا بعدش امیر عرب | چون گرفت باید که گوئی سبب |
| چون نزد تو هم بود حیدر نکو | گوایم باطل نیاید از او |
| نخستین ازین هر چه گوئی صواب | هانت از جانب من جواب |
| دوم گویت پاسخ نفرو حجت | چو سیرت بخواندی گوئی درست |
| تو دانستی که دائم جناب امیر | همیداشت حشاد و اعدا کنیر |

جواب اول

جواب دوم

| | |
|---|---|
| <p> نمیداد اموال و جاگیر را ہے بود شاکی امیر اعظم در آن مرتکز بود امن انام کہ بر مال مردم تصرف نمود ز خود کردہ بود ندیک مال عام و گرفتہ تازہ سر میکشید لگرم نمودند فتنہ پیا کہ ہنگام فتنہ پرا ز شر زمان تغیر بہر کار شیخان کا بہا خواست دفع تراویح را نہ زنہار ممکن شدہ دفع آن کہ از فتنہ ناکسان خوف شدہ بجیدر بگفتند کاکے نامور بہر سیرت ہر دو شیخ عقول امارت بیابے کنون بالضرور امارت ندادند اورا حور مگر بعد عثمان بگشتہ ستر بگویند وقت فساد فتن نمودہ ہوا ہے امارت بسر </p> | <p> و گر طامعان زرو سیم را ز انبائے دنیا و رآن ہم فدک را بجلت چو گرفت امام کہ میگفت در حق او ہر سود چہ شیخین آنرا بیک اتہام چو نوبت بضبط فدک میرسید چو آن عائشہ زان بہب بر ملا نہ حاصل شدہ اقتدارش چنان ہمہ چیز بر جاے خود بر بند ندائے کہ در عہد خود تمنا نمودند عہد یہ شور و فغان بر آنحال آن مردمان گذشت فراش کن وقت قتل عمر بقرآن و بر سنت آن رسول اگرے نہائی عمل باشور پس آن شہ مقید با مکان نمود چو این حال بد وقت قتل عمر کہ آن عہد را اہل تلخ فن ز اصحاب ہر سرکش و پرنہر </p> |
|---|---|

ز آغاز عهدش حریصان خام
 ز کیسو همه ناکشان حجاز
 ز کیسو همه قاسطانش زشام
 ز کیسو همه مارقان شریر
 همه بهر خلبش بیر خاستند
 بسا لشکرش پریا و دغا
 تو حال غوار جدمه بنگری
 چونزدیک هر شیخ آن ناکسان
 یک حیل بهیچ در عین جنگ
 قیام مدینه نگشته نصیب
 از آن باغیان مسلمان بنام
 همه مدت شاهنشینچ سال
 همانوقت هنگام تالیف بود
 چو شایان نبودش همه اقدار
 ندانی که شخصی چو پرسیده بود
 همین وجه بوده که با او امام
 که در اخذ حق گر کس صلح جو
 بله اخذ چیزیکه حقش نبود
 میان ست ازین کان و همی درخت

بگردند شورش بپا بر امام
 در فتنه و جنگ گردن باز
 کشیدندش کز جنگ امام
 بدل مستعد بهر جنگ امیر
 که شاهنش بر هم زدن خواستند
 بنوده درون طالع وفا
 که بودند یک لشکر حیدرعی
 رسیده زیر قدر شوت نهان
 بر آقا سعه خود کار کردند تنگ
 ازین فتنه با از وطن شد غریب
 نه آسودگی یافت گاه امام
 که آن هم بسر شد جنگ و قتال
 چنانچه رسول خدا سعه نمود
 که هر چه بخواهد کند آشکار
 بباب فدک از سببه و دود
 بگفته جوابش باجمال تام
 درنگ کند نیست عیب بر او
 بود عیب فاخس گر آنرا بود
 فدک را بسا کل حق خویش گفت

له قول اول نیست که هرگاه امام خروج فرماید و جنگ و قتال مشغول شود و راه تقیه را میسر نماید چنانچه در حدیث آمده است اما در قول دوم نیست که حضرت امام حسین تقیه فرمود پس قول اول که کذب محض و از برای صرفت تحمیل قول دوم نیز ۱۳

جواب اول

جواب دوم

نشر غیر

| | |
|--|---|
| بقرمود طعنه بر آن حاکمان که از بهر اخذ فک آن زمان که هرگاه این فتنه بای کثیر همان فک را کند سترو نمودند خوش اقتدا سے پدر تقیه بگو تو ریه خود بگو خروج کند بهر جنگ عوام چنانچه کرده شه کر بلا تقیه بباب فک بد حرام عجب افترا لے و کذب عیان اگر راست گوئی ثبوتش بیار تقیه همین طور کرد از فحول تو حال حدیث را خود بین چه صلح ز روس تقیه نمود نه بوجہ دلے را نموده خلاص نه ترمیم کعبه نموده رسول تقیه نموده است در کر بلا ولے واسلے کوفه انکار کرد بتاریخ همچون سیوطی نظر | بطور کنایه بابلغ بیان هم از لفظ تاخیر و واضح چنان همیکه دیک انتظار آن ایست فرو خواهد وقت رارش شود درین مصلحت نیز دخت و سپر همین مصلحت را تو ای راست جو ولیکن چو گفته که هرگاه امام هماندم تقیه بود ناروا ازین وجه در عهدناطام پس این هر دو قول تواشعینان گفته کس از اهل حق زنیسار نه بینی که در عهد خود هم رسول چگونه نباشد روا این چنین که پیغمبر کردگار و دود نمیده ز حج خد اجز مناص هم از خوف یک ارتداد فحول و دم سید ما شیب رجھا که ناچار بر بیعت اقرار کرد نکردی در نیاب اس پیغمبر |
|--|---|

قوله

ندیدی هم اسفار را ای متین
 سوم گفته از حال عثمان خبر
 ز خوف قبال نکره او قصاص
 در انفاذ حد خوف فتنه نمود
 مگر باشد این خوف پور عمر
 و اگر خود بگوئی که آن مرتضی
 ز اعدای عثمان بناچارگی
 هم از قتل عثمان برآده جواب
 که قتلش خدا کرد و بودم باو
 تقیه رومی کنی جا بجا
 خصوصاً بحق جناب امیر
 پذیراندارے مگر در فدک
 نه این امر باشد چو ترک قصاص
 امیر عرب بود و معذورتر
 تقیه همین بد ز شاه کریم
 و لے زین تقیه که آمد بکار
 که بر فصل شیخین آن پشوا
 چه فرقیست زان مرد و با حیدم
 رسد بھر مالک در اموال خود

چو ارشاد و سننیه مارا بین
 که کشته سته کس را چو پور عمر
 ندیده جز اغماض عثمان خلاص
 بگوگر تقیه نبود این چه بود
 پدر کشته دیروز سر دایم
 بنا بر مصالح که کرد اقتضا
 مکرده تعرض بیک باریگی
 بیک سالے آن ولایت آب
 گفته که این توریہ بد زکو
 بھر جا که بر آیدت مدعا
 بهر دایم سستی او ناگزیر
 در آن میروی از غرض ماه شک
 که عثمان تو زان مجتبه خلاص
 ز عثمان که گفته تو خود پیشتر
 که از قتیله نویسم و بویم
 نباشد گئے لازم و آشکار
 عمل کرد و نمود آن راروا
 که او اریست دار فدک بود هم
 تصرف بھر گونه از نیک و بد

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

فرزندان میر
رسول متبول

وگرنیکه بعد از همه این و آن
که اے کاش بو بکر یا عمر
بداده فدک را بدیند او
گر آن گشته بد مال اسلامیان
پنجم به بدر آن رسول دود
بداده عمر بعد صلح میسر
همان طور که خود بدادی عقیق
نیکست عودش در آن خاندان
پنجم باز و اج هم آن عقیق
اگر بود چون تی پس کن ماشه
چه لابد ابو بکر مثل رسول
وگر جا بجا گفته آشکار
وگر هر کس راز امتاع وزر
چو شمشیر و فله ز مال بنی
همین گونه میراث حق متبول
گفتا هاندم که قول نبی است
هر آنچه گذاریم صدقه است آن
که جز این نیاید نباشد پسند
درین ملک و مال رسول حل

بگویم تبوشل صاحب دلاں
بر الطاف اادی نموده نظر
براه تکرم ز خلق نکو
اجازت گرفتیم از این آن
بر احوال زینب ترجم نمود
ز باب مدینه با و ناگزیر
فدک فاطمه را بطور شفیق
که حکمش تبدیل شد بگیان
همید از آن صدقه مثل شفیق
بخوردند آنرا چگونه همه
باز و اج داده از آن ای عقل
که دار و خلیفه همه اختیار
که داده جبار بر زرشیر
نه گرفت اندم ز دست علی
نه بو بکر و ادش ز ملک رسول
که در مال ما انبیاء ارث نیست
وگر کرد بو بکر این هم بیان
که آل محمد از آن برخیزند
همان میسکنم آنچه کرد او عمل

مگر بود این قول تنهائش صاف
یکے آنکہ باشد مخالف تمام
درین عام حکم و عموم خطاب
بیس آن قول تنہا ابو بکر را
نبوده و اگر راویش بالیقین
خصوصاً در آئند منحصراً کہ بود
دوم نفی توریت و نبیستان
چہ داده خبر در کلاش خدا
چنانچہ ہمین احتجاج قوی
کہ بر خواند آیات را مر تضا
بگفتا ابو بکر کاے بو الحسن
بفرمود حیث در کہ وحی خدا
پس او از نصوص کلام خدا
سوم میشود متنع اے عزیز
کہ در باب سیراث خیر البشر
باو شان فرمود و خود ای عجب
چہ این مال من صدقہ باشد مام
بحکم و آئند ز بشیر و نذیر
ولیکن باو شان نگفته نبے

بچندین وجہ یقینے کرات
ز گویند گم اللہ ارشاد عام
ہماناست داخل رسالتا ب
کہ بودہ خلاف کتاب خدا
چگونه قبولش کنند اہل دین
خوشا ستم بود با طلب سود
تخالف ز قرآن بدارد عیان
ز توریت داؤد و از زکریا
بیاورد ہم واقعی متقی
بتوریت داؤد و ہم زکریا
توسیدانی این کار با ہجو من
چنین سن ناطق بکن ابتدا
تخالف نموده درین ماجرا
ہم از روی قرآن ہم از عقل نیز
نہ ہرگز و ہدوارثان را ہر
کہ ہرگز مدارید آنرا طلب
برائے شہادتہ باشد حرام
بخویشان بگفتے چنین ناگزیر
بیاورد ہم انچنین متقی

وجہ اول

وجہ دوم

وجہ سوم

و ج چهارم

که فرمود بود بکر را خود بول
عجب ترک هم با و صی اجل
همه حال آئنده گفت رسول
پیارم باشد وصیت ضرور
بکن ترند و سنن را نظر
که گرم دمان و زنان خصلت سال
نایند ترک وصیت مگر
پس از بهر اموال خود آفتاب
نه زنهار فرمود با و اژمان
بفرمود تا کید آن بر فحل
ز خوشیان در اخلاص و جی چو بد
هم از ترک آن نزد اهل نظر
که با الهیبت و خلیفه میان
بود عقل شاه که آن شاه داد
بنودند واقف از آن چون بول
چه کردند از واج و عثم هم طلب
مثال پدر عاقله هم بیان
کسی که بدخواه از واج هم
بجز اهل سنت کسی بخرد

که گفته تبو بس نه با رسول
که بوده در علم و هم یک نقل
نموده ازین حال خانه نکول
که سازدم مرگ هر ذی شعور
چه تا کید آن کرد خیر البشر
نماند خوش طاعت ذی الجلال
روند از همه کوه نارسر
که گردیدش خلاف کتاب
چرا کرد ترک وصیت در آن
بچه و چه خود ترک کرده بول
بیو بکر تنها گفتن چه بود
چه باشد ازین بدترین یک ضرر
بیاید بیه رنجی در میان
بخویشان نهاده بنا کس فساد
زنان پیمبر نه عثم رسول
تر بود بکر میراث شاه عرب
نموده و زنجاست و منشیان
کنند شک صحیحین بنید بجم
نه این بگمان بر بنی مبر

که سیمب این حکم را در هفت
بر مرد و دانشور کشته رس
چو این منع میراث خیر الامم
بنا کام آن سید که با فغان
کشیدند آنجا حجاب فحول
زور و وفغان همان خسته جان
گمراست حمد و ثناء بر نشاند
پس از حمد و نصرت رسول خدا
که اسے مردم آقا و مولائی تان
که دنیا بسوئے شمار و نمود
شمار کتاب خداست پیش
بفرمود با حسن و غم بر ملا
کتاب خدا و طریق رسول
نمود چو خاموش انوار دین
همین نوع صدقہ دو جهان
بر روح ابو بکر ای حق نبوش
که آورده اش جوهری بالتمام
همین طور از شبے نیک مرد
چو جارا شد و مثل ابن الاثیر
نوشتری ۱۱

بو بکر گفت و بنحو نشان گفت
همین بهر تکذیب بو بکر بس
بحق قبول احسن شدستم
بمسجد در آمد بحسب جمع زنان
نستہ پس پرده دخت سول
خروشی بر آمد ز شنوندگان
عجب خطبہ در دالگیر خواند
بفسر مود با هر گروه جدا
نشد چند روزیکه رفت از جهان
بر آن دل نهادید از بھر شود
نه میراث یا ہم من از باب خویش
که کردید تقلید شیطان شما
پس پشت انداختید ای فحول
گذشتید از احکام شرع حسین
بسے زجر شان کرد زاری کنان
از آن خطبہ بگر تو درد خویش
و گر اسعد حبلی هم ام
چو سبط بن جوزیت نقل کرد
نمائند ذکرش و گر ناگزیر

چو خولہ کتاب لایے نجوان
 غضبناک شد بر عتیق شمس
 پس از مرگ ممنوع کرد از نماز
 کہ رنجند بے وجہ تا دیر سال
 غضبناکے و قہر رب العلا
 کہ ہست از صحیحین تو آشکار
 نمودی تو سہ عذر پر از ستیز
 نہ تنہا ابو بکر آورد و گفت
 چو حیرت نہ نمود نہ تصدیق آن
 حدیثے کند از پیغمبر گوش
 نہ حاجت بہ تحقیق منے باشیاع
 مخالفت ز آیہ نباشد بعقل
 نباشد مخصص چو پر سے جواب
 کہ دارے درین وجہ امی راست گو
 کہ ہر یک در شناسنت چون آفتاب
 کہ گوی تو یک ناقضش مرقضا
 درین باب میراث شاہ امم
 می انکاشت کاذب خیانت گرا
 چرا خود فرو بردہ و رشکم

ہم ابن قتیبہ کند ذکر آن
 ازین منع حق بضعہ مصطفیٰ
 نہ حریفی زدہ با ابو بکر باز
 از اصحاب تطہیر باشد محال
 غضبناکے بضعہ مصطفیٰ
 درین رجس و منع شکے دارد
 چو در وجہ اول کہ گفتیم غریز
 سیکے آنکہ این نقل را بی ہفت قولہ
 از و بعد ہم مردم دیگران
 دوم آنکہ ہر کس کہ با عقل و ہوش
 برا و ہست واجب عمل بر سماع
 سوم بعد ازین عذر داری کہ نقل
 مبتنی بود از برائے خطاب
 گویم کہ عذر نخستین تو
 بود بھرا بن عذر چندین جواب
 نہت آنکہ این نقل حیرت خرا
 درین مندرج انیکہ آن جیہ مردم
 بقول عمر ہمسرد و شیخین را
 چنین لفظہا را از نصب ائمہ

ذکر عذر عامتہ

عذر اول

عذر دوم

عذر سوم

جواب اول عذر اول

پس آن نقل بوکر مرد اجل
 هر آنچه ازین هر دو باشد خلاف
 دوم و در بخاری بین اسی شفیق
 گفته که بے شک مرا با شما
 چو رفته نزاعی در آن مالم
 سوم این خبر را چو عثمان پیر
 پس آمدم که از و اج آن مصطفی
 که از ملک و مال رسول زمان
 پس اظهار این نقل چون در گذشت
 و برین هم نداری جدال و ستیز
 و گر اینکه اسلاف تو ای عقول
 چو غزالے و رازے پر هنر
 سیوطی و وصائبی و هم نظام
 بگویند با نازش و افتخار
 که بر نقل یک را وے معتبر
 چه بر نقل بوکر با طمعه
 با حکام وین بود و اکتف بے
 محب آیدم هم درین جا بسرا
 گفته که منقول چندین کسانست

مخالف باشد ز هر دو نقل
 پس آنست یک باطل پرگزاف
 که هنگام صلح بحیدر عتیق
 نزاعی بیامد درین مالم
 از آن بعد تصدیق حیدر کجا
 می انکاشت قول بشیر و نذیر
 فرستاده بودند عثمان را
 ز بوکر دار و طلب حق نشان
 نه از و اج را از طلب باز داشت
 بخارے خود را بین اسی عزیز
 فقیهان نامے ز اهل اصول
 عصبه هم بخارے و اجج بر
 همین گونه عبد الحکم همام
 بفضل عتیقه نموده شمار
 عمل جائزست و رد و ابی نظر
 عمل کرده اند آن صحابه هم
 ندانست این حکم جزا و کے
 که یک نقل تنهای بوکر را
 مثال کلام خدای جہانت

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

چنان است این احتجاج متین
که در عهد بوکر و خیر النساء
در آن عهد یک کس نگفت بخیر
و اگر چند را وی که کردی شمار
بهر نقل باید طریقه جدا
و اگر آن صحابه که کردی شمار
و اگر بجز تکیب قول عقیق
که او وقت دعوی حضور قبول
چنانچه اعراف ابو بکر پیر
چون بود و خود و ایش قبول
ازین پس بتامید قبول خویش قوله
که بوالنخترے ناقل مدعاست
که بنجیب بران چون روند از جهان
جز این نی که آن زمره انبیاء
گویم که ارث است اینجا بجا
در اینجا نه ذکر فرائض بود
و عنوان این نقل را هم مگر
از عنوان همه شد چنین احتمال
پس این شبهه را دفع کرده امام

که گفته بن بوالحدیدت چنین
کجا رفته بود این شهادت بسا
از آنانکه گفتند پیش عمر
همه راست بر زهرے تو مدار
پس این یک خبر هست اکثر کجا
بجز مقتضای ساقط الاعتبار
بس است اعراف خود نی می شفیق
نموده است خود و ایش قبول
بیاورد احمد هم ابن جریر
بچه وجه مردم گشته قبول
حدیثے ز کافی نمودی تو پیش
که عالم بدین وارث انبیاست
بمیراث نهند ز رسیگان
بداوند و ارث علم و هدا
چه نقل است بر عالمان مدح و ثناء
نه ذکر تواریث تا شک رود
که کشف حقیقت شود سرسبز
که عالم شود و ارثے هم مال
بفرمود و وجه وراثت تمام

جواب پنجم

جواب ششم

جواب هفتم

ذکر حدیث کافی

جواب بارصیت
کافی

| | |
|--|---|
| <p>که بنمیبیران ارث با عالمان پس از بعد کلم یورثوا هم ضمیر چنانچه مقدر کنی خود بکد و اگر در پس او رثوا هم ضمیر قرینه پئے هم در خشان بود نباشد پئے عالمان گر ضمیر اگر از تکلف در آخر زحبط پیرا این تکلف ز نصب و غاد پس از نقل هرگز نیاید خیال بمیراث ندهند آن انبیا بود حکم میراث اموال شان درین نقل کافی که مزبور شد پس آن نقل کافی مادی نیست کجا اندرین نقل کافی بیان دوم وجه تسویل توطا هرا مگر ناقل انما فرے بگیر چنین نقل کافی ما ازین پس چه عذر دوم کرده گفتی که هر کس که با عقل و هوش قوله</p> | <p>نمودند جز علم زرد در جهان پئے عالمان خود مقدر پذیر پئے فعل منقول لفظ احد بر آور پئے عالمان ای بصیر که مابعد تفسیر عنوان بود چه ربطی بعنوان شود ای بصیر مقدر کنی جمله از بھر ربط چو شد بی تکلف حصول مراد که از بھر ورثه زروارض مال که دادند میراث از او شان بسا هر آنچه شده در شریعت بیان نه صدقه نه اولاد مذکور شد منافه ز یو ضلیم الله نیست که صدقه است اموال بخیرائ در آن نقل گردید یک انما ابو البخترے عامی و مفری نه منقول گردید این انما عجب مفوه بر مفوه آورده حدیثی کند از پیغمبر گوش</p> |
|--|---|

له و ز ته تکلیف ای معلوم که کتاب صنف دوم اینجا خبر و است شریعت ۱۱ سید بن ابی

جواب و مدار
حدیث کافی

بر او هست واجب عمل بر سماع
چو بو بکر خود این خبر را شنید
یارم ازین دوسه دو جواب
یکه آنکه بو بکر کردش سماع
پنجم بے شام ای دشو
پس او یک گواه سماع خبر
ندانے که بو بکر را خود بنی
نه در مال خود آن رسول و دود
پس از چه باعث بر ملاک شاه
هانا درین ماجرا آن عتیق
بیاب فک او پذیرا نکرد
پس از بهر اسقاط ارتب قبول
دوم آنکه گزند تو بے گمان
درین حال حکام را ای پریش
خصوصاً چو قبل از حکومت بود
بود مسلک بو حنیفه همین
در نجب ابو بکر را با نمود
پیتر زاعرا بے اشترا خرید
خودش بود حاکم رسول اجل

جواب اول غدر دوم

جواب دوم غدر دوم

نه حاجت تحقیق و نه با شماع
ضرورت به پیشش زد دیگر ندید
که هر یک در خشان ست چو آن قباب
ولیکن ساعش بوقت نزاع
نه الزام و حجت شود بر ضرور
نیارست آورد با کروفر
نکرده خلیفه نکردش و صے
ابو بکر را تولیت داده بود
تسلط نموده بنصب و گناه
بود فاطمه را مخالف فریق
یکه قول زهرا بے پر رنج و درد
چرا قول تنه اش گرد و قبول
بنشکست شده بر همه حکمران
عل ناروا هست بر علم خویش
هم از بهر شان خوف تمت بود
ازین پس بخاری و شش بین
موافق چنین نیست موجود بود
کز آن پس چو انکار کرد آن عتید
بر آن علم خود او نکرده عمل

پس این جمله اقوال لازم نمود
 ازین پس درین دجا اول غزیه
 گفته که بوبکر گفت آنچه نقل
 مبین بود نقل بهر خطاب
 گویم که از زجر و تنبیه ما
 و لیکن که جمهور سکنه کسان
 چون گفته تو از طبع رشید و بافت
 بجهت تخصیص آن ای نبی
 اگر بودن صدقه مال بنی
 دوم بصفه پاک دخت رسول
 چنانچه که رازی همین بی هفت
 سوم از چنین نقل دهم از عظیم
 نمودند حنفیه هم شرط تمام
 مگر قول بوبکر بوده اخیر
 و اگر اینکه هر گاه کرده اند
 بخواند و نه تخصیص کرده بیان
 و اگر باری فرمود یک حکم عام
 که هر کس که میسر گذارد زما
 تو دانی که در لفظ شرط و جزا

که میداد بر آن خبر و شهود
 قوله چه عذر سوم کرده چون ستیز
 مخالف ز آیه نباشد عقل
 نباشد تخصیص چو پرست جواب
 نمودن ز تخصیص اکنون ابا
 نمودن تخصیص اینجا بیان
 قوله که این آیه باری تخصیص یافت
 ز کفر و زرق با یقین دلیل
 نباشد یقین دلیل جل
 نفرد تخصیص اینجا قبول
 تفسیر بوی صیحه که الله گفت
 نه تخصیص باید کتاب کریم
 که باشد تخصیص مقارن بعام
 بدین مثل تو ضیح خود ای بصیر
 همین آیه پس پیش مردم رسول
 که صدقه است اموال پیغمبران
 همانا پیغمبر علیه السلام
 پس آنست از بھر اهل و عیال
 بود حشر من عام ای باحیا

جواب

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

پس این حکم عام رسول امم
چو گفته دگر در دوم وجه ما
که میراث ما لے نباشد مراد
بگویم که اے پر تعصب عزیز
در اینجا قول حق بوتراب
ازین پس بخاری بین امی بصیر
نمودند زین لفظ باطل ابا
بگفتند هر دو که آن شاه داد
پس از قول این هر دو ماذی شعور
دوم گز پاس آبروئے عتیق
بگویم لغات و تفاسیر خوان
که باشد در اشت حقیقت بحال
بگیر اصل معنی و مجید مناز
مجاز از بگیر معنی آن
ولیکن در اینجا قرینه ضرور
بنا چار از نقل کافیه ما
تو دانستی که آن رحمت عالمانست
درین نقل باشد مجاز آشکار
کلام است جائیکه ارشاد کسان

گندنج تبیین و تخصیص هم
پے ارشاد داؤد و هم زکریا
بود ارشاد علم و نبوت مفاد
چرا از یہ شش انبیا هم گریز
که آورده اش و اقدی رومتاب
که خود عاقله هم سر ناگزیر
که صدقه است مال همه انبیا
گرفته درین نقل خود را مراد
بود قول بوبکر باطل ضرور
کنے باطل این قول هر دو شفیق
مدہ دخل نصب غرض اندر آن
مجاز است از بهر علم و حضال
حقیقت مقدم بود بر مجاز
پے آن بایده قرینه عیان
نباشد پے علم اے ذلی شعور
ز دی راه حق اے سر پای مرا
نزد کو تفسیر آیه در آن است
قرینه بر آن روشن امی هو شیار
شود مطلق و بی قرینه بیان

بگویم تبیین و تخصیص
داؤد و زکریا
جواب اول

جواب دوم

چو گفته قرینه تو ای پرنهر
 شده ذکر جم از علم لوم لب
 چو میراث اموال بودی مراد
 بگویم قرینه شود جاحی پت
 در اینجا حقیقت بود خوش نکو
 مگر چون شدی مبتلای غرض
 تو دانسته از کجا وجه من
 بقرآن حق درها نجا بیان ست
 چو شد اختصاص تو باطل خیال
 و گر هم سلیمان زارث پدر
 اگر چه خودش داشت اخوان
 پس اندر وراثت هم اے پرنهر
 درین نیست شک که آن ملک و
 دوم آیت سابق ای ضد سلم
 کزین قبل گفت ایزد با کرم
 همین جا دیگر بار گفته خدا
 بود نسبت علم با هم خلاف
 کلام کریم سخن آفرین
 مطابق بمقصود تو در عیان

قوله که میداشت داوود خیل سپهر
 کز ایشان نبوده شکرش کس
 نمیداد این اختصاص مفاد
 که آنجا نیاید حقیقت دست
 که گفتند جمهور اسلاف تو
 بجوئی قرین چون دایمی من
 کز اخوان او هست این اختصاص
 که این اختصاص زبیر مؤمنان
 چرا این نصب ز میراث مال
 همه سلطنت یافت با کرم و فر
 نکرده کس شکرش اندران
 همین اختصاص بود خوب تر
 سلیمان را بود ارث پدر
 کند باطل و لغو میراث علم
 که دادیم علی با و دو جم
 کز ارث پدر یافت جم علم را
 و گر لغو تکرار علم ست صاف
 بود پاک از خلف و لغو چنین
 مناسب که میگفت ایزد چنان

چو قرینه قرینه مخالف
 حرفت
 جواب اول از قرینه
 و میراث حضرت
 سلیمان

جواب دوم از قرینه

جواب سیم تره

جواب چهارم تره

جواب اول

که داویم داوڈ را علم ہم
سوم خاص ذکر سلیمان پچیز
که بودند اخوان اگر آن زمان
وگر نه کلام خداوند ما
بود دال بر اینکه داوڈ را
تو دانی که این نفی دیگر پیر
چهارم عجب دارم اسے پر
بفرمود میراث مالے امیر
بگفت ارث اموال بصری حسن
بفرمود راغب که مال و مال
زمیراث مالے بیاری بیاد
که گفتند تفسیر گویان ہمین
دگر منطق الطیر کردی دلیل ^{قولہ}
بگویم کزین قول ای خوش مقال
دگر اینکه قسم زبان طیور
نمیداشت داو و یغیسم
پس آن منطق الطیرای راستبار
چه آنکس که چیزے ندارد گے
بود باعث اختصاصش و چیز

بشد ارث آن سلیمان حم
دالت ندارد بر این امر نیز
نه تقسیم اموال شد در میان
که کردیم داوڈ را جم عطا
پسر حسن سلیمان نداده خدا
مخالفت بمقصود تو سر بسر
ز تفسیر بالراسے نکنے حذر
بگفتم سابق ازین ای بصیر
ز بغوی و رازے بگیر این سخن
جائی بگفت ارث در علم و مال
ز قرآن تو الصافات الجیاد
چو کشف مبیضاوی خود بین
پی نفی میراث مال ای نبیل
نه لازم شود نفی میراث مال
چو تسخیر جن و هوا پر ضرر
که گوئی تو میراث آن رهبر
نه ارثے بود گرچه گوئی مجاز
نه آن ارث او هست از هر گه
امارت دگر علم اسے بر تمیز

چنانچه اهل تفسیر و تاریخ دان
ازین بعد در قصه کتیا
که باشد در اشتهای حقیقت بال
دوم اینکه هفت الموالی بخوان
چه خوف از نبی عم نزد بهر مال
نه بهر نبوت نزد خوف و بیم
نه اینست بخل محبت بال
چه گرانچنین نیک صالح پسر
کند او بخیرات و حق صرف مال
سوم ابن عباس و بصیر حسن
بگفتند میراث مال اندران
اگر شک در بی کنی اندرین
و گرازشیاب و شمعور
چه باشند نیکوترین انبیا
چنین وصف در خواستن از خدا
چنینست شرط رضی در نبی
چو گفته که گر مقصد شیعیان
ازین لازم آید بلاشائبه
بگویم که در آیه با این تمیز

نمودند میراث هر دو بیان
تولفت ایرت را نخوانی چرا
مقدم بود بر مجبازی خیال
کزینست میراث مالی عیان
که یابند از آن بر مفاسد بال
که آنست از سوئی رب کریم
بود باقی صالح اندر مال
عطا میکند خالق هر بشر
بود موجب حیرت ادیر مال
چو ضحاک و شعبه جزین
نکردند از بخل بر دے گمان
چو تفسیر لغوی و رازی بین
بود نفی ارث نبوت ضرور
رهنه و پسندیده نزد خدا
بود لغو بجز نبی بی خفا
که گوئی که عاقل شود هم تقی
ز اولاد یعقوب شد همگان
که تیغ بود و وارث آن همه
ندیدی چرا حرف من ای عزیز

برسیه
برسیه
جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب

که آنست تبییضه یگان
 انگفته که این چنین پیشتر
 چو گفتی که هست ارث علمی مراد
 بگویم که اے دهلوی عزیز
 گئی علم کوئی نبوت گئی
 چو لفظ و لے میشود مشترک
 ازین وجه این وصف بعد از ولی
 ولی هست گرز دتوبس پس
 چنین وصف طرز بلیغان بود
 بکن طاعن الطمسیسم را نظر
 پس این لفظها که خدایا آده
 چو این هر دو تسویل و هر سفسطه
 پس آن علم خاصیکه کردی
 چو گفتی که باشد محال جلی
 بگویم که نبود محالت قبول
 محال ار بود پس گروه همان
 نکردی تفسیر آیه بال
 بفرمود تفسیر حیرت در همین
 پس این جمل یا یک تجاہل بود

مراد است بعضی نه آن یگان
 نمودی تو فضل خود ای پیر پیر
 و گرنه یرث میشود بی مفاد
 باین فصل این ہم نداری تمیز
 نه رفتار دارے تو بر یک ہی
 نه معیش فرزند تنها و یک
 بود بخت عیسین و کردش جلی
 بود کاشفه این صفت بی خطر
 ازین وجه هم داب قرآن بود
 سمعنا منادے نیادی دیگر
 به نزد تو باشند بیفاده
 بگشتند باطل سبکی هم
 در اشت از آن نیز رفت سباد
 که ترسد ز توریت مالش بنی
 چه ترسد ز اسراف بیجا رسول
 چو آن ابن عباس و الامکان
 چنانچه بیان کرده ام محال
 چنانچه گفتیم واضح ترین
 و یا از ائمه متناصل بود

جواب

جواب

له در قرآن مجید منادایا واقع شده لیکن اینجا حضرت مصطفی (ص) در وقت شهادت فرمودند

سید بن کریان غفر عنہ

جواب اول

| | |
|---------------------------------|------------------------------|
| چون گفته که مقصود آن زکریا قولہ | بود ارث منصب درون دجا |
| بگویم که اے فاضل بی سدا | از منصب کنی گربوت مراد |
| پس ارث نبوت نباشد چنان | که بے فضل پروردگار جهان |
| کسے را رسد میشود این محال | بدانست هم زکریا همچو حال |
| محال است از دے که برگردگا | گمانے کند این که پروردگا |
| نبوت به بخشد کسے را که او | بتدل نماید بشرع نکو |
| اگر هست از منصب این قصد تو | که علم است و دینی کتب ای ستو |
| که اولاد اعمام آن زکریا | نمایند تحریف آن و رضا |
| چنانچه خودت گفته بامود | که خوف بنی عم ز تحریف بود |
| پس از این مراد مراد عمیان | که ارث است در مال پیغمبران |
| چه داخل کتب هم در اتعاع و ال | بر انکار این امر نبود مجال |
| هم اسفار احکام رب دد | بجز خاص تورات چیزی نبود |
| پس آن بود در دست بسیار | نه تخصیص آن زکریا بود و لیس |
| در آن پیش و هم بعد آن زکریا | نمودند اشراشرا تحریفها |
| چو خونی ز تحریف واحداش بود | بنقل اکاذیب مثل هود |
| درین نیز تخصیص اولاد اعم | نباشد که کردند خیل اعم |
| اگر علم باطن نمائے مراد | در آن نیت ارث نه خوف فساد |
| و گر آنکه بر نفی میراث علم | بدی دلیل است بشنوب علم |
| خدا را بعین سورة الانبیاء | که اندر دعا گفت خود زکریا |

جواب دوم

که گذار تنها مرا کردگار
اگر نیست اندر شیت چنان
ازین ست روشن که خود ز گریا
تنهای فزند کرده در آن
پسر خواست تا از وی ارش برد
اگر علم مخصوص کردی مراد
دگر بود انسب که گفته در آن
مخاست برز گریای فہیم
شیدی چو از انبیا سرگذشت
کزین پس تامل کن اسعزیز
ولیکن ہمیبے پیر آل داشت
چنانچہ عمر حسب دعوائی شان
بدین تو رخنہ شدے زان اگر
دگر رخنہ گرد چو اسے عقول
سخن مختصر گویم و نیست شک
غضبناک شد بضعت مصطفیٰ ۳
نہ حرفے زدہ بالبو بکر باز
عجب تر جملہ زبان باریت
کہ اعصاب اصلی ہانست پس قولہ

قولہ تعرب لاندنی فزادانت خیر الوارثین ۱۲

عطا کن پس کہ شود و زور
توئی بہترین ہمہ دارمان
ز تنہائیش کرد از حق و عا
نخوف از علوش نمودہ بیان
ز املاک و اموال او ہر خورد
ز تنہائے او گلہ جمیعاد
توئی بہترین ہمہ حافظان
کند تا میراث علیش بنیم
سوئی اصل مقصد کنم باز گشت
گرفتم کہ ان صدقہ گردید نیز
خلیفہ نہ چون نزد ایشان گذشت
بال بنے داد خیرے از آن
نہ رخنہ شدے از عطائے عمر
چو بگذار دوش بہرا ہش رسول
کہ از منع ارش و ضبط فدک
بر اہم اعیان و عتیق شما
پس از مرگ ممنوع کرد از نماز
با آن خشم او این سخن سازیت
کہ شخصے کند قصد ایدائے کس

نیاز زد بوبکر آن سیده
چو او حکم شرعی و قول رسول
چونمی شد اغضاب اوئی غضب
نه بینی که در خانگه کارها
گر فتم که او در غضب آمده
مگر از روایات هر دو در حق
بر فاطمه رفت و عذری نمود
گویم که در یک بیان غضب
چه گفته که خاتون و الالقب
درین فقره خاص امی شمس
یکی آنکه اندر ربوت غضب
ولیکن صحیحین خود را پسین
دوم تمت غصه ب سبب
ابوبکر رازان برے کرده
نمائی که خود او نکرده غضب
چه انچه بکر او بیاب فک
هر انچه بمیراث نقلی بگفت
و اگر آنکه بے موجب و بی سبب
همین پنج مے بود گری سبب

مگر خود بر او در غضب آمده
بیان کرد بی قصد پنج قول
زر نجش چه بوبکر را بی سبب
غضب کرد بر شوی خود بارها
نه زان پس بوبکر حرفه زده
صحیحست ثابت کران پس عتیق
باخر ملاش ز خاطر بود
نمودی چاهل و نصب ای
بشر بود خود کرده باشد غضب
ره چهل رفته با انواع چند
تو تشلیک کردی بود این عجب
که منقول گشته غضب یقین
نهادی تو بر سیده ای عجب
چه تحقیر و خست بنی کرده
قدے بوبکر بوده سبب
بنود از شریعت بلاریب و شک
همان بود یک قول او بی نعت
نیاید گمے علقه در غضب
نه آن طول مدت کشید غی غضب

چاپ

چهل نصب و یک

جواب اول

جواب دوم

ہمیکہ دہماشش اور امیر
 و اگر خود بگفتے پس این ہمہ
 بسا عذر ہا کرد آن پیر مرد
 گویم کہ اگر او نیسا زردہ بود
 دوم آنکہ ابن قتیبہ عزیز
 کہ گفتہ ابو بکر با آن عمر
 چہ کردیم اورا غضبناک زار
 شنیدی چو اقرار بو بکر خویش
 ننگہ ز بیباکے آن شرمناک
 پس اینجا ہمان نقل کرد دست
 سوم اینکہ زہرا ز جس گناہ
 چو خشمش بو بکر شد بی سبب
 تو آن خشم را سہل انگاشتہ
 چہ او روز شرع بنیہ تافتہ
 پس امر خستین بود ترک دین
 کہ ہر کس کہ حکم بنیہ را نکو
 ز احاد مردم نیاید چسپین
 مگر شرم بادت کہ دخت سول
 چہ فرقی در اندیم بود در میان

قوله

نمیکرد اصرا را و ناگزیر
 کہ بو بکر شد برد فاطمہ
 علی را شفیع تباہی بکرد
 چرا اینقدر عذر خواہے نمود
 بدین پنج آورد با صد سینہ
 بیادخت دخت خیر البشر
 برقتند و حاصل نشدادن بار
 برا غضاب زہرا چرائی پریش
 چو تو اینکہ از خشم زہرا چہ پاک
 کہ خشمست سست گو امانت
 مطہر کہ قرآن بیاد گواہ
 شد او کار بند گناہ عجب
 کہ بردات زہرا و ادانستی
 و گر نہ عجب کاوشش یافتہ
 بخوان آیہ لایؤمنوا اندین
 ندادہ رضایت دیندار او
 کہ ناخوش بگردند از حکم دین
 نداد و چسپین حکم حق را قبول
 ز اہل کسان تا بد بگردگان

جواب اول
 جواب دوم

جواب سوم

گر این حکم نشیده بود آن بول
چو صدیق را یافت کاذب بان
چو گفته و گرانگه گر غضب
ابو بکر را خوف آن میسید
ندانی که از بس طریق و بند
بیازند اسلاف اعلام تو
چو طبرانی و حاکم حبیره
چو آن عسقلانی و ابن حجر
که فرمود آن سید دوسرا
که بر هر که آئی گم در غضب
هر آنکس که خوشنودار و ترا
چو لفظ غضب را که میخواستی
پس اکنون کن شک و درین کان
هم از نقل اخصاب هم از غضب
عیان ست روشن بلا قیل و قال
گر آید ز نفسانیت و غضب
چو گفته که خاتون در کارها
چنانچه بوقتیکه آن شیر فرد
پس از زده شد سیده آنچنان

قوله

نه چون صدق صدیق کرده قبول
پس ای وای بر ندیب بنیان
می آمد و عیدی ز درگاه رب
هم اینجا نمودے تو بهل شیدا
غضب هم در اخبار شد مستند
هر انچه بنخواهی تو ای حلیه
چو ابن عساکر چو ابن اثیر
چو شیخ تو عبدالحی معتبر
تخاطب کنان دختر خویش را
برو میکنی نیز داو غضب
از خوش شود خالق دوسرا
بین اندرین نقل بارستی
گرفتار خشم خدا بار فیت
که مطلق بگفتے رسول عرب
که بوی خشمش بسیار محال
باو که کند نیز داو غضب
به حیدر غضب کرد هم بارها
به بنت ابی جہل درخواست کرد
که نزد پدر رفت گریه کنان

جواب

بگفته که زهر ابرو بنداست
 بگویم که این فریاد است
 دوم آنچنین قصه زان فریه است
 همیداد اصحاب را مال و زر
 از آنها مغیره است و هم عمر و مال
 پسر ارباب شد ز فہمت بعید
 خصوصاً درین خطبہ پر دروغ
 ہمانا کہ آن سیدم مر تضا
 علاوہ برین باتا مل نگہ
 کہ باشد مکاح دوم چون و
 چہ امکان ندارد کہ خیر الانام
 چو گفتے دروغ تو درخت
 روایات سنن و شیعہ ہم
 بگویم کہ گفتے چو دو نقل خویش
 مذاقی کہ این نقل واهی است
 و اگر آنکہ شیخین و خیل ام
 چہ از ہر صحیحہ عیان بی خفا
 غضبناک تا مرگ بودہ است باز
 و گر ہر دو این نقل خود بی نشان

اذیت باو نفس مار اذاست
 چہ براست حجت کہ این نقل است
 کہ پنجم امام تو کردن بخوات
 کہ بافتد در دم حیدر زہر
 و گر بوہریرہ چہ جوئے خلاص
 ز اسکانی و از بن بوالحدید
 کہ کردی از آن دین خود بیفرغ
 نشان داد از واضعش بطلان
 بہ بطلان مضمون آن رہبر
 ز قصدش چہ را خشم بر تضا
 حلال خدا را نمساید حرام
 قولہ زبو بکہ خوشنود شد فاطمہ
 دلیل و گواہی برین مطلبم
 غریقانہ چنگل زد می بر حشیش
 چہ براست حجت کہ این نقل است
 نمایند کذب ہر دو ہم
 کہ آن سیدہ بر عتیق شما
 دم مرگ ممنوع کرد از نماز
 کہ باشند مرسل ہم از انصاف

جواب اول
 جواب دوم

جواب سوم

جہل کذب

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

از نیوجہ نزدیک اہل خبر
گئے پیش ماہر صحیحین خویش
کہ انچہ درین ہر دو باشند ہم
در اسفار بعد از کتاب خدا
گئے ہر دو رازل و خواری
کہ از نقل واسے و مرسل منط
چو مرسل ازین ہر دو در برت
ازین پس گواہیکہ نقل فلان
کہ ہر یک صحیح تو در منزلت
ز حجاج انچہ نمودی رقم
گویم کہ آنرا ندیدہ کسے
اگر راست گوئی فشافش بدہ
چو گوید کسے چون در احتجاج
در آن مندرج آنکہ نزد عمر
پس انچہ گہوئی بانگس صواب
چو در بعد حجاج با یک میسر
ز اختیار نامے بگفتے چرا
ازین بعد حرفے شنوای شفیق
چو بودہ مخالف ز قرآن حق

چو ابن حجب ^{مستطانی} بیچ و نامعتبر
مباہات داری ز اندازہ پیش
بر آن میشود اتفاق ام
گہوئی اصح الکتاب ہر دو را
کہ در درک بے اعتباری نہی
نمانی صحیحین خود را غلط
برین صحت آن نباید گریست
نکردند اہل صحیحین بیان
نمادند دیگر کتب فوقیت
بگفتے کہ این مال شیعہ ست ہم
نہ نام مصنف شنیدہ کسے
وگر نہ چہ گویم کہ ناگفتہ
کتابیت از سینان اعوہاج
ابو بکر بودہ است بیدادگر
ہمانست از جانب من جواب
بفرودہ لفظ غیہ ای عزیز
ہزار آفرین بر چنین اقرار
کہ این نفی توریث و قول عتیق
مخالف ز ہر ملت ماسبق

جواب

جواب

از یوچه باد به جمله امور
 خصوصاً بآن شیر رب و دود
 همه بود نزد تو هم آن ولی
 ندانست که حال ارث رسول
 نیاید ز آسا و مردم چنین
 چو معدوم گردد در جهان
 که وارث خود آن نبی در هفت
 بر مرد و انشور انصاف کوش
 دیگر گفت و جمله تسویه است
 چو میراث هم خمس آل رسول
 چنانکه حق کرد تصریح آن
 در اسقاط این حق آل کرام
 چنین چار و عوامی ما اهل حق
 که از اعلام سنیه هم صاف صاف
 چو از خمس حق خدا و رسول
 ندانم که نزدیک اجماعیان
 چنین فعل یا آنکه بوده در هم
 بود نیز احداث در شرع دین
 در اسقاط این حق رود شک اگر

بگفتی بخویشان خود پُر ضرور
 که بھر علوم نبی باب بود
 بر اهل و عیال پیوسته و صی
 وصایت بود هیچ و لغو و فضول
 نه گفتن چگونه ز سالار دین
 نه هرگز بر روی چاکس این گمان
 بگو بگفت و بخویشان نگفت
 همین است کافی اگر است گوش
 بر آن فعل بگو بگو تا و لیهاست
 چو بگو بگو کرد و اسقاط فضول
 همیدادشان را رسول تان
 نه بوده است حکم ز خیر الانام
 مسلم چنانست و هم متفق
 نکرده کس اندرین اختلاف
 گرفتند همراه ارث رسول
 برین فعل بوده چه وجه عیان
 همانا بخویشان خیر الانام
 که آن منع کرده رسول این
 مشکک کند خود هدایه نظر

سبب از آن
 غیبت است

چو از رد و تنبیه اهل تمیز
که باشد جواب سلف ناتمام
بگفتی که این طعن شیعه نخست
چه در آیه خمس هم نزدشان
ازین ره روا شد که آن را امام
چنانچه عمده اول از خمس مال
هم اندر خلافت خودش مرقضا
گفتم که این طعن کاری چیست
چه طعن است از وجه اسقاط حق
بود که چه در آیه مصرف بیان
چو در خمس ^{خط ۱۲} حق ندارد و اگر
مساکین و یتام و ابن السبیل
نه تخصیص یک زمره گردد و را
که صاحب شرائع همان خبر فرود
چو این اقرا نیست بزوات او
چو فرضاً کسی را کند خاص امام
مگر حق شان کرد اسقاط عمره
بر آورد اسقاط او این اثر
از خمس غنیمت چو گشته حصول

جواب

درین باب دریافت عبدالعزیز
گرفت و اگر راه کج آن همام
برین مسلک شان نیاید دست
بود مصرفش فی حق کس بیان
بیک فرقه خاص بدهد تمام
نداده بود وجه غنا بجهل آل
عمل کرد همچون عمر بر طلا
به نزدیک اهل حق آید دست
بآن نیست قائل کس از اهل حق
نزدیک یک دو کس از علما
بخیر نسل و اولاد خیر البشر
باشند هم آن کسان با دلیل
همین است قواسم منعمورما
نه تجویز تخصیص یک فرقه کرد
انگاردی تو نقل عبارت نکو
پس او هم بود خویش خیر الانام
بداوه باغیار و جسم و دگر
که دیگر سلاطین بعد از عمر
ندادند چیزی بآل رسول

چون گفته که آن حیث در او اگر
 در نیاب واهی سندی بصیر
 بگویم که این نقل واهی سند
 یکے انیکہ آن شافعی نکو
 پیاور داز صادق رہنما
 بتقسیم این خمس آن را هر
 دوم انیکہ یک جزو این نقل تو
 بہ لفظ طحاوی بکن غور تام
 کہ چون برخلاف ہمان نقل
 جوابش بفرمود آن شاہ صاف
 مراد امام بود این چنین
 سوم نقل چون نقلی بصیر
 یک نقل واهی چه بردی پناہ
 چون گفته کہ بوبکر وہم آن عمر
 جدا سے نمودند دائم ازان
 ہمین نہج میداد خیر البشر
 برین دعوی ش گفتہ و خبر
 بگویم کہ یک اولین نقل تو
 کند باطلش منذر سے خیر
 ز نقل دگر خوش حیان ای شفیق

قوله

بفرمود تقسیم آن چون عمر
 گرفتہ بہ نقل ابن اسحاق
 بچندین وجوہ است نامعتمد
 بفرمود تکذیب این نقل تو
 کہ میداد حیث در حق اقربا
 ز قریہ چو راہ عتیق و سر
 کند رد دعوی تو اسے شہ
 کہ گفت ابن اسحاق با آن امام
 بگویند خمس ست کل حق ما
 فسازیم چیزی ز را پیش خلاف
 کہ کردہ فقیہ ہمان شاہدین
 نمودہ است تکذیب تو ای بصیر
 براخبار دیگر بکن ہم نگاہ
 حق خاص خویشان خیر البشر
 بدادند لیکن بسکین شان
 بمسکین بطوریکہ دادہ عمر
 از ابن ابی لیلہ و از دگر
 نباشد در آن صحت ای جلد جو
 عزیز اندیدے توفیق القدر
 کہ چیزی بہ خویشان ندادہ عتیق

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب اول
 لا حافظ عبد الحکیم بن ندی ۱۲

چو این را مضر خود انگاشته
برین کتم و تحریف ای بانمود
دوّم اینکه بر هر دو نقل ای همام
نکردی ز تکذیب او هم حذر
که اسقاط کردند شیخین تو
نزد اند هرگز عتیق و عمر
اگر داده باشند هر دو همام
زجا با خصوصاً ز مسلم عیان
بانگاشته کسرش اے عقول
پس از نقلهای صحاح عیان
سوم آنکه این هر دو نقل قبیح
پس از قید تقلید اعظم امام
ز تقلید اهل صحیحین خویش
غلط گفته اینکه خیر البشر
چه داده هم را بشیر و نذیر
به حال بویکر هم آن عمر
چو در باب میراث و هم در فدک
درین خمس چون اتباع نبی
چه عذرست اینجا جز آن کینها

جواب دوم

جواب سوم

چنین فقره از نقل بگذاشته
بسا آفرین گفت به باشد بود
عمل چون نفرمود اعظم امام
هدایه عنایه بین خوب تر
حق اقرباے رسول نکو
چو توریث از خمس شان مال و زر
بداد مثل ماکین عام
که انچه بداده عمر بهر شان
نمودند در اقرباے رسول
نداده عمر هم همه حق شان
خلاف دیگر نقلهای صحیح
ز تقلید آن شافعی همام
تو برداشتی دستائی ل پریش
نداده بخویش غنی چون عمر
معالم بین نیر فتح القدر
ز قند بر شمع خیر البشر
بند اخند احمقان را بشک
نکردند ایشان بگو و اجماع
که میداشتند آه در سینها

چو آنجا پس شام و عجم ای بصیر
 بدادندی او شان بآل بنی
 همان مایه ثروت و افتخار
 چو سالارے عام دنیا و دین
 همه را گرفتند خود ناگزیر
 که نبود که آن ابله بیست کرام
 عجب دارم از حال تو ای عزیز
 که از روی قرآن رسول زمان
 بگردند اسقاط شیخان تو
 همه آل و خویش رسول زمان
 عزیزا پس آن هر دو شیخ غفل
 سپرده چو پیغمبر دوسرا
 نکرده تقلید عترت چرا
 بله وقت حاجت دفع بود
 تو خود با همه لاف تقلید آل
 و گرانیکه چون خالده نامور
 به بد حیلته قتل مالک نمود
 خلیفه بپاس رعایت که داشت
 نه مالک را سلام برگشته بود

که بوده گرانقدر و سبب کثیر
 بگشتندی ایشان امیر و غنی
 که داده بآل بنی کردگار
 چو میراث و خمس و خدک همچین
 بگردند شان را ذلیل و حقیر
 بیا بند قوت پی انتقام
 که هر که بودا عقدا تو نیز
 همی داد این حق بخویشان عیان
 بلا وجه و بی موجب ای حیل جو
 برقتند شاکی از آن زین جهان
 نکرده چون اتباع رسول
 بهر دو نقل است خویش را
 بودند در است مصطفی
 مدارا بگردند با یک نمود
 نیاری بتقلید ایشان خیال
 بحرص زن مالک خوش سیر
 ز بابا ز نش کرد و جرعه فرود
 ز خالده قصاص و نرادر گشت
 ز اصحاب بودند چندین شود

و گزین ابو بکر قصاص از خالد بن ولید

رفع و خلیفہ

رفع و خلیفہ

چو کرد او بنی را بصاحب بیان
 عمر آن بنے را رحل گفته بود
 از نیوجہ اثبات ہر دو گناہ
 کہ بہر سزائش یک پنج و درد
 مگر از قصاصش نمودہ ابا
 درینا کہ در قول مالک عتیق
 کہ او نیز خوش فہم و فزانہ بود
 در بخار راہ قصص اگر
 کنون گنہ اعمال خود را بخوان
 چو گفتم کہ اصرار خود آن عمر
 بگویم کہ این ست کذب فطور
 چو طبر فی جلیہ و چون سبط نیز
 کہ آن جرم در عہد خود بیشتر
 چو صاحب مل آورد بے خفا
 کہ اموال آن کشتگان زنان
 گر از جرم خالد نامے ابا
 بہر حال بر مالک خوش نہاد
 و گر نہ خود می نہی سر بسر
 کہ نسوان و مال غنائم عمر

پس این نیست بر روت ایشان
 نہ بروے کہ حکم روت نمود
 بگشتند مشہور و بے اشتباہ
 عمر ہم ز بکر اصرا کرد
 بگفتا کہ تاویل کرد و خطا
 نہ تاویل گفتم چہرا چون شفیق
 رئیس در اقوام و مردانہ بود
 ز حال خلیفہ شوی خیرہ سر
 و گر طبرے و ہم بن خاکان
 قولہ برگزیدہ در بعد شرمندہ تر
 ندیدے تواریخ خود را ضرور
 بیارند با حتم و جرم اسے عزیز
 بفرمود خود عزل خالد عمر
 و گر صاحب روضہ پر صفا
 بفرمود و افس عمر بعد آن
 کنے تخطیہ ہر دو شیخین را
 عزیزا کن تہمت ارتداد
 عجب ظلم و جرمی سر آن عمر
 بفرمود و افس ز خوشتر نظر

قصاص ہمان خالد پُر نمود
چنین بود حالات عہد عتیق
و اگر گویت حال عہد عمر
کے آنکہ اندر غنائم عمر
ولیکن بہد بنے عتیق
ہم از چلہ کردار ہائے عمر
کہ او متعہ حج و زن را حرام
بگفتا کہ من میکنم نہ آن
کسے گیر آہنا کنڈار کتاب
عجب بر چنین جرأت آن ہام
دین حق سخن ہم اگر ای عزیز
پس اول فی متعہ حق سخن
کہ بر حلقش تا ابد پر ضرور
کے آنکہ حکمش ز قرآن عیان
دوم آنکہ بر متعہ ز رد قول
شیوع عمل تا وفات بنے
خصوصاً کہ لفظ انا بے خطا
نہ ممنوع گشتہ بہد رسول
سوم ابن عباس با خوش بیان

ابو بکر را واجب و فرض بود
کہ کردی بر آہنا قطر اے شفیق
ز حالات او از صحاح و سیر
تساوی نکرده بتقسیم زر
تساوی بتقسیم بود اے شفیق
بود حرمت متعہ مشہور تر
بفرمود از راے خود در انام
ہے بود عہد رسول زمان
کنم رجم اورا بقہر و عتاب
کہ کردہ حلال خدا را حرام
بداری سخن چون جدال و ستیز
ز قرآن و اخبار حق گوش کن
دلائل ز اخبار و قرآن چو نور
خودش پارہ پنچین را بخوان
عمل بود تا عہد پاک رسول
ز مفہوم قول عمر ہم جلے
مُصرح نموہ است مفہوم را
روایات یاران شود عدل
شویش ہمیکہ و مسلم بخوان

و کہ احداث حضرت عمر
و کہ بیاد وی بخوان
تقسیم غنائم
قول عمر مجید

بیک اول
بیک دوم

بیک سوم

که گفته چوپورز بید همام
 بگفت ابن عباس با یک عتاب
 همانا بعد رسول خدا
 و اگر ابن عباس خبر زمان
 چنانچه بیارند ارکان دین
 و اگر ابن مسعود تفسیر آن
 باثبات قولش ز روی نقین
 که میگفت و متعه با خاص عالم
 و اگر آنکه عمران گفته صواب
 از آن بعد نسخ نه کرده نزول
 از و بعد مردی در آن حکم است
 بیارند این فعل را بس همام
 و اگر باب عمل رسول زمان
 که گر مانع آن ^{ابن مسعود} گشته عمر
 بیارند این قول را زان جناب
 هم آن عبد رزاق و طبری مام
 و اگر پنچین ابن عباس بیش
 و اگر قول جابر بود پنچین
 از و بعد در عهد خاص عقیق

که قوائے تحلیل متعه حرام
 که آنهمه و جاسطه در جواب
 همه بود محمول و نزدش و
 ز قرآن همیکروا اثبات آن
 تفاسیر چون در مشور بین
 پوشش ز قسرها نماید عیان
 صحیح بخاری و مسلم بین
 سازند این طیبته را حرام
 که در متعه حکم آمده در کتاب
 بگردیم متعه ز عهد رسول
 بگفتار ز رای خودش هر چه خواست
 چو رازی و چون ثعلبی و نظام
 درین متعه فرمود با حق زبان
 بگفته ز ناکس نکرده و اگر
 سجستانی تویناسخ کتاب
^{ابو داود} هم آن رازی و ثعلبی و نظام
 بگفتا پرس از سیوطی خویش
 بگفتا که در عهد سالار دین
 بگردیم متعه بمشت و قیق

و یک حکم

و یک پنجه

و یک شمشیر

و یک نغمه

و یک شمشیر

و یک نغمه

ہمیں نہج آغاز عہد عمر
 بیارند این نقل را بس خیر
 و اگر در منشور بنگر بعین
 بتحریم متعہ عمر را جواب
 کہ ہموارہ این متعہ را ہی عقول
 نہ زان منع کردہ گئے آن شفیق
 بکر دیم متعہ پس آن پیر مرد
 مجہد تو ہم متعہ کر دیم ما
 پس اکون تو در نی آن ای عمر
 و کہ قول عمران لیثے بین
 مگر دو کتابش اگر دستیاب
 کہ اور قہ تا خانہ اش زود تر
 عمر گفت ہر چہ بخواب
 سخن را ند عمران کہ در چار چیز
 کیے آنکہ در ماہ حج ای ہمام
 تو دانے کہ ہرگز رسول نکو
 عمر گفت آ رہے ولیکن سبب
 چو عمر ہجاء آورند آن زمان
 از نیو بہ من متعہ الحج را

بکر دیم ما متعہا بے خطر
 چو مسلم چو احمد و ابن جریر
 کہ آن لیے صاحب ہجرتین
 چہ خوش داد با یک کتاب خطاب
 نمودیم ما تا حیات رسول
 ہمیں نہج در عہد خاص عتیق
 نہ ز نہار مارا از آن منع کرد
 نہ تو منع کر دی گئے با جفا
 چہ احداث کر دی بیاید حذر
 کہ آورد ابن جریر بر میتین
 ہما نابین خود از الہ کتاب
 بگفتا کہ دارم نصیحت عمر
 مگر ذرہ نہا دبر روئے او
 نمایند مطعون ترا اے عزیز
 بکر دی کون متعہ الحج حرام
 نلفتہ حراشش نہ بوبکر تو
 ندانی کہ خیلے گروہ عرب
 بدانند کافے ز حج بیکان
 ز بسوئے خودش کردہ ام نارا

وکیل دہم

وکیل باز دہم

| | |
|-------------------------------|---------------------------|
| بفرموده عمران حاکم مقام | که تو متعه زن بکر دے حرام |
| بجا لیکه آن متعه را ذوالجلال | بفرموده مارا مباح و حلال |
| عمر گفت اورا بکلمه غرور | که بود آن بوقت ضرورت ضرور |
| گفتم که گریه بود و چشبین | مقتد بوقت ضرورت بدین |
| بیان کردی این سر طرا خود رسول | همین نهج گفتندی آنرا فحول |
| و گر آن ضرورت نه چون وفاد | چه منسوخ گردید حکم جهاد |
| ندانم که بعد از وفات نبی | ضرورت بدین متعه گشته قوی |
| چه اسلام چند آنکه وسعت نمود | غر و بت پی غازیان بر فرود |
| خلاصه کزین نقل دانا پسند | خواند ترا سب بر آیند چند |
| و گر آنکه سبزه بگفتا چنان | که در آخر حج رسول زمان |
| بفرمود حکم بام بے فقور | نمودیم متعه بکلمه ضرور |
| بیارند این را چو احمد دگر | بن ماحه بوطبری نامور |
| چو در آخر عمر خیر الانام | اجازت بداده شده کی حرام |
| و گر قتل از جابر مستند | که آرند اعلام خوش معتد |
| و گر قتل سلمه ز اهل انجبر | که گفتند این هر دو بعد از |
| که از حکم و اذن رسول زمان | نمودیم متعه صحیحین خوان |
| نه نسخ گفتند هر دو همان | نه بی اطلاع خود را بیان |
| علاوه برین صاحبان نکور | که اقوال ایشان بگفتم تو |
| به نزدیک دیگر صحابه با | هم بود این هر دو متعه روا |

وین دو از هم

وین سینه
وین چارم

نظامی بکرم

علاوه برین اے قسمن شعار
 کہ با حتم یک متعہ الحج ضرور
 چو در متعہ الحجہ نہ عمر
 چہ او ہر دو متعہ از شعور^{۱۲}
 پس این چسپت ظلم و سفاہت تمام
 بنا شد بر نزدیک و انا روا
 چو گفتے کہ این متعہ را آن عمر
 اگر او خبر و اد اصحاب را
 بگویم کہ برہمچو تحریف خویش
 کہ اے لغت شاہد دعاست
 نہ لفظ آخرم بر ذی شعور
 در آن طول مدت بر اصحاب عالم
 اگر او خبر و اد از مصطفیٰ
 کہ فرمود مارا رسول امام
 چہ میشد بدلسا مؤثر ترین
 خصوصاً بجا لیکہ نزد شما
 نگفتہ چہ را صاف آندم عمر
 چہ بودہ مصالح و رافعائے آن
 چو شد چند نوبت مباح و حرام

قوله

ازین بدعت آن عمر آشکار
 بر خصم ہم شد روا بفقور
 شدہ بدعتی بچنان دیگر
 کشیدہ بیک سلاکت ہمیش ضرور^{۱۱}
 کہ شد یک روا دیگر شد حرام
 کہ یک بام باشد مگر دو ہوا
 نفرمود ممنوع از راہ شر
 کہ ہمیش نمودہ خودش مصطفیٰ
 بیاورد لیلے اگر بہت پیش
 قرینہ چہ باشد لیلے کجاست
 بگردد بمنے اخبر ضرور
 نہ پوشیدہ ماند حلال و حرام
 بطرز روایت گفتہ چرا
 کہ آن ہر دو متعہ شد اکنون حرام
 ازین مہم حرف بدعت قسین
 نہ ہمیش نبودند واقف با
 کہ ممنوع کردہ است خیر البشر
 بآن شدت احتیاج بیان
 نہ چون کرد تصریح نام مقام

عذر خواص
 جواب اول

که آنجا داند رسول ضمیر
چو عمران شد از وجه حرمت رسول
بن سوادیه یثی ۱۲
چو وجه ضرورت نموده بیان
دوم گفت مسلم که چون اشتری
پاسخ نموده عمر اعتراف
که کردند آنرا حکم رسول
که در موسم حج کسان در نهان
ازین نقل روشن که فاروق ضا
سوم اینکه پورش گفت اغفل
ولی خدا هم بعمان تو
که من سنت مصطفی را بزور
هم از نقل عمران عیان ای پش
ازینهاست روشن که نه عمر
چه باشد کی گر خلاف رسول
هر گونه معنی قول عمر
همین مختصر پاسخ ای حق نبوش
چو گفته همین است آنرا ثبوت
گویم که از خانه مشه کسان
غریز اگر شک کنی اندرین

جواب دوم

جواب سوم

جواب اول

نموده است تحریم آن تا آید
هم آندم نه نقلی گفت از رسول
پس آن بود قول خودش از زبان
بگفته عمر را درین داوری
تحلیل آن متعنه کج صاف
ولیکن نکردم پسند و قبول
نمایند دل خوش بو طے زبان
بر احداث آن کرد خود اعتراف
که نه پدر بخلاف رسول
ز نه چنین متعنه گفت نه کو
ز قول کسی ترک نکنم ضرور
که نه عمر بود از راه خویش
بهر متعنه بر عکس خیر البشر
دگر همچنان میشود ای غفل
نباشد که داد از پیمبر
کفایت کند زوار باب هوش
که کردند اصحاب یاران سکوت
نه اجماع ثابت شود در جهان
اصول و بخاری و شریح همین

قوله

نه بينی درين حکم او بے خفا
کے حرمت متعتر الحج دگر
برين ہر دو حکم صحابہ کثیر
قتاداء دیگر خلافت اب
بر آن چند فتوایے بیجا دگر
علاوہ برين وقت خون از سکوت
خصوصاً حضور شہ تدنو
چو کردہ عمر با سزاے وعید
ز روی صحاحت بدارم ثبوت
ندانی کہ عثمان بجید در آن
ہم از نقل عمران عیان خبر تے
بنزدیک ابن عمر بے خلاف
ولیکن ہنگام منع عمر
ہمین نہج فرمود ابن عمر
کہ او اندرین عمر با جد و کد
نہ چون داد و قتلے بہد عمر
بود وجہ همچون نموشے ہمین
ز قوم قریش آن عمر بنی خفا
کے گزر حکم کش گشتے نفور

دو چیز نیست نزد تو ہم ناروا
پی مرتکب حکم رجم حجر
نکر دند چون بر جسم دار و گیر
بدادہ خلاف حدیث و کتاب
نکر دند انکار ہم عمر
بالاجماع حکمے نکر دند ثبوت
کہ دار و گسان ضرر گفتگو
در انکار ہر یک مضرت بدید
کہ از خوف کردند پاران سکوت
ہمین خوف فاروق کردہ بیان
کہ بودہ تجلیل متعہ ضرر
روا بود آن متعہ الحجہ صاف
نہ فرمود انکار قول پدر
بحق ابن عباس والا گھر
پی متعہ زن اجازت دہد
کہ مرجوم گشتے بضرب حجر
کہ بودہ عمر تند خو بالیقین
ہمیداشت اعوان و یاران بسا
کشیدے زیر سزایش ضرور

وز اینجاست که اهل ایمان بسا
 بین ابن عباس را فعل و قول
 نگفته ز بیم عمر امر حق
 دوم آنکه از رد و انکار آن
 چو لیل و دو عمر ان و هم اشعر
 اگر وقت تحریم پیش عمر
 نمودند پاس حکومت ضرور
 چو گشتی که آن مسلم بس متین
 که کرده در او طاس خیر الا نام
 گویم که نزدیک هر با هنر
 مگر چون بدیدی بچشم عیان
 تو آنرا پس پشت انداختی
 بنا کام از مسلم خویش نیز
 جواب چنین یا و نه بشکوه
 یک آنکه آنچه نمودی بیان
 چه سیره نفرمود و او طاس نام
 تو مضمون دو مختلف نقل را
 از نیوجیه الفاظ هر دو خبر
 ز قرآن کنه گر چنین انتخاب

بگفتند از و بعد سحر روا
 تقیه همی کرد در باب عول
 ز اهل فرائض بگیر این سبق
 نگشتند خاموش آن همگان
 بگفتند شش آخر درین اوری
 نکرند انکار چندین نفر
 و یا خوف غلظت فطاط ضرور
 ز سیره هم از سلمه آرد چنین
 برائے ابد متعه زن حرام
 بخاری ز مسلم بود خوب تر
 که مقصود تو بر نیاید از آن
 که مرجوح و نامعتمد ساخته
 تو دو نقل کردی بیان ای عزیز
 بود نزد انا بچندین وجه
 بعینه مبلم ندارد نشان
 نه سلمه بیان کرد قید دوم
 بر آیت ختم خود ز راه مرا
 بعینه نه گفته بغامض نظر
 تبرک فریضه شوی کامیاب

جواب دوم

عذر شاه حساب
در تحفه
جواب

جواب اول

دوم اینکه باشد چنین آشکار
چه ما از همین مسلت بے قیود
پس آن نقلها که کردیم بیان
سوم آنکه نقل تو اے بخیر
ازین وجه این هر دو اخبار را
چنانچه ز اسلاف تو اهل داد
و گرسره گفت اینکه بهر دوام
پس این هم بود کذب باطل خال
شده جنگ او طاس بازیب زین
و گرسره همین سبزه گفته چنین
پس آن قول سبزه ازین قول و
و گرسره آن سبزه با نشان
نه منویش را بیان کرد باز
چو این نقل را بهر دو شیخان تو
پس آن هر دو نقل ای فضیلت
و گرسره تاریخ تحریر را
درین هم غلط کرده ای پریش
اگر اخبار تو پر عیان ناگزیر

که ما را باین نقل توصیت کار
نمودیم اتمام حجت ضرور
بود بطل نقل تو بیگان
ز روی سند هر دو ناخبر
نیار و بخاری درین ماجر
بگفتند بر خوان تو ز اوالی
شده متعه در فتح مکة حرام
کران پس او طاس گشته حلال
پس از فتح و هم بعد جنگ حنین
که در آخری حجه سالار دین
نمودیم در مکة متعه خوشا
همانکه دید چون بول او
نموده است تحلیل متعه بیان
بخارے و مسلم به بیخه فراز
بیارند پس مقتدر تر بگو
بگشتند لابد چو خاک سیاه
تو او طاس گفته ز روی مرا
نزدی مگر خود احوال دیش خوش
که شد نه متعه نه حج اخیر

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

جواب هفتم

چو گفته که تحریم متعه دیگر
که ولد حسن هم مختص است با م
امام^{۱۲} بن حنفیه^{۱۱} درون موطا و مسلم دیگر
بلویم که اس شاه عبدالعزیز
بناشد چنان قابل اعتماد
چه جائی مخالف که در پیش او
عجب تر که چندین کا ذیخیش
سخنهای کذب پیراستی
اگر چه ندارم به قتل تو کار
ولیکن بگو شیم تا عایان
خلاصه بچندین وجه نگو
نخستین درین نقل حیرت فزا
چه بر زهری است این خبر را مدار
تا تل کند مؤمن با تمیز
که با نقل صد کس بحکم غدير
بیک نقل زهری نامعتبر
دوم نسبت نقل اس چهره را
کجا اند اولاد خاصش تمام
سوم هم ز نقل محمديان
بن حنفیه^{۱۲}

قوله

ز حیدر شده ثابت و مشتمل
بگفتند از آن شاه آن را حرام
درون بخارے بود این خبر
چنین نقل بد بر اصول تو نیز
که با آن خودت هم کنی استناد
بیاری و با آن کنی گفتگو
بمفرودۀ خود بر آن ای پریش
اباطیل را ده چه آراستی
که باشد غلط یا که صحت نگار
نیفتند در دام تو در عیان
کشم خط برین جمله اقوال
تو اثر شده از تو نوافرا
زیک کس نه شهرت بود زیندا
درین نصب چهر کذب عبدالعزیز
تو اثر نکرده بیان این بصیر
کند دعوی شهرت این خبر
با اولاد آن محبت افترا
که بنود یک را از آن جمله نام
ز دو کس نمودی نه از هکسان

جواب

وجہ اول

وجہ دوم

وجہ سوم

محمد مکر داشت اولاد چند
 درین هر سه کذبای دیانت شعار
 دیگر بآیت دید اسناد آن
 چه زهری را ویت مقدوح کس
 بحکام امویہ آن هوشیار
 برین صحبت مردم بدترین
 دیگر هر دو پور محمد ضرور
 که عبد الله هم کیش ابن سبا
 چو گفتندی این هر دو فضل امیر
 پس این نقل هر دو که شد افترا
 دیگر آن حسن خود ازین هر دو پور
 نه نسخش بر آورد با آن بیان
 چو منسوخ ^{۱۲} شد بر اهل شعور ^{۱۳}
 ازین بعد با من بگوای فصیح
 دیگر گفت بابائی تو ای بصیر
 بجز اینکه اصحاب عبد الله
 چو نازند این نقل را آن کسان
 پس اکنون درین نقل شهرت کجا
 دیگر اینکه این کذب باطل خمر

پس این هم دروغ ستای مستمند
 نکر دی چس از خدا شرم و عار
 ضعیف است نزدیک اسناد و آن
 به نزدیک اسلاف و اعلام
 همه بود هم بزم و آتش نگار
 ملامت نمودندش اعلام دین
 بنزد تو بد مذہب و بی شعور
 حسن بود مر جے بلا اختفا
 نه هرگز شدے نزد تو دلپذیر
 بود مثل اقوال ابن سبا
 بیاورد تو جو بر متع ضرور
 بخارے و مسلم بگیر و بخوان
 بیان کردن نسخ بوده ضرور
 که است زین هر دو نقلش صحیح
 که نقل نکر دو صحیح از امیر
 بیارند آنرا با حسن
 نکر دو درین نقل صحت عیان
 که نبود در آن صحیح بی خفا
 متخالف بدار و بچندین اثر

و جبریک

و جبریک

و جبریک

و جبریک

و جبریک

ز نقل دو عبدالله خوش بصیر
 هم از نقل سلمه که شد راست گو
 هم از نقل آن هر دو عمران پیر
 که آرند از ثقات همان
 که گرامی آن نبوده عمر
 و اگر ثعلبه گفت بی قیل و قال
 تو دانی که قواسم آل بنی
 پس آید عجب از تو ای مستمند
 ز روئی صحاح نهاری قبول
 چه نقلی که اتباع ابن السبات
 و اگر شافعی آن امام هم نام
 چو از مالک آنرا روایت نمود
 نه مالک هم آن ناقل نجیب
 چه نزدیک او متعه بوده طلال
 و اگر وجه بطلان این بنابر
 که مذکور شد وقت خیبر در آن
 چنانچه میگفتند اهل السیر
 از ایشان سبیل و هم بهیستی
 ازین چند وجه این خبری خفا

وجه پنجم

وجه ششم

وجه هفتم

هم از نقل جابر که بوده خبیر
 که آرند اهل صحیحین تو
 خصوصاً از نقل جناب امیر
 که فرمود در متعه آن شه جهان
 بگفته زنا کس نکرد و اگر
 که بوده روا متعه نزدیک آل
 نبوده نبوع خلاف علم
 که اخبار اصحاب اتباع چند
 مگر نقل یک نه هری بوالفضل
 چه نقلی که لفظش غلطی خواست
 درین نقل حیدر که گفتند عام
 نه تحریم متعه حکایت نمود
 عمل کرد بر نقل خود بی خطر
 هدایه عنایه بین بی ضلال
 بود وقت خیبر در اهل فطر
 نه ثابت شده آن بر ماهران
 و اگر شارحان و دیگر عسمر
 هم آن ابن قیم که مرد ذکی است
 بود بر علم او افترا

چون گفته که در نقل حاصل میسر
 بود و خاص تایید تحریریم
 چنین شبهه را شیعیان بی تکان
 شود تا غلط نقل آن شادین
 مگر این غلط فهمی نیست
 عبارت در آنست موهم چنان
 بگویم که ای فاضل راست گو
 تو از قره اش نقل برداشته
 غلط فهم گریست در راسه تو
 تو دانی و باشد چنین آشکار
 و لیکن ازین بفوه امی متنبه
 چه لفظش تایید هر دو عیان است
 نه بر تابد آن همچو تحریف را
 ازین وجه نه نگاشتی اصل نقل
 اگر مینوشتی همان نقل را
 نه آئنده تسویل می یافتی
 همین جا همیگشت قطع کلام
 ندانم که زین کید ویرمیان
 شروح صحاح خودش را نگر

قوله

همان غزوه خیر شمسیر
 نه تایید تحریریم متعده دیگر
 بر آرد از جنگ او طایان
 نمایند مطلوب حاصل ازین
 چه زجر ابن عباس نبودست
 که تایید هر دو بود در گمان
 نگفتمیم بلکه بابای تو
 پس الزام بر اهل حق داشتی
 بر آورد این شبهه بابای تو
 که ما را باخبار تو چیست کار
 تو کردی پی خود سفاهت و چندی
 نه بر مردازی زباندان نهانست
 بدین کسی نخوسه حق گرا
 که اخادین بود پس عین عقل
 همیگشت این کید تو بر ملا
 نه قدرت برین هرزه می یافتی
 بدامت نمی آمد ندی عوام
 نکرده آلوده خود را ز بان
 که همچون نواوستی بالغ نظر

جواب اول

خودش بیهوده عیاض شما
 به تشریح این نقل بے اعتماد
 بگفتند ایام خیبر عیان
 نمودے تو تحریف معنی نقل
 دوم آنکه این شئ و گوشت خر
 بگو باعث انیکه حیدر عیان
 برین منخ و تحریف پُر از لدا
 عجب تر که الفاظ منصوص را
 روایت که موهم شده در گمان
 چو باشد همان نقل انجبا مراد
 نباشد در آن لفظ موهم ضرور
 اگر مست مقصود ازین نقل آن
 اگر چه چنین لفظ از هر لفظ
 اگر اندر آن نیز خیبر ضرور
 پرسار رود اندرین شک همی
 و گر انیکه از ذکر این نقل بد
 از مسلم بخاری موطاسے خوش
 اکنون نزد تو موهم شده باطل
 بنقلی تمسک خودش ساختن

جواب دوم

جواب سوم

همین پنج اعلام دیگر با
 که هم خود گرفته بآن استناد
 همانا به تحریم متعنه زمان
 خلاف سلف هم مخالف عقل
 نمیداشت شرکت نجیب اگر
 چرا هر دو را کرد با هم بیان
 یهودان بسا داد و خواهند داد
 تو موهم بگوئے ز را و مرا
 تو میکردی ای کاش از زبان
 که سابق بآن کرده استناد
 بدانند این امر اهل شعور
 که آورده سفیان کج مج بیان
 نیادر دما لک نه مسلم گے
 تعلق بدارد بحد و امور
 از چون قسطلانی و چون علقے
 عیان شد که آن نقل سابق که خود
 نمودی بدعوای شهرت تو پیش
 که نکند تمسک بآن عاقل
 و گر بار از چشم انداختن

بیدار دجه لطفی تعجب قرین
 بود و شکسته کوه دکان و درشال
 که از وجه سودا سرتی ککان
 بر سگانه با نقل بالک پناه
 بهر حال زین نقل سفیان ترا
 گنوں اندرین خط و در و هم خوش
 چو گفته بتاید تحریف خویش
 که بر این عباس آن شیر فرو
 گویم که زجر که سازی بیان
 چه این زجر موضوع را در خبر
 اگر مسلم آنرا از اخبار چند
 دوم اینکه گوئی خودت ای بصیر
 بنوده روماته خود زینهار
 پس از همچو تحلیل آن جبر پیر
 چه خود میته و خوک را کردگار
 بود لازم از زجر کان مرقضا
 تو از صحت زجر او ای بصیر
 پس لفاظ سخت و درشت غضب
 که آنکس که زجرش پذیرد در

که در زعفران زار نبو خنن
 و یا هست یک شاعرانه خیال
 بگردی تو هر وادی بے نشان
 که از نقل سفیان بجوی تو راه
 بوجهی نه حاصل شود مدعا
 چرائی گرفتار ای دل پیش
 کنه لفظ موضوع اسلاف پیش
 ز تحلیل متعسری کی زجر کرد
 بود افترا از سوسه ناصبان
 نیار و بخار سینه مالک در
 بیک نقل گفته چو حرف نزنند
 که نزدیک آن ابن عباس بر
 مگر مثل میته دم اضطراب
 نه جائز که زجرش نماید امیر
 بفرمود جائز دم اضطراب
 بفرمود بر عکس حکم خدا
 کنه ادعائے غلط بر امیر
 شده سوتی تو منقلب ای عجب
 بود شا بهر جل خود پیشتر

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب اول

از آن مرد جاہل ترین نیست کس
سوم حیدر رم آن شد دوسرا
نه باور کند عقل کان جبر پیر
نه نه عمر را بداد قبول
آن متعه تا مرگ فتوای دهد
چو از قول آن هر دو سرتاب شد
چو گفتی که تحریم خیم بر کبد
گویم که از جہل تو ای عزیز
که نزدیک ما شیعہ از ہر رہے
ہمین نج ز جبر ابن عباس را
از نیوجہ خود روشن و آشکار
بے گر گوید کسے جنگ جو
کہ گوید اگر سائلے بے لجاج
چہ گردید ثابت ز روئے صلاح
چو ایش بفرمود خود اینچنین
چہ این امر در حجت مرتضیٰ
پس این پاسخ او بر ہر نبیل
چہ گر ز جبر باشد بجا در نظر
کہ باشد چنان ز جبر آن مرتضیٰ

کہ بر جہل خود شاہدی او ستائیں
کند منع گر ابن عباس را
نه باز آید از منع خاص امیر
ز تشبیہ این ہر دو دار و عدول
اساس زنا خود میگفتی نہند
احادیث او بچو زہر آب شد
کہ گوید مگر شاہد جہل خود
عجب آید انیم نذرے تینر
نگر دید تحریم متعہ گے
بدانیم از راویان افترا
کہ بالقلما سے تو مارا چہ کار
چنانچہ بیان کرد با با سے تو
کہ بنو جبر لائق احتجاج
کہ شد متعہ ہم بعد خیم بر مباح
کہ این جہل باشد حماقت ترین
بود ادا عانی غلط بے خفا
پی عجز و جہلش بود خوش دلیل
تو کردے غلط ادا عانی تیر
ہما خلاف کتاب خدا

چه نزد ابن عباس متعه آشکار
پس آن جز بر باشد غلط یا صحیح
پس آن نقل و هم زجر کذب بر
ورین محاصی هست ای هوشمند^{۱۲}
دوم اینکه پس شاهد جبل خویش
که آرند آن نقل را ناگزیر
از آنهاست زهری و مالک امام
هم ارباب جمله صحاح ای عزیز
همه شارحان صحاح شما
چو آن جریدین عستانی تو
هم آن بیته و عیاض امام
همه این همان را بغیر از تمیز
عجب تر که عبد الله بن عمر
چو گوید که آنکه نقل امیر
ولیکن همان قید خبر در آن
بگویم که نقلی که شد مشتعل
ازین وجه اعلام اهل السیر
چگونه بیک خواب گفتن روایت
و اگر نزد تو نه خبری اگر

نبوده روا لیک و راضی را
گرفتار هستی بسفیه^{۱۳} صحیح
چنانچه بگفتند چون بعسر
و گرنه سفا هست بگرد و دو چند
بباشند آن را و یان پریش
نمودند یک افترا بر امیر
و گرا احمد و لغوے نیک نام
چو مسلم بخارے ز اهل تمیز
چو آن باز رے و لواوی بسا
چو عینی و چون قسطانی تو
و گرا علقمے خیر بمقام
کشیدے توزیر حاکم عزیز
بیارند از و نیز همچون خبر
صحیح است و ثابت بر هر خبر
غلط هست نزدیک بعض از کسان
بامر غلط کل غلط مضمحل
ندانند این نقل را مستبر
که نمیش دروغ ست فیم ست راست
بود شاهد جمل قائل مگر

جواب دوم

دفع خل

جواب اول

جواب دوم

بنقل موطا و مسلم عزیز
 چه منصوص باشند الفاظ آن
 پس اینجا شدی ای فضیلت پناه
 سخن کوتاه این نقل و نه دیان تو
 نگردد گه قابل استناد
 پس اکنون تحریم متعذر از کجا
 بدست تو نقل و گزینست زو
 بیاور تو نقل شه مؤمنان
 بودیم در آن اینکه شیر صد
 چو گفته بمحض از زبان ای پریش ^{قوله}
 بوقت غرض گفته آنچنین
 ندانی که در حجت مر تضا
 از روشن باشند اجماعیان
 هم اهل صحاح و هم اهل کلام
 باشند این جمله بی اشتباه
 بیاورد مسلم که شیر و دو
 پس آن پیشوارا کنم بر تو پیش
 ازین پس عزیزا مگوزینهار
 چه اندر صحاح تو تفصیل شد

چرا دست انداخته با تمیز
 بتاریخ خیر بریده عیان
 بگوئی و چهل خودت خود گواه ^{حاشا}
 ز مالک بود یا ز سفیان تو
 چه هر گونه باشد در آن یک فساد
 بداری سند باز از مر تضا
 بجز ذکر خیر چه چو دایه بگو
 که تحریم او طاس باشد در آن
 بفرمود تحریم آن تا ابد
 که گوید چنین شاهد چهل خویش
 و گرنه برین خود ندارے لقمین
 غلطی بر آرند ائمرا
 هم اتباع و هم بعدشان باطلان
 فقیهان نام آوران عظام
 بجل و محققاے خود با گواه
 درون قضا یا ضلالت نمود
 که باشد خوشا شاهد چهل خویش
 که ممنوعی متعنه شد یک دو بار
 که کشش با تحریم و تحلیل شد

جواب

چو از راہ حیرت روشک درین
چو گفتے کہ نہ رسول و دود
کے کو خبر یافت از نہی آن
اگویم کہ برتر از خانے خویش
از نقل صحابی ست یا از عمر
بلے بہر تصدین غرضت ضرور
دوم انیکہ مے بود در غزوہ
کہ در بارہ متعہ از حکم او
ثبوت نہ اہم ز قولت عیان
ازین بعد شرح مقاصد بین
کہ در نہ متعہ نہادے نہ
پس اکنون چگونہ گوئی چنان
چگونہ تواند کہ از آن بعد ہم
خصوصاً کہ اہل رسول عزیز
بآن صحبت ہمدگر روز و شب
سوم انیکہ گر بعد نہ عمر
پس انہم بود مایہ یک عجیب
و وعید اسد و ہم جناب امیر
چنین حرمت متعہ را بالیقین

قولہ

تو شرح بخاری ز عینی بین
بر آن جملہ اصحاب نرسیدہ بود
پس او باز ماندہ نہ جملہ کسان
انگرو دی سند از روایات پیش
کہ نرسید بر ہنگامان این خبر
چہ خوش ساختید افترا با شعور
ز عادات خاص رسول خدا
مناوی نمودے نہ اچارو
اگر شک کنے باز مسلم بخوان
کہ گفتہ است در متعہ ہم سعدین
بخبر بگرد از رسول خدا
کہ نرسید نہیش بر آن ہنگامان
کے رہ نہ بردہ برام اہم
و گر جابر و ابن مسعود نیز
نہ مذکور کردہ کسے اسی عجیب
شدہ حرمت متعہ مشہور تر
کہ از آن پس دو عمران والا لقب
و گر سلمہ و جابر حق پذیر
بدیدند یک بدعت بدترین

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

روایت نمودند بعد از عمر
چون سوخ گردیده بود آن عیان
چو گفتند او شان خلافت رسول
علاوه بر این سیالای دیگر
که رساندند نیشن بجهله فحول
هم اخبار اصحاب نامعتبر
پس اینها که در دست اهل زمانست
در متعه در عهد خیر الانام
چرا نیست ممکن که خود آن عمر
که از علم دین بود بے اعتنا
و گرانیک که گرنه خاص رسول
تجسیم متع به ادا خبر
نمیکرد تحلیل متع بر بیان
پس او امر پس لابدی را گذاشت
چو گفته که از منع و قول عمر
که بد متع در عهد سالار دین
که آن بود بر وجه حلت عیان
بگویم ز مجموع قول عشر
نه ز نه از ظاهر شود زان کلام

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب اول

تحلیل متع ز خیر البشر
چگونه نکردند بخش بیان
چگونه باشند یا ران عدول
بیاید سر حامیان عشر
در ابلاغ تقصیر کرده رسول
که بودند او شان بسا بے خبر
بسا نقل از خبر مردمان ست
چو شد چند نوبت مباح و حرام
در اخر ز حلت نه برده خبر
و گر سهو بوده بطبعش بسا
نه رسول شد بر همه آن فحول
بفصیل تاریخ و جا آن عمر
که آن بود تحصیل حاصل عیان
بذکر عبت امر عبت گماشت
بر آید همین بس بظاهر نظر
ولیکن نه لازم بیاید چنین
بود باقیاتش بهر یک زمان
عیان حلت عهد خیر البشر
که گشت آن عهد میسر حرام

قوله

چو ممنوع کرد رسول نکو
 بسین خاص لفظ انا امی خفول
 چنانچه مفصل ترین پیش ازین
 چنان است اینفیه ماعیان
 بقصریح گفتند اینهم دیگر
 دوم اینکه گفتند اهل اصول
 بگویند که بوده چنان و چنین
 پس آن فعل باشد براح و
 و گرنه نباشند یاران عدول
 سوم اینکه یک متعه الحج ضرور
 چو این متعه بوجه حلت عیان
 بود متعه دیگر مگر چنین
 چه یک عهد از بهر هر دو عمر
 به نزدیک دانان گرد روا
 ازین بعد گویم بتو اے هام
 چرا همسره بار آورده
 نگفته چه مختصر تر جواب
 که تحریم متعه نموده عمر
 مگر چونکه مامور باشی ما

روایت نمودی عمر هم ازو
 که او که ممنوع خودی رسول
 درین باب گفتم در آنجا بسین
 که گویند اسلاف تو همچنان
 که تحریم متعه نموده عمر
 که هر که صحابه مرد عقول
 در ایام و در عهد سالار دین
 بر آن مطلع بودیم مصطفی
 و یا آنکه تقصیر کرده رسول
 بر خصم هم شد روا بے فتور
 بود تا وفات رسول زمان
 بدین وجه حلت در اصحاب دین
 بگفتا بشرکت بطور خبر
 که یک بام باشد مگر دو هوا
 چرا این تساویل و طول کلام
 چه رسوائی خویش خود کرده
 که میشد از آن مخلصى باشتاب
 نه هرگز کند شک کس با خبر
 مطابق با اخبار آن مصطفی

عجیب

عجیب

که بر سنت هر خلیفه ضرر
بود گرچه احداث و بدعت همان
ازین وجه ما اتباع عمر
چو گفته که اخبار قطع نظر
تحریم این متعصبان ز زنان
که تاویل شیعه مقصود خود
بگویم که اے قلبها از توبیش
ازین وجه تفسیر و معنی ما
چو بالفرض تفسیر حق امی دلیر
نه عیبی ست بر حال شیعه از آن
بهر حال این مہفوه بے شکوه
یکے آنکه یک زمره با نشان
چو آن هر دو عبد الله و حیدرم
چو طائوس بن جیح و عطا
بگفتند ایشان بلا قیل و قال
پس آیا نکردند فهم کتاب
دوم اینک که این آیه حق نشان
بود آیه یکبار اے عقول
بگردند از حکم سالار دین

قوله

کنم اتباع و عمل بے فتور
خلاف خدا و رسول زمان
نمائیم در امر دین بے خطر
هم آیات قرآن قدس و گری
والت بدارد و بوجه عیان
در آیه تجرئیت قرآن رسد
چو تحریف سازی و اخبار خویش
نماید چو تحریف باطل نما
نماید چو تحریف نزد بصیر
که تفسیر ایشان ست از اسخان
بود کذب باطل بچندین وجوه
از اصحاب اتباع و اتباع شان
ابی و دو عمران و هم جابر
چو ابن جبیر و ملکہ با
چنین متعصب حق مباح و حلال
نمودند تحریف قرآن شتاب
که شد لفظ از واج وارد در آن
مگر آنکه اصحاب بعد از نزول
همان متعصب تاجیه آخرین

جواب

وجاوب

وجوب

پس این آیه مکی ای پُر جدال
 سوم ابن عباس گفته نکو
 که آن آیه متعه محکم بود
 چهارم که اعلا م با کوفه
 بگفتند که زوئے قرآن ضرور
 چو گفتی که متوعه زن زوج نیست
 بگویم که اے تابع یک عمر
 نیاید مرا آیت در خیال
 چو از لفظ ازواج خواهی چنان
 پس این حجت تو نه هرگز بیاست
 که متوعه زوج نباشد ضرور
 چه اصحاب و اتباع و اهل صحاح
 چو متعه نکاح است متوعه نیز
 چو در زوجیت خود نزاعی بیاست
 بکن اول این سقف را پایدار
 پس از زوجیت بحث بیکار هست
 که فرمود خود صاحبش همچنان
 نماز جنازه بهمین اے عنود
 چو بودی در آن بحث ای پرنیاز

قوله

چگونه تحریم متعه است دال
 چنانچه سیاه و رد لغوی تو
 ز قرآن به متعه محرم بود
 چو اصحاب مالک بن ارض نظر
 نه تحریم متعه بنمایند ظهور
 که احکام زوج از وقفه است
 که رد تائیدی از صحابه دیگر
 که باشد برین حرمت متعه دال
 که متوعه زوج نباشد عیان
 چه در زوجیت خود نزاعی بیاست
 و یا هست زوج بغیر از فتور
 بگفتند این متعه را هم نکاح
 در ازواج داخل شود ای عزیز
 بحجت در آوردنش نارواست
 بایده از آن بعد نقض و نگار
 تو کشف ابین گرانکار هست
 که الحال من کرده ام این بیان
 که بنود در آن یک رکوع و سجود
 تو هرگز نمی گفستی آنرا نماز

وجه سوم

وجه چهارم

جواب

چو این ز شسته تحت خویش را
 بناچار کید و گرساخته
 که آنچه لوازم بمن کوه زن
 بگویم که احکام مذکوره است
 که جاها شود و تنه بعضی آن
 چنانچه زن و تیس را بین
 اگر حد از زواج در چار زن
 همین پنج گز ارش بجز زبان
 معاذ الله از زواج پاک رسول
 پس آنچه که چون بوضیفه قیاس
 چو گفته که اندر کتاب خدا
 مقید باحصانست آن در زمان
 بگویم که احصان شده مشترک
 همانا درین آیه مقصر نیز
 اگر شک و ریب بود اندرین
 بر تو چه باشد و لیل صراح
 چو گفته که بر متعه وجه قوی
 بگویم که سفح من در نظر
 چه عیب که در غزوه سالار دین

قوله

قوله

قوله

درینجا تو فهمیدی ای پیر مرا
 بذکر لوازم سپرداخته
 بود نیست ممتوعه را بے سخن
 لوازم نباشد پئے زوجیت
 کما عی نه باطل شود بیگان
 که ارش و لعاش نباشد زین
 بود لازم زوجیت بے سخن
 بود لازم زوجیت در جهان
 بر آید از زوجیت ای غفل
 کن در لوازم بود بے اس
 چو آمد متع بر نهنا جدا
 زن متع را نیست احصان عیان
 بچندین معانی بلاریب شک
 تعفف مرادست ای پرتمیز
 شروح صحاح و تفاسیر بین
 که احصان مرادست اینجا نکاح
 بود لذت نفس و سفح من
 باشد پئے متع مقصود اگر
 پسندید آن را صحاحت بین

جواب

جواب

جواب

دوم اندرین نفس توای بصیر
 غرض هست مذکور این متعرا
 که اموال و سامان او در سفر
 ز طبرے بفکے که بود آن چه خیر
 ازین وجه آن متعه خود کرد نیست
 عجب آید از کید تو جا بجا
 دگر این که گر قصد سفح من
 تعدد در ازواج و هم در کنیز
 چه باعث بر اکثر زنها قوے
 چو گفته ازین بعداے پر نهر
 بجز آیم حق درین حال نیست
 بگویم که این ست تبلیس تام
 علاوه برین آیتاے عزیز
 دلائل بسے هست ای بی خبر
 چو خواہے ازین بیشتر ای عزیز
 از آن نقلماے صحابہ کبار
 پس آیا نباشند آنها صحاح
 همانا که نصب شد مؤمنان
 نیاید نظر گر ز چشم پر آب

قوله

که آوردے از تر مذے خیر
 براے مسافر چو حفظ سرا
 کند حفظ مموعه زن بے خطر
 که از متعه پیدا شد ابن زبیر
 نہ مقصود آن محض سفح منی ست
 که تگذیب خود میکنے بر ملا
 بود بہر تحریم وجه قوے
 نہ ز نهار جائز بوداے عزیز
 بود لذت نفس و سفح منے
 کہ نزدیک شیعہ دلیل دگر
 مگر آن برین متعه خود اال نیست
 و یا جہل پر نصب مثل عوام
 ز روے صحاح و تفاسیر نیز
 کہ بگذشت از آنها بسا پیشتر
 بخوان مثل تشید با یک تیز
 بود حلت متعه خود آشکار
 و یا اندر آن نیست متعه مباح
 ربود از تو ادراک حق عیمان
 بگو حیت عیبی درین آفتاب

جواب دوم

جواب سوم

جواب

تو خود بجز تحسیریم متعه ای نبیل
مگر نقل مذکور عاقل بود
چه اومتعه در مکّه کرمای ستو
چون گفته توارو حسن خیال
لبویم که این غفله بیش نیست
که اهل تفاسیر ارکان دین
چو آن ابن عباس بحسب کبیر
ابن بن کعب صاحب صفا
بیارند کان آیت پر ز نور
بناشد گران آیه بر متعه دال
پس آید عجب بر عجب و عیان
هم اهل تفاسیر اسلاف تو
اگر میتوانی بمقصود خویش
ولیکن نیابے درین آیت
دوم اینکه اصحاب و انا عقول
چو آن ابن عباس بحسب عزیز
درین آیه خوانند لفظ اجل
اگر این لفظ آن قاریان همان
پس اندر شد و دوش بسے بختهاست

جواب اول

جواب دوم

بجز نقل سیره نداری دلیل
بهر نوع و هر گونه باطل بود
پس آن قول او گشت چون بوال
که بر متعه این آیت نیست دال
تفاسیر خود در نظر پیش نیست
از اصحاب اتباع نشان بالیقین
هم آن ابن مسعود و عمران پیر
و اگر هم محباهد مقاتل عطا
بیاید تحسیر متعه ضرور
بود حرف فایده این خیال
که اصحاب اتباع و اتباع نشان
نقصند معنی قرآن نکو
بکن همچو ما قول اصحاب پیش
از احوال یاران پئے حرمتی
که بودند قسرا و عهد رسول
ابن دگر ابن مسعود و غیر
که تا آید متعه کند بر محل
بود شاذ در چشم نصب عیان
مگر پاسخ مختصر خوشنماست

کذا قال آن صاحبان جلال
 وگر بوحیفه زراس بلند
 بهر حال این آیه ای پرجلال
 زیک نقل واهی سبره ای مقول
 چو باین همه نص اصحاب دین
 ندانم بجز این جوابی دیگر
 چو از حازمه گفته داستان
 که در بدو اسلام بود آن و
 چنانچه روایت شود آشکار
 بگویم که این افترائی شکر
 شده گرچه باطل ازین پیشتر
 که گوئی خودت اینکه در ابتدا
 پس این شرط و تقیید با اضطرار
 چه جم غفیری ز جرم غفیر
 نسائی و شمس الائمہ و گر
 در اخبار از ابن عباس ما
 دوم اینکه فتواش بایک نمود
 بگردید فتواش شائع چنان
 چو ز جرش در آن کرد ابن الزبیر
 سوم مالک و تابعین کون

بود آیت پاک بر متعه دال
 بدیکر قرات شده کار بند
 بتجوید و تحلیل متعه است دال
 نگردد که نسخ قرآن قبول
 ازین آیه بر متعه ناری نشین
 که دانسته عمر را پیمبر دیگر
 که فرمود خود ابن عباس آن
 کنون مضطرب از ایمان سان و
 دم و خوک و مینه دم اضطرار
 که باشد غلط اندر آن جمله حرف
 بگویم بناچار بار دیگر
 بلا شرط آن متعه بوده روا
 چگونه مسلم شود آشکار
 که ایشانست مسلم هم ابن جریر
 چو بنوعی و هم حاکم و بو عمر
 بنیار ندان شرط را بر ملا
 بتحلیل متعه بلا شرط بود
 که گفتند اشعار هم شاعران
 بروشم گرفت بروجه خیر
 بدادند فتوای ز تقلید او

روایت حازی
 منقول از شاه صاحب
 جواب اول

جواب دوم
 جواب سوم

| | |
|-----------------------------|-------------------------------|
| دگر ابن عباس آن متعه را | اگر کرد و راضی تر از روه |
| چرا اندرین حال شیر و دود | بر آن ابن عباس ز جری نمود |
| چرا این فقیهان تو با گراف | بگفتند این قول در اخلاف |
| چه از روی قرآن ست خود آشکار | که میتة حلال ست و راضی تر |
| غلط بهر حیث ز نمود روه | چه آن خبیر باشد خلاف خدا |
| پس اکنون شدی امی فضیلت | خودت بر غلط فتنه خود گواه |
| دگر نقل مذکور پراختلال | که سنهال باشد در آن چنجال |
| چو گفته ازین بعد نقل چنین | تو از تر مذمت محدث گزین |
| که گو متعه در صدر اسلام بود | ولیکن دگر آیه نسخ نمود |
| جواب تو ظاهر بچندین وجوه | که هر یک بود در مقامات چو کوه |
| یکه آنکه باشد ضعیف این خبر | که موسی در آنست نامعتبر |
| دوم اینکه آن آیه مکیه است | از آن بعد هم متعه صورت یست |
| چو آن آیه پاک سابق بود | چرا ناسخ حکم لاحق بود |
| سوم اینکه آن آیه خوش مال | نه هرگز تحریم متعه است دال |
| چو متوعه زوجه بود پرعیان | کلام صحابه است شاهد بر آن |
| چو او گشت داخل در ازواج عام | چگونه ازین آیه گرد حرام |
| همین نقل تو خود زبانت بیست | چه متوعه داخل در ازواج هست |
| دگر مثل بغوی و چون ثعلبی | بیارند جمیع بصورت جل |
| که نزد ابن عباس مابی فتور | بود آیه متعه محکم ضرور |

جواب چهارم

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چهارم

وگر جامع مسلم خود بین
 که آن ابن عباس جبر همان
 ز تحریم متعه بر ابن الزبیر
 ازین گشت و شن که آن خوش صفا
 پس اکنون کن فهم ای ستهام
 همانا گفته تو سابق ازین
 وگر عسقلانی و همچون شهاب
 که هرگز رجوع ابن عباس پیر
 به تحلیل متعه شداوشته
 پس این هر دو نقل تو ای پرهیز
 اگر دعوی نسخ متعه کنی
 چنین نقل واحد هم آن خود ضعیف
 چه دارو محل نزد اهل تمیز
 نسخی مختصر بشنوی صاف صاف
 اگر اختلاف است و نسخ هست
 ز روی یقین ناخوش گو چنین
 چه خوش گفت شیخی که در بصره بود
 که نزد تو باشد چه متعه روا
 بگفتا باو شیخ بالغ نظر

که نزدت بود از همه بهترین
 بهنگام پیسری بکه عیان
 چشم و غضب کرد بر وجه خیر
 نه برگشت از قول خود تا مات
 صحیح است زین هر دو نقلت کدام
 که مسلم بود از همه بهترین
 بتصریح گفتند فی انجاب
 نگردد صحیح و بجا ناگزیر
 برین بود تا مرگ خود متمر
 به نزد هانست نامعتبر
 صحاح خودش را تو بر هم زنی
 برابر بچندین صحاح شریف
 که آنرا تو آورده اے عزیز
 که تحلیل متعه است بی اختلاف
 پس اری توانی ازین در طه رست
 یقین را وے نشکند جز یقین
 چو یکے چنین زو سوا لی نمود
 درین باب تقلید کرده کرا
 که کردیم ما پیروے عمر

جواب شیخ

جواب شیخ

چو بشنید میگوید از و این جواب
 بگفتا که چون میشود این چنین
 که گفت عمر بر سر انجمن
 دو متعه که بوده همانا روا
 پس از بهر علت گواهی او
 ازین بعد در متعه الحج دیگر
 نمود آنچه نیش همان فیشور
 پس این افترا را چو پرداختی
 ندانی عمر متعه الحج بگفت
 پس این متعه الحج مشهورتر
 درون لغت در حدیث همان
 چو نه عمر متعه را افتراست
 که اخبار خیل صحابه کبار
 را اخبار چون بوضیفه امام
 را اخبار شایع و دیگر همان
 که آنچه عمر کرد نیش ضرور
 چو بودند این بگفتان مفت
 نه بر ما کنی رو بهر جد و کد
 چه خوش گفت دانا که دانا عدو

قوله

تجیر کمان کرد پس پیچ و تاب
 بفرمود پس شیخ دانش قرین
 که از کردگار و رسول زمین
 من آن هر دو را میکنم ناروا
 گرفتارم نه منع و تبا ہے او
 بگفت که نیش کنی کرده عمر
 بود فسخ حج سوئے عمر ضرور
 تو تکذیب اسلاف خود ساختی
 همین نج و دیگر همان بی نفعت
 شده معنیش فسخ حج کی دیگر
 چنین معنی تو ندارد نشان
 چنین افترا بر سر تو بلاست
 که ایشان ست ابن عمر آشکار
 را اخبار اهل صحاح عظام
 بر آید تصدیق بایک زبان
 تمتع بود نزد هر فیه شعور
 برین دین تو دایمی دهلوی
 کنی جابجاء و اسلاف خود
 ز غمخوار ناوان بباشد نگو

در متعه الحج

جواب

ازین وجه بالغ نظر سنیان
نه با قول و نقل تو در ساختند
ازین پس تو بدعات دیگر بین
تراویح از طبع کرده بپا
نگرده گله این نماز آن رسول
چو کردی تجاہل که دیو یا شب
بگویم عجب خوگر فتنه عزیز
نه در نقل واهی هم آمد چنان
تو از بگوئی بغیر از تمیز
که تا عهد بوبکر و شاه حجاز
دوم اینکه آنرا عمنی نفست
چو بدعت بود نزد او آن نماز
هر آنچه که نزد رسول عرب
دو سه شب بلا اذن آن سرفراز
در آن نیست تعداد رکعت عیان
سوم با تامل صحیحین بین
که آن شب شبهای ماه صیام
پس آنچه پیشتر همی خواند خود
تراویح آنرا بگوئی چرا

قوله

که دارند انصاف در دل نهان
که آنرا از چشم خود انداختند
که کرده عمر در ره شرع و دین
ولیکن خوانده خودش بی خفا
خصوصاً فاعل بحسب مع فاعل
تراویح خوانده رسول عرب
که انکار داری هم از فاش چیز
تو دعوی شهرت کنی بی تکان
صحیحین خود را بین ای عزیز
وجودی نمیداشت همچون نماز
بخاری بین نیز بدعت بگفت
چگونه بخاندش رسول حجاز
بمجره همه خواند در وقت شب
بگردن پشت سر او نماز
هم آن مضطرب بلکه واهی بیان
که فرمود آن عائشه همچنین
فقط یازده خواند رکعت مدام
بمجره همان پس تجد بود
که آن بت رکعت بود بی خفا

بیت تراویح

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چارم

احداث عمر
اوان

روایت امام
زمین العابدین

روایت ابوباکر
روایت ابن عباس

همین پنج گفتند اے نامجو
وگرا از صحاحت هویدا فراز
بلا اطلاعش مگر چند یار
چو از حال شان مطلع شد بخت
که فاضل ترین نوافل هانست
بیارند از زید تا قل چسبین
پس آن بدعت او نکرد و حسن
و گریبانگ گوشتم ز دازداستان
که او از فضول اذان رسول
بیارند این لفظ را بس مان
چنانچه بخاریر بامرتبت
هم آن بیعتی مغلطائی دیگر
بیارند کان سید ساجدان
از آن بعد میگفت آن شاهدین
خدا را بگو اینچهره رد و عدول
بیارند کان بوا مامریان
بیارند این هم که ابن عمر
بین کنز کان متقی حسام
سرو سبج بشرح هدایه دیگر

چه عبدالحق و هم سیوطی تو
که مشغول بود آن بنی در نماز
پس پشت بستند صف آشکار
بایشان تا کید گفت جل
که در خانه از چشم مردم نهانست
که گشته غضبناک سالار دین
که بوده خلاف رسول زمین
که احداث کرده عمر در اذان
بینداخت خیر العمل و فضول
ز اصحاب و عمرت مومن اوان
چو بوبکر ابن ابی شیبه ات
سروجی و جلے صاحب سیر
هم میگفت خیر العمل در اذان
که اول اذان بمیم بر همین
ز اقوال و افعال آل رسول
هم میگفت خیر العمل و را اذان
همی گفت خیر العمل بے خطر
ز طبرانی تو که بوده امام
از آن ابن جبران که بدنامور

روایت بیارند بی قیل و قال
و اگر لفظ خیس من النوم را
و اگر آن عمر با همه ططراق
که در عهد مسعود و پیغمبر
طلاق سه نوبت بیک مجلس
ولیکن عمر بخین سه طلاق
درین باب گر شک رود ای
و اگر او کنیزان ذات لولد
و اگر خضرش را پُر از خط قول
و اگر آنکه در پاک بیت الحرام
همین نوع کردار با سه عمر
بهمد خودش بادی دین داد
و اگر آن عمر هم بجرم زنا
بحالیکه سه تا صحابیه و یار
چو هر یک گواهی عمری شنید
چهارم گواه زنا را و اگر
ازین ره در آخر گفت آن نبیل
بهر حال اندر ثبوت زنا
چه سه کس زنا صحابیه یا رسول

که میگفت خیر العمل خود بلال
عمر در اذان کرد با یک مرا
تغییر بداده بحکم طلاق
همین پنج در عهد بو بکر هم
چو یکبار سه بود از هر کس
بفرمود کافیه برائے فراق
بین چون صحاح و چو فتح القدیر
بفرمود از پنج منته بکد
بین در فرائض که آن هست عمل
از وی مقام ست جای مقام
فردست از گفته مختصر
در آنها بمقدور تغییر داد
خودش بغيره نکرده زنا
شهادت بدادند بر زشت کار
همان قدر رنگ رخس می پرید
بخوش طرز تلقین نموده حشر
که دیدم چو در کحل رفت میل
مکن هیچ شک ای قصب نما
که نزد تو باشند از بس عدول

روایت بلال
و اگر اصل و خیر من النوم
احداث عمر طلاق

منع عمر پنج کنیزان ام الولد را
احداث عمل در
فرائض بیست
احداث نقل مقام
ابراهم و کعبه از
جای خود
گزارشتن عمر حدیث
و تغییر

گواہی دادند بر آن زنا
 نه در یافتی که مراد عمر
 درین حق بیان گرشوی بدگمان
 ثبوت زنا شد چنان خوشتر
 که ترسیدم از دیدنت آشکار
 بفرمود هم حیدر حق پرست
 من اورا کنم لاجرم سنگسار
 همین پنج حشاش ثابت بدرد
 چو در باب تلقین چارم گواه
 ببااید پی و دفع این شبهه دید
 که این هر دو بل آندی بی گراف
 چگونه توان کرد انکار از آن
 چو طبرانی و بعد آن میهنی
 چنین ست امنوج و مختصر
 که داده زرای خودش آن عقول
 ازین بعد کرد در عثمان بین
 بود گرچه کرد او پیر عیان
 ولیکن کتاب الامت بین
 بین هم توارخ و فن کلام

چنانچه بود نزد شارع روا
 چهارم گفته همان خوب تر
 اغانی بخوان هم بن خلکان
 که خود با مغیره گفته عمر
 مرا سنگسار ان کند کردگار
 که گر بغیره بیایم دست
 اغانی و هم سره بین آشکار
 درین قصه بگو مغیره بکرد
 بخوش نصب کنی اشتباه
 چو گفته و شرح بن بوالحدید
 علامه ندیدند خبر اعتراف
 که آرد از انکافات مهان
 چو آن عسقلانی و چون شقی
 ز حال عمر بعد خبر البشر
 تغییر بشرع خدا و رسول
 ولیکن گویم ملخص ترین
 که نبود در آن احتیاج نشان
 ز قاضی و نیورے بس متین
 اتاویل اسلاف والا مقام

نسخ

ذکر احادیثی
 عثمان

نباشند گر این کتب دستیاب
 که کرد او مقدر و لایه دیار
 چو پر شر و فسق ابن عقبه ولید
 چو ابن ابی سرح و مروان دگر
 بر احوال شان اشت علم ثبوت
 چه بر زشت حالی و بر فسق شان
 همین زشت کاران بی دین نژند
 که از ظلم ابن ابی سرح خویش
 و گر هم مناصب بیار رسول
 درین وقت هم مرصحا به عظام
 چو این فعل عثمان نبود می بون
 و گر عم خود را طلب داشت زود
 چه از زشت کرداری آن شقی
 از آن بعد در عهد خود با دگر
 نکردند او را طلب ز نهیار
 درینا چه کرده خلاف رسول
 مگر گفت دیروز آن پُر امل
 برین فعل عثمان را مردمان
 خصوصاً چو حیدر چو آن عائشه

چو تشید خوان ای تسنن آب
 جو انان خویش بطالت شعار
 چو آن ناسعیدی که نامش سعید
 که بودند مغضوب خیر البشر
 ز کردار ایشان نموده سکوت
 گواه اند اجبار و قرآن عیان
 مگر باعث قتل عثمان شدند
 شد از کار و مصریان سیندیش
 نداده که بودند او شان عدول
 نمودند تو بیخ و زجرش مدام
 نکردندی اصحاب زجرش قزون
 که از پیشگاه بنی رانده بود
 ز شرب بدر کرده بودش بنی
 باصرار عثمان عتیق و عمر
 که او بود مردود پروردگار
 هم از سیرت هر دو شیخان عدول
 که بر کار شیخان نایم عمل
 نمودند طعن و ملاست عیان
 بن عوف و عمار ثبے شایسته

مقرر نمودن فساد و
 اشرار بنی امیه را بر
 حکومت و مناصب
 و صوبه داری و یار
 و مالک

صب
 ندادن حکومت و نایب
 به صاحب رسول الله

طلب کردن عثمان
 عم خود حکم را که رسول الله
 او را از پیشه اخراج
 کرده بود

اسراف کردن اموال
بیت مال را

واون اقطاع
زمین بطور کثیر
خویشان احباب را

سرفتن چراگاه
شراب بینی
ضبط نمودن جنگ

اصحاب
او کردن چار
در مقام مناجای
دور کعبه

| | |
|----------------------------|-------------------------------|
| بر احباب خویشان اهل عیال | و اگر کرد اسراف از بیت مال |
| پنی دختر و زن بنا ساخته | که بس قصر با سه سرافراخته |
| بهر دخت داده ز مال خدا | هم اموال و هم گوشت بکیر بها |
| بمردان همه خمس افریقہ داد | بمقتضی حکم داد زربا زیاد |
| بخویشان و احباب داده بسا | و اگر اینکه اقطاع و جاگیر با |
| نگشته گئے فیض صحبت حصول | که آن مردمان را حضور رسول |
| که بخشید روان خود را فدک | چنانچه گواه اندارض و فلک |
| بغیر از رضا همه مسلمان | نه هرگز روا بود و چنان |
| که گفتند آنرا سے مقتدا | چنین صرف بوده ز مال خدا |
| درین باب در حق عثمان پیر | چنانچه بخطبہ فرمود امیر |
| که بخورد دختر خوش گیاه بها | که خورد او چنان مال پروردگار |
| بفسر و مخصوص خود بکلم | و اگر هم چراگاه یک مال عالم |
| نمودن ابر کی هتقاع | ولیکن همه را رسول مطاع |
| را اصحاب عالی بفسر و ضبط | و اگر خود و طائف بیک بغض و خط |
| نه معروض هرگز توانست کرد | در آن باب ز شوکتش مایع و |
| که از چرخ طلسم بود سر برآ | پس آن سند ساده اسلام را |
| چو در بار کس او قیصه نمود | ز خدام و جاه و چشم بانمود |
| ز استعاع دیگر تجمل کرد | ز مال خدا خوش تنول بکرد |
| بجائے دور کعبه ادا کرد چار | و اگر در مقام مناجای |

ولیکن ہمیں کہ شیخین او
 دگر آئند اصحاب آن عقیل
 نسل خچو کرند با قال و قیل
 چنانچہ کہ عمار از دخیان
 ہمانا کہ عمار فرخندہ
 کند ہر کہ تحقیق او آشکار
 ہم آن بود صادق اللہ را
 ہم اور از دو کوب کردہ دگر
 مگر ہجو ایذا و ہجون جفا
 ہم آن ابن سعود و تنزل دان
 کہ در کوفہ و در مدینہ دگر
 پس از بہر اخراج آن پیر
 دگر بھر ایذائے آن راست گو
 کہ قرآن پاکش کہ ادا از رسول
 طلب کردہ بستاند و از بسوخت
 در آن بر سرش جو رفته چنان
 برین ضربش گریز یاری یقین
 ببین نیستہ تاریخ ہجون جلال
 اگر شاؤ بودہ قرات او

ادا کردہ بودند رکعات دو
 کہ بودند ممدوح نزد رسول
 نمودہ زدو کوب و خوار و ذلیل
 کہ ہیوش گردید آن خستہ جان
 سراسر شد ایمان و ہم راست گو
 کند نیز تحقیق را دگر دگار
 ز شیرب بدر کرد بر پند ہا
 کہ گفتند اعلام بانغ نظر
 بممدوح اصحاب نبود روا
 زدش جفاکش برفت از جہان
 ہمیکہ دشینع عثمان مگر
 ز شہر مدینہ ہی حکم کرد
 بر انگشتہ جیلہ آن جیلہ جو
 بیاموخت با شوق قلب عقیل
 عجب تیر حسرت بجانش سپوخت
 کہ کو بید پہلویش استخوان
 ز ابن قتیبہ معارف بین
 نیابے بر انکار دیگر مجال
 بقدر آن نکردہ تمیز نکو

بناو ادون اصحاب
 رسول را
 زدو کوب کردن
 عمار را
 اخراج ابوذر را
 مدینہ
 زدو کوب کردن
 ابن مسعود را

| | |
|-------------------------------|-----------------------------|
| پس این ست یک فریہ سنیان | کے از صحابہ گفتہ چنان |
| عجب تر کہ الفاظ قرآن او | چگونه بود شاوای حیلہ جو |
| کہ او با ہمہ شوق و قلب عقول | گرفت آن ہمہ از زبان رسول |
| نمیداشت گرا متیاز خوشا | بقرآن ز تفسیر و ہم از دعا |
| چرا داد فرمان پئے زمان | کہ گیرید قرآن از وای کسان |
| اگر زان قرائت او بر ملا | در اسلامیان فتنہ میشد پیا |
| پس آن اختلافات را خود رسول | ردا کرده بود از براے فحول |
| چہ ثابت شدہ از رسالتا ب | کہ بر ہفت حرف آمدہ این کتاب |
| بہر حال قرآن او بی گمان | نہ بذائق سوختن ای فغان |
| چہ لفظش بود خاص لفظ رسول | یقینہ تر از لفظ دیگر فحول |
| دگر آنکہ عثمان والا نمود | معطل نمودہ قصاص و حدود |
| کہ از گشتن ہر مزان بے خطر | قصاصہ نکردہ بر ابن عمر |
| ہم آن قتل و پاداش نزد امیر | بگردید ثابت برا و ناگزیر |
| مگر کرد عثمان چہ عذری تیر | پدر کشتہ ویر و زو فردا پسر |
| دگر اینکه اجسرای حدیرو لید | کہ کردہ دو گانہ بکیف بنید |
| بتعطیل و تاخیر انداختہ | بہر شش مگردنیش در باختہ |
| دگر جبہ قتل محمد ضرور | نمودہ عجب کید آن ذی شہور |
| کہ ناید زو نیندار ہر گرچہ سین | تواریخ مثل سیوطی بین |
| اگر این عذر با لغرض نزدیک تو | شد از سوئی مروان یک نشت خ |

معطل کردن عثمان
از ابن عمر

معطل کردن عثمان
بر ولید از شہر
کشد ابن عباس
نشد شہید ابن عباس
قتل محمد بن ابی بکر

پس آنگہ کہ اصحاب و میر عرب
 پیرسند تا زوے آن حال نہار
 چون پیر داورا باصحاب داد
 خلاصہ کہ جمیع صحابہ کبار
 ہمہ لائق عز و دل پنداشتند
 چنانچہ بے قتل آن پر تمیز
 و گراہن عوفی کہ کردش امیر
 قسم خور دبر اینکہ زان پس دگر
 ز فرط ندامت بیک ریخ و درد
 کہ عثمان خدایا ابا کرد ازین
 از آن وجہ آن پر حیابی نہفت
 و گراہن خود عاتشہ دل ملول
 کہ بوسیدہ شد سنت مصطفیٰ
 بگفتہ ہم آن مادر مہربان
 کہ بکشید نقشل شدہ کفر کار
 چنانچہ بکشتند اورا فحول
 برین حال قنیر شرع نبی
 چہ باشتند کردار او آشکار
 چو در عذر بدعات حرفی زنہ

نمودند اورا از عثمان طلب
 شود صدق عثمان از آن آشکار
 شریکیش بود اندران رویا و
 نمودند تشنیع او آشکار
 کہ ہم قتل اورا روا داشتند
 بگردند تحریص اقوام نیز
 ز تائبہ زادم شدہ ناگزیر
 نہ حریفی زندہ ہم با آن خیرہ سر
 بدر گاہ ایزد چنان عرض کرد
 کہ برو بحکم کتاب بین
 بن عوف را ہم منافق بگفت
 بگفتہ گرفتہ قمیص رسول
 قمیصش نہ بوسیدہ شد حالیا
 بحق خلیفہ مجمع کان
 یرو باد قسیرین پروردگار
 نکردند ہم دفن اورا قبول
 بسا شرم باشد کہ عذرش کنہ
 از آن وقت افسانہ بروزگار
 چہ تکذیب خیلہ صحابہ کنہ

یادم شدن عبد الرحمن
 بن عوف از تائبہ
 عثمان و دیگران
 بر اسے او
 رحمت عاتشہ و
 رحمت عثمان

حالات مختصر
عائشہ

ہمیں طور و در عذر ہمای پریش
و گر حال آن عائشہ را بدان
خبر داد و ما را خدائے قوی
و گر خانہ اش را رسول خدا
و گر او را حکم خدا و رسول
کہ او بود ما مور از حکم عام
مگر او برائے قال امیر
پیرو داشت سترو حجاب رسول
نہ بینے کہ عمار و ہم مرتضیٰ
ہم آن ام سلمہ بیک سوز و در
مے لنگاشت خود آن سفر احرام
برا نیگخت گر حیلہ انتقام
کہ او وارث و خویش عثمان نبود
ہم یگفت دیروز آن زن چو مرد
ہمہ کار با چون قصاصات وحد
اگر بود مقصود اصلاح عام
بر سل و کتابت با آن حق مطلع
و گر جائے خواب ز حکم رسول
چہ نقش نموده بنیے بے قور

نمائی چہ تکذیب اسلاف لوح
کہ بودہ شال عمر و زمان
کہ نمود افشای راز بنیے
بفرمود خود مصدر فتنہ ہا
بیک خیرگی کرد بیشک عدول
کہ در خانہ خود نشیند مدام
خرد بے نمودہ بجمع کشیر
چنانچہ بگفتند جمع عقول
با آن آیہ کردند ز جرش بسا
بکہ بسا زجر و تنبیہ کرد
کہ میکرد آندم نمازش تمام
پس اورا پیست ازین انتظام
امیرے در اسلام و سلطان نبود
کہ بکشید نفل چہ او کفر کرد
معلق بذات خلیفہ بود
نرفتہ چرا نزد شاہ انام
نکرده چہ را شورے اطلاع
نمودہ ہمان عائشہ بیک عدول
بدانست ہم خواب ست آن ضرور

چو طلحه که کردند انکار از آن
چرا کرد انکار آنکس قبول
و که گفت چون خود بپیش که جنگ
پس او با وجود آنکه کردش ثقیلین
بهر حال بغض و عناد امام
و که بعد از آن خود بشمر کثیر
چنانچه چو بنخواند آن آیه را
اگر زان تاسف انابت چه سود
چگونه شود عفو آن جرما
پس از جرم مادر چه داری خلافت
عجب دارم از انچه صلاح و داد
و که آنکه بنمود احداثها
در احداث قول خودش هست
بناید که اکنون مراد محمد
چه احداث کردم بدین رسول
بیارند این اعتراض بیان
پس اے حق پژوه تسنن شعار
بر احوال هر این شریعت اساس
و اگر حال آن خالید بنود

می انکاشت حالات محض نشان
آن جمله آثار قول رسول
بمحمد قبول بنی ظلم و تنگ
نموده خلاف رسول امین
شدش مانع و عائق صلح عام
تاسف نمودی ز جنگ امیر
بسا گریه میکرد زان ماجرا
تو دانی که تیر از کمان بسته بود
بتخصیص خونهای ناحق بسا
که آن گریه او بود اعتراض
که آمد در آن پس قتال و فساد
در اسلام و در شرع و دین خدا
که گفته دم مرگ با خویش کس
کسے نزد قبته همیست بر بند
پس آنجا انکزدند دفنش فحول
چو دینوری و حاکمت از همان
چنین بود حالات خیل کبار
لکن حال دیگر صحابه قیاس
نه بنی که سالار بود بکر بود

حاکم بن ابی

کہ او اہل اسلام را قتل کرد
زنا کرد با محسنہ بانمود
و اگر عمر و عاص و غیرہ فحول
نمودند وضع حدیث و سیر
بتخصیص آن دو سے نامور
بنقل روایت برآن، سیچ کار
از اصحاب آن عائشہ ہم عمر
نیارست در عهد او بر ملا
چو آن بو حنیفہ بسا با خبر
علاوہ برین کذب گوئی و زور
کہ در مال حسین اورا عمر
بغضہ شدہ انچنان تند و تیز
تعجب کہ باشند از پاستان
ہمین بوہریرہ است آن ناجو
بر اخبار این مردم خوش نہاد
و اگر ابن عوف بسا کردہ کار
بین رتبہ اش کان عمر چون برود
دم مرگ اورا عمر بے نہفت
بنزدیک عثمان صاحب شعور

حالات عمر و عاص
و غیرہ بن شبہ و
ابوہریرہ و سبکی

نمیداشت در قلب خود رحم و دردد
بہ نزد عمر واجب القتل بود
چو آن بوہریرہ کہ بودہ عقول
پی جاہ دنیا سے دون بی خطر
بوضع حدیث ست مشہور تر
صحابہ نمیداشتند اعتبار
بماندنا خوشش از و بیشتر
کہ گوید کہ گفتہ چنین مصطفیٰ
ندارند اخبار را و مقبر
گرفتہ خیانت بطبعش ضرور
عدوی خدا گفت و خائن و گد
کہ آندم زدہ زدہ بر پشت نیز
روایت صحاح چنین مردمان
کہ گویا بخاری ست دیوان او
چگونہ کند عاقل اعتماد
کہ بودہ مثال عمر ہوشیار
ز مام خلافت بدتش سپرد
بتحقیق فرعون امت گفت
مناقصہ بود او بالضرور

مال مختصر عبد الرحمن
بن عوف

نیز در یک شیر خدای و دود
 و اگر آن زیر تو نزد عمر
 و اگر همچنان طلحه بانمود
 هم این هر دو بل مردمان کبار
 ازین جمله حالات سرگردگان
 بالا جمال من یکشم عکس تمام
 که از فتنه پردازی شان عمر
 چه گر میسر و نازدینه برون
 نبودند ممنوع تنها صغار
 ز شیرب چو کردی کسی فرتی
 که تا آن زمان باز آید ضرور
 چو عثمان بیاورد کسب بجار
 کشیدند تیغ زبان هر کجا
 نکردی نگهداشت شان گوهر
 ز حرص و حسد هم ز نامردی
 علاوه برین زشت حال شقاق
 معاویه آن بغض را ای فغان
 رسانید تا غایتی بے خفا
 درین فصل بودند آمیزگار

همان مرد غدار و مکار بود
 بنیشت است نفسش دلش سخت تر
 پراز کبر و پر نخوت و حرص بود
 دل شان حرص و حسد و اغدار
 تو ایمان و اخلاق او شان بدان
 ز عادات و حال خواص و عوام
 همان جبرگه را کرد منع از سفر
 بیامیشود فتنه هر جا کنون
 که هم سابقان و صحاب کبار
 معین شدی بر او مدتی
 و گرنه بر فتنه بر او جبر و زور
 بر فتنه هر جا ز ملک و دیار
 زهر سود فتنه کردند و ا
 پی خط شایه خود سر بسر
 بینداختند بسا برهه
 دل شان ز بغض علی پر نفاق
 پس از جنگها باشد مؤمنان
 که میکرد سب بروئی خدا
 مغیره و گر عمر و حاصل بجای

حالات زیر کلاه

| | |
|-----------------------------|------------------------------|
| بماند پرتاب شد تا دو سال | منابر مخالف از آن بد مقال |
| چو حجر صحابہ مرد نکو | نموده است ہم قتل اجاب او |
| وخل جہنم پراے ابد | چنین قتل را هست پاداش بد |
| تفاق ست یا فسق یا ارتداد | پس این جملہ کردار عصیان نهاد |
| صحیح خودش بین کہ گرد جلے | تو دانی تفاق ست بغض علی |
| خصوصاً بذات علی و بتول | ہم ایذا و تذلیل آل رسول |
| کہ آن ست ایذاے نفس بنے | بود باعث نار و فسق توے |
| چو خواہے احادیث کو شرمین | و گرا رتداد ست احداث دین |
| کہ حربش بود بچو حرب بنے | بود کفر ظاہر قتال علی |
| شنیدے تو حالات اصحاب ا | پس اے حق پر دہ تسنن گرا |
| چنین بود و بعد آن خوشحال | چنان در حیات نبی بود حال |
| کہ کردند جاہ از حق بس عدول | تو در حق این صاحبان رسول |
| کہ ایشان نکردندی از حق سکوت | چگونہ یقین میکنے با ثبوت |
| بروز وفات بشیر و ندیر | نکردندے اختلاف نص غدیر |
| کنے عذراے شاہ عبدالعزیز | اگر از چنین بغضها و ستیز |
| ہم ایذا و آزار و خست بنے | گوئے کہ تذلیل و بغض علی |
| بود اقرا رات و کذب عیان | ہر انچه بگویند آن شعیان |
| در ایذا و تذلیل او شان قتاد | کسے از صحابہ نہ از روی داد |
| ندیدے کتب یا تجاہل کنے | بگوئیم پاسخ ازین رہزنے |

جواب انکار حاتم از
بدعات و ظلم
صحابہ بر علی

وگر نه همه آنچه کردم بیان
چنانچه بسابق گذشته تمام
خدا را بکن فهم ای راست گو
نیاورده اندت ثقات همان
چو گفته که اصحاب خیر الانام
چنانچه بصفتن بآن مرتضی
بگویم که گفته چنان بی فروغ
چه روز سقیفه شه دین بے
ومی کان عمر قصد احراق کرد
وگر روز شوری پی حق عیان
جواب از چنین ابتدائی امور
بجنگ جمل از صفار و کباب
از اصحاب عمار بس یا علی
مگر لشکر عائشه ای فغان
هم از حال صفین شدی بخیر
که از یوفائی شان آشکار
که اصحاب بر نصرت آن علی
ازین ره گذشته اند از هر فساد
کشد حیرتم اندرین ماجرا

از اسفار و اسلاف تو پرعیان
روایات و راوی آنها بنام
که آن قتلها را که گفتم تو
و یانیت ایذا از آنها عیان
قوله بگردند یاری حیدر مدام
بگردند نصرت از ایشان بسا
که دانسته باشی خود آنرا فروغ
طلب گرد نصرت نکرده کس
نکرده کس نصرت و هم نبرد
چه نالید از دست جور کسان
چرا کرده ترک اے ذی شعور
نکردند نصرت بجز نزدیک دیار
بین نقل عبد الله حنبل
همه دشمن حق قریش کسان
نمیدیدند از آل زینال پیر
میاورد از ایشان چنان اعتدال
نه حکم بد ریافتند از بنی
نکردند زیر لوایش جهاد
کتاب پدر را ندیدے چرا
از آن مختار

در جنگ جمل و صفین و پیش از آن
و عائشه بودند

بمنہاج ہم ابن تیمیہ گفت
 کہ جمہور اصحاب اشرف شان
 از ایشان کہ بودند تا وہ ہزار
 اصح الروایات روی زمین
 ز روئے توایخ باید شنید
 پی جنگ بودند با غیظ و طیش
 از آن جملہ بودند باناز و فر
 میخیزد و اگر عمر و عاص غو
 پس آیا بنو ند این کار ہا
 فرمود آیا بنے بر غدیر
 کہ اجاب این مرتضیٰ دوستدار
 بکن نصرت ناصر مرتضیٰ
 و اگر جب شیخان چو با آن امیر
 نزار و منافات بالخص و کین
 وز اینجا گفتند فضل ستان
 عجب دارم از ہمو کلمات تو
 کہ نقلی کہ بر آن نداری عمل
 عمل گر برین نقل باشد ترا
 بنا شے بمضمون آن کار بند

نیارت با نصب اینجا ہفت
 مانند از فتنہ دور و نہان
 نہ سے تارفتند در کارزار
 درین باب از ابن سیرین ہمین
 کہ در شکر پور ہند عنید
 قبائل ہمہ سیزدہ از پیش
 عمر را در آن جسر کہ ہر دو سپر
 کہ کردند پشتِ عدو را قوی
 خلاف صایاے آن مصطفیٰ
 بیاران پی نصرت آن امیر
 بخصمش عداوت کن ای کروگا
 تو مخدول کن خادش را خدا
 زد و نقل ثابت کنی ای بصیر
 کہ گاہے عدو میکند آہنچین
 کہ باشند شاہد بر آن دشمنان
 کہ نیزنگ دارند طامات تو
 ببحث کنے پیش ما زد غل
 زبو بکرا فضل شد آن مرتضیٰ
 کہ کردے ابو بکر را زو بلند

جواب

| | | |
|----------------------------|------|-----------------------------|
| چو گفته ز پور عمر داستان | قوله | بدان قول و فلش تو چون استان |
| هر آنچه بشاه شیدان بگفت | | همانست تعریض او در نهفت |
| با خلاص گرداشت باومی ولا | | ز رفتن چرا همیش کربلا |
| چو بودی محب شه بحر و بڑا | | همیداد او را خبر از سفر |
| چو از سوئی اصحاب جنگ حمل | قوله | بدادی تو یک پاسخ پُر خلل |
| که ایشان نکردند از خود سفر | قطعه | نکردند هم نکث بیعت دیگر |
| چه از خوف فتنه گران مفسدان | | که گشتند عثمان را در مکان |
| ز شرب سوئے مکہ بگریختند | | بدانان ماوراء و آویختند |
| پس از رائے نیکوئی آن عائشه | | سوئی بصره گشتند را ہی همه |
| هم او را بر دند تا از عرو | | بمانند محفوظ از وجہ او |
| ازین خوش سفر عائشه را مراد | | خود اصلاح بوده نه شر و فساد |
| همین پنج مقصود دیگر فحل | | بنوده گئے بغض زوج بتول |
| شنیدند چون این خبر مفسدان | | بگشتند بس دست پاچه ازان |
| بگشتند باعث بر آن بید رنگ | | که در بصره آمدے بھر جنگ |
| توقع عیان شد و آن چاچان | | که گرد و در صلح و ادب میان |
| مگر وقت شب مفسدان شریر | | که بودند زیر رکاب امیر |
| بغیر اطلاعش بلا قیل و قال | | نهادند آغاز جنگ و جدال |
| بکردند اطهار هم آن همه | | که غدرے شد از لشکر عائشه |
| تعجب کنان شد سوار آن امیر | | بداده تن اندر غنم انا گزیر |

عذر و اصحاب
زینب جیل

جواب اول

جواب دوم

طبع صحابه و عناد عائشه بنیب جنگ جلود

همین طور جمهور اهل سیر
 بگویم که این گفتگو با هم
 درون صحاح تواریخ تو
 بیان را دلش کن سند هم بیار
 و دم اینکه بغض قریشی کسان
 بذات امیر است بس مشهر
 پس اینجا عیان از همه رویداد
 همین پنج آن طلحه و همس زبیر
 مگر حرص دنیا و رشک امیر
 ز رفتن از خوف فتنه گران
 بآن لاف نقل تواریخ بیش
 که بهر عراق از امیر عرب
 بفرمود آن ^{بصره و کوفه} هر دو امر قضا
 بخوردند دل زان رسوی امیر
 شنیدند این هم از آن پس چنان
 دل عائشه هست اندو گین
 کند جمع مردم بیک اهتام
 همانم ز حرص امارت نهان
 پس آن هر دو را خاص انی بخیر

بیارند این واقعه را خبر
 که کردی از اصحاب و از عائشه
 نگردید منقول ای راست گو
 و گرنه چو حرف غلط در شمار
 و اگر بغض آن عائشه همچنان
 چنانچه شده ذکر آن پیشتر
 که مقصود آن عائشه بد فساد
 نه رفتند در که از راه خیر
 بودند آن هر دو را ناگزیر
 که خوفست یک اقترائی عیان
 ندیدی عزیزا تو طبر بن خویش
 نمودند هر دو حکومت طلب
 که باشد اکنون به نزد یک ما
 که حاصل نشد خواهش و لیدیر
 که از بیعت شاه ایمانیان
 نشسته است بر شاهنش و در کین
 کز اعدائے عثمان کشتن انتقام
 بگشتند مر سوسه که روان
 نه تنخو لیت کرده کس از اهل شر

مگر حرص دنیا و رشک امیر
چگونه بود خوف شان آشکار
نه مقصود شان بود اصلاح و امداد
نزدیک تو قرة زمال پدر
که نالید از دست پُر جور شان
که مظلوم از دست ظلمه زیر
هم آن خون عثمان که خود خنید
نه دریافته عدل و احکام من
بدانند ایشان که من بر حقم
پس این قول او بود حق ای بصیر
و اگر بود اصلاح مقصود اگر
که با اتفاق و لای الامور
بخط و کتابت بآن حق مطاع
بگشتند چون سوئی بصره روان
بمقصود اصلاح جمع انام
که بودند انبوه اسلامیان
ندانم که در سوئے بصره چه بود
چو حرص خلافت نبود لیسر
نکردند که هم کتم نام مقام

همه را بکه بر دایه بصیر
که بودند قتل آسمی نگار
مگر بود مطلوب جاه و فساد
نه اشال شرح بخاری دگر
خودش آن شه مؤمنان انجمن
باید مرا نصرت اهل خیر
بدان من آه او بختند
شکستند بیعت خود آن انجمن
نزدیدند از سوئے من یک ستم
چه دانیم حق گوئی آن امیر
نه رفتند چون نزد آن راهبر
گرفتند ی آن مفسدان اضرار
نکردند شور او هم اطلاع
که آنجا بودند خود مفسدان
همه بود که مناسب مقام
بوجرم بود از شران
بجز ملک گیری و یک جنگ و سود
نه بیعت گرفتند ی آن پنهان
در آن جا که خواب اهل عوام

بجای

همان بود اول گواهی زور
 نگشتند و تمام و حراس شاه
 چو از بصیران مردم صلح جو
 پس آن مؤمنان را بشمیر و تیغ
 هم آن عاقلان بعد از آن از قصور
 نمیکرد افسوس ابن عمر
 هر آنچه بگفته درین ماجرا
 پس این محض جهل است یا کذب و زور
 نه ممکن که بی شخص آن مرتضی
 شفا نیز تاریخ طب بکشد و نگر
 همین پنج آن واقعی را بین
 که واقع نشد جنگ از غفلت
 چنان شاهدین از ره نصیح و خیر
 که آیا تو قول شد و دوسرا
 که روزی ستیزی تو با حیدرم
 پس او قول شد را نموده قبول
 و اگر تذکره هم حبیب التیر
 که دانست آن شاه از هر هی
 چه صفها و جمش عدو آشکار

قوله

که سرزد در اسلام ای دلشور
 نکردند مال خرنیه تباہ
 بطلحه بکرد حق گفت گو
 نگشتندی آن ناکشان بیدریغ
 نمیکرد افسوس و توبه ضرور
 که نصرت نکردی بآن راهبر
 که بی قصد واقع شده این غزا
 مذکور روایات را بر ضرور
 کند قتل اصحاب مردم روا
 و اگر تذکره هم بغامض نظر
 که گرد عیان خوبرو این چنین
 شد از بعد اتمام بر حجت
 بفرمود پیش از غزا باز بیه
 قواموش کردی که گفته ترا
 باشد و آن دم شمشیر هم
 نخل گشت از جنگ کرده نکل
 بین با نامل حق بین نظم
 که صلحی نه صورت پذیرد گم
 کمر بسته آماده کارزار

جواب اول

جواب دوم

بفرمود تا مسلمے حق پرست
 بشد پیش صفہای آن دشمنان
 مگر واسے بر قوم ناحق پرست
 از آن بعد عسار را شاہدین
 چو بکشا دھبہ نصائح زبان
 چو شد آتش جنگ شان شعلہ بار
 چو گفتی کہ آن غدرو جنگ فساد
 چہ تنبیہ شان کردہ بود آن امیر
 کہ کردہ ہماندم حلف بر ملا
 مگر کرد پورش بر او کار تنگ
 دوم اینکه بودند چون در میان
 چگونہ روا میکنے از عساد
 سوم حرب حیدر چو حرب رسول
 ثقل بود و متبع شیر صمد
 و گر قصہ خواب و جاے آب
 کہ آن عائشہ گفت قول رسول
 ازین پس چو از حجر اصل جواب
 ہزار ہا چہ مقصود حاصل کنے
 خورد ابلہ و جاہلان زان فریب

تکاب خدا را اگر فتنہ بدست
 بگفتا کہ ایزد بود در میان
 بریند آن مرد را ہر دو دست
 فرستاد سوئی ہمان اہل کین
 گرفتند اورا بہ تیرو و سان
 شد آمادہ ہم شاہ و لدل سوار
 مگر یک خطا بود در اجتہاد
 زبیر تو اندم شدہ حق پذیر
 کہ ہرگز نہ جنگد بآن مرتضیٰ
 شکستہ حلف را بیاد جنگ
 بنص بنے آن ہمہ ناگشان
 برابر بنص بنے اجتہاد
 کجا اجتہاد کسے ای غفول
 نہ اتباع را اجتہادے رسد
 مگر میشود اجتہاد صواب
 نمودن آن صاحبان زان عدول
 بیاوردی آیات پاک کتاب
 بجز آنکہ راہ ہدایت زنے
 بگزیند تا چند روزے شکیب

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب چہارم

| | |
|--------------------------|-----------------------------|
| بهر حال اوصاف آن آیه ها | که کرده تو از بهر شیخان بپا |
| بذات امیر اند بالا تفاسق | بذات دیگر پر خلاف و شقاق |
| چنانچه جواب همه این فریب | بتفصیل میگویمت عنقریب |

فصل سوم در بیان عقابها و اخبار بالغیب و پیشین گوئیها
حق تعالی و رسول خدا در باره صحابه و تنبیه او شان را
در اوقات مختلفه

| | |
|------------------------------|-------------------------------|
| بیاطالب جاده مستقیم | پیا خواستگار صراط قویم |
| که دانی تو از جبل و بے افکار | همه جمع اصحاب اخوش شعار |
| ندانی که دانسته هر خفی | باعلام و الاسام او هم نمی |
| خبر با بداند ما را عیان | ز گمراهی و کج رویهای شان |
| همانا که در حال اهل نفاق | بود سوره خاص بالا تفاسق |
| بین سوره جمعه اے سرفراز | که کردند بر سبیح ترک نماز |
| از آن پس بین آتیه و نشاء | که فرموده شد در حق شان خوشا |
| بین یحلفون که ناکس فحول | نمودند هم قصد قتل رسول |
| بین باز اندر کتاب بین | که لا تَفْضُوا ایما کند خنچین |
| که تالیف شان گز کردی رسول | گریزان بگشتندی از وی فحول |
| ازین آیه دانائے حال نهان | خبر داد از ضعف ایمان شان |
| ازین پس بین در کلام صمد | همان سوره کان محمد بود |

یعنی بخواه نشاء یحلفون ۱۲

که در زمره سابق خوش نهاد
 علامات سستی آن صاحبان
 که گویند این کج دلاں بی سداد
 چو حکم جهاوے بگردن زول
 پهنید سوائے تو از خوف زار
 پس ای زمره صحبت مصطفی
 که گریه سر کار سازی رسید
 به بندید قتل و فساد بکار
 درین آیه رشد و حق انما
 که مجموع این جمله اوصاف شرت
 خودش عاقله این نشانم بداد
 با صرا رسید او در عرض طول
 همین بود مطلوب و قصد عمر
 که بی رخصت سید محترم
 دو دم یزدنی پیر از خوف جان
 بهر غروره صعب تر بقیار
 نه تیغ کسے مرو میدان بخت
 سوم وصف فرما زوای شان
 و که وصف چارم که باشد فاساد

باشند اصحاب ست اعتقاد
 بفرموده اناے راز نهان
 که نایب پسر احکم و امر جهاد
 پس از خوف این بد دلاں می سول
 چو شخصیکه بنیدوم احتضار
 چو همتی نزدیک این امر را
 بیابید از حکم رانے نوید
 و که قطع ارحام خویش و تبار
 به چشم بصیرت تدبرنا
 کیمان را بیابی بطبع و سرشت
 که بوی قبل از وجوب جهاد
 که باید بکفار جنگ ای رسول
 اگر میتوانے بجواز سیر
 می آویخت با مشرکان در حرم
 از ایشان شیچون و زرش عیان
 نمودند از خوف جانها فدا
 نه خوردند زخمی بجز خدشت
 چه حاجت بیانش که باشد عیان
 بیاد ز حکام قسری نژاد

که چون ابن عباس با هم مدام
بیاید تغییر در احکام دین
و اگر نوشته آن رسول و دود
چو بیداد شد بر سر سیده
چو باورنداری برین حق بیان
بهر حال از محض قرآن بین
که فرمود خونی خدای عباد
چه باشد عجب گرز حرص کثیر
ازین بعد بشنو ز قول رسول
که چندین کس آیند روز حساب
هماندم گویم که این انجمن
خطاب بر رسد کین همه بر ملا
گویم جوابش که ای ذوالمدیح
که تازنده بودم میان گروه
چو گشتم جدا از میان ناگزیر
خطاب برین آیدش از خدا
گرفتند این باره ارتداد
همین نهج فرمود باری سول
ولیکن از آن سمت رانده شوند

حدیث اول
از بخاری و
مسلم

حدیث دوم

بگرییم بر اهل بیت کرام
که گرفت ابهام شرع بمین
با کثر قریشی قباثل که بود
از ایشان از آن قطع رحم آمده
پیرسم کیانند این صاحبان
که باشند گر حاکمان انجمن
از ایشان پی قطع رحم و فساد
نکردند ذکر حدیث غدیر
که آرد همچون بخاری فحول
اگر قرار چون مجربان در عتاب
باشند اصحاب یاران من
بگردند بعد از تو احداثها
همی گویم است آنچه گفتا میسج
نگهبان شان بود این حق پرده
تو بودی نگهبان شان ای قید
که آندم که گشته از آنها جدا
یمانند همواره پس بر لاد
که بر حوض آیند چندین فحول
ز حکم خداوند زار و نرنزند

کنم عرض یارب که این انجمن
خطا بے رسد کین همه مستمند
و در واحد رفت روزی سول
که در حق ایشان گواہی دهم
بگفتا بآن شاه بوبکر ہسم
چو ایشان بکردیم جنگ و جہاد
بے گفته فرمود آن شاہدین
چہ احداث و بدعات در بعد من
چو بشنید بوبکر بارے گریست
و گرتول پاک بنے یاد کن
کز آتش شمار آتش آشکار
و گر آنکہ آن مرشد رازدان
کہ ہر گاہ آید شمار ابدست
کیان میشود چہ حال شاہ
کہ انچہ کہ ایزد با حکم داد
بفرمود پیغمبر کردگار
کہ لابد از برتباغض حسد
ازین وجہ بر ناتوانان کسان
کیے راز خود با امارت دہید

بباشند اصحاب و یاران من
نمودند احداث و مرتد شدند
بفرمود بر کشتگان فحول
بخوبے ایمان و انجام ہم
چہ اخوان دینے شان نیستم
ہم اسلام چون اینہم دست داد
کہ لیکن ندانم کنون اینچہ پس
بسازید و دینم اے انجمن
کہ آیا پس از تو بخواہیم زلیست
کز آن جملہ ارشاد شد این سخن
ولیکن بفتید خود تو سے نار
بیاران بفرمود روزی خپان
خرائن کہ در فارس و روم ہست
بن عوف گفتہ بآن رہنما
بر آن می رویم امی نبی ارشاد
کہ در بعد من میکنید این شعار
کیے از شاہ بردگرے برد
کہ باشند از اہل ہجرت عیان
بر اوشان گرانبار ظلمہ نہید

حدیث سہم

حدیث چہارم

حدیث پنجم

حدیث ششم

حدیث ہفتم

حدیث ہشتم

حدیث نہم

حدیث دہم

وگر آنکہ نقلے ز مسلم شنو
 حضور محصل تعرض کنان
 چو دیدہ رسول خدا می کریم
 تبسم کنان گفت آن رہنما
 ولیکن ہجے ترسم ای مردمان
 بسوی شما آور دروی خویش
 میافس نمائید همچون امم
 وگر آنکہ فرمود ہادے ما
 کہ را ہیکہ رفت پیشینیان
 چو رفتند در خانہ سوسار
 پس اصحاب بعد از بنے و دود
 وگر آنکہ فرمود شاہ حجاز
 وگر گفت آن ہادے از چند
 بنائید در خلد این بد عمل
 وگر خود خدیفہ ز خیمہ البشر
 کہ باشند بعد از بنے پیشوا
 نہ پر شیوہ و سنت اوروند
 باشند با آن امامت وگر
 ازین نقل خود اسے تسنن گرا

کہ آمد ز بحرین یک مال نو
 رسیدند یاران بسا شادمان
 زیاران ہوسنا کی زر و سیم
 کہ ہرگز نہ ترسم ز فقم شما
 کہ ہر گاہ دنیا و دوزنمان
 چو اسلاف حاصل شود مالیش
 بچاہ ہلاکت بفتید ہم
 باصحاب و یاران خود بر ملا
 روید آن طریقت شما بیگان
 شما ہم روید اندر آن آشکار
 نگرند گمراہ چہرا چون یهود
 بناید کہ گردید کفار باز
 کہ اصحاب اہل نفاق اندچند
 رود تاز سوراخ سوزن جبل
 خبر داد کہ بعد او ہست شد
 کہ رفتار او شان بنا شد بجا
 نہ راہ ہدایت او بردوند
 بد لہا شیاطین بصورت بشر
 بکن فہم افعال اشیاخ را

چو بجز حذیفه پس از آن بشیر
 و گران مسعود را آن حبیب
 بسپید اثرت شما پر ضرور
 و گمر گفت حاکم که روزی بنی
 که ایت کند از تو است بسا
 و گمر گفت بارے مجید ربی
 در آندم که مردم ز راه زبون
 خورند آن کسان نیز میراث کس
 و هند آن همه آن تحصیل مال
 بمال خدا خوش تمول کنند
 و گر آنکه بابو ذر آن شاهین
 که فرمانروایان تو باستم
 تو دانے که بر بوزم تا اخیر
 همین گونه آن رحمت و جهان
 چو اندر حدیث نخستین خویش
 بتقلید آن شاه عبد العزیز
 بگوئے که مانند اینخامراد
 کس از اهل سنت چنین شخص را
 ز قوم حنیفه ز قوم تمیم

بنو ذر جز آن ثلثه امیر
 بفرمود که بعد من عنقریب
 علاوه بر آن نیز منکر امور
 بفرمود در بعد من کاس علی
 از وی میکشے پنج ذر حمت بسا
 که چون میشود حال تو ای علی
 گذارند عقبه بدیناے دون
 پیای ز روے هوا و هوس
 نمایند دین خدا پایمال
 بتکمیل و جا هوش تجمل کنند
 خبر داد در وی چو اندر گهین
 نمایند اثار و اسراف هم
 بنوده و گرجه ثلثه امیر
 نموده بسا وقت تنبیه شان
 تسنن بابا تو از جهل بیش
 و به داد تسولها چون ستیز
 که مردند بر کفر پر از تدا
 نگوید صحابی آن مصطفی
 که بهر سفارت زائید و بیم

حدیث یازدهم
 حدیث دوازدهم

حدیث سیزدهم

حدیث چهاردهم

تسوی نواصب
 حدیث اول

| | |
|--|---|
| <p> بر فتنه سومی وطن بعد آن نمودند آن مردمان ارتداد که مومن بودند با خوشی عمل هم اعلام و ریایات دین را بلند بشارات و خوش و عهدا آشکار بقلبین چنان شیدایت خوش هویدا چون سر فروزنده تر بود مستتر نزد اهل زمان شود بدعت شان چو سنت روا رواجی نمی یافت احداث شان صحابی نباشند با لاتفاق بگفته صحابه تو خواهی گو جواب اند چندین چو باشی خیر نه ثابت بگردید اے تر زبان پس آن قول ردّت باشد فضول چو مردند بر ارتداد عظیم پس اکنون بکن فهم ای راست نباشند مقصود خیر البشر که گوئی باو شان صحابه ضرر </p> | <p> حضور رسول آمدن آن زمان پس از بعد مرگ سبّ الارشاد کلام ست در صاحبان اجل بگردند هم مردان را نزنند بفرمود و رقی شان کردگار بگویم که این قول کیدیت خوش سخت از سیاق و سباق خبر که کفر و نفاق چنین صاحبان بصورت چو مسلم بدل پُر ریا چو برگشته گشتند از دین عیان چنین مردم مسلم پر نفاق هم آن صاحبان را رسول نکو ز قوم خفیّه تیمم اے بصیر سخت آنکه خود ردّت انگسان آنکرده عمر ردّت شان قبول دوم آنکه مردان قوم تیمم صحابه نباشند بر قول تو که لفظ صحابیست چون در خبر کسانی مرا و اندانے دشو </p> |
|--|---|

جواب

جواب اول

جواب دوم

سوم بجز تسکین بگویم تو
 بطور سفارت بیامزدور
 پس اورا صحابه کس از عاقلان
 چنانچه همین پنج را مازے
 چون گفتندش اهل الاحادیث یا
 دیگر اینکه نقلی ز سمره بن
 کره آنکه بودند همراه من
 بخاری تفصیل بین امی غزیز
 ازین نقلها ظاهر و آشکار
 که بودند با و صاحب مدام
 دیگر اینکه آن قوم والا نژاد
 نکردند احداث در دین پاک
 چون فرضا نمودند احداث هم
 بر آن ردت خود بیک پنج و سوز
 مگر این حدیث اطلاع بداد
 دیگر همچنین منذ فارت بین
 ازین ست ظاهر که آن زمان
 نه فی الفور بعد از وفات رسول
 چون گوئی کلام ست در صاحبان

که هر کس که پیش رسول نکو
 بد ریافت روزے دو و حضور
 نه گوید نه در عرف اهل زبان
 بشرحش گرفت درین دوری
 بیک مصلحت اصطلاح شمار
 که فرموده بود اینچنین شاه دین
 حضور من آیند یک انجمن
 که متنی و ننگم در آنست نیز
 که باشند ظاهر و قریب تبار
 نه اعراب و فدو صحابی بنام
 که کردند در راستی تواتر داد
 بگشتند مرتد بلا ایم و پاک
 هویدا است کان جرگه محترم
 نمانند همواره بل چند روز
 که همواره باشند بر ارتداد
 که آید پی ابتداء بالیقین
 بگشتند فی الفور مرتد نهان
 بگشتند مرتد تیمی فحول
 که رفتند با خوش عمل زینجهان

قوله

جواب سوم

جواب چهارم

جواب پنجم

جواب ششم

جواب

جواب اول

جواب دوم

جواب سوم

جواب

جوابست مجمل بمجمل کلام
 کلامی ندارند هم شیعیان
 چون گفته که در حق این صاحبان
 بگوئیم که شش نوا و یک گیر
 باشند داخل همه بالمعوم
 کسانی که بدعات و هم جورشان
 پس اندر چنین نقلهای سول
 دوم هست نقل رسول و درود
 از آن پس چو رسید از وی عتیق
 چه احداث سازید در بعد من
 هویدا که در حق بوبکر تو
 ازین وجه بر حسن موت عتیق
 هم آن وعده های نکوی خدا
 ندانست کاسه رسول نکو
 چه بوده مخاطب بسوی عتیق
 سوم اینکه پرسید فاروق تو
 خلیفه نداده جوابش برو
 چون گفته که در حق این صاحبان
 بگوئیم مجمل که خوش وعدها

قوله

قوله

که در حق آن صاحبان کرام
 ولیکن کین نام ایشان بیان
 اگر هست نقلی بیار و بخوان
 که اندر چنین نقلهای کثیر
 چو محدث دگر فاسقان و ظلم
 نمودیم ثابت بر اهل جهان
 باشند داخل همه آن فحول
 که برگشتگان احد گفته بود
 بفرموده او را رسول شفیق
 ابوبکر گریست خوش زین سخن
 چه میداشت ظن آن رسول نکو
 نداده گواهی رسول شفیق
 که در حق بوبکر کرده بیا
 هماناست این نقل در حق او
 ازین وجه او گریه کرد ای شفیق
 که اهل نفاقم خلیفه بگو
 که میداشت پس خوف از غلط او
 بشارت و خوش وعدها هم بیان
 بحق کسانی که کرده خدا

| | |
|-----------------------------|----------------------------|
| ہم اوشان بر ایمان حق تا اہل | نمودند ایسا بنی کو عمل |
| سخن نیست مارا و رآن صاحبان | وے نیست نام کسے اندر آن |
| بشارت حق کان پی سابقان | ز انصار و از اہل ہجرت عیان |
| ولیکن بقبر آن بشارت عام | پی ہر نمازیت ہم اسے ہام |
| پی نیک اعمال و بر اتقا | بیامد بشارت وہم مژدہ ہا |
| و رآن مژدہ تخصیص اصحابیت | بری خود یقینا زیاداش کیست |
| بہر یک نمازت رو دین گمان | کہ مقبول شد یافتہ در نہان |
| ہمین نہج در ہجرت و سبقتی | کہ گردن دیاران بے صورتی |
| تواند کہ گرد و تر دو عیان | کہ مقبول شد یافتہ در نہان |
| و گر بعد مقبولیش ای عزیز | بخط عمل احتمال ست نیز |
| مگر آنکہ از حکم تطہیر عام | خدا کرد معصوم اورا مدام |
| اگر مدح در حق اشیاخ تو | بقرآن بیامد بیار و بگو |
| چو گفتے کہ فاضل ترین کسان | مرا صاحب بودند اندر جہان |
| پس آنندگان بعد آن اہل دین | اگر چہ بیانشند بس بہترین |
| نہ بر پایہ آن صحابہ رسد | ہمین ست منظور مذہب پسند |
| بگویم کہ رائے تو مقبول نیست | بر اہل تحقیق مقبول نیست |
| کہ ان بو عمر دست برداشتہ | خلاف تو اخبار رنگاشتہ |
| کہ گفتا عمر را رسول صمد | کہ مشتاقم از ہجر اخوان خود |
| عمر در شگفت آمدہ شد رسول | کہ اخوان تو مانیم اسے رسول |

جواب

روایت اول

افضلیت مسلمانان بر آئندگان
از صحابه
روایت دوم

ع
صاحب استیاب
ابو عمر ۱۲

جواب اول بطور قاعده کلیه صالح
و نبیارات صحابه که در قرآن آمده
ایمان

هجرت

| | |
|-----------------------------|---------------------------------|
| بفرموده لیکن اے انجمن | شما نشینید و اصحاب من |
| برادر پاشند آن مردوزن | که آرند نادیده ایمان بمن |
| همین پنج پرسید سالار دین | کدام ست در خلق فاضلترین |
| بگفتند یاران ملک بهترین است | بفرمود آن شه نه هرگز چنین است |
| بفرمود زان پس که قومی چیست | که در پشت اصحاب مردم نهانست |
| بیارند نادیده ایمان بمن | بپاشند افضل همان مردوزن |
| همین پنج پاشند اخبار چند | که همه آورد یوسف ارجمند |
| ازین ره بچانیت همچون گمان | که هر یار بهتر ز آئندگان |
| چو آیات قرآن بخوانی دگر | قوله که آید در آن فضل یاران نظر |
| جواب از چنین کید دام عوام | بدو وجه باشد چو ماه تمام |
| یکه آنکه هر طرح پروردگار | نه ثابت شود بجهر هر یار غار |
| چه ایمان و بجزرت جهاد و سخا | پذیراست خالص به نزد خدا |
| در ایمان بود هم مراتب بسا | پس آنند پس مومنان خدا |
| که از ذکر و یاد خداوند پاک | دل شان بگرد و بسا خونناک |
| توکل مدارند بر سبب نیاز | بدارند بر پا ز کوفه و نماز |
| هم از بعد ایمان منتهی مآب | نه در قلب او شان رود ارتباب |
| براه خدا و ندر رب العباد | نمایند با مال و جان خود جهاد |
| ندارند بابک محبت نظر | بر اعدائے حق گر چه باشد لیسر |
| بهجرت بود نیز اقسام چند | بخوان خود احادیث اسی شوند |

جہاد

| | |
|---|---|
| جہاد است هم خالص و پریا بری هر چه کشته ز تخم امل پس اشیاخ خود را در آن محو نبوده توکل بنفس عتیق همین نهج ابو بکر از راه ورد همین نهج در عهد ختمی مآب که بنمود مدح حدیث یهود ز حال حدیبیه بارے نگر هم آنجا پیام شه انس و جان همین نهج بر ذات خیر الانام چنانچه گذشت ست سابق ازین همیکرد او بار رسول اجل نگشتند چون کافرے را گم بود بلکه بر عکس آن آشکار قتال و جهادات بی ریب و شک پس ایمان ایشان بلا احتفا بل حسب احکام خیر البشر چو از جمع افعال دارے گمان پس افعال جمع ضما بر ضرور | تفاسیر و قرآن بین با صفا که بر نیت آید جزای عمل در آری یقینا بچه محبت که کرد و عتابش خداے شفیق چه دلسوزے و پستی صخر کرد عمر در نبوت نمود اریاب کز آن شک در ایمان او میفرود چه شک در نبوت نمود و عمر نه برده سوی که از خوف جان بیک بخش با بخل کرد و اتسام در احوال اشیاخ آنجا بین در اقوال و افعال بحث و جدل جهاد است منقود از هر ربه که کردند جا باز میدان فرار پی کامل ایمان ست عده محکم نگردد سزاوار مدح خدا بباشند مسلم بظاہر و باطن که باشند داخل در آن هگمان در آن کلیت نیت اعمی بشعور |
|---|---|

لے سے ارتقاء اعمال حاصل فرمائیے

از نیوچه در میج رب العباد
اگر میج آید پی همتان
دوم نیست لازم که یک وصف نام
مگر آنکه از بهر تطبیع او
ازین ره بامیان کامل حال
چو اعمال صالح نباشد آن
چنین شرط مقول غیر از شقاق
گویی چسبانی دلیل اول
چه اقوال و افعال آن صاحبان
بخوانیم قرآن و قول اجل
ز انجام بدگر صحابی بریست
وگر عاقله زید را گفت این
وگر خود بخارے بین ای عزیز
که باشد خوشحال تو اے برا
بدریافتی نیز زیر شجر
جوابش بداده بر آینه پسین
که یابن اسخه تو ندانے نکو
ازین پس هر آینه که خوانے دگر
همین هر دو پاسخ گفتیم تو

بیاستند بعض از صحابه مراد
منافق بگردند و خسل در آن
بماند بمسجد و ح ایر و دمام
کلام خدا شد گواه نکو
بود لاجرم شرط حسن آل
پس ایمان بود کالعدم بگمان
برقت مقبول هم باو فاق
که رفتند شیخان به نیکو عمل
مر کرد در حق شان بدگمان
بهر ذره باشد سزاے عمل
بگو از لب حوض مطرو د کیت
که خط جهادش شده بالیقین
که گفت بر اراکے پر تمیز
که بودے تو در صحبت مصطفی
خوشامیعت خاص خیر البشر
نظر کرده بر حالت آخرین
چه احداث کردیم مابعد او
کنے چون طلسمات پیش نظر
کفایت کند هر چه خواہے بگو

جواب دوم بطریق اعداء کلیه از میج
و شبارات صحابه که در قرآن آمده

فکر آیت بطور مثال

جواب اول

جواب دوم

| | |
|-----------------------------|------------------------------|
| در اینجا کنم ذکر آیات چند | به تمثیل این پاسخ و پسند |
| اگر هم ز تکریر عصیان شان | بناریدی از حب ایمان شان |
| که دانسته عصیان براوشان حال | به بندی ازین بعد این هم خیال |
| ای مدح شان خیر است بگفت | بهین گونه گوئی که حق بی نفعت |
| که گفتیم تو حالیا پیش ازین | بگویم همان پاسخ خوش متین |
| پذیرا بود محکم و بے ریا | که ایمان بر خالق دوسرا |
| مثال تو کل چو تقوس دگر | علامات آن گفته ام پیشتر |
| نبوده برایمان نشد حب شان | پس این وصفها از پی نگنان |
| نه هر جا بود کلیت بے فتور | چه گفتم که اندر ضمائر ضرور |
| بفرمود هم و هم ولوم کسان | بدین طرز و عنوان خدا می جان |
| نباشند در مدح شامل همه | چو در ذم نباشند داخل همه |
| که باشند بعض از صحابه مراد | ازین وجه ناکام آری بیاد |
| نیامدند بر آیدت هیچ کام | ولیکن چو در آیه تعسین نام |
| چو سطح دگر بعض اصحاب را | دوم گفته سرکان شه دوسرا |
| پس آیا نکردند دانسته بد | گرفت بجرم گنه زیر حد |
| پیمبر گرفته چو رازیر حد | چو دانسته ایشان نکردند بد |
| که سخین و هم آن شه ذوالفقار | بهین پنج گفته خودت آشکار |
| پس از جرم قصدی شان چون محمد | گرفتند اصحاب رازیر حد |
| که بو محسن هم نعمان چنان | گفته خود و نیز دیگر همان |

نکرند خود ترک می بعد حد
 ربیع طلحه ز راه فساد
 عجب از صحابیت و شرده با
 حکم عم عثمان را صحاب بود
 هم آن باده خواره ولید پلید
 هم آن بوهریره بان یک نمود
 و گزشت کاری آن صاحبان
 چو آن پورهند و غیره و گز
 که کردند بام قضا کارزار
 عیانت حاجت بتطویل نیست
 بناشند ایشان اگر زشت کار
 اگر همگان را چنین بود حال
 پس اندر صحابیت ای یاده گو
 یتیم چه کرد خوف و گمان
 چنانچه درین خوف او پیشتر
 بفرمود و رج رسول حجاز
 چو آمد لا تجد انچه هستی خیال
 که باد دشمنان خدا و رسول
 بگویم چنین کلیه اس غزیر

پس آیا نکرند دانسته بد
 نمودند بعد از بنی ارتداد
 که بند گنسه را نه خود کفر را
 چه بوده عدوئی رسول و دود
 ز قرآن پاک ست نقش پدید
 بنزد عمر مرو کذاب بود
 که بودند دشمن علی را عیان
 چو آن عمر و عاص و صحابه و گز
 بکردند هم سب او آشکار
 که گنجایش هیچ تاویل نیست
 بدینا بنیاست کسی به شعار
 که دانسته عصیان باشد محال
 چرا هست شرط مال نکو
 ز گمراهی قوم از کفرشان
 نوشتم احادیث خیر البشر
 نباید که گردید کفار باز
 بگفته که نامکن ست و محال
 نمایند صلح صحابه فحول
 بگوید کسی کوندارد تمیز

قوله

جواب

| | |
|------------------------------|------------------------------|
| نمیداشتند این صفت خود شیوخ | دردن دل خویشتن بار سوخ |
| چه بود بکر با صخر پر از عناد | همیداشت جنبه بمیل و وداد |
| عمر بعد اسلام بے غیظ و طیش | نموده است جنبه بسوئی قریش |
| ازین وجه لا قطره آمد ز حق | بگیرے تو از قطعه این سبق |
| وگر حب عثمان تو اے عزیز | بجش با بن ابے سحر نیز |
| که بودند اعداے ذات رسول | عیانت و مشهور نزد عقول |
| چو کردند میله سوسه دشمنان | نباشند در قوم حق مؤمنان |
| بیاندا و عده اے بهشت | کنون این تساویل خود را بهشت |
| عیانست حال صحابه دگر | چو آن عمر و عاص و چو پور عمر |
| که میله بطغیان و بغض دله | نمودند بادشمنان علی |
| پس آنکس که اوصاف آیه در او | تحقیقت که اطلاق مؤمن براوست |
| کند میح شان تا بهمان آفرین | و ده هم بشارات خلد برین |
| وگر تویم لایخزے ای خوش تمیز | بمدح صحابه بگفته تو نیز |
| که آنست ظاهر که انوار شان | نگردد گم جبط و زائل عیان |
| بگویم چنینست معنی مگر | در آن لفظ خوش آنوارا مگر |
| پس ایمان کامل بنیبر الزریا | بکن بهر هر یار ثابت بها |
| ازین پس بکن ثابت ای شخص حال | که مردند او شان بحسن مال |
| وگر آیه وعدا علییه تو نیز | بمدح صحابه گرفته عزیز |
| بین اندرین آیه شرط اہم | که همراه ایمان قتال ست اہم |

جواب

جواب

پس اکنون قتال همان صاحبان
 و یا اینکه بر جنگ شان از رسول
 چنانچہ بر اکثر جہاد علیہ
 مگر کافرے را نکشتہ کسے
 ازین بعد ثابت بکن محصل
 بخارے بین ہم تفاسیر را
 کہ در جنگ خیبر یکے مروتکار
 چو مجروح گردید اندر قتال
 بفرمود در حق او آن رسول
 پس اکنون بین اینکه یا آن قتال
 چو مقتول میدان رود توئی تا
 چو از بیعت خاص زیر شجر
 گفتے کہ آن اہل بیعت ضرور
 بگویم کہ پاسخ بباشد ہمان
 کہ ایمان کامل بصدق و صفا
 درین آیت پاک ہم بیگان
 کہ دانست از قلب ایشان خدا
 چنانچہ سکینہ کہ کردہ نزول
 مگر دید آن عمام بر ہنگنان

جواب

با خلاص نیت بفرمایان
 حدیثے پر از مدح گواہی فضول
 بفرمود مدح و ستودش بنما
 گریزان گشتند از ایشان بسے
 کہ مروند ایشان بنیکو عمل
 در افعال یاران بسرا بجزا
 بر آورد از بس ہودان و مار
 خودش را بکشت شدہ بدآل
 کہ داخل در آتش شد او ای فحل
 جہادش شدہ جط و شدہ بدآل
 چہ حال کسے کو نمایندار
 کہ کردند یاران غیب البشر
 بگردید را خدائے غفور
 کہ زین پیش کردم مکر بیان
 بگردد سزاوار مدح خدا
 مرادست از مؤمنان آنکسان
 کہ سازند بر عہد خود با وفا
 ہمان بود از بھجہ مخلص فحل
 اگر شک کنے در نشور خوان

در آن بیعت یافته این قرار
پس آن عهد خود را کرده برین
چرا شیخ و دیگر کسان آشکار
کنند کت پیمان چو مرد فیس
چنانچه ازین پیشتر بی نصفت
هم آنجا هماندم نموده عدل
پس انکار کرده ز خوف نبرد
ازین وجه هم شد عیان خوشتر
مگر روز هجرت علی ولی
سخن کوتاه از مؤمنان بگمان
جهان مخلصان را خدای و دود
ضمان که باشند و فلهما
و گرنه در آیات پر ذم شان
از آن معیت و شان بلا اشتباه
بین آخر سوره ای پر عدل
همین باز قول برادر دگر
که یابن اسخه تو ندانے نکو
ندانست کاف برادر اجل
نه لافنی خلاف کتاب خدا

فرازند از جنگ هر گز فرار
شکستند در خیبر و در خنین
نمودند در هر دو غزوه فرار
چرا امید دارد با جبر عظیم
خدا انما نیکت نیست گفت
نبرده بکلمه پیام رسول
که آنجا مرا قتل خواهند کرد
سکینه نه نازل شده بر عمر
بلا خوف خفته بجای نبی
مرا داند بس مخلص ایمانیان
بلاطف خود آرام تقوی نمود
بناشد در آن کایت هر کجا
در آیند یاران همه بگمان
نگردند آوازه از هر گناه
که شد وعده مغفرت بر عمل +
درین معیت خاص زیر شجر
چه احداث کردیم ما بعد او
همان معیتش راز هر بد عمل
نگوئی خلاف رسول هدا

بچشم بصیرت بقبر آن دگر
 کرایشان اگر جسم فاش کنند
 چو زوج سبزه از گناه و سزا
 بفروم و هم آن خدای اجل
 از آن اهل بیعت ابوالخاویه
 از وثاقت سالار آن یک گروه
 مثال قدامت مغیره دگر
 بگشتند ما خود در جبرهما
 عمر کرد تحقیق ایشان بکه
 ولیکن نگفته کسی حق پرست
 بود و مؤمن دعا دایه از عدول
 چگونگی کند انجمن کار به
 چنین قسم آزاد گه کسان
 نه مرد و نه را صاحب غمیتیم
 چو از غنزه بدر اول غزا
 بری کرده جمله اصحاب را
 همانا که پولوس عیسیان
 رمیش چون گیسو قدم بر قدم
 قریب ستاین ز غم زشت و تیر

بین حال ازواج خیر البشر
 بیابند از حق سزای دو چند
 آنکه در بری پس صحابی کجا
 بهر ذره باشد سزای عمل
 جنس رسول است و راه وید
 که کشتند عثمان صاحب شکوه
 که کردند بیعت بزرگتر
 بهم خوار و در شوت و هم زنا
 چو ثابت شده جبرم حد نیز زد
 که این مجرمی یار غمیتیم
 خدا هست راضی از و هم رسول
 چرا این شهادت و این قصه حد
 نه ثابت ز قرآن حق بیگان
 نموده چنین دعوی پرستم
 هم از بیعت شجره ای پر در
 زجرم و گناه و عذاب سزا
 ترا آفرین گفتم باشد بجان
 که فرموده بود آن رسول ام
 بزعم قدامت حضور عس

که خواند آیه و گفت با انجن
چو من باین بنی غزا کرده ام
شدم نینر حاضر آن مصطفی
نیامد جواب متین از عمر
که معفوست میخاری جاہلی
ندانم دگر آیه رہنما
بهر حال این اعتقاد و فضول
ز حکام و اولاد امویہ است
چه اوشان چو کردار ہای قبیح
پس این قاعدہ بافتند آنکسان
پس این قاعدہ را تو کردی قبول
پیغمبر چہ ترسان شدہ زینجہان
بقول ہمیشہ ز اصحاب تو
خلاصہ کہ در ہر کلام خدا
مرا دست ایمان کامل بحال
ازین وجہ ہر جا کہ حق در عیان
مرا دست جاہل بدیج علی
خدا از لفظ جمع برے منفعت
مکن مدحت خاص اشخاص عام

کہ معفوست میخارے و جرم من
بہ نیکو عمل التا کردہ ام
چو بد رو چو احزاب و ہر غزا
بگفت ابن عباس و الا کہ
نہ تو اے قدامہ در آن داخل
کہ از شر بے منع کردہ خدا
کہ باشند اصحاب جملہ عدول
کہ ہر ابلے رام این فریبت
بگردند بر عکس ایسان صریح
نگونید تا عیب شان ہم نہان
خلاف خدا و خلاف رسول
ز گمراہی و کج رویہاے شان
پس آنندگان بہترین و نیکو
کہ اصحاب را امید ہر مردہ ہا
بآنست ہم شرط حسن ہا
بقرآن کند مدح ایمانیان
دگر مدحت دوست آن ولے
کہ آن داب قرآن است از بصلحت
کہ مدوح باشند کم از نام

| | |
|---|--|
| <p>خلق حرم را بر سوئی دیر که در وقت حاجت بیاید بکار برده از سرداد و عقل امتیاز نیاید از دوشان چنین کار زشت بگشتند منصوب و نصرت قرین ز اهل غرض کس نماید بلند نیر ز وجودی را گشته پنهان که نبود از آن هیچ سود معاد نذا اعلام تقوی است هر ترک ساز که گیرند ملکه بنام غزا خدا میکند دین حق را قوی بود خواه اسلام و حامی دین نکردندی ایشان زمینان قرار ضرورت بیاری آن صاحبان</p> | <p>مدیح کس را نماند بهر غیر همین قاعده را بخاطر بدار پس اکنون ز مقدوح و ممدوح باز چه آنکه بودند صافی سرشت ز نیروی شان نیست اعلام دین اگر بعد ایشان بجبهه فتنه بلند می آنسابی که دگار پنهان جا که در جنگ جهاد بر آن جنگهاست ریاست ساز همان وقت را بدین مقتضا هم از دست فاجر بقول نبی چو بودندی از روی صدق یقین صنوبر بنی در جهاد آشکار در اندم هم اسلام را پرچیان</p> |
|---|--|

فصل چهارم در مبلغ علم و تفقه صحابه که برای ریاست دین
و دنیا و نیابت انبیا علیهم السلام لازم است

| | |
|--|--|
| <p>پیا ایکه فہنت رسد تا نجوم کہ آدم رسد زان بآن پایہ</p> | <p>پیا ایے شمار سے قدر علوم تو دانے کہ علم است آن مایہ</p> |
|--|--|

کہ در حضرت اولک و شہود
کے را کہ حکمت زقی شد عطا
کے را کہ فضل ست و خیری بسی
مقابل یکم علم نزد خدا
ہم از بھر عالم بود برترے
ہمین پنج مہدی کسی فی نشو
پس از پایگاہ علوم کسان
بتو آگے میدہم اے عزیز
نخستین اصحاب و راس الفحول
دلش عین علم کتاب مبین
در علم پیغمبر را ہر
زیادہ ازین آیت بعد ازین
پس از علم بوبکر آن یار غار
کہ احکام دین بود جاہل بسا
یکے آنکہ مشہور باشند چہین
درین عجز بوبکر دارے چو شک
و گر آنکہ تفسیر قرآن اگر
ہم گفست خود اہل ارض آن جزین
و گر دستگاہ شریعت پدید

فردا آور دفسق خود در وجود
پس او را بود فضل و خیر بسا
ہمان افضل خلق از ہر کسی
فزون بھر عالم بسا رہا
نہ جاہل بعالم کند ہرے
بود تاج ہادے حق ضرور
کہ آن بر ملک فضل آدم عیان
ز مفضول افضل کن گرتیز
علی و علی آن و صے رسول
ثقل بودنش بہت شاہد برین
علومش بود بکہ چون بوالبشر
کنون مبلغ علم شیخان بین
چو جہتم در اسفار شد آشکار
ازین وجہ آمد از و بس خطا
کہ پرسیدی از ہر کس حکم دین
ریاض و از آلہ بگرد و محاکم
بپرسیدے از وی کسے بی خبر
تواریخ مثل سیوطی بین
کہ دست چپ سارے را برید

مبلغ علم اول

بر افکار اینهم نداری مجال
 وگر آنکه از ارث جده دگر
 اگر شک بدارے درین ماجرا
 وگر آنکه از حلیه اکن بنج
 که پیش پیو دے بوقت سوال
 یقین گزدارے مشو مضرب
 وگر آنکه از روز موت رسول
 چه پرسید او غائبه را از آن
 وگر شبت و جمل شمش بدوخت
 بیاور و حاکم چنین ماجرا
 بیاور از و هم عسا و همام
 وگر آن خلافت که امر جلیست
 در ابطال احوال آن سعد دین
 ز جمل عمده قصه دیگرے
 بهمش ز قرآن و از شرع حق
 بود و وجه آن اینکه طبعش ضرور
 چنانچه بنسیان چنان بود فرد
 بلا حمد و سوره نمازیکه خواند
 نمیداشت قرآن حق خط و ضبط

گرفتند هم قوشه و کمال
 ز ارث کلاله شده بے خبر
 ریاض و از الہ نہ بنیے چسرا
 بآن طول صحبت چه بود اجنبی
 فو مانده از وصف آن بهمال
 تو بکشاؤ خاثر ز طبری محب
 وگر از شمار کفن شد جہول
 اگر شک بدارے بخاری بخوان
 که تا پنج صد از احادیث رخت
 ز وحشش که گفته است راز سرا
 محیب بعد از وقت حسام
 ندانست گاهی که آن حق کیت
 آند شمس است این نقل آنجا بین
 چکیم کہے بایدش دفترے
 ہما از بوبکر پرده سبق +
 ز بس سہو و نسیان شد از علم و در
 کہ در سالہ سورہ یاد کرد
 چنانہوا و یاد کارے بماند
 بمحفوظ ہم داشت بس سہو و خط

منہج

ز بحث اُسے و عمر این عیان
 و گر آنکہ بودہ غیب طبع او
 چنانچہ تفاسیر چون جدول
 و گر آنکہ از جہل خود آن عمر
 نگفتا کہ چون موئے خوش سیر
 برین حرف بہودہ و بی ثبوت
 چو بوکر بشنید خطا ز بون
 عمر خود یفرمود و مضار ہم
 بگو باز آنجا کہ آندم عمر
 چہ ہرگز نبود آن ز افراط غم
 اگر شک بداری بخاری بین
 کہ ہر جہل خود کردہ بود عرف
 ز غدر محبت بیاید درست
 نگردید بہیوشش مثل عمر
 چنین جب و این جوش خام عمر
 بے ساخت اینحال از بھر سود
 پتر رسید آندم ز حرص ولی
 گفتا چنین قول تا آن غول
 چو آید ابو بکر پس ناگزیر
 چو بہیوشش بود خلاف آب

تفاسیر و کنز و از الہ جوان
 تفہید تفاسیر قرآن نکو
 تفہید با آنکہ بود او عسرب
 ز موت بے کردا نکار سر
 بسوئے خدا رفت و آید گر
 بگردند ہم بعضی یاران سکوت
 بخواند آیت اَنفُسُ مِتُّونَ
 کہ من آنچنین آیت شنیدم
 ز فراط محبت شدہ خیرہ سر
 مگر بود از فسطاط جہل اتم
 ازین بعد طبری از بس متین
 عمر پس چرا از صحاح خلاف
 کہ خصم ست ست و گویا نش حجت
 ز اصحاب و خویشان خیر البشر
 بروز احد کاش بودے بسر
 چہ بو بکر آن جائے حاضر نبود
 کہ نبود کہ بیعت شود با علی
 بنفقتہ در شک بہوت رسول
 بزودے بسا زیم اورا امیر
 چرا کرد بو بکر سوشش خطاب

تفصیلاتی و مسائل داخلی او

چرا کہ د قول ابو بکر گوشت
 از ابواب فقه بود کم چنان
 چه از شغل بازار و کسب غنا
 خودش گفت مستغنی از علم دین
 ازین ششم جملہ اش شمار
 طہارت بدین و راز الہ کتاب
 پس آن آب نزل و عمر بود پاک
 و گردقت شاشید نشستن عمر
 کلوخے گرفته همان سرفراز
 اگر از چنین پاک کے آن عمر
 و اگر آنکہ انزال بعد از دخول
 اگر شک بدارے درین ماجرا
 و گرد و تمیم چنین گفته است
 نماز و تمیم یکسر و جنب
 و اگر آنکہ گفتہ عجب ماصوب
 مگر عائشہ کرد آن را غلط
 یہودیہ را گفت ختمی آب
 پس آن عائشہ گفت قرآن نگر
 و گرد آیین عجب تر کہ آن سرفراز
 بن عوف آگاہ کردش درین

چو آمد ابو بکر آمد ہوش
 کہ نبود ز جہلش در آن یکے نشان
 نمیداشت بر علم دین اعتنا
 بخاری و مستدرک خود بین
 کہ لولائے علی گفت خود چند بار
 کہ سگ در خونرسی خورد آب
 وضو کرد و نوشید بی ہم داک
 کہ استادہ میکرد ہم بے خط
 بلا آب میکرد گاہے نماز
 بگیرد دولت پس از الہ نگر
 نگشتہ نمیکرد غسل آن غفول
 نہ بنیے تو کنسرو از الہ چرا
 کہ گرد آب یکاہ ناید بہت
 صحاح خودش میں دیگر کتب
 کہ از گریہ میت بیاید عذاب
 کہ احمد فخر مودبا این نمط
 تو گریہ کنے اوست اندر عذاب
 نیاید سزا کس ز فعل و گد
 ندانستہ از شکایات نماز
 اگر شک کنے چون از الہ بین

و اگر آنکه او مبطلات صیام
چه در روزه روزی خلافت
نهار از ابر سید زین مسئله
مگر که تعلیمش آن مرتضی
و اگر آنکه در روزه آمد چو ابر
نمایان شده بعد آن آفتاب
بگفتند با هم در گزارش
عمر گفت با صائمان بر ملا
و اگر آنکه ابواب حج را نگر
ندانسته هم اینکه قبل از طواف
دانست از حاج احرام بند
درین باب هم شک بداری اگر
و اگر او ندانسته بود افسوس
بن عوف آگاه کردش بر آن
و اگر آنکه در بیع جهلش پدید
بلا عهد و عوای پالان نمود
و اگر طرفه تر بلکه حیرت فرا
خودش کرد اقرار بر جهلش
و اگر جهل او در نخاح آشکار

و اگر آنکه ابواب حج را نگر
ندانسته هم اینکه قبل از طواف
دانست از حاج احرام بند
درین باب هم شک بداری اگر
و اگر او ندانسته بود افسوس

ندانست با آنکه بوده امام
بو طع کنیزی بگردان کتاب
بماندند سر در گریبان همه
اگر شک بدارے بین کنز را
در افطار یاران نکر و ند صبر
بگشتند ادم از آن اضطراب
که گیریم و اند قضایش ضرور
نگیرم نگیرید آنرا قضا
ندانسته میقات عمره عمر
حلال است بر حاج خوشبوی ضا
که تخم شتر مرغ را نشکنند
ازاله بین و ریاضه نگر
که جزیه گرفت شود از موس
سنن بین و هم در مشور خوان
که روزی زاعالی اشتی خرید
چو خواهی بین کنز اعمال و
که فاروق دانا نبود از ربا
صحیحین را بین مشوسینه ریش
که در مهریش زنان شرمسار

دیگر در حضانت همسان و نشود
 که داده زنش را طلاق و دیگر
 دیگر آنکه حکم طلاق کنیز
 پیر سید از باب علم رسول
 دیگر آنکه احکام پرده ضرور
 که میخواست داخل شود بر ملا
 پیر سید از واج رازان عمر
 و اگر در فرائض چه گویم تو
 ز قرآن ست ارث کلاله عیان
 که از ارث عمه کلاله عمر
 و اگر گویمت خود سنن زین
 که گزشته گردو کس از جفا
 و اگر داد در باب یک سهم جد
 و اگر در حدودش شد آن اشتباه
 از آنهاست آن قصه همانکه
 پیر و ند او را چو پیش عمر
 چو این حال دیده شد نشان
 که گر بر سر زن رسد دآوری
 چو بشنید تنبیه نا صح عیان

همه بود نادان و جاهل ضرور
 از و با خصوصت گرفته پیر
 نه ز نهاردانست آن با تمیز
 مودت بین گرداری قبول
 ندانسته بود آن و لای الامور
 به قبر زن و زوجه مصطفی
 بگردند مغشش تو کنیز نگر
 که اینجا است بشدیز خامه ستو
 ولیکن کتب همچو مسند بخوان
 چو بوبر بوده بسا بے خبر
 همانا که او بود جاهل ازین
 زنش ارث میاید از خون بها
 عجب مختلف حکما تا بصدد
 که باشند افسانه روزگار
 که بوده زنی از زنا حامله
 پس او داد فرمان رجم حجر
 عمر را بفرد مود آن شیخان
 جنین در شکم از گناهش بر
 عمر بھر شکرش کشاده زبان

بنام علی گزین شک بین
 بناید که اینجا بگوئی و گز
 چه از مرویات تو گرد و عیان
 چو شوی که غائب بداند چند سال
 که استن است آن زن ناسزا
 چگونه نداند عمر حل را
 هم آن طرز تو لیکه ناصح بگفت
 گواه اند بر اینکه آن باشور
 اگر فرض کردم که از حمل زن
 ولیکن چو از منافات سزا
 حذر کن تو از کذب و پر اطمین
 چه اخبار خالی ست زین افترا
 و گز از علوم عمر فهم کن
 که مجنون زن بود و بے اعتنا
 عمر حکم رجش بگردا می شکفت
 چو دیده امیر عرب ماجرا
 که آیا ندانسته اے عمر
 جز داشته شد ز سه کس قلم
 بشکرا آن شه مونسان

چو شرح مواقف دیگر اربعین
 که از حمل زن بود جاہل عمر
 که حاصل شدش اطلاعی بر آن
 چو باز آمده دید زن را مال
 به پیش عمر برد این ماجرا
 که آن بود و وجه ثبوت زنا
 و گز اعتراف عمر بے نفعت
 ازین سکه بود جاہل ضرور
 نه واقف عمر شد بان انجمن
 بود حمل نمود رجش چپرا
 که بوده علی واقف از حل زن
 خدا خوش بگفتا سزائے ترا
 بین مسند احمد و ہم سنن
 گرفتار آمد بحیرم زنا
 نه در بحث جر مش بصیرت گرفت
 بگفتا در آن پور خطاب را
 بهانا که در شرع خیر البشر
 ز مجنون و از طفل خوابیده هم
 عمر گفت لولا علی در عیان

و گرز این سر زن به عهد عمر
 عمر حکم رحمتش بفرمود زود
 مگر کرد تنبیه او مرتضیٰ
 و گر خود صحیح بخارے بین
 که گفتہ می پیر که بیگانه
 درین باب ابو موسی اشعری
 حدیثش پذیرا نکرده عمر
 بر غم خلیفہ بس انصار دین
 کہ این بو سعید از ہنہ خورد تر
 بہر اسے اشعری بو سعید
 خجل گشتہ گفتہ عمر ہر دورا
 مراداشت و رلہو و باز گیری
 علاوہ برین خاص جہل عمر
 کہ یاران نبودند جملہ عدول
 و گر ہم ز وصف جلال رسول
 و گر آنکہ او کرد و ر خانہ
 و گر خود سنن بین و رای تہر
 کہ در کینت بنام اہل ہسان
 سخن مختصر شرح علم عمر

شدہ وضع مجلس بشاہ در
 نہ اندیشہ شیر خوارش نمود
 چو تفسیر از سبے بگیر و کشا
 کہ بود ابن خطاب جاہل ازین
 نیاید بلا اذن و ر خانہ
 بگفتش چو حکم و حدیث نبی
 بر آن خواست از وی شہادت گر
 بگفتند آن اشعری را چنین
 بدانند چنین حکم را نے عمر
 برقت و شہادت نمودہ پدید
 کہ اشغال بازار و بیع و شرا
 ز آداب و احکام پیغمبر
 ہویدا شدہ نیز زین خوشبہر
 کہ نقل صحابہ نے نکرده قبول
 چو بو بکر بودہ عمر خود غفول
 تجسس خلافت کتاب خدا
 کہ میگفت و میخواست بار عمر
 نباشند ہنما پیغمبر ان
 کنم تا کجا اندرین مختصر

خدا را پیر سے ز اہل عقل
 چو گوئی کرین نقلمسا بیشتر
 بگویم کہ از بعض اخبار اگر
 چه پروا کہ اہل صحاح ای عزیز
 کہ در جامع خود کہ ما کردہ ایم
 تو قول ابو ذر عہ اوستاد
 پس اکنون نباید ترا ای پریش
 ندانی کہ اندر صحاح از قلم
 چو گوئی کہ حکیم کہ فاروق داد
 بگویم کہ خیلہ از احکام او
 کہ بودہ خلاف کتاب خدا
 پس از اہل سنت نکرده پسند
 و گر آنکہ پرسیدے از ہر کسی
 چو آموخت از دیگران خود عمر
 و گر آنکہ از بھہر آن اجہاد
 چو خود گشت مستغنی از علم دین
 چو گوئی کہ بھہر عتیق و عمر
 ہم این ہر دورا ساختہ مقتدا
 ابو بکر صدیق بودہ عیان

سزد ہچو این کس وصی رسول
 ندارند اندر صحاح اثر
 بستہ صحاح نیابے اثر
 نکر دند دعوی عقل و تمیز
 صحاح ہمسرا بیاوردہ ایم
 کہ بگذشت سابق بیاور باد
 کہ چون اہل بدعت کنی عذر پیش
 نکر دند طعن مشائخ رقص
 جہالت بنا شد بود اجہاد
 جہالت بود گر بہ بینے نحو
 مخالف بفرمان آن مصطفیٰ
 کہ بر حکم و رایش شود کار بند
 نمودند تعلیم اورا بے
 پس اینہم بود اجہاد و دیگر
 ضرورت بقرآن و سنت فساد
 چگونہ بود اجہاد دش متین
 بود مقتدائے زروئے خبر
 پس خویش بھہر کسان مصطفیٰ
 عمر را بود نطق حق بر زبان

پس آنچه ازین هر دو شد آشکار
 بگویم که چون مثل ذات علی
 پس اصحاب طاع و نصائب
 اگر شک بدارے درین حق بیان
 در آن مروے مقتدائی شان
 به بطلان آنها دلیل دگر
 نه بینے که آن هر نزاع جلے
 بعد درایت رسیده همه
 پس اینجا بفصید هر عاقلے
 نه زنهار در قول پاک رسول
 مگر فضلهاے و لے خدا
 مدح شیوخت همه قول تست
 به تخصیص حق گوئے آن عمر
 علاوه برین زان مداح بسا
 نفرمود با دے امت رسول
 اگر بر فتوحات و راهے عمر
 بر مرد دانشور هوشیار
 یکے آنکه اجر ثواب عمل
 پس اینک خلوص دل آن عمر

توله

بود راستے و حق و استوار
 نه در ذات شان بود فضل جلی
 بسا فضل شان ساختند العزیز
 پس ازین جزے و دیگران
 باشد مقدوح بس راویان
 باشد بدیعه بر هر بشر
 که آمد میان شیوخ و علی
 یقینے بود آن نه از واهمه
 که زان هر دو یک بود بر باطلے
 تخالف چنین میشود اسی غفل
 بر آن متفق جمیع اوستما
 بود متفق امر اقوا و حست
 نه ثابت بود نزد انابشر
 بنزدیک اسلاف تو ناروا
 کسے را بحسن آل خود یعقول
 نیازے بجائے خود اسی خیره
 جوابت چندین ازین تار مار
 بود ثمره نیت و هم امل
 بیاور زان بعد گوئے دگر

جواب اول

پئی جاه کرده ستیز و جهاد
 چه بوده در آندم بهین مقتضا
 و لیلے برین مدعا باسداد
 اگر نصرت دین بدل داشته
 در آنوقت دین داشت پس احتیاج
 ازین وجه جنگ عمر بے گمان
 پئی جاه کرده ستیز و فساد
 نه غازیت هر مسلم جنگجو
 چه از دست فاجر بقول نبی
 از آن فتح ملکه چه آمد بدست
 چه حاصل شدش زان همه مال و زر
 چه سودے بداد آنچنان انتظام
 چو کردند از بجز خود دفع شر
 در آن حکمرانی پیرا حرص و سود
 دوم فرض کردم خلوص عمر
 که اجر جهاد دست نیمنے بر آن
 عمر خود نیرفت با جیش خویش
 پس اینک بدح و ثواب جهاد
 که بس پادشاهان بهر نام و ننگ

که نبود از آن هیچ سود و معاد
 که ملکه بگیرد بنام غنا
 فرار عمر میشود از جهاد
 بخیر احد سر بر افراشته
 بامداد مردان بے اعوجاج
 بود بهر دنیا چو جنگ شهبان
 چو دیگر شهبان نام کردش بهاد
 نه هر جنگ باشد جهاد نکو
 خدا میکند دین حق را قوی
 که بر دین عمر را رسیده شکست
 که در نقد ایمانش آمد ضرر
 که ابر شده شرع و دین را نظام
 چه حاصل که بر دین رسیده ضرر
 بخیر نام اسلام چیزی نبود
 برین فرض هم گویم مختصر
 که رنج کشد مرد با جسم و جان
 همانا تسلل همیکرد پیش
 ز شاهانت کم رتبه از روحی داد
 برقتند خود با بمیدان جنگ

جواب دوم

پس اور اتر و بچ اسلام و دین
 ہم از دانش و عقل و فہم عمر
 کہ سرمایہ عقل علم ست و پس
 ازین مایہ محسوم بودہ عمر
 کہ خود گشت مستغنی از علم دین
 و مانع از بلاوت چنان بود سرد
 ازین پس سوانح ز عمرش بخوان
 ز صدیک بزمین باہمہ عقل و داد
 گر انصار و ہم آن وصی بنے
 ز خود رائے آن فطاطت نما
 ہم از خود غرض رائی او بود این
 چو آن شاہ و مولاے کل را اگر
 بحقش ہمان کوششی چون شفیق
 بدیندے امروز اہل زمین
 چہ اوصاف محمود و تدبیر کلر
 بذات علّی و لے جملہ بود
 کسے از صحابہ ز حصوں تر
 نکردی کسے جرأت و خیرگی
 از آن پس در اصحاب و در اعدا

اگر بہرہ ہست بس کمترین
 بگویم جواب دگر خوب تر
 دگر جودت طبع و حفظ ست و بس
 چہ مدحش کنے باز ای بی خبر
 چنانچہ کہ مذکور شد پیش ازین
 کہ در سالہا سورہ یاد کرد
 تواند ازہ عقل و رایش بیان
 کہ روز وفات بنی المرشاد
 نکردندے از در دین خامشی
 چہ فتنہ در اسلام گشتی بسا
 کہ مسدود گشتہ تر قے دین
 بر آن تخت شاہی نشاندی عمر
 بکردی کہ کردہ بحق عتیق
 بروی زمین جملہ اسلام دین
 کہ باید شہان را بفتح دیار
 چنانچہ کہ آن شاہ خود گفتہ بود
 نکردے ہوائے امارت بسر
 بر اید او تہلیل آل بنے
 نے آمد این اختلاف و ستیز

پس اسلام زین اختلاف و نبرد
 کسے کر کند ذکر آن فتنہا
 بگویم کہ آن فتنہا سے تباہ
 بسے بود آن کینہائے رسولؐ
 کہ خوشیان بس مسلمان نترند
 ازین کل ضغائن رسولؐ و دود
 کہ سازند ظاہر بقوم مرد و زن
 ازین وجہ فرمودہ بود آن نبیؐ
 بود حرب با و حرب با مصطفیٰ
 ہمین نہج گفت آتش دین و داد
 پس این کینہا بود پس بی علاج
 بسے فتنہ بودہ ز رشک و غرض
 نمودند اجماع بر بدوے
 چو در خاندانش بماند کنون
 علاج چنین اہل حرص ہوا
 کند پر ہمہ دیدہ حرص شان
 دہد عانتہ را بسا مال و زر
 دہد بھر ہچون ز پیر عوام
 چنانچہ ابو بکر یا آن عمر

چنانچہ بباید تر قے نکرد
 کہ کردند در عہد آن مرتضیٰ
 نبودند از سو و تدبیر شاہ
 کہ کردند ظاہر ہر زوج قبول
 ز دست پیدائند گشتہ شدند
 علیؑ ولی را خبر دادہ بود
 ہمان کینہ ہا را مگر بعد من
 کہ بغض علیؑ یک نفاق جلے
 ولایتش دلا رہے نبیؐ بخفا
 علیؑ را خلافت نخواہید داد
 کہ از اصل اسلام بودا و علاج
 کہ سر زد بدہای شان چون من
 کہ ہرگز خلافت نیابد علیؑ
 نیاید از آن تا قیامت برون
 بنودہ بجز انیکہ آن مرتضیٰ
 ز مال خدا شان بدوزد ہمان
 چنانچہ کہ میداد اورا عمر
 مناصب حکومت عمل پر عوام
 بخالد عطا کرد یک جاہ و فر

بآن دشمن دین صحر ہمام
 بحالیکہ اور اولے و دود
 ہم اوشان بآن بو عبیدہ دگر
 نئے آمدین از شہ دین و داد
 ولیکن چو بکر دھسم آن عمر
 باعیان مردم بر آیتختند
 بداند پس طامعان راماد
 شہ مؤمنان محض دین خواستہ
 خدا را بدہ داد حق اسے خیر
 خلاف قوانین آن کردہ بود
 نزدیک سال یا چند ماہ
 کہ تخت خلافت چو آراستہ
 پس از بھر سر کو بے دشمنان
 ہمہ راز راے رزین پُرسداد
 ہر آنکس کہ در بصرہ کردش نبرد
 بصفین نمودہ چنان بندوبست
 چو روحش غیرت بر عرش پاک
 زہے راے او صائب پُرسو
 عمر راے آن دوست کردگار

حکومت بدادند در ملک شام
 از آن قبل از پیش خود راندہ بود
 بدادند سالارے و جاہ و فر
 کہ بیجا دھسم کسے راماد
 نکردند بر حال عقیقہ نظر
 بہم دین و دنیا در آیتختند
 ازوشان بگشتند زردوست شا
 ز دنیاے دون پاک برخاستہ
 کہ آن دو تلے را کہ بود او امیر
 و یا غفلت و ظلم آوردہ بود
 تدا میر ملک از ولایت پناہ
 از آن مفسدان غدر برخاستہ
 نفرو د غفلت شہ کاروان
 نمودہ پریشان و مہلت نداد
 خطا ہاے آن دشمنان عفو کرد
 کہ خود دشمنش را بدادہ شکست
 معاویہ را نیز کر دے ہلاک
 کہ نزد صحابہ پسندیدہ بود
 پے نفع خودے نمود اختیار

بغزوات روم و بفارس دگر
 بثمان ہمید اور اے صلاح
 و گر عمر و عاص از بسے زیر کان
 کہ برویم ہنگام فتنہ کجا
 بگفتند بہتے بود بو الحسن
 باحسن تدابیر و راے صواب
 پس اور ابا مال مامردان
 بیاشیم بقدر از ہر رہے
 بہ نزد معاویہ بے ہنر
 چو دشمن کند مچ آن بو تراب
 پس الحال باشد کہ این مجال
 بود عقل و رایش چو رانی رسول
 نہ با اہل دنیا در آخت
 کند سرکشہا چو امت تمام
 خلاصہ کہ بود اصل امر انجمن
 کہ بنحیبہ با مثال کلیم
 چو اولاد ہارون در اولاد او
 پس آن مفسدان حریص نثرند
 ہر آنچہ نمودے علی اتظام

بجان کرد تعمیل رایش عمر
 نکر دہ عمل پس ندیدہ فلاح
 باولاد خود کرد شورے نہان
 بسوے معاویہ یا مرتضیٰ
 پس آن عمر و گفتہ کہ اے جان
 بدنیات ممتاز خود بو تراب
 یافتند گمے حاجتہ در جهان
 بمقصود فائز نباشم گمے
 بیایم عزت دگر مال و زر
 بحسن تدابیر و راے صواب
 کہ نادیدہ بروے کند قیل و قال
 کہ میکردش آرز از طفلی حصول
 نہ دین را بدنیہا بر آخت
 نہ عیبی ست زان بر رسول امام
 کہ دانستہ بودند آن مردمان
 و صے کردہ اور بقصد صمیم
 امامت بدادہ رسول نکو
 بہر حیلہ شاہیش بر ہم زدند
 ہا نرا بر انداختند نہام

| | |
|----------------------------|----------------------------|
| چنانچہ بھر عہد شیر و دود | اشارہ باین امر فرمودہ ہو |
| چودھ عمر میکنے اختیار | پس اور اکین در سلاطین شمار |
| مگر ازہ ناسبے رسول | چودھش بسازے نگر و قبول |
| کہ از ذات او شرع و دین خدا | گرفتہ بلاریب وضع جدا |

تمہ رجوع بمقصود کہ حدیث غدیر باعث اتمام
 محدثین و حفاظ ثننیں متواترست و دلالت آن بر
 امامت و خلافت و امارت عامہ دینی و دنیوی
 ظاہر و باہر و عذر اجماع صحابہ بر خلافت ابوبکر بمقابلہ
 فصیحیہ بر باطل و نیز نکوت صحابہ از اظہار
 آن لا طائل و بیان افضلیت جناب امیر المؤمنین
 علی بن ابیطالب علیہ السلام بر سائر صحابہ کہ آنہم
 موجب استحقاق خلافت است

| | |
|-----------------------------|----------------------------|
| بیا ساقے ای جان و آرام ما | سرا انجام ما اے ہمہ کام ما |
| بیا مونس خاطر زار من | بیا اے فروغ شب تار من |
| بادے چه خوش ساغر تابدار | کہ عکس رخ یار شد آشکار |
| ز جام و گرباز سرشار کن | بآن عشوہ دلکش یار کن |
| کہ در سر خوشے خوش ستایم ترا | بحسن تو با شمع مدحیت گرا |

| | |
|-----------------------------|-----------------------------|
| مفتی بیاسہ خوش و شاد کام | بمیانہ مابین سنا و جسم |
| منفے بے دم زن و دم زن | دگر لاف جام جم و جم مزین |
| کجائی تو اسے صوفی خرقة پوش | سرودی خوش از مدح سانی پوش |
| درین مدحت پاک با من مبار | بصوت عراق و نوائے حجاز |
| چو بشنیدی اجماع و حالات آن | شنیدے دگر حال اجماعیان |
| کہ رفتند کج راہ پُر از فساد | بمولای خود داشتندی عناد |
| ہمانا ز اجماع شان غافلے | کہ آن بود یک فلسفہ جاہلے |
| ازین وجہ آن سعد و اسلاف او | بیچیند از اجماع اصحاب او |
| از آن پس ہم اجماع یاران نبو | خلیفہ خود اجماع او شان نمود |
| ولیکن ز رائے عمر آشکار | نمودند انکار اکثر کبار |
| بتخصیص اعلام و دانا فحول | چو اعیان انصار و آل رسول |
| چو از بعد مدت شدہ اجماع | بجو بکر کردند یک اتباع |
| بدین نوع تدریجہ اجماع عام | ز علم اصول ستیک کار خام |
| وگر چونکہ رفتند کج بار ہا | بر اجماع شان اعتمادے کجا |
| خلاصہ خود اجماع بی اعتبار | حدیث غدیر ست بس استوار |
| چو شد رد و ابطال اجماع تو | بدانستے احوال یاران نگو |
| ہمہ عذر اہل کلامت ضرور | بدیدے کہ گردید چون کار کور |
| چرا رویناری بحکم غدیر | ز مولاش مننے نگیرے امیر |
| مگر مننے حق پذیرے چرا | از آن غلتہ رو خود بگیرے چرا |

که گر رویارے بسوی امام
صحاح تو این جمله ابر شود
نیابے ز قرب سلاطین فخار
رو داین همه مرجعیت زدست
چو بالفرض نزوت ز نص غدیر
هین پنج از خوشش نصوص گیر
پس اینک بکن گوش با عقل و داد
که از روی عقل و ز قول خدا
عیان اینکه فرما زده بمومنین
میان صحابه چسبم و عمل
پس از بعد دفن سینه با لوفاق
در آن جمع بودے امیر عرب
بقرآن و سنت شدے استناد
در اندم شدے منتخب پر ضرور
چه اسباب فضل بشر کردگار
چو سبقت در اسلام و علم جهاد
همه فضلا داشت شیر خدا
ز سبقت او در اسلام و حق
بقول رسول و صحابه با

بیاد همه مسکلت انهدام
همه ققه منسوخ دفتر شود
نه در چشم و قلب عوام اعتبار
هم این کامرانے که در دست
خلافت نباشد حق آن امیر
خلافت حق او نیاید نظر
اگر باشدت راستے در نهاد
هم از قول اصحاب آن مصطفی
بود افضل عصر در علم و دین
همان مرتضی افضل و بس اجل
چو کردندی اصحاب خوش اتفاق
شدی بی غرض ذکر فضل و نسب
بو او دید ایمان و با عقل و داد
همان مرتضی یک و لے الامور
هر آنچه بقرآن بگفت آشکار
چو تقوا و اعمال نیکو نهاد
ز اشیاخ تو بهتر و بے خفا
که از جمله سابق برده سبق
در اسلام اقدم بود مرتضی

فضائل جناب امیر

چہ سبقت کہ از شرک پاک از صبا
درین فضل بے مثل شیر و دود
چو از سبقتش نزد جان آفرین
پس او افضل ہنگام پر ضرور
رہے شمس تابان عرش علوم
بچندین وجہ حقیقت نا
یکہ آنکہ طبعش بظہرت ضرور
دوم آنکہ از طفلی و از صبا
بشوق دے و قبول شدید
چو سایہ ہے ماند در خضرش
و ہم صبح روزانہ آن مرتضاً
ہماندم بخلوت علوم خفے
ہمان اکمل الناس خیر الانام
چو استاد کامل بود ہم شفیق
شود فعل تعلیم رزورتر
سوم آنکہ دیگر صحابہ بسا
خصوصاً ہمان ہر دو شیخین را
عمر از زبان خودش آشکار
مگر ہر یک سلسلہ باخضوع

ہمانست صدیق اکبر بجا
میان صحابہ نظیرش نبود
مقرب ترین و معظم ترین
ہم او بعد احمد و علی الامور
شمار علومش شمار نجوم
چو ہمتاش باشد بود مصطفیٰ
ز فرط ذکا بود روشن چو نور
بمگر بنی یافت نشو و نما
ہے ماند از خضرش مستفید
کے را نبود چنین صحبتش
ہمیرفت در خدمت مصطفیٰ
ہمیکہ تعلیم اورا بنے
بتعلیم او داشت بس اہتمام
بود طفل ہم قابل وہم رفیق
بود علم طفلی چو نقش حجر
مسائل گرفتند از مرتضیٰ
بہر معضلت بود شکلاشا
بفرمود لولا علی چند بار
نکردہ علی سوئے دیگر جوع

سبقت اسلام
جناب امیر از
صحابہ و صدیق کبر
بودن اجاب
و کہ علوم جناب امیر

وجہ اول
وجہ دوم

وجہ سوم

| | |
|--|--|
| نمودند یاران غلط ہم خطا خطا چون کند آنکس ہوشیار بہر علم دینے بہ شیر و دود چهارم کہ تفسیر و فقہ و کلام ہمہ این علومیکہ در دست داشت ہم او منبج علم دین در نام چہ ہر فرستہ را پیشرو استاد پنی صوفیہ نسبتش آبرو ز ہر جانبش ہم ز قلب و زبان ہم از خاص ارشاد ہاے رسول کہ ہا دے دیش نبض جلے مگر خاص ناطق ثقل مرتضیٰ ست بفرمود زان بعد بانجن فسازید تعلیم شان شرع ما در شہر علم رسالتا تب رشد کے بشر را بعلمش نظر ہم اقصائے اصحاب خاص و کجا نہ امر سے ز دین او فراموش کرد بود ششم علم او انجمنین | نہ گاہے خطا کرد آن مرتضیٰ کہ تطہیر قلبش کند کردگار کسے را مگر هیچ نسبت نبود چہ صرف ست و چہ نخواہد ز نام بود قطرہ فیض آن حق پرست بتخصیص بحسب معارف امام بیک فخر ازو میکند استناد کہ سرچشمہ علم باطن ہم او ز علم و حکم چشمہ ہاشد روان ہان شاہ داناترین فحول بفرمود بس دو ثقل را بنیے ز صامت بناطق نبی فرقت است کہ سبقت نسازید بر آل من کہ ہستند داناترین از شما در اسلام مخصوص یک ہوتا کہ در علم ہمایہ ہوا لبشر مؤید بتاید پروردگار کہ ایزد عطا و اعیہ گوش کرد کہ کردہ خدا را از خود را امین |
|--|--|

وجہ چہارم

حدیث ابن عباس

حدیث تفسیر

حدیث مدنیہ

حدیث تشبیہ
حدیث اقصاء
حدیث

چو شد بحسب این علم وہی اس
 ہم از اوج عرفانش مرغ خیال
 خوشا منقہ چار دیوان دین
 سلوئے بود کمترین پایہ اش
 علوم صحابہ بعلم امیر
 بود اندر آن پیشوائے فحول
 درین فضل علمے جناب امیر
 کم ختم و سازم برین اکفای
 پس از روئی قرآن ست متبوع عالم
 زہے ناصر دین خیر الانام
 چہ خوش اشجع الناس پر زور قہر
 ہنگام ہجرت براہ خدا
 پس از فروتحمین اوی نہفت
 جہادات آن شیر والا گھر
 کہ در بدر با قوت حیدرے
 ملک با صحابہ کلبم ناگزیر
 و گہ در احد شیر پروردگار
 چو نگریت بارے کہ در زمگاہ
 بغضوائے آن شہدہ دوسرا

رسد تا کجا بر علومش قیاس
 شکستہ بر لو کشف پرو بال
 کہ کوئیت یک را و سادہ نشین
 چہ گویم دگر از ہمہ مایہ اش
 ز مقدار یک عشر کمتر بگیر
 نبض بنے خاص زوج بتول
 نمیداشت ہر گز مثال و نظیر
 کہ در علم ہم وارث مصطفی
 صحابہ ہمہ تابعش والسلام
 کہ رو یافتہ دین و ایمان قوام
 کہ کم کرد نام شجاعان دہر
 تو گوئے کہ شد فدایہ مصطفی
 من الناس من یشری ایزد گفت
 برون بود از طاقت ہر بشر
 نیارست کردن کسی ہمسر
 نامشتند چون شکان امیر
 در اندم کہ گردن یاران فرار
 کسے نیت نزد رسالت پناہ
 باعداے دین کرد تنہا غرا

جز نیست دین
 جہاد است جناب
 نصرت رسول
 وقت ہجرت
 جہاد غزوہ بدر
 جہاد غزوہ احد

لے لای علی لا یسف از ذوالفقار

جہاد غزوہ احراب
و خندق

لے قال رسول اللہ صلی علیہ وسلم
جہاد الظلم بالیسیم القیمۃ ۱۲ سید حسین علی شہ

دلیر کیہ برسوئے شہ تاختے
سوارے کہ راندی بسوی نچے
ہم او خود علمدار وہم صف شکن
خودش شیر حق صاحب ذوالفقار
چو دیدن این قوت بعیدیل
کہ جزاین علی و جزاین ذوالفقار
پس اسلام از دست آن حق امام
و گر غزوہ صعب خندق بین
از آہنا چو آمد بن عبدود
یل جنگ جوئے کہ از کیزار
خروشید چون پیل نہ تا بدیر
ندادہ جو ابش ازین سوکے
ہم نامداران چو آن یار عار
ہمان شیر حق داد اورا جواب
مگر بازیداشت شاہ حجازہ
بالا خبر برون رفت آن حملہ دین
بہر جہد با ضربت ذوالفقار
بنیہ را سرور دل افروزید
گفتہ کہ این ضربت مرتضیٰ

ز تمغیش سرانجام جان باخته
گریزان شدے از حسام علی
نہ جزا و ہمیدان و گر تیغ زن
صفوف عدو را نمودہ شکا
ز بالا برآمد مذاے جلیل
نہ تیغ و جوانے درین روزگار
ا گرفت از سر نو بدینا قوام
کہ بودند آن سوہمہ مشرکین
بمیدان طلبگار ہم رزم خود
جوانان بر آوردنہا دمار
کہ آید مقابل جوانے دلیر
چو مسوگر گشتند و صامت بسے
ا گرفتند خوش گوشہ چین و عار
طلبگار اذن رسالت مآب
رو دتا بمیدان و گر سرفراز
بمیدان سوئے آنہم کفر و کین
بر آوردن جہاد کفران دین
شب تیرہ اسلام را روز شد
ز اعمال امت فزون تر بها

چو یک ضربتش فضل دار چنین
 بسین جنگ خیر در آن روزگار
 بنی زان هزیت محزون شده
 بگفتا که فردا درین کار را
 خدا و بنی را بود دوستدار
 بصد لطف او را چو رایت باد
 بگشت اولین حارث پهلوان
 از آن بعد مر حب خودش قصد کرد
 شد از کوه خود سوئی میدان کین
 بمیدان درآمد و آمدن چو دیو
 بیک ضرب حیدر و تن چار شد
 به بگیر صوت شهنشاه دین
 چو پانین حسن آمد آن ارجمند
 دوا گشت در حلقه در بگرد
 ز برداشت آنرا بطور سپر
 و گر ساختش روی خندق چو لیل
 پس این فتح بے مثل را ناگزیر
 دم فتح که هم آن شیر فرد
 چو بروش احمد نهاده قدم

از آن

بجا فضل بو بکر بر شاه و دین
 که هر گاه کردند شیخان هزار
 تو گوئی دل پاک او خون شده
 و هم را تیم غیفر فرار را
 هم او دوست هر دو بود آشکار
 پس آن شاه رو سوئے خیر نهاد
 که شاش نبوده به لشکر جوان
 کند تا بمیدان بجیش در بنزد
 تو گفته روان شد گله آهین
 بشد روئے میدان از و پر غزیر
 تن مر حب واسپ بس ارشد
 بگردید پرتاب سرش برین
 در حصن را حمله کردند بند
 زیر کند آنرا زجا در بنزد
 که جنبش نمیکرد از بس نفر
 که افواج اسلام بگذشت کل
 نگوی جز اعجاز مر و خیر
 ز احصام آن کعبه را پاک کرد
 که بر یام بردد امام اعظم

جوان غزیر و فاطمه

نصرت و نصرت

کند بام را تا از اصنام پاک
فطر آمده عرش پائین پا
چه آورد کار نیابت بجا
باین کار اعظم همان رهبری
دگر در چنین آن بامدار
عمر هم ابو بکر بگریختند
پس از حبش اسلام نزد رسول
در آن دم دلیری چو دیو غوغا
ز جنگ آزمایان ورزم آوران
هر زبان جنگ و مردان کار
بیاد میدان چو پیل دمان
هم آورد از اهل دین خواست کرد
پس آن شیر حق صاحب و الفقار
چو کشته شد آن دیو لشکر شکن
پس آن مشرکان بعد اندک ستیز
عرب گشت مفتوح و دین شد پایا
درین فضل و نصرت چو شیر خدا
پس آن افضل الناس خیر الانام
ز سه القاسی و سه خدا

نه در قلب از مشرکان بیم پاک
بچشمش درآمد عجب آب با
که بوده اطمینان نزد آن مصطفی
نگفت بجا آورد دیگر
چو کردند عارفان اختیار
ز ایمان خود آبرو نخواستند
و سه خدا ماند یاشش فحول
که در دهر بوجر و شش نام بود
ندیده چو کس ز نماند نشان
ز نیروی بازویش در زمینهار
زبان کرد چون شعله آتش فشان
نیار و تابش کس در بند
بر آورد زان یو جنگ و مار
شکسته دل لشکر اهرمن
زمیدان گرفتند راه گریز
بیک زور بازو و شیر خدا
ملائک نبودند مردم کجا
بناشد چو اجداد احمد امام
که گفتش سیم بر امام القاسی

نصرت دین و
غیر و چنین

بزرگ تقوی خدای
و خوف خدا

خدا مع خوش بقدر آن نمود
چنین خوف او از خداوندگار
پس از جلد یاران همان مر قضا
چو شد اکرم الناس پس او ضرور
ز سبب جود و ایتار آن مقددا
گم در محیش چو انعام نام
گم کرد فرقی بیک غرور باز
گم یافت از جود و بخشش علی
گم تیغ گاه زهر را فروخت
بخفتند هم بچکان گرسنه
بسائل دهن نقد چندین هزار
همانا که بجز سخائش بیان
بود ذکر جود و سخائش طویل
ز سبب از هد الناس بالاتفاق
زاجرت سبب کرد قوت عیال
ز خمس غنائم گرامد بسا
بلبوس خود رقص باد و ختہ
چو نعلین و همچون غلاف حسام
بما کول بس خشک نان جوین

بخافون بود شاهش با نمود
ببین یک ز قول ضرار از هزار
بود اکرم الناس نزد خدا
سبب را خلیفہ و لے الامور
که بستود آنرا بقدر آن خدا
بفرمود حق بطعمون الطعام
ز یک افسر نقیقون سر فراز
بہ تمنغای یوتون خطاب ولی
نظر را بر اسباب حاجت ندوخت
نماند مگر میمان گرسنه
بماند اطفال از فاقہ زار
بود مایہ حیرت عاقلان
خلاصہ نبودش زیاران شیل
که دیناے دون را بدادہ طلاق
تصدق نمودے از آن جزو مال
همی داد آنرا براه خدا
همہ خود نمائی بدل سوخته
زن دادارے از لیف خرامام
از آن ہم نشد سیر آن شاه دین

بزرگو و سخاوت خباب شیر

بزرگو و سخاوت خباب شیر

زہے اجد الناس قدسی سیر
 نشد نافہ فوت ہم زان امیر
 کہ می آمد از ہر طرف تیر تیغ
 تہجد ادا کرد در عین جنگ
 طریق ریاضات و ترتیب آن
 از آن شاہ عرفان بیاموزند
 کنے در عبادت نظیرش خیال
 زہے کامل ایمان شہ اولیاء
 دعا کرد بر بشر آن شاہ دین
 بجاسوس شامی دعا کرد شاہ
 زکمان نص حدیث غدیر
 کہ گشت مبروص از صدق و
 زہے واقف غیبی رازنہاں
 شنیدند از آئندہ راہ دور
 بفرمود حیدر نہ ہرگز چنان ست
 بفرمود فی پس سید آن دیار
 بے قتل ذوالندیہ آن رازدان
 تفحص کنان ہر کہے و شقاوت
 بفرمود شہ باز کوشش کنید

عبادت بود خود بسویش نظر
 گواہ است صفین و لیل الہریر
 ہمہ دشمنان بر سرش ہجو میخ
 نہ اندیشہ کردہ ز تیر و خدنگ
 مقامات عرفان حق عرفان
 از او نچسبین نعمت اند و خند
 بیابے بہ سجیا و عیسیٰ مثال
 ولی خدا مستجاب الدعاء
 شدہ عقل او مختلط بعد ازین
 چو دل کور شد چشم آن روسیاء
 بر اصحاب کردہ دعا آن امیر
 کہے زان دعائش بگردید کور
 کہ خیلے و قانع نمودہ بیان
 کہ کردند مارق ز دریا عبور
 بگفتند باز انیکہ آن حق بیان ست
 شدہ صدق قول و لے آشکار
 خبر داد در غزوہ نہر آن
 ولیکن بمیدان کس اورانیات
 نہ حرفے بتکذیب من برزند

بزرگ عبادت
 ریاضت جناب امیر

بزرگ مستجاب الدعاء
 بودن جناب امیر

بزرگ واقف غیب
 بودن پیشین خبری
 جناب امیر

چو بر کوشش خاص بشاقتند
 و گر گفت در حق حجاج شوم
 کند قتل اجاب من آن لعین
 بقتل دگر مردمان بهمان
 بقتل نفس خود آن رازدار
 بقتل حسین شهید ستم
 ز به مظهر معجزات عجاب
 بیک دست بر کند آنرا زور
 چو گویش اعجاز خیر البشر
 بجنات حربش بود مشهر
 و گر آنکه روزی بکوفه امیر
 که یک اثر دها آمده نزد شاه
 و گر راه صفین چو شد فقد آب
 بفرموده اش اینکه چاه کند
 بدیند در چاه سنگ عظیم
 پس آن شاه دین رفت پائین چاه
 پیر کند و انداخت از اندرون
 همه چاه فی الفور پر آب شد
 چو دیر آن دیر این حال دید

بزر قتیلان شان یافتند
 که حاکم شود او درین مرز بوم
 چو قنبر گیر دید واقع چنین
 خبر داد و واقع شده همچنان
 خبر داد و شد همچنان آشکار
 بجایا با بداد خبر پیش و کم
 که آنها بخیر بود قلع باب
 سپر کرد و پل کرد و انداخت دور
 نه چون کرد از دست همچون عمر
 بین غزو و مصطلق از سیر
 به کرد و عظمی بم غفیر
 پیر سید چیر و گرفت راه
 به لشکر شد از تشنگی اضطراب
 بکنند چاه همه مستمند
 دل مردمان شد زیاسی دو نیم
 بر آن سنگ دست کرده گاه
 چو برگه بیابا مدبرون
 از آن لشکر شاه سیراب شد
 مسلمان شده همه شه و دید

مظهر معجزات عجاب
 جناب امیر

| | |
|------------------------------|-----------------------------|
| دگر کر در شمس را کردگار | ہمانا بر اسے نازش دوبار |
| چنین معجزہ بعد یو شیخ دگر | نشد لیکن از بہر آن را ہمسر |
| کنم تا کجا معجزاتش بیان | درین مختصر میں بگویم چنان |
| کہ باشد حق اور اچو گوید عقول | یک اعجاز از معجزات رسول |
| بذاتش کہ معجزہ نما آندہ | شدہ جمع اوصاف تضاد وہ |
| ازین جملہ اوصاف زوج قبول | بود افضل الناس بعد از رسول |
| رہے اختصاص علی ولی | بہر امر از لطف حق با بنی |
| کہ پرورد اور امثال پسر | در آغوش و پرورش خیر البشر |
| باو علم اسرار باطن نہاد | دگر ایت و دختر خویش داد |
| بوقت غضب خدمت مصطفیٰ | نہ زد کہے حرف جز مر تفسی |
| رہے قربت وصل زوج قبول | باو لاد و صہر و نسب با رسول |
| کہ حسین اور اہمان مصطفیٰ | بفرمود اولاد خود بر مسلا |
| رہے فضل ذات علی ولی | کہ محبوب پروردگار و بنی |
| ہم او دوستدار خدا و رسول | بود شاہد آن صحاح فحول |
| ازین نیز بالا کہ از ہر بشر | بہ نزد خدا ہست محبوب تر |
| برین افضلیت برین جاہ و خیر | گواہ اند اصحاب و ہم نقل طیر |
| دگر عائشہ گفت کز ہر بشر | بہ نزد بنی ہو و محبوب تر |
| نسائے بیاورد نقل و بیان | کہ میداشت اور ابنی مثل جان |
| پے خویش ہر چہ از خدا خواستہ | ہمان بھر آن مرقضا خواستہ |

اختصاص جناب امیر
برو خدا

قربت وصل جناب امیر
برو خدا

محبوب خدا و رسول
بودن جناب امیر
موجب خدا و رسول
بودن او

پس آن جا داشت جی جی چنان
چنین نقلها میدهند این نشان
ز به عرت حب آن مقتدا
بقرآن سآیه مودت گواه
بود حب او جزو ایمان و دین
ز به اتحاد علی و نبی
بخارے بیاورد هم با صفا
ز خویشے بنود اتحادی چنان
هم این هر دورا این دم بالوفاق
ز روے اخوت چو ظل قبول
ز به کشته نوح بھر نجات
ز به حق شکاری نبی جلی
ز به شان قدسش که خود آن
نه این قدس تطهیر ما تو م بود
از نیوجہ هم بوده باشد چنان
که در خانه حق ولادت بکرد
چنین پاک و حق گو سزد حکمران
ز به اصطفایش که بعد از رسول
چو خیر البریه شد او بے شقاق

تو گوئی که عشقے بود میان
که بوده علی افضل مردان
که کردش خد او بی عرض ما
احادیث هم از رسالت پناه
نفاقے بود هم با و بعض دکن
بوجه کمالات بس معنوی
کرد مصطفی و خود از مصطفی
که بودند خویشانش هم دیگران
نموده زیک نور خود اشتقاق
خدا ختم کرده که نفس رسول
تخلف از موت بعد از مات
که حق همچو ظل بود با آن و لے
بفرمود تطهیر او از گناه
مگر مثل تطهیر معصوم بود
نباشد بر مرد و دانا نفعان
بمسجد گذر در جنابت بکرد
نه خاطے و عاصی برین مردمان
دوم خیر خلق است زوچ قبول
همان افضل مردمان بالوفاق

واجب و ن
جناب امیر آیت

اتحاد و جناب امیر
پرسول خدا

کشته نجات بودند جناب امیر

حق بودن با علی
معصوم بودن
جناب امیر

نیر خلق بودن
جناب امیر
رسول خدا

زہے رفت قدر عقبائے او
 کہ بر حوض در و اردان اولین
 پس اینجا بین قدر آن بتراب
 زہے آن قریشے زردی نسب
 زہے سید و قائم سلمان
 زہے نائب عام خیر الانام
 ندانے کہ از قول پاک خدا
 همان قول حق آیت انماست
 خوشا این امامت کہ آنرا رسول
 دم بعثت و بعد آن بر غدیر
 بفرمود وقت بتوک آن بنی
 بیارند اینہم بسی ماہران
 کہ نبود سزاوار من ای علی
 مرادست ہر منزلت در شمال
 مگر چون بنوت بر اہل داد
 فضائل اگر جملہ مقصود نیست
 پس این قول باشد بعثت بیخفا
 مگر بود این قول خوش فضل و جاہ
 برین فضل کرد احتجاج آن امیر

زہے جاے محمود و اعلائی او
 بخلد برین باہمیں قرین
 کہ زین نیست بہتر بقضے ثواب
 رئیس عرب از سوی جد و اب
 امیر ہمہ از رسول زمان
 بر امت و لے الامور و امام
 ولایت علیٰ راست با مصطفیٰ
 کہ اصحاب مروی پی مرضیست
 بتصییح فرمود ہم با فحول
 کہ مولا و او لے خلیفہ وزیر
 کہ تو ہجو ہارون بن ای علی
 کہ زمان پس بگفتہ رسول زمان
 کہ بروم مگر تو خلیفہ شوے
 چہ اینجا عمومست و ہم اتصال
 بود خارج از عقل نبود مرداد
 و اگر ہیچ تشبیہ موجود نیست
 کہ فضل نباشد بے مرتضیٰ
 برین ست اقوال یاران گواہ
 بہ پیش ابوبکر و جم غفیر

کیجا بودن جناب امیر
 و رسولی او را آخرت
 رئیس عرب بودن جناب امیر
 از سوی جد و پدر
 سید و امیر مومنان
 بودن جناب امیر
 ولی الامور بودن
 جناب امیر بفرمود
 انما ولیکم اللہ
 خلیفہ و وزیر جوی
 بودن جناب امیر
 از وقت بعثت رسول
 و در غدیر
 خلیفہ بودن جناب امیر
 مثل حضرت ہارون
 از حدیث منزلت

پس این فضل آن شه بود بی نظیر
 زہے آنکہ از چون حدیث نقل
 بحکم بنے طاعتش فرض عام
 ہر آنکس کہ فرمانبر مصطفیٰ است
 کسے گر علی ولی را گداشت
 زہے آن و صے بنے در نام
 چو بودہ و صے بنے نکو
 زہے آن مؤدے خیر الانام
 وصیت کند اچو ہر رہبر
 چو بودہ مؤدے امر رسول
 زہے وارث مصطفیٰ و انام
 نہ معزول گشتہ وزیر انجمن
 پس اکنون تامل مکن بی شقاق
 چنین فضل بی مثل اسے بخیر
 کجا فضل بودند مطعون بسا
 چنانچہ بیان بساططن شان
 ہمیں فضل خوش بس پی تو تراست
 شیوخ تو ازنا سزا کار ہا
 نمیداشت بوبکر بل ہم عمر

نبودہ شیلے درین با امیر
 تمسک باد فرض در عمل
 و گرفت ازوے گشتہ حرام
 ہمان شخص فرمانبر ترضیٰ است
 پس او خود خدا و نبی را گداشت
 بہ تمیص و تصریح خیر الانام
 بنا شد خلیفہ چہرا بعد او
 پیے دین و ہم وعدہ ہا تمام
 بذات خلیفہ نہ باد دیگرے
 خلیفہ بنا شد چہرا بر فحول
 چو بودہ است وارث باشد نام
 نہ مامور گشتہ اسیر انجمن
 کرا اینچنین فضلہا بالوفاق
 نبودہ بذات عتیق و عمر
 بچل و بافعال شغفت فرا
 گذشتہ با قبل آنجا بخوان
 کہ بروے نکرده گمے حق علی
 معاتب گشتند خود بار ہا
 لیاقت بہ نزدیک خیر البشر

تقلید
 واجب بودن
 جناب امیر است

وصی بودن جناب امیر
 از سوی رسول خدا
 مودی دین و
 وعدہ ہا بی استیفاء
 بودن جناب امیر
 وارث بودن
 جناب امیر رسول خدا را

که در امر دین افسرے و عمل
 بگشتند مامور حکم دیگر
 مگر آن علے و لے همچو شاه
 بنحیر چو گشتند سالار حبش
 به تبلیغ سوره برات رسول
 بحکم خدا کردند و انان
 بین هر که باشد چنان اجنبی
 ندارد خداوند او را قبول
 چو گردید او در نماز عوام
 از آن چون خبر یافت پس میان
 نه همت بداده که یار همام
 معین چو شد بصدقه عمر
 بوقت مرض منع کرده رسول
 چو بوده چنین حال هر دو کسان
 بزعم تو گر یک و فضل عتیق
 مسلم نکردش در انصاف کس
 حقیقت چو فضلش ند یافتند
 بهر حال بهر فضل بیش و اقل
 که فضل ثقل بود متبوع عام

و دهر یکے را رسول اجل
 چو عمر و واسامه بجال تبر
 نه مامور گشته گهی در سپاه
 نه میت بخوردند و در قلب طیش
 فرستاده بو بکر را از فحول
 علے را فرستاد شاه زمان
 که از بھب تبلیغ عهد بنے
 کجا زیدش نابی رسول
 بر بخورے شاه از خود امام
 بمسجد درآمد رسول زمان
 نماز خودش را نماید تمام
 ز بد نظیش و پس آمد دیگر
 که نکند امامت عمر بر فحول
 خلافت کجا بهر شان در جهان
 عمر از عرض گفت بهر رفیق
 که آن از صنیع عمر بود پس
 پس اهل عرض فضلها یافتند
 بود پست از قدر و فضل ثقل
 و اگر فضلها تابش و السلام

بنی ہاشم و ہجو سلمان ما
 بیاورد احمد کہ شیر و دود
 چو فاضلترین صحابہ علی است
 و اگر اینکه بو بکر یار عنود
 چو میدادش اول پی دوفز
 اگر از خلافت بو فضل او
 چه فضلی کہ باشد بہ از مرتضیٰ
 و اگر کرد اقالہ ابو بکر پیہ
 و اگر داشت شک و حقش آن نجل
 و اگر همچنان آن عمر بے نہفت
 ازین پس چو گوئی ابو بکر را
 بحق تو این نقل آید درست
 و لیکن علی و لے الامور
 باجماعیان گفت و فرمود است
 گر از بعدشش ماہ بیعت گرفت
 حق خویش و ہم قابلیت بکار
 کہ زان پس نیارست کس موزن
 ز عجز جواب همان شاہ صاف
 کنون تو چه داری سرقیل و قال

بگفتند فاضلترین مرتضیٰ
 زیار ان بہر مدح سبقت بود
 امامت ز قرآن حق آن ولی
 امامت حق خود ندانستہ بود
 کہ یک بو عبیدہ است و دیگر عمر
 بود بجز آن ہر دو فضل نکو
 پس افضل بود بو عبیدہ بسا
 ز کار خلافت بجمع کشیر
 مگر تا فرو رفت پایش بگل
 علی را از بو بکر او لے بگفت
 برائے خلافت احق بر ملا
 کہ خصم ست ست و گواہ حق پت
 خلافت بدانت حقش ضرور
 بیاب خلافت کہ این حق مات
 باکراہ بود آن نداری شکفت
 چنان کرد برا بنجن آشکار
 تو گوئی کہ مھرے زہ بردہن
 بگردند بر فضل و حق اعتراف
 کہ فاروق تو ہم ندید این مجال

خلافت

| | |
|---|--|
| <p>چنانچہ گذشتہ است سابقین ہمیں نبج در روز شوریٰ امیر نہ پیچیدگان فضلا سر کسے چون نزدیک ماوشما ہی عقول پس اکنون بخت بگویم ترا کسے کو روبرو دش بیک بدلی ازین حق خلافت گے رومنا چکر دہ بنے بھر نصب امام تو آنرا پس پشت انداختی چو آید گے پیش تو ذکر آن بہ تسویل بے مغر باطنر و ناز فلا تلبسوا الحق بالباطل</p> | <p>چو خواہے و اجماع آنرا ہمیں شمر دہ فضائل بے ناگزیر اگرچہ بگردن کوشش بے علی بود حق گو نبص رسول کہ بودہ خلافت حق مرتضا پس او کرد غضبش بقول علی کہ خواہند پر سید روز حساب دم مبعث و وقت مرگ اہتمام کہ از لوح دل محو ہم سانے بناشت کجا میشوی سرگران کنے بھر تاویل گردن دراز ولا تترکوا الصدق للباطل</p> |
|---|--|

تنبیہات مفیدہ

| | |
|---|---|
| <p>ہمہ این بیان حدیث غدیر دلیاست خوش از براہین ما براہین دیگر بحق امیر منہ پس براخبار اعیان گوش ہمیں ست حاصل ازین گفتگو</p> | <p>کہ شد زیب این نامہ فی ظہیر کہ مے آورم برحق مرتضیٰ برآئید از اخبار و قرآن کثیر ز بہت رسالت بگیر و نبوش کہ جز سوئے این خانہ ناید و</p> |
|---|---|

چہ در در طہ اختلاف وات
وے زان سفینہ تخلق چرا
چو شد اختلاف خلافت تخت
ابو بکر ہم تخت خیر الانام
ہمین پنج در منقہ حکم راست
بگو پنج پیر روز شوری خوش
ہمین پنج در خمس تقسیم مال
ہمین پنج در مسح خفین نیندر
ز روے روایات توحید نرم
بگردند وقت وضو مسح پا
دگر در تراویح و دیگر امور
چہ بر کند عتد اساس قیاس
بلا عتد اجماع گوئی درست
بین صحیحین ای ہوشمند
روایت نواصب خواج بہم
صحیح بخاری بگیرد کشا
از انہا علم بران آن شوم مرد
از وہم روایت کند امی ستم
کہ میداشت در حضرتش ظن بد

بخزاین سفینہ نکرد نجات
بر بی اقتدا کے تصلف چرا
کہراشد ترا اقتدا گو درست
بگو بود زین ہر دو بر حق کدام
روح عمر گو تسک کہ راست
گرفتہ کرارہ بتا میر پیش
نہ ز نہار کردے تو قتلید آل
تخلف ز عتد چرا اے عزیز
دگر ابن عباس و ہم با قرع
در اینجا ترا شد کہرا اقتدا
تخلف ز عتد کفے پر ضرور
مگر مذہبت را ہان یک اساس
بتقلید شان نیز دعوی حست
کہ دارے ز عتد توا بخارجہ
ز عتد روایات تو شاد و کم
کہ بین روایتش نواصب
کہ مداحے ابن محبت ہم بگرد
بخارے ولیکن نہ از رضا و تم
باغوائے قطان ہادی خود

| | |
|---------------------------|------------------------------|
| اصولت بین اشیرہ سیرہ | فروع تواز بو حنیفہ سہمہ |
| زوعواسے تقلید عترت عجب | نہ از کذب آرزوم وغیر عجب |
| چو ہمال گوئے اگر بعد ازین | کہ نعمان زصادق مگر قست نین |
| پس این مذہب و پیشوایت مگر | بہ نزد بخار لیسیت نامعتبر |
| چہ از صادق الہبیت رسول | بخارے تو داشت از بس عدول |
| کنون از امام خودش رو متاب | و یادست کش از بخاری کتاب |
| چونزدہ دلی انقدر است بس | نگیر و طوا میر دل مردہ کس |
| زدم خوش صلاے ولایتی ماتم | کہ در دھڑ سر از من باند مدام |
| خدایا بجاہ رحیمے خویش | با آنکہ در قرب پیش تو بیش |
| میرس از حساب سہ کاریم | گیر ایزد از گنہ گاریم |

نجات

اکرم از تو سے زید امی رب پاک
نہ عدلی و خشی برین مشت خاک

خاتمۃ الطبع از کتاب این کتاب مستطاب

الحمد للہ المتان کردین زمان سعادت اقتران مفتوی منشور غیریہ فی خلافت الامیر از تصنیفات عالم عامل
و فاضل کامل زعیم الامل عظیم المائل نادرۃ الزمان وحسنہ الاولان المرقم العریف والشہر المظہر ابابکر المجد
جناب مولانا المولوی السید محمد اعلی اللہ تعالیٰ و زادنی النجد اکرمہ حسب ارشاد فیض بنیاد خافت الصدق
جناب مصنف علامہ اعظمی عمدۃ الامراء النظام زبدۃ المروساء النظام عین الایمان رکن الارکان معدن النجود
والاحسان عین اہل الدین والایمان جناب سید سجاد حسین صاحب بہادر سنن بیچ عدالت راست
میر تہور دام القیاس المعانی فیض اللہ الموفق تبارک و تعالیٰ بوسادہ ربیل ۱۲۸۵ مطابق ۱۲۰۴ ہجری الثانی
۱۲۸۵ ہجری بمکینہ در مطبع مشہور نزد یک و دو در قشوق و شوق شہر گنڈو بسیر برستی علیا لجناب
واسے بہادر بابویراگ نرائن صاحب ہمارا گو مالک مطبع مدعوف بہاتمام بالو منومہ لال صاحب ہمارا گو
سید محمد نشت مطبع فیض الابلہ ابو المعانی ظاہر الدین حکیم سید حسین صاحب المتخلص بہ گریان زیدی
کھنوی قلم شیخ خدا حسین قداحسن و خوبی تام و اتمام مالاکلام باقتتام رسید و مطبوع طباعت
خاص و عام گردید

قطعه تاج مشتعل بر بعض حالات فضیلت سمات مصنف
 مثنوی مثنوی غدی عالم تحریر فاضل کبیر البایع المجد جناب
 مولانا السید محمد اعلیٰ اللہ درجہ فی الخلد بچہ و آلہ اصحاب
 التظہیر و تالیف و طبع این تصنیف شریف و نظم لطیف
 از نتایج طبع شاعر شیرین زبان و ناظم در دروغ فصیح البیان
 صاحب ذہن نقاد و فکر و قلدنا و ردہ الہ ہر اعجوبہ الزمن
 جناب میر سید حسن صاحب وکیل اگر ہر امتحان بمضطر وید
 متوطن قصبتہ پیر سر صائم اللہ الاکبر

پرا از بادہ الفت بوتراپ
 مقطر مصنف چو آب طہور
 ز جوش ولانا بکوثر رسم
 کتم حال مداح حیدر رقم
 ہون عنایات رب قدیر
 ستمی محمد ز نسل علی ست
 فضیلت آب ست لاریب فیہ
 مثلش ندید است چشم سپہر
 کہ شمس نہا رست و بدر ظلام
 شود نام نامی بابش جلے
 چو سلک گہر تا امیر عرب

بدہ ساقیا جام چون آفتاب
 بیاؤ بریز و بدہ جام نور
 بمستی ز حب علی دم زخم
 بکن ز مزمہ کلک بیل شیم
 کہ مطبوع شد مثنوی غدی
 مؤلف کہ اسم شریفش علی ست
 ادیب و مفسر محدث فقیہ
 درین ظلمت ہند روشن چو مہر
 چنان رتبہ دارد و بعلم کلام
 کنی ضم چو اولاد را با علی
 رسد از اب و ام مراد و نسب

| | |
|--------------------------------------|--------------------------------|
| پیر سرکه مولد و موطن بود | ازین بلده اش نیست کس نابله |
| کتاب نبوت امامت نوشت | حدیث قدیر خلافت نوشت |
| بر این آن جمله روشن چو خورشید | مضامین آن همچو ناسفته در |
| جوابات آن تیغ و تیروستان | عدو گر به بند شود نیم جان |
| اگر خضر از یی بماند که چسبیت | بگوید که بے شبهه حیدر و صی است |
| مقال غسزالی بود تا گزیر | که بے فصل باشد خلیفه امیر |
| کتاب سرور دل مؤمنان | زهر بیت پیدا است قهر خان |
| کتابیکه هر باب او باب دین است | کتاب بے که فصل او از یقین است |
| کتابیکه هر لفظ او گل فشان | کتابیکه منقش روح روان |
| کتابیکه هر حرف او روی حور | چو انهار نسیم بین السطور |
| کتابیکه هر جودش لکشان | کتابیکه در منزلت آسمان |
| کتابیکه مملوست از امر و نهی | کتابیکه مقصود آن نشر و حی |
| کتابیکه گلدسته تازه است | برای جج مثل شیرازه است |
| سخن رانده طول سید حسن | بگو سال تاریخ سر و علن |
| ز هجرت هزار و سه صد و دویست و چوبیست | که تصنیف این ثنوی را نمود |

بظریع جمل سال شد سنبله

ز یلغ زاکل ز مولا علی

۱۰۳۲ ۹۱ ۷۷ ۱۱۰

سنة ۱۳۱۰

| | |
|--|---|
| <p>دگر سال از طبع روشن بگو و یقیناً که از خلق او رفت زود چو این ثنوی یادگارش بماند سلیش که همام سجاد اوست کتاب پدر چون بارش رسید خیالش چنان شد که شائع شود بشد طبع این نسخه لاجواب ز تاریخ طبغش چو بد عسا قلم کن سراول و باز گیر</p> | <p>صراط نجات است نامه بگو عیان مغفوره سال فوئش نمود نگو نام در روزگارش بماند بلند اختر و صالح و نیک دوست با فوس و حزن و مسرت بدید نه راضی بر آن شد که ضائع شود کند هر دو را حق تعالی لایتاب بمقصر چنین گفت طبع رسا بتاریخ گو آن بیان غدیر</p> |
| | <p>۱۳۱۰ هـ ۱۳۲۵ هـ ۱۳۲۹ هـ</p> |

قطعه تاریخ طبع مصنفه جناب حکیم سید محمد ابوتراب صاحب
 جعفری المتخلص بشمیم

| | |
|---|--|
| <p>فقیه و فاضل و علامه دهر مزین دانش از حسن کمالات چه خوش این ثنوی تصنیف نمود شده از سعی موفور مصنف سن طبغش بگفتم از سر جهد</p> | <p>ادیب بی بدل در خلق جامع وجودش در تقدس بود باع بیاض صفحہ او بدر لامع مه من کنت مولاناور سا طع بر اثبات امامت نص قاطع</p> |
| | <p>۶۱۹۱۱</p> |

قطعه تاریخ از جناب فشی عنایت حسین جماعتی منضم مطبع

| | |
|-------------------------------|----------------------------|
| طبع شد صد شکر غفور غفر | شادمان هستند از باب یقین |
| صیقل مرآة قلب مؤمنان | نور بخش عین از باب یقین |
| کرد تصنیف این کتاب الاجاب | مولوی سید محمد فخر دین |
| بعد اتمام از جهان بر صله | پیش حید رفت در غلبرین |
| خوش احادیث بنی در سلک نظم | بر کشید از حسن چون در زمین |
| صاحب اقبال پوریادگار | گشت او بعد پر مسند نشین |
| داد فرمان چون به نشر این کتاب | طبع گشته به نفع نظرین |
| رتبه حید در آیات کتاب | در جهان روشن تر از مهر بین |
| گفت احمد در غدی از حکم حق | جانشین کردم علی را بالیقین |
| هر که من مولاے او باشم بخلق | هست موالیش امیر المومنین |
| بعد احمد در جهان لاریب فیہ | بہترین اولین و آخرین |
| حجت حق واقف بر خدا | فانح خیر امام اولین |
| اے عنایت از عنایات خدا | یافتم تاریخ بہر طبع این |
| چون سر بدین شکستم شد عیان | رہنماے اولین نیز آخرین |

۱۳۲۹ھ



۱۹۱۵۵۱۲۵

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

مفتویٰ مفتوحہ علیہ

[illegible]